

ชื่อเรื่องคุณูปนิพนธ์	การเปลี่ยนอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าในเชียงรายหลังการรับสื่อ
ชื่อผู้เขียน	ภรณี แก้วบวร
หลักสูตร	ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์)
อาจารย์ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ จันทวานิช
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ

บทคัดย่อ

ชาวพม่าในประเทศไทยจำนวนมากมีลักษณะที่เป็นข้อเสียเปรียบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดความรู้ เป็นกลุ่มคนที่ต้องพึ่งพิง และมักถูกจำกัดโอกาส อีกทั้งยังถูกตีตราว่าเป็นกลุ่มที่ก่อปัญหาสังคม นำเชื้อโรคเข้ามา และก่ออาชญากรรม จากสิ่งเหล่านี้แรงงานพม่าจึงได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดีนักและกลายเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ทำให้จำต้องใช้ชีวิตอย่างเก็บตัว และไม่กล้ามีปากเสียงเมื่อถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากนายจ้างหรือเจ้าหน้าที่รัฐ

งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และแบบแผนการบริโภคสื่อของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย โดยใช้ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ แคสเซลส์ (Castles) และ บาร์ธ (Barth) (2) พัฒนาและใช้สื่อเพื่อเปิดพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ โดยใช้ทฤษฎีการใส่รหัส-ถอดรหัสของฮอลล์ (Hall) และ (3) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนอัตลักษณ์หลังการรับสื่อ จากแนวคิดของ อปปาดูไร (Appadurai) ในมิติของผู้ย้ายถิ่น สื่อ และอุดมการณ์ งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานเชิงคุณภาพ ในลักษณะของการปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาชาวพม่าทำหน้าที่เป็นล่ามแปลภาษาจากไทยไปสู่มพม่า นักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการและวิเคราะห์ผลวิจัย และแรงงานพม่าที่ เป็นผู้ฟัง โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากความต้องการและปัญหาของแรงงานพม่า โดยเป็นการให้ความรู้เช่น กฎหมายไทย หรือการรักษาสุขภาพฯ

ผลการวิจัยพบได้ 3 ประการคือ (1) การรับทราบชีวิตที่นำไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น (2) ชาวพม่ามีการตอบรับสื่อในหลากหลายรูปแบบ และ (3) ได้พบการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นไปสู่ความเป็น “พม่าใหม่” จากการแสดงอุดมการณ์ผ่านสื่อ งานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้เป็นเพียงงานที่สามารถนำไปประยุกต์ได้ในงานอื่นที่หลากหลาย แต่ยังเป็นพื้นที่ที่สามารถแสดงว่าชีวิตของแรงงานพม่าที่ยากลำบากยังมีอยู่จริงในสังคมไทย

คำสำคัญ: รายการวิทยุ/อิทธิพลของสื่อ/อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น/อัตลักษณ์พม่าใหม่

Dissertation Title	Identity Changes Among Myanmar Labourers in Chinag Rai After Media Exposure
Author	Phoranee Kaewbovorn
Degree	Doctor of Philosophy (Social Sciences)
Advisor	Prof. Dr. Supang Chanthavanich
Co-Advisor	Asst. Prof. Dr. Sorabud Rungrojsuwan

ABSTRACT

A large number of Myanmar labourers in Thailand live in disadvantaged conditions; they suffer from a lack of education, are dependent, and have limited access to opportunities. In addition, they are stigmatized as migrant manual workers who bring social problems and diseases, and who are prone to committing crimes. Because of these, they are not only maltreated but also seen as having a diasporic identity; they tend to keep a low profile and remain quiet even when their human rights are violated by their employers or the Thai officialdom.

This study had three objectives. Firstly, by applying Castles & Barth's theory, it analyzed the general way of life of the Myanmar people in Chiang Rai and the media they utilize. Secondly, it specifically organized and broadcast a series of radio programs that allowed Myanmar labourers to publicly express their opinions, an approach consistent with S. Hall's Encoding-Decoding Theory.

Finally, in keeping with Appadurai's concepts of Ethnoscapes, Mediascapes and Ideoscapes, it studied the changes in their diasporic identity after media exposure, use, and involvement. In principle, this study was conducted qualitatively using the action research format. The working

team consisted of 3 groups: (1) international students who translated the broadcasts from Thai into Burmese; (2) the researcher, who hosted the radio programs, organized the program entitled 'Ming Kalaba Muang Thai' and analyzed the research results; and 3) the Myanmar labourers who were the listening audience to which the radio programs were directed. The contents of the radio programs were designed to address such specific problems of the targeted groups of migrant workers as a lack of understanding of the laws, poor health conditions, and Thai culture and language.

The results of this research revealed 3 aspects. The first aspect concerned characteristics of the migrant Myanmar workers' living conditions. Most of them were illegal immigrants and unauthorized workers, that is, without work permits, both of which led to the development of and help explain their diasporic identity, as well as contributing to their staying quiet and keeping their problems to themselves. Secondly, the study revealed the substantive interactive responses of the Myanmar workers to this new type of radio program; for example, they tried to apply what they learned from the programs and conduct themselves accordingly by phoning into the radio programs and asking to hear their favorite Burmese songs, or to win prizes. Finally, these workers exhibited the transformation of their diasporic identity into a 'New Myanmar', with new, or at least newly expressed, ideoscapes, as they, through participation in the program, revealed to the public personal details and problems about their lives as labourers.

Keywords: Radio program/Media influence/Diasporic identity/New Myanmar identity

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ที่มาของปัญหาในงานวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนอัตลักษณ์ย้ายถิ่นในพื้นที่จังหวัดเชียงรายหลังการรับสื่อ” นี้ มาจากแนวคิดสองด้านคือ การประกอบขึ้นอย่างหลากหลายรูปแบบของอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่ติดตัวมาของแรงงานพม่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อความหมายของการใช้ชีวิตของแรงงานพม่าในสังคมไทย ทั้งสภาพความเป็นอยู่ และปัญหาการทำงาน อีกแนวคิดหนึ่งคือ อิทธิพลของสื่อสารมวลชนที่มีต่อผู้บริโภค ซึ่งเมื่อมีการรับสารจากสื่อในลักษณะต่าง ๆ ผู้รับสารมีแนวโน้มที่จะปรับตัวเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมถึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เป็นอัตลักษณ์ใหม่เมื่อการรับสารและมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยนี้เลือกกลุ่มตัวอย่างของแรงงานชาวพม่า¹ ที่เดินทางมาทำงานในโรงงานทอผ้าอำเภอเมือง พื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยมีภาพตัวตนหรืออัตลักษณ์ของชาวพม่าผู้ย้ายถิ่นที่ติดตัวมา หรือที่เรียกว่าอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น (diasporic identities) โดยความหมายที่ ซาฟราน (Safran, 1991) ระบุไว้คือ ความหมายของคนพลัดถิ่น เป็นลักษณะของกลุ่มคนที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่พยายามแก้ไข้ปัญหาเพื่อความอยู่รอด ด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานไปอยู่ถิ่นอื่น และพบปะความทรงจำเก่า ๆ ที่มีอยู่เดิม แต่ก็ยังตระหนักอยู่ว่าจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมใหม่ในฐานะคนต่างด้าว กระนั้นก็ตาม ยังมี ความหวังไว่ว่าจะกลับไปยังบ้านเกิดที่จากมา ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นนี้วางอยู่บนพื้นฐานสำคัญที่มีต่อบ้านเกิดของตนเอง อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่จัดจำแนกว่าเป็นคนพลัดถิ่นนั้น ในสังคมปัจจุบันแล้วอาจเกิดจากเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นแรงงานข้ามชาติ การหนีภัยสงคราม กลุ่มคนที่แสวงหาโอกาสและช่องทางในการเลื่อนสถานะ (ยศ สันตสมบัติ, 2551ก, หน้า 123)

¹ พม่า ในที่นี้หมายถึงกลุ่มคนที่สังกัดกลุ่มชาติพันธุ์พม่าเท่านั้น

ความหมายของความเป็นผู้ย้ายถิ่นดังกล่าวได้สะท้อนรูปแบบการใช้ชีวิตของชาวพม่าในโรงงานทอผ้าในลักษณะที่หลากหลายและพัฒนาเป็นชุดวาทกรรมรวมถึงสภาพความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเองที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่นปัญหาเศรษฐกิจและสังคมการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การก่ออาชญากรรมในประเทศไทย พาหะของโรคร้าย การหนีงาน หรือชุดวาทกรรมของผู้ที่มีลักษณะของความเป็นผู้มีความรู้ น้อย ค้อยโอกาส ล้าสมัย และเป็นกลุ่มบุคคลที่ต้องพึ่งพา หรือรอคอยความช่วยเหลือ รวมถึงการยอมรับความเป็นแรงงานราคาถูกก็ก่อให้เกิดปัญหาของการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากมายท่ามกลางการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่าง

ก่อนหน้านี้ชาวพม่าในระดับรากหญ้าส่วนใหญ่มีชีวิตภายในประเทศของตนด้วยความยากลำบาก ซึ่งเริ่มมาจากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่นายพลเนวินเป็นผู้นำก่อรัฐประหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 (วิรัช นิยมธรรม, 2551, หน้า 206-207) ประชาชนมากมายได้รับความยากลำบาก เกิดการไม่พอใจรัฐบาล นักศึกษาออกมาประท้วงต่อต้านรัฐบาลด้วยมือเปล่า กับกองทัพต้องออกมาปราบปรามประชาชนที่ต่อต้านรัฐบาล สถานการณ์บานปลายไปทั่วประเทศ ซึ่งจุดเริ่มต้นของความรุนแรงมาจากความไม่พอใจของประชาชน ที่ได้รับความลำบากในเรื่องปากท้อง ข้าวของมีราคาแพง ผลจากการปกครองประเทศของผู้นำส่งผลให้ประชาชนเดือดร้อน นักศึกษาจึงต้องออกมาประท้วงในที่สุด (สังกิต จันทะโพธิ, 2551, หน้า 108) สภาพของประเทศมีแต่ความวุ่นวาย การทำมาหากินและรายได้จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน สิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงจนกลายเป็นปัญหาปากท้องของชาวพม่าโดยรวม ทั้งนี้เพื่อการมีชีวิตที่อยู่รอดปลอดภัย จึงแก้ปัญหาด้วยการอพยพตนเองออกมาจากประเทศบ้านเกิดเดินทางมาพร้อมกับความเป็นตัวตน ที่มีอัตลักษณ์สั่งสมมาจากประสบการณ์ที่หล่อหลอมตัวเองมายาวนาน เข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย

ด้วยสภาพพื้นที่ในจังหวัดเชียงรายที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศประกอบไปด้วย ลาว พม่า ชาวพม่าจึงแก้ปัญหาด้วยการเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทย ทำให้ในแต่ละปีมีชาวพม่าเป็นจำนวนมากเดินทางอพยพหลังไหลเข้ามาในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการเดินทางที่ผิดกฎหมาย หรือ “ถูกต้องตามกฎหมายแบบผิดวัตถุประสงค์” ก็ตาม การเดินทางเข้ามาเมืองไทยตามแนวชายแดนปรากฏได้ในหลายรูปแบบ รวมถึงการอพยพลักลอบ หลังจากค่ายกะเหรี่ยงเคเอ็นยูถูกกองทหารรัฐบาลพม่าตีแตก ส่งผลให้เกิดการลี้ภัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเป็นจำนวนนับแสนคน (ยศ สันตสมบัติ, 2551ก, หน้า 129) การเดินทางอพยพของผู้คน

² การเดินทางแบบถูกกฎหมายแบบผิดวัตถุประสงค์คือ การเดินทางผ่านแดนโดยมีเอกสารผ่านเข้าออกโดยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งการเดินทางในลักษณะนี้กำหนดให้ผู้เดินทางผ่านแดนสามารถอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยได้ไม่เกิน 7 วัน ส่วนใหญ่เป็นการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยว แต่ชาวพม่าที่เดินทางในลักษณะนี้ จะเดินทางเข้ามาเกินระยะเวลาที่กำหนดเพื่อเข้ามาหางานทำในประเทศไทย (กรณี แก้วบรร, 2549)

จากชายแดนพม่ามีมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความต้องการแรงงานราคาถูกของไทย การจ้างงานจึงเกิดขึ้น จึงกลายเป็นปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงาน จังหวัดเชียงรายจึงเป็นด่านหน้าของตลาดแรงงาน เนื่องจากนโยบายเปิดเขตการค้าเสรีของไทย เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศที่เป็นแหล่งของการไหลเวียนทางการเงินด้วยธุรกิจการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการน้อยใหญ่ต่างเร่งสรรหากลยุทธ์ใหม่ ๆ ทางการตลาดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และทำกำไรให้มากที่สุดภายใต้กระแสทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีอำนาจเงินเป็นตัวกำหนด (พายัพ พยอมยงค์, 2551) การเปิดให้แรงงานพม่าเข้ามาทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งในการลดต้นทุนให้มากที่สุด เนื่องจากแรงงานพม่าส่วนใหญ่ที่เป็นแรงงานผิดกฎหมายจะเป็นแรงงานราคาถูก³ ซึ่งพวกเขาทั้งหลายก็เต็มใจที่จะรับค่าแรงที่ไม่สูงนักเพื่อความอยู่รอด

การเดินทางข้ามแดนนั้นได้ก่อปัญหาในประเทศไทยหลายด้าน ทั้งปัญหาโดยตรงจากแรงงานพม่าและปัญหาเชิงระบบ การเดินทางเข้ามาประเทศไทยเพื่อหางานทำนั้น ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่เข้ามาโดยไม่ถูกต้อง ถึงแม้มีบางส่วนที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานที่ถูกกฎหมายโดยนายจ้าง แต่ยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องทำงานแบบผิดกฎหมาย ใช้ชีวิตหลบซ่อน มีรายได้เป็นแบบรายวัน เช่นวันที่มีรายได้คือวันที่มีงาน แต่หากวันใดไม่ได้รับโอกาสในการทำงานวันนั้น ก็มีชาวพม้าย้ายถิ่นบางส่วนตัดสินใจใช้ชีวิตเสี่ยงด้วยการก่ออาชญากรรม (เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายปราบปราม, 2552) สิ่งที่กลายเป็นปัญหาในสังคมไทยอีกประการหนึ่งคือการกระทำต่อแรงงานพม่าด้วยการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ เช่น ผู้ค้าบางกลุ่มเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยการใช้งานหนักต่อค่าแรงที่แสนถูก ให้ทำงานเกิน 8-10 ชั่วโมงต่อวัน การทำงานที่สกปรก เสี่ยงต่ออันตราย การไม่มีเครื่องมือป้องกัน การยืนทำงานในที่เปียกชื้นโดยไม่ได้สวมรองเท้าตลอดทั้งวัน การไม่มีสวัสดิการใดในการรักษาพยาบาล รวมไปถึงการใช้แรงงานเด็ก สุภางค์ จันทวานิช (Supang Chantavanich, 2007, pp. 159-162, 181-183) สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นการสร้างปัญหาเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการก่ออาชญากรรม การสร้างความรุนแรงตั้งแต่เล็กน้อยน้อย ไปถึงการฆาตกรรม วาทกรรมที่สะท้อนคุณภาพชีวิตที่แย่งรวมถึงได้สร้างปัญหาสังคมอีกประการหนึ่งคือ การมีชีวิตที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้กลายเป็นกลุ่มคนที่เป็นพาหะของโรคร้ายหลายชนิด (ฉัตรภรณ์ ไชยแก้ว, 2547, หน้า 5) ตั้งแต่วันโรค มาลาเลีย เฝ้าช้าง กาฬหลังแอ่น จนถึงโรคเอดส์ (ยศ สันตสมบัติ, 2551ก, หน้า 129) นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่โดดเด่นที่มาจากแรงงานพม่าเป็นหลักคือ การละเมิดกฎหมายไทยในรูปแบบต่าง ๆ บางปัญหาก็เป็นเรื่องที่มาจาก

³ อัตราค่าแรงของแรงงานประเภทก่อสร้าง ชาย เริ่มต้น 140 บาทต่อวัน หญิงเริ่มต้น 110 บาทต่อวัน โดยมีการขึ้นค่าแรง งานปีละประมาณ 5-10 บาท เวลาทำงานตั้งแต่ 8:00-17:00 น. ทำล่วงเวลา ตั้งแต่ 18:00-22:00 น. ไม่มีวันหยุด แหล่งที่มา: สัมภาษณ์ตัวแทนแรงงานพม่าประเภทก่อสร้าง เพศหญิง ชื่อจิเวน อายุ 37 ปี ทำงานในเขตก่อสร้างอาคารของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เมื่อปี 2551

ความไม่รู้ของแรงงานพม่าเอง อาทิการกระทำผิดตาม พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2536 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2543 ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2548 ตลอดจนระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนที่ไม่ใช่สัญชาติไทย พ.ศ. 2551 เป็นต้น (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2551) อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกิดขึ้นด้านหนึ่งมาจากความไม่รู้กฎหมายของตัวแรงงานพม่าเอง ส่วนอีกด้านหนึ่งมาจากภาครัฐ และเอกชนที่ก่อปัญหาบนพื้นฐานของความต้องการรักษาผลประโยชน์ เช่น การเป็นนายจ้างปลอมโดยที่ทางการไทยมีส่วนรู้เห็น (เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายปราบปราม, 2552) บางปัญหาเป็นปัญหาระดับนโยบาย อาทิ การมีส่วนร่วมในการทำความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐ

ดังนั้นจากข้อมูลในเบื้องต้น ผู้วิจัยประมวลเป็นข้อสรุปที่นำไปสู่งานวิจัยโดยมองว่าสิ่งที่ชาวพม่าได้รับมาในอดีตจากประเทศบ้านเกิด รวมถึงสภาพชีวิตที่เสมือนหนีเสือปะจระเข้ในประเทศไทยนี้ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นในลักษณะหลากหลายเช่น กลุ่มคนที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตไม่เปิดเผยทั้งในมิติของการทำงาน และการใช้ชีวิตทั่วไป อีกประการหนึ่งของสิ่งสะท้อนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นคือการไม่ออกมาเรียกร้องสิทธิ หรือการมีปากเสียงใดเพื่อเรียกร้องความยุติธรรมเมื่อมีการละเมิด หรือถูกเอาเปรียบ

อีกประการหนึ่งคืองานด้านสื่อที่ส่งผลต่อผู้บริโภคในรูปแบบต่าง ๆ เนื่องจากที่ผ่านมามีงานวิจัยจำนวนมาก แสดงผลที่มาจากอิทธิพลของสื่อที่สามารถเปลี่ยนแปลงแนวคิด การกระทำ รวมถึงพฤติกรรมและความเชื่อไปในทิศทางที่สื่อเป็นตัวกำหนดได้ ไม่ว่าจะเป็นหนึ่งในผลการวิจัยของศาสตราจารย์ การ์บเนอร์ (Gerbner, 1994) ชาวฮังการี เป็นผู้นำเสนอทฤษฎีอบรมบ่มเพาะจากสื่อ (Cultivation Theory) และเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านสื่อสารมวลชนจากมหาวิทยาลัย Annenberg School of Communication ในรัฐฟิลาเดลเฟีย เป็นนักทฤษฎีทางด้านสื่อสารมวลชนคนแรกที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นด้านวัฒนธรรมจากสื่อ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549, หน้า 233) การ์บเนอร์ อธิบายอิทธิพลที่เกิดขึ้นภายหลังการรับสื่อที่ปรากฏในรูปแบบของโทรทัศน์ซึ่งรวมถึงละคร ละครที่ฉายเป็นตอน ๆ และละครที่แฝงความรุนแรง รวมถึงความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อ บาราน และเดวิส (Baran & Davis, 2006, pp. 217-224) ความโดดเด่นของความรุนแรงที่มีอยู่ในเกม รวมถึงอำนาจทางวัฒนธรรมที่ครอบงำอยู่ในสื่อทุกประเภท การ์บเนอร์ อธิบายว่าเด็กที่ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงมาก่อน ใช้ชีวิตด้วยการดูโทรทัศน์มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวัน การบริโภคสื่อเป็นเวลานานจะมีผลที่ตามมา 3 ประการด้วยกัน รวมเรียกว่า “mean world syndrome” ซึ่งเป็นภาวะของความรู้สึกที่อยู่แต่ในโลกที่เต็มไปด้วยความโหดร้าย ประการที่สองคือ ผู้ที่ดูพฤติกรรมในการใช้ความรุนแรงในโทรทัศน์ จะเห็นว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนกระทำกัน เช่นจะเกิดเป็นความเคยชินต่อความทรمانนั้น สุดท้ายจะกลายเป็นการสูญเสียความสามารถที่จะเข้าใจผลที่ตามมาจากความรุนแรง สำหรับผลที่ตามมาประการสุดท้าย

คือ ยังมีการดูความรุนแรงมากเท่าไร ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มความรู้สึกของความอ่อนแอ และหวาดระแวงมากขึ้นเท่านั้น ผลการวิจัยยังบอกด้วยว่าเด็กที่ดูความรุนแรงโหดร้ายเป็นนิจ จะหวาดกลัวภัยในยามค่ำคืน ไม่กล้าออกมาเดินตามถนน ไม่กล้าพูดคุยกับคนแปลกหน้า หรือมีปฏิสัมพันธ์กับใคร

งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำสื่อวิทยุเข้ามาเป็นตัวขับเคลื่อน โดยออกแบบรายการเป็นภาษาพม่าควบคู่กับภาษาไทย เพื่อให้แรงงานพม่าในโรงงานทอผ้า ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายฟัง เนื่องจากที่ผ่านมามีการจัดรายการวิทยุเป็นภาษาต่างด้าวในจังหวัดเชียงรายจำนวน 9 ภาษาแต่ไม่ปรากฏการจัดรายการเป็นภาษาพม่า⁴ โดยมีหลักการพื้นฐานที่ว่า ความคิดความเชื่อหรือพฤติกรรมรวมถึงอัตลักษณ์สามารถปรับเปลี่ยนได้จากอิทธิพลของสื่อ เหตุผลที่เลือกวิทยุเป็นสื่อเนื่องจากพบว่าไม่เพียงกลุ่มแรงงานพม่าโดยเฉพาะแรงงานในโรงงานทอผ้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายนั้นจะสามารถรับฟังการจัดรายการวิทยุในช่วงเวลาทำงานได้แล้ว การจัดรายการวิทยุสามารถตอบสนองงานวิจัยที่ออกแบบมาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบรายการ หรือการนำเสนอเนื้อหาสาระต่าง ๆ ขณะที่สื่อรูปแบบอื่นจะมีข้อจำกัดมากกว่า ด้วยเรื่องของการรับสารที่ไม่สามารถทำได้ในเวลาเดียวกับการทำงาน หรือเรื่องของการออกแบบเนื้อหารายการที่ต้องอิงกับนโยบายของเจ้าของสถานเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการออกแบบรายการนั้น เพื่อเป้าหมายในการเป็นบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของแรงงานพม่า อาทิการใช้ชีวิตโดยไม่ละเมิดกฎหมาย การรักษาสุขภาพรวมถึงการสร้างความเป็นกันเองในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้การใช้รายการวิทยุที่มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ ประกอบกับการนำเสนอบทเพลงเพื่อความผ่อนคลายและเป็นกันเองด้วยภาษาที่คุ้นเคย สิ่งเหล่านี้ได้นำเป็นเครื่องมือในการศึกษาอัตลักษณ์ผ่านปฏิกิริยาของการมีส่วนร่วมในสื่อ และอัตลักษณ์ภายในผ่านการรับสาร กลั่นกรองความคิดความเชื่อที่มีมาจากประสบการณ์ในอดีตและตกผลึกออกมาเป็นพฤติกรรม ซึ่งจะสามารถเป็นต้นแบบการศึกษาปัญหาแรงงานพม่าในประเทศไทยได้ในหลากหลายมิติในอนาคต

⁴ สถานีวิทยุในพื้นที่จังหวัดเชียงรายนั้น มีการนำภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาเมืองเหนือ และภาษาไทยกลางมาใช้ในการดำเนินรายการจำนวน 9 ภาษา อาทิ ภาษากระเหรี่ยง ภาษาอาข่า ม้ง เมี่ยน ลาหู่ ลีซู ลาว คะฉิ่น ภาษาปกากะญอ แต่ยังไม่มีสถานีวิทยุคลื่นใดนำภาษาพม่าออกอากาศ อันเนื่องมาจากเหตุผลทางเทคนิค เช่นผู้ที่ดำเนินรายการเป็นภาษาพม่า และเหตุผลทางด้านความมั่นคง

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคสื่อของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย
- 1.2.2 พัฒนาและใช้สื่อเพื่อเปิดพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์
- 1.2.3 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าหลังการรับสื่อ

1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 รับทราบถึงลักษณะการใช้ชีวิตและแบบแผนการบริโภคสื่อในชีวิตประจำวันของแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

1.3.2 ได้พัฒนาสื่อที่เหมาะสมกับแรงงานย้ายถิ่น เช่น สื่อวิทยุ ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังที่เป็นแรงงานพม่าได้โดยตรง ซึ่งในอนาคตภาครัฐ หรือองค์กรที่มีส่วนร่วมต่าง ๆ อาจใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย หรือส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแรงงานต่างด้าว ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวไทยและชาวพม่า

1.3.3 ผลในเชิงวิชาการ

1.3.3.1 ผลในด้านทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์และสื่อ งานชิ้นนี้จะแสดงความเชื่อมโยงกันในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ที่มาจากอิทธิพลของสื่อ เป็นการขำเนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ในมิติของการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมของ อับปาดูไร (Appadurai, 1996) ในงานชิ้นนี้อัตลักษณ์ไม่ได้ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากความตั้งใจ อัตลักษณ์ที่สะท้อนภาพในอดีตของการใช้ชีวิตที่ประเทศพม่า อันปราศจากการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะ ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมไทยที่มีการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะเป็นเรื่องปกติ ทั้งยังเป็นการแสดงทฤษฎี รวมถึงการพิสูจน์ทฤษฎีการใส่รหัส-ถอดรหัสสื่อ ที่ผู้รับสาร ไม่ได้เป็นเพียงผู้ตั้งรับ แต่ยังเป็นผู้ส่งสารในเวลาเดียวกัน (Hall, 1990, p. 222)

1.3.3.2 ผลในงานวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้จะป็นคุณูปพันธ์ที่แตกต่างจากงานชิ้นอื่น ๆ ด้วยการสร้างนวัตกรรมด้านสื่อในจังหวัดเชียงรายคือ รายการวิทยุที่ถูกพัฒนาขึ้นในแบบสองภาษาระหว่างไทยกับพม่า และเปิดโอกาสให้แรงงานพม่ามีส่วนร่วมในสื่อ อาทิ การขอเพลง การร่วมสนกตอบ

^๕ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ในความหมายนี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยมิได้ตั้งใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการซึมซับ หล่อหลอมให้ป็นไปตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

คำถามเพื่อรับของที่ระลึก ตลอดจนการเปิดสายให้แสดงความเห็น เล่าเรื่องราวที่ผ่านมาของตนเอง รวมถึงปัญหาต่าง ๆ อย่างอิสระอีกด้วย

1.4 นิยามศัพท์

1.4.1 สื่อ หมายถึง รายการวิทยุ ชื่อรายการ “เมงกะลาบาเมืองไทย” แปลว่า “สวัสดิ์เมืองไทย”

1.4.2 อัตลักษณ์⁶ หมายถึง อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่มีลักษณะ บุคลิก พฤติกรรม หรือความเป็นตัวตนที่เป็นผลมาจากการเดินทางจากประเทศที่ตั้งรกราก ประเทศบ้านเกิด หรือในที่ที่ตนจากมา และเดินทางมาสู่ที่ใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเดิมตามสิ่งที่อยู่ใหม่ โดยอัตลักษณ์ในความหมายของงานวิจัยนี้ อยู่ในมิติของผู้ที่ใช้ชีวิตปกปิด ไม่เปิดเผยทั้งความเป็นตัวเอง ประสบการณ์ หรือการดำรงชีวิต ความเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพาเป็นกลุ่มคนด้วยความรู้ ตลอดจนเป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตให้ผ่านไปเพียงเพื่อการมีงานทำ โดยประการสำคัญเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่เคยมีกิจกรรมใดกับสื่อสาธารณะมาก่อน⁷

1.4.3 คนย้ายถิ่น⁸ หมายถึง การเคลื่อนย้ายของผู้คนจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง หรือเป็นการเคลื่อนย้ายภายในประเทศ เพื่อวัตถุประสงค์ของการทำงานหรือการหางานทำยังสถานที่ที่ตนเองไป

⁶ คำว่า อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัด (อัด-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว. คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity (อ่านว่า ไอ-เด็น-ติ-ตี้) หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ (ราชบัณฑิตยสถาน) ที่มา: บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2550 เวลา 7.00-7.30 น.

⁷ อย่างไรก็ตาม มิติของความเป็นอัตลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นความหมายของแรงงานพม่าที่ใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยรวบรวมลักษณะดังกล่าวจากสิ่งที่ปรากฏหรือพบจากการศึกษาในเบื้องต้น ซึ่งอัตลักษณ์ในความหมายดังกล่าวนี้เป็นโจทย์ของการเปลี่ยนแปลงภายหลังการรับสื่อว่า สิ่งทีกล่าวมาข้างต้นมีการปรับเปลี่ยน หรือมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนให้ต่างไปจากเดิมจนกล่าวได้ว่ามีโอกาสที่จะมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ในอนาคตหรือไม่อย่างไร

⁸ คนย้ายถิ่น (Diaspora) หมายถึง กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดียวกัน (common ethnic identity) ที่อาจถูกบังคับหรือเดินทางด้วยความสมัครใจจากถิ่นฐานที่ตั้งรกรากไว้ (แต่จะตรงข้ามจากชีวิตที่ร่อนเร่) มาอยู่ในที่แห่งใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มของการพัฒนาทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรม และแบบแผนชีวิตในลักษณะเดิม ๆ ทั้งนี้สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนคือ ภาษา อ้างถึงใน http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_identity

1.4.4 แรงงานพม่า หมายถึง ชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในโรงงานทอผ้า ด้วยการใช้แรงงานในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยมีช่วงอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป (International Organization Migration, 2005)

1.4.5 จังหวัดเชียงราย หมายถึง พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

1.4.6 การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะของความเป็นตัวเองที่มีอยู่เดิมในอดีตถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นเหตุมาจากการรับสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต พฤติกรรมการกินอยู่ การใช้ชีวิต หรือการปรับเปลี่ยนแนวความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองในด้านต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ลักษณะของความเป็นตัวตนในมิติของงานวิจัยชิ้นนี้ที่ระบุไว้ข้างต้น เช่น ความเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตปกปิด ไม่เปิดเผยทั้งความเป็นตัวเอง ประสบการณ์ หรือการดำรงชีวิต ความเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพาเป็นกลุ่มคนด้วยความรู้ ตลอดจนเป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตให้ผ่านไปเพียงเพื่อการมีงานทำ โดยประการสำคัญเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่เคยมีกิจกรรมใดกับสื่อสาธารณะมาก่อน มีการปรับเปลี่ยนไปเพียงระยะเวลาช่วงหนึ่ง หรือหรือมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนไปในอนาคต หรือมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการกระตุ้นจากสื่อ

บทที่ 2

ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในตอนต้นของบทนี้แสดงภาพรวมของแนวคิดทฤษฎีด้านการย้ายถิ่น อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น และสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร และช่วงที่สองแสดงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดข้างต้น โดยภาพใหญ่ของงานวิจัยทั้งหมดที่นำมาซึ่งการใช้ทฤษฎีนั้นตกผลึกเป็นกรอบแนวคิดในช่วงท้าย ซึ่งจะสร้างความชัดเจนด้วยการอธิบายการเชื่อมโยงความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่ปรับเปลี่ยนไปหลังการรับสื่อที่สะท้อนมาจากความเป็นโลกาภิวัตน์

2.1 แนวคิดทฤษฎีด้านการย้ายถิ่น

แคสเซลส์ (Castles, 2000) นักวิชาการและ ผู้เชี่ยวชาญด้านการย้ายถิ่น ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของสถาบันการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ แห่งมหาวิทยาลัย ออกซ์เฟิร์ด ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นผ่านการบรรยายในหัวข้อ Asian Migration: Characterising an Emerging System โดยกล่าวว่า การย้ายถิ่นของกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นภายในประเทศ หรือระหว่างประเทศนั้นมาจากความพยายามในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัว การหาหนทางเพื่อสร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิต รวมถึงการเอาตัวรอด ท่ามกลางสภาพของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมโลก โครงสร้างสำคัญเหล่านี้คือเครือข่ายข้ามชาติที่ได้สร้างรูปแบบของความร่วมมือข้ามประเทศ ตลาดโลก องค์กรระหว่างประเทศ อาชญากรรมข้ามชาติ การติดต่อสื่อสารที่เชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก และชุมชนวัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นต้น

ความเป็นโลกาภิวัตน์ ที่มีผลทำให้หลายประเทศทั่วโลกต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางความผันผวนทางด้านเศรษฐกิจนี้ ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการแข่งขัน การพัฒนาเพื่อสร้างการผลิตทั้งในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หรือธุรกิจร้านค้าเกิดขึ้นมากมาย การแข่งขันดังกล่าวก่อให้เกิดความต้องการแรงงานนอกระบบเพื่อลดต้นทุนการผลิตจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นห่วงโซ่ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ระบบการเคลื่อนย้ายแรงงานทั่วโลกจึงเกิดตามมาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การย้ายถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ยังนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

วัฒนธรรมทั้งในประเทศต้นทางและประเทศปลายทางอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงประการแรกที่เกิดขึ้น คือ การที่คนหนุ่มสาวจากประเทศต้นทางต้องอพยพตัวเองไปยังถิ่นอื่น ย่อมก่อให้เกิดการไม่สมดุลกันในด้านประชากร อีกทั้งหนุ่มสาวที่เดินทางไปทำงานต่างถิ่นได้ส่งเงินมายังบ้านเกิด ก็ทำให้เกิดการลงทุนขนาดเล็ก ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีในการทำการเกษตรให้ทันสมัยขึ้นของบรรดาญาติในประเทศต้นทางเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการย้ายถิ่นได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมของความเป็นโลกาภิวัตน์อย่างแท้จริง

ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้เกิดขึ้นเพียงที่ใดที่หนึ่ง หากแต่เกิดขึ้นทั้งในภูมิภาคที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาทั่วโลก โดยส่วนใหญ่ประเทศที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศอื่นหรือประเทศที่มีความต้องการใช้แรงงานมากกว่าจะถูกจัดเป็นประเทศปลายทาง ที่มีแรงงานหลังไหลเข้ามามากมาย อย่างในอาเซียนโดยเฉพาะประเทศไทยที่มีความต้องการแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เกิดแรงงานย้ายถิ่นเป็นจำนวนมากเช่นแรงงานที่มาจากประเทศลาว กัมพูชา และพม่า ในการนี้ การย้ายถิ่นโดยเฉพาะกลุ่มของผู้ที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายเพื่อหางานทำไม่ใช่เรื่องใหม่ ซึ่งโคเฮน (Cohen, 2008) กล่าวว่าหนึ่งในรูปแบบของการศึกษาการย้ายถิ่นนั้น คือยุคที่สอง ในช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นยุคที่มีความหลากหลายของผู้คนในการโยกย้ายถิ่นฐานของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ลี้ภัยทางการเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ หรือเชื้อชาติที่เป็นชนกลุ่มน้อย รวมถึงกลุ่มคนหลบหนีเข้าเมือง แคสเชลล์อธิบายว่า การวิเคราะห์ระบบการย้ายถิ่นในกลุ่มอาเซียนนั้นค่อนข้างซับซ้อน เนื่องจากมีตัวแปรหลายประการทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการที่หลายประเทศเคยเป็นประเทศอาณานิคม ขณะที่บางประเทศไม่เคยเป็น บางประเทศมีลักษณะการผสมผสานกันของชนกลุ่มน้อยมากมาย ขณะที่บางประเทศมีความเป็นหนึ่งเดียว อีกทั้งยังมีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม และภาษาที่ผสมผสานกัน บางประเทศก็มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจน ส่วนอีกหลายประเทศมีการผสมผสาน อัตลักษณ์ที่สะท้อนจากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันและประสบการณ์ทางการเมืองในอดีต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็มาจากอิทธิพลของการจัดรูปแบบทางการเมือง ดังนั้นหากจะวิเคราะห์ระบบการย้ายถิ่นจำเป็นต้องพิจารณาจากองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรสำคัญดังกล่าวนี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม แคสเชลล์ พยายามสรุปว่า พัฒนาการและธรรมชาติของโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลกนี้ ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลายด้านในสังคมโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งประการสำคัญคือการอพยพย้ายถิ่นของคนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวก็ตามสิ่งเหล่านี้ล้วนหนีไม่พ้นที่จะต้องตั้งคำถามกับโลกาภิวัตน์ทั้งสิ้น

การเคลื่อนย้ายแรงงานตามทฤษฎีของ ราเวนสไตน์ (Ravenstein, 1885) ที่แสดงเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นคือปัจจัยดูด และปัจจัยผลักดันนั้น ระบุไว้ว่า ปัจจัยผลักดันด้านดันทาง (push factors) หมายถึง ปัจจัยที่กดดันทำให้แรงงานต้องละทิ้งถิ่นอาศัยเดิมไม่ว่าจะเป็นความแร้นแค้นในการดำเนิน

ชีวิต ความทุกข์ยากต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ สภาพทางการเมืองภายในประเทศนั้น ๆ หรือแม้แต่ความไม่ยุติธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากถิ่นที่อยู่ของตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่สามารถเป็นปัจจัยผลักดันในประเทศทำให้กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ ต้องการหาหนทางในการได้รับชีวิตที่ดีกว่าด้วยการออกจากที่อยู่เดิม และแสวงหาถิ่นใหม่ทั้งสิ้น ส่วนปัจจัยดึงดูดปลายทาง (pull factors) ก็นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นอีกประการหนึ่งเช่นกัน ซึ่งหมายถึง ปัจจัยที่ชักนำหรือดึงดูดแรงงานให้เข้าสู่พื้นที่เป้าหมาย อาทิ การเป็นประเทศที่สงบ การเมืองที่มีความมั่นคง สภาพเศรษฐกิจที่สามารถสร้างอนาคตที่ดีได้ มีสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตที่ดีกว่า รวมถึงโอกาสในการทำงานหรือโอกาสในการสร้างหนทางที่จะทำให้ชีวิตได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นประเทศในอุดมคติ หรือประเทศแห่งความหวังที่จะได้พบชีวิตใหม่ ถึงแม้ในความเป็นจริงจะต้องต่อสู้ดิ้นรนในการเดินทาง หรือการใช้ชีวิต รวมถึงการแสวงหาโอกาสประการใดก็ตาม อย่างไรก็ตาม การย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นได้นั้นก็ต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ไม่น้อย โดยในช่วงแรกการเคลื่อนย้ายจะเป็นการโยกย้ายระยะทางสั้น ๆ และจะถูกดึงเข้าสู่ตัวเมืองอย่างรวดเร็ว ปริมาณการเคลื่อนย้ายจะหมดไปเมื่อการขยายตัวของเมืองได้แผ่กว้างออกไปครอบคลุมพื้นที่ชนบท ส่วนการเคลื่อนย้ายแรงงานตามทฤษฎีของ ลี (Lee, 1966) ระบุว่า การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับประเมินข้อดีข้อเสียของพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ และพื้นที่ที่ตนเองย้ายไปอยู่ หากมีข้อดีมากกว่าก็จะมี การเคลื่อนย้ายเกิดขึ้น

ทั้งนี้การย้ายถิ่นของแรงงานพม่าจากประเทศบ้านเกิดเข้าสู่ประเทศไทยนั้น ก็ไม่ต่างจากแนวคิดของ แคสเชลล์ และมิลเลอร์ (Castles & Miller, 2003) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้มีการย้ายถิ่น เนื่องจากพบว่าเกี่ยวข้องกับเชื่อมโยงกับภาวะเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่อยู่ในสถานะที่ต้องแข่งขันอันประกอบไปด้วยภาคอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ที่ต้องการแรงงานไร้ฝีมือ และราคาถูกเป็นจำนวนมาก อีกทั้งก็ไม่ต่างจากทฤษฎีของ ราเวนสไตน์ แต่อย่างใด เนื่องจากชาวพมามีเป้าหมายของการเดินทางเพื่อแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า ไม่ว่าจะเป็นสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน ตลอดจนความมั่นคงในชีวิต ขณะเดียวกันการตัดสินใจอพยพครอบครัวเดินทางมาสู่ถิ่นใหม่ ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าจำเป็นต้องพินิจพิจารณาความเป็นตัวตนเดิมติดตัวมาด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดีภาพรวมของแนวความคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นที่มองปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของคนในมุมมองของ แคสเชลล์ ว่ามาจากความพยายามในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัว การหาหนทางเพื่อสร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิต รวมถึงการเอาตัวรอด ท่ามกลางสภาพของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมโลก และการย้ายถิ่นของผู้คนที่มาจากปัจจัยดูดและปัจจัยผลักของ ราเวนสไตน์ นั้น มีความสอดคล้องกลมกลืนกับแนวความคิดของ อับปาคุรัย (Appadurai, 1996, pp. 8-11) นักมานุษยวิทยาคนสำคัญชาวอินเดีย ซึ่งกลายมาเป็นนักวิชาการในสหรัฐอเมริกาที่แสดงรูปแบบ

ในการมองวัฒนธรรมที่มีความเคลื่อนไหวอย่างเสรีในโลกของทุนนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์ไว้ 5 ประเภทคือ (1) การเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือ ethnoscares: พื้นที่ที่ผู้คนอยู่ในโลกแห่งการเคลื่อนไหวและเคลื่อนย้ายอยู่ตลอดเวลา ข้ามอำนาจรัฐ และพรมแดน เช่น นักท่องเที่ยว รวมถึงผู้อพยพลี้ภัย (2) การพัฒนาทางเทคโนโลยี หรือ technoscares: พื้นที่แห่งโลกวิทยาการที่เคลื่อนไหวข้ามพรมแดนข้ามข้อจำกัดของรัฐและภูมิศาสตร์ (3) การเคลื่อนย้ายทุน หรือ financescares: พื้นที่แห่งโลกทางการเงินที่ทุนเคลื่อนย้ายจากแหล่งหนึ่งไปอีกแหล่งหนึ่งด้วยเหตุผลและอำนาจทางการตลาดเสรี (4) การแพร่กระจายข่าวสาร หรือ mediascares: พื้นที่ซึ่งภาพลักษณ์กำหนดความสำคัญและอำนาจที่ส่งผ่านโดยสื่อที่โยงใยข้อมูลข่าวสารทั่วโลก และ (5) การเคลื่อนไหวทางความคิด หรือ ideoscape: พื้นที่แห่งอุดมการณ์ที่อำนาจและภาพลักษณ์ของรัฐถูกท้าทายอยู่ตลอดเวลา (Appadurai, 1996, pp. 32-36)

สาระสำคัญของการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่มีผลมาจากโลกาภิวัตน์ ที่สามารถนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์โดยเฉพาะมิติของความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่น (diasporic identity) ตามทัศนะของอัปปาดูไร นั้น ก่อนข้างมีความเป็นเอกลักษณ์ เป็นงานที่ไม่ได้มองการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมในเชิงของความหนาแน่น (thick description) ที่มีลักษณะการตีความทางสัญลักษณ์ที่สลับ ซับซ้อน แต่เป็นการมองในมุมมองของความเคลื่อนไหว แปรเปลี่ยน โดยไม่ติดยึดกับขอบเขตพื้นที่ (มาลี จันทโรธร, 2546, หน้า 80-104) แรงงานพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย เป็นตัวอย่างหนึ่งในการเคลื่อนไหวของกระแสโลกาภิวัตน์ ประกอบกับประเทศไทยภายใต้ระบบทุนนิยมมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา ปรับเปลี่ยนหมุนเวียนสิ่งใหม่ไม่ว่าจะเป็นทุน เทคโนโลยี พัฒนาการทางการสื่อสาร และการผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับความต้องการแรงงานจำนวนมาก ทำให้เกิดความซับซ้อนทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย เฉพาะอย่างยิ่งสื่อซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งยังเป็นหนึ่งในห้าพลังที่ อัปปาดูไร ได้กล่าวไว้ การก่อร่างความเป็นสังคมใด ๆ และเมื่อใดก็ตามนั้น มาจากการผสมผสานและการหลอมรวมความแตกต่างทางวัฒนธรรม เป็นการรวมกันของความเป็นท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม เข้ากับความเป็นสมัยนิยมในสถานที่ใหม่ในยุคใหม่ ซึ่งผลผลิตคือจินตนาการทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ ริทเซอร์ (Ritzer, 2007, pp. 41-42) กระนั้นก็ตาม อัปปาดูไร ย้ำว่าโลกาภิวัตน์ไม่ได้เป็นกระบวนการที่สามารถสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งการมองสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งนั้นเป็นการมองที่เรียกว่า “มิติของปรากฏการณ์” เป็นการมองวัฒนธรรมในแง่ของความสัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนมากกว่าการให้ความหมายลงลึกในสารัตถะ เป็นการมองความเคลื่อนไหวของการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ในชุมชน การเข้ามาของความเจริญโดยเฉพาะสื่อที่มีบทบาทหลักได้ก่อให้เกิดการแปรเปลี่ยนสิ่งเดิมที่กระทำกันมาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการรับ-ส่งข่าวสาร การสร้างความบันเทิง อีกทั้งเป็นการมองในแง่ของการกระจายตัวของโลกาภิวัตน์ ในแนวราบ ซึ่งจะเห็นว่าโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิด

สื่อใหม่ สื่อเก่าให้เกิดการรับรู้ และกระจายข่าวสารที่แตกต่าง และข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงที่หลากหลายกว้างไกลนี้ นำมาซึ่งการปรับตัว รูปแบบของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ทำลายมิติของพื้นที่และกาลเวลาลงไป ริทเซอร์ (Ritzer, 2007, pp. 140-141) การรับรู้เป็นเรื่องง่ายด่าย ก่อให้เกิดการเลียนแบบวัฒนธรรมต่างถิ่น เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้น ทำให้เกิดการทบทวน ความเป็นตัวเองในอดีต เกิดการเรียนรู้ เปรียบเทียบ รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเก่าสู่วัฒนธรรมใหม่ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ จนไปถึงการมีแบบแผนชีวิตใหม่กับตนเอง

นักวิชาการชาวเชื้อสายอินเดียผู้นี้ ได้อธิบายถึงการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ 5 ประเภท ดังกล่าวข้างต้น ว่าเป็นการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมอันสามารถนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงในสังคม ทั้งนี้ในประการแรก แนวความคิดของ อับปาตูร์ย นั้น โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นของผู้คนและทำลายความเป็นเขตแดนของสภาพบ้านเกิดที่เคยเป็นความทรงจำในอดีต ซึ่งส่งผลให้เกิดการเลื่อนไหลของสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันและกันของวัฒนธรรมแห่งความทันสมัยทั่วโลกในเวลาเดียวกัน แรงผลักดันของสภาพการใช้ชีวิตในอดีตประกอบกับอำนาจของระบบทุนที่แพร่กระจายในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้การย้ายถิ่นเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การเป็นรูปแบบของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นตัวเราขึ้นมาในสังคมเช่นเดียวกันการย้ายถิ่นของผู้คนโดยเฉพาะประเด็นที่มาจากปัจจัยของความยากจน กล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการของความ เป็นโลกาภิวัตน์จากข้างล่างหรือสังคมชนบท ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลากหลายรูปแบบ อับปาตูร์ย (Appadurai, 2001, p. 3) ยังได้อธิบายถึงปรากฏการณ์ของโลกาภิวัตน์ไว้ประการหนึ่ง คือ ความเจริญ ความก้าวหน้าทันสมัยในยุคปัจจุบันนี้ เป็นผลมาจากความเป็นโลกาภิวัตน์ที่มาจากข้างบน หรือสังคมเมือง คือมาจากกรอบใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัยของระบบโลก ซึ่งสื่อที่ ถ่ายทอดความแปลกใหม่จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยมนั้น ผลประโยชน์ที่ได้รับตกอยู่กับ นายทุน ขณะที่สังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโลกาภิวัตน์ที่มาจากข้างล่าง ซึ่งหมายถึงความ เจริญ ความมีชีวิตที่สมบูรณ์ เสมอภาค เท่าเทียมกับสังคมของโลกาภิวัตน์ที่มาจากข้างบน การแสดงถึง ความเสมอภาคนั้น เป็นการตอบสนองความเป็นโลกาภิวัตน์ที่แท้จริง การให้ความรู้ของความเป็น ประชาธิปไตยอย่างทั่วถึงกับคนทุกระดับโดยเฉพาะคนระดับล่าง ที่มีความเป็นอยู่ไม่สมบูรณ์ มีการ ฟังเสียง และให้ผลประโยชน์อย่างจริงจังเช่นเดียวกับคนในสังคมโลกาภิวัตน์ได้รับ นอกจากนี้ อับปาตูร์ย มีทัศนะเพิ่มเติมด้วยว่า การมองทิศทางของชีวิตที่ดำเนินอยู่ทุกวันในโลกปัจจุบันนี้นั้น ต้องมาจากการสร้างความเข้าใจในภาพของการคงอยู่ในปรากฏการณ์ของความเป็นท้องถิ่นที่มีอยู่ เดิม (Appadurai, 2001, pp. 2-6)

อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้จะหยิบยกปรากฏการณ์การเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมของ อับปาตูรัย เพียง 3 ด้าน⁹ ethnoscapes การเคลื่อนย้ายของผู้คนทั่วโลกโดยจะแสดงไว้ในมิติของการ ย้ายถิ่นของแรงงาน พม่าในโรงงานทอผ้า mediascapes ซึ่ง อับปาตูรัย มองถึงสิ่งที่ได้จากสื่อคือ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ทั่วโลก และการเติบโตขึ้นของผู้ผลิตสื่อมากมาย ขณะที่สิ่งที่สำคัญที่สุดในมิติของสื่อคือรูปแบบสาร ที่ถูกผลิตออกมา ซึ่งหากสารที่ถูกผลิตออกมามีความหลากหลาย ทั้งในโลกของสินค้าและข่าวสาร ตลอดจน เนื้อหาทางการเมืองในลักษณะของการผสมผสานกัน ผู้รับสารก็จะเกิดความสับสน (Appadurai, 2003) ดังนั้น ผู้วิจัยมองไปในทิศทางเดียวกับ ที่ว่า สิ่งสำคัญของสื่อคือสารที่ผลิตออกมา ทำให้งานชิ้น นี้มีการนำข้อมูลข่าวสารเฉพาะที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ สู่มิติการใช้สื่อที่สะท้อนจินตนาการของ ผู้คนในสังคมผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุ และ ideoscapes ที่ อับปาตูรัย ย้ำว่า เป็นภาพ สะท้อนของการแพร่กระจายทางความคิดในมุมมองของอิสรภาพ สวัสดิการ รวมถึงสิทธิมนุษยชนในรูปแบบ ที่หลากหลาย (Appadurai, 2003) ซึ่งโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดการเลื่อนไหลทางอุดมการณ์ในรูปแบบ ต่าง ๆ ที่สะท้อนจุดยืนทางความคิดเพื่อชีวิตที่ดีกว่าของแรงงานพม่า โดยจะกล่าวในรายละเอียดของ การเคลื่อนย้ายเลื่อนไหลที่สะท้อนได้ถึงวัฒนธรรมทั่วโลกทั้ง 3 ด้านนี้ในช่วงของการอธิบายกรอบ แนวคิดต่อไป

2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านอัตลักษณ์

บาร์ธ (Barth, 1969b, p. 117) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ทำงานทางด้านชาติพันธุ์ ได้ แสดงแนวคิดทางด้านอัตลักษณ์ โดยเริ่มต้นจากการเฝ้าสังเกตสิ่งที่คงอยู่ในความแตกต่างทางกลุ่ม ชาติพันธุ์ ความเป็นตัวเองในกลุ่มของตน ไม่ว่าจะเป็นการคงไว้ซึ่งความเป็นอยู่ของตนเอง การสร้าง ความแตกต่าง แต่การผลิตซ้ำความเป็นตัวเองท่ามกลางความแตกต่างก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาทาง มานุษยวิทยาแต่อย่างใด ขณะเดียวกันสังคมในเชิงมานุษยวิทยานั้นก็ค่อนข้างจำเป็นที่ต้องเริ่มต้น เรียนรู้กลุ่มที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่มากนัก้อย ด้วยการศึกษารวมตัวกันของกลุ่มความ แตกต่าง รวมถึงการคงไว้ซึ่งความเฟื่องฟูมากกว่าที่จะมองไปถึงเรื่องของการผลิตซ้ำในกระบวนการ เกิด-ตายภายในกลุ่ม

⁹ การนำเสนอแนวคิดของอับปาตูรัย (Appadurai) เพียง 3 ด้านนั้น เนื่องจากการเลื่อนไหลทางเทคโนโลยี หรือ technoscapes และการไหลเวียนของเงินทุน หรือ finanscapes นั้น ยังไม่เกี่ยวข้องกับงานในเชิงอัตลักษณ์ในงานวิจัยชิ้นนี้ชัดเจน เท่ากับ การเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือ ideoscapes, การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร หรือ mediascapes และ การเคลื่อนไหวเชิงอุดมการณ์ หรือ ideoscapes

ทั้งนี้แบบจำลองทางความคิดของ บาร์ธ นั้น เป็นการศึกษาการจำแนกแยกแยะความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยแนวทาง 3 ประการคือ

2.2.1 การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่เป็นไปในลักษณะของการทำให้เกิดการจัดประเภทของกลุ่มคนที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ การสร้างความเข้าใจกับการให้เหตุผลของความเป็นตัวเองผ่านการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การมีกิจกรรมร่วมกัน

2.2.2 สิ่งที่ บาร์ธ ให้ความสำคัญประการที่สองคือ กระบวนการของการสร้างรูปแบบของความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน มากกว่าโครงสร้างความเป็นชาติพันธุ์ที่เป็นลักษณะนามธรรม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือการมองไปถึงพฤติกรรมที่มีต่อกันในการสร้างการยอมรับในแต่ละบุคคล

2.2.3 ส่วนประการที่สามนั้น เป็นแนวคิดต่อเนื่องจากข้อหนึ่ง และสอง โดย บาร์ธ ย้ำว่า แทนที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ หรือการสร้างความเป็นวัฒนธรรมที่มีมา แต่เป็นการเริ่มต้นหันมาเรียนรู้กระบวนการของการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ และการคงไว้ซึ่งความดีงามในแนวคิดของกลุ่ม ตลอดจนการคงไว้ซึ่งเขตแดนทางชาติพันธุ์ โดยที่จะไม่ลืมถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Barth, 1969b)

คำกล่าวที่ย้ำถึงการทำงานด้านนี้ที่ บาร์ธ ให้ความสำคัญ คืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยระบุว่า “การศึกษาความเหมือนหรือความต่างทางวัฒนธรรม ตลอดจนความสัมพันธ์ของคนหนึ่งต่ออีกคนหนึ่งนั้นไม่ใช่สิ่งง่ายด้ายที่จะเรียนรู้ความเป็นชาติพันธุ์ หรือลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกัน แต่ขึ้นอยู่กับทำให้ความสำคัญของสมาชิกในกลุ่ม ทั้งนี้มีบางสิ่งที่เห็นกันอยู่ทั่วไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ คือสมาชิกบางคนในกลุ่มได้นำเอาลักษณะทางวัฒนธรรมบางอย่างมาเป็นเครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ เพื่อบ่งบอกถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองกับผู้อื่น ขณะที่สมาชิกบางคนไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่ง ๆ นั้นแต่อย่างใด” (Barth, 1969b)

กระนั้นก็ตามในด้านความสำคัญเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์แล้ว บาร์ธ ก็ไม่เคยละเลยเขาอ้างถึงคุณธรรมที่มีอยู่ของแต่ละบุคคล ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกัน รวมถึงการยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ บาร์ธ ได้แสดงนัยของอัตลักษณ์ไว้ที่ลักษณะของความเป็น “ภายใน” และ “ภายนอก” หรือ “พวกเขา” และ “พวกเรา” อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สามารถมองได้ถึงบทบาทที่เราแสดงออกต่อสังคม หรือ การเก็บสิ่งที่ต้องการแสดงออกไว้ไม่ให้สังคมรับรู้ แม้กระทั่งสถานภาพของตนเองต่อสังคม

ฮอลล์ (Hall, 1997) ผู้อำนวยการของ Centre for the Contemporary Culture Study ของสำนักเบอร์มิงแฮม ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษาของอังกฤษคนสำคัญ (กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, 2551, หน้า 666) มีผลงานที่โดดเด่นมากมายไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมประชานิยม แนวคิดเรื่องชนชั้น อำนาจและการต่อต้านอำนาจ ฮอลล์ (Hall) มีการ

ศึกษาด้านโทรทัศน์ และการสร้างความรู้ทางโทรทัศน์ การชมโทรทัศน์ โดยมีงานที่โดดเด่นในช่วงหลังที่ได้ทำการศึกษาก่อนที่จะมาเขียนงานจำนวนมากคือ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพตัวแทน (representation) กระบวนการสร้างความหมาย (signification) รวมถึงงานด้านการสร้างอัตลักษณ์ (identity) (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, หน้า 667)

งานที่อธิบายความหมายของอัตลักษณ์นั้น ฮอลล์ ได้แสดงภาพไว้ในงาน “Who needs Identity?” ใน Questions of Cultural Identity ที่เขียนโดย ฮอลล์ และเกย์ (Hall & Gay, 1992, pp. 2-5) โดยแปลความหมายของการสร้างอัตลักษณ์ไว้ทั้งในเชิงของวัฒนธรรม การเมือง การสร้างภาพตัวแทนหรือแม้แต่ในมุมมองของภาษาที่มีสื่อเป็นกลไกนั้น ถึงแม้ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม จะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีส่วนในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของคนหรือกลุ่มคน แต่อัตลักษณ์ดังกล่าวก็ไม่มีวันเป็นหนึ่งเดียว สามารถแปรเปลี่ยน トラบโดที่เงื่อนไขของเวลายังหมุนเวียนอยู่ ฮอลล์ มองว่าสิ่งประกอบสร้างความเป็นอัตลักษณ์นั้น ฮอลล์ มองว่าอัตลักษณ์สามารถถูกประกอบสร้างได้จากสิ่งที่เป็นอยู่ภายในของประวัติศาสตร์เชิงวาทกรรมที่หลากหลาย ในช่วงชีวิตของคนนั้นต้องมีการประสบพบเจอสิ่งใหม่ๆ ทำให้ภาคประวัติศาสตร์ของแต่ละคนไม่เคยหยุดนิ่ง มีการแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา กล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์นั้นอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงและการส่งผ่านรูปแบบสังคมในลักษณะหลากหลายที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ซึ่งหากจะสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ สามารถมองอัตลักษณ์ผ่านความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในภาคของสังคม วัฒนธรรม การเมือง หรือประวัติศาสตร์ อีกทั้งความแตกต่างนี้แสดงอัตลักษณ์ได้ไม่มีวันจบสิ้น เนื่องจากความแตกต่างสามารถสร้างความหมายใหม่อยู่เสมอ ฮอลล์ (Hall, 2000) ระบุเพิ่มเติมว่าการมองอัตลักษณ์ของคนนั้น ปัจจัยของความแตกต่างที่ปรากฏอยู่สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนด้านใดด้านหนึ่งได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ในความเป็นจริงอัตลักษณ์ที่แท้จริงจะแฝงอยู่ภายใน สิ่งเหล่านี้ ฮอลล์ เรียกว่าการสร้างภาพตัวแทน (representation) ซึ่งสะท้อนสิ่งที่เป็นอยู่ภายในออกมา ทั้งนี้แนวทางการมองความเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงออกมาก็อีกประการหนึ่ง ฮอลล์ บอกว่าสามารถศึกษาได้ผ่านการใช้ภาษาในลักษณะต่าง ๆ กล่าวได้ว่าภาษานั้นทำหน้าที่เป็นระบบของการสร้างภาพตัวแทน ที่มีอยู่ภายในของแต่ละบุคคล (representational system) เนื่องจากภาษาสามารถสร้างความหมายที่สะท้อนความคิด อุดมคติ รวมถึงความรู้สึกที่กลุ่มบุคคลได้รับจากสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามบทสรุปทางความคิดที่ย้ำถึงความหมายของการสร้างอัตลักษณ์ โดยเฉพาะรูปแบบที่สามารถสร้างความเข้าใจในพื้นฐานทางวัฒนธรรม หรือการแสดงออกผ่านความเป็นตัว ตนนั้น ฮอลล์ ระบุว่าเป็นสิ่งสร้าง (construction) หรือเป็นสิ่งที่เป็กระบวนการที่ไม่เคยสมบูรณ์ มีการปรับเปลี่ยนและสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ความเป็นตัวตนไม่ว่าจะเป็นอดีตหรืออนาคต ไม่มีวันสูญไป และไม่มีวันเป็นหนึ่งเดียว รวมทั้งไม่มีจุดสิ้นสุดของข้อสรุปในความเป็นอัตลักษณ์ มีทั้งกระบวนการ

สร้างหรือกระบวนการผลิตอยู่ตลอดเวลา ในลักษณะของการสร้างนี้ ฮอลล์ มองว่าเป็นวิถีของกระบวนการผ่านการสร้างภาพตัวแทน ซึ่งมีการใช้รูปแบบ ความหมายของภาษาในลักษณะที่หลากหลายเป็นกลไก (Hall, 1997, pp. 16-18)

บทความหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องของอัตลักษณ์ และคนพลัดถิ่นคือ เรื่อง Cultural Identities and Diaspora ฮอลล์ และเกย์ (Hall & Gay, 1992, หน้า 2-5) นั้น ฮอลล์ (Hall) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิด ในเรื่อง Cultural Identities ที่แตกต่างกันไว้ 2 ลักษณะคือ (1) ลักษณะของความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่ (being) เป็นลักษณะที่มาจากประสบการณ์ในอดีต จากสิ่งที่หล่อหลอมให้เกิดความเป็นตัวตนขึ้นมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ประวัติศาสตร์ในอดีตที่ผ่านมาได้สร้างอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมตามรูปแบบของกาลเวลาที่เกิดขึ้นและเป็นไป สิ่งเหล่านี้จะมีอยู่ประจำตัวแต่ละบุคคลที่มีอยู่ภายใน (2) การกลายเป็น หรือ การเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (becoming) ในความเหมือนกันที่เห็นกันอยู่ทั่วไปนั้น จะมีจุดใดจุดหนึ่งที่เป็นความแตกต่างท่ามกลางความเหมือน ที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นของเราขึ้นมา ประวัติศาสตร์ได้ก่อให้เกิดการสังสมประสบการณ์ หนึ่งประสบการณ์คือหนึ่งของการรับรู้ในการรับ ขอมรับ และสร้างความเป็นตัวเราจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของประสบการณ์นั้น ๆ การกลายเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นนั้นที่มีความสำคัญไม่แพ้กันระหว่างอดีตกับอนาคต

ขณะเดียวกันบทความชิ้นสำคัญเรื่อง Questions of Cultural Identities นั้น ฮอลล์ ได้อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการแสดงความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ (Hall & Gay, 1992) ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ทำลายความเป็นตัวตนแบบเดิม ๆ เป็นสิ่งที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา คำว่าอัตลักษณ์นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับคำถามของแหล่งที่มาของความเป็นประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมที่อยู่ในกระบวนการของสิ่งที่เรียนกว่า การกลายเป็น (becoming) สิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรืออะไรบางอย่างมากกว่า คำว่า การเป็น ในลักษณะที่เรียกว่าเป็นใคร หรือมาจากไหน สิ่งนี้ไม่สำคัญเท่ากับว่าตอนนี้ได้มีการกลายเป็นอะไร หรือใคร โดย การกลายเป็น นี่เป็นสิ่งที่เกิดอยู่ภายใน ผ่านการหล่อหลอมจากกาลเวลา ประวัติศาสตร์ รวมถึงประสบการณ์ ไม่สามารถจะเห็นได้อย่างชัดเจนภายนอก จึงเกี่ยวข้องกับ ความสำคัญที่จะมีการแสดงให้เห็นหรือนำเสนอให้สังคมเห็นการกลายเป็นนี้อย่างไร ลักษณะสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์นั้น เป็นมิติเกี่ยวกับการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวหรือการแสดงความต่างจากสิ่งอื่น โดยใช้องค์ ประกอบในการสร้างอัตลักษณ์ด้วยการแสดงความโดดเด่นในอำนาจหรือพลังอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมถึงสิ่งที่แสดงนั้นเป็นสิ่งที่แยกหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น อันทำให้สังคมสามารถเข้าถึงในความแตกต่างนั้นได้ แกมมของความเป็นอัตลักษณ์นั้น มีสิ่งหนึ่งที่ ฮอลล์ ได้แสดงไว้เกี่ยวกับปัญหาซึ่งเป็นประเด็นที่ เคลเนอร์ (Kellner, 1995, pp. 168-169) ให้ความสำคัญไว้ด้วยเช่นกัน คือ อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าปัญหา แต่หากอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้น และปรากฏอยู่ในยุคสมัยใหม่ตอนปลายนั้น จะกลายเป็นปัญหาของความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ และความพยายามให้อัตลักษณ์นั้นคงอยู่ สิ่งนี้นับว่าเป็นเครื่องหมาย

หนึ่งที่แสดงลักษณะของคำว่า อัตลักษณ์ ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเครื่องหมายของความไม่แน่นอน สก็อตต์ (Scott, 2005) อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นอัตลักษณ์ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ มีความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมา เมื่อผ่านกระแสแห่งกาลเวลา อัตลักษณ์เก่าก็หายใน โดยจะมีการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาแทนที่ ไม่มีการรับประกันได้เลยถึงสิ่งที่เรียกว่า นี่คือการเป็น อัตลักษณ์อย่างแท้จริงของสิ่งนี้ หรือไม่มีการรับรองใดๆ ว่าอัตลักษณ์เช่นนี้เป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรืออัตลักษณ์แบบนี้เป็นสิ่งที่ผิด หากมองในแง่มุมของภาษา อัตลักษณ์ในความหมายของ ฮอลล์ จะเป็นพหุพจน์เสมอ แต่สิ่งที่ ฮอลล์ ย้ำเกี่ยวกับความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์นั้น คือ การอยู่ท่ามกลางความแตกต่าง พร้อมกับการเชื่อมโยงอัตลักษณ์นั้นกับสังคม ซึ่งอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงในสิ่งที่ใช่ และในสิ่งที่ไม่ใช่ในสังคม นอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวมานี้ในงานที่ ฮอลล์ ให้ความหมายไว้ แต่สิ่งที่ดูเหมือนเป็นองค์ประกอบในงานดังกล่าว ฮอลล์ ได้ย้ำไว้ว่า สิ่งสำคัญของความเป็นอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม อันแสดงถึง คือการยอมรับความแตกต่างในกันและกัน และอยู่ร่วมกันท่ามกลางอัตลักษณ์ที่แตกต่างอย่างใจกว้าง และสันติสุข

ทั้งนี้ ฮอลล์ ได้มองการเกิดขึ้นหรือการสร้างขึ้นของอัตลักษณ์ไว้โดยกล่าวว่ามาจากการย้ายถิ่นของคนในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้อพยพย้ายถิ่นนี้มาจากถิ่นของตนเข้ามาสู่ถิ่นใหม่แต่ยังมีความผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมเดิม สังคมบ้านเกิดของตนเอง มีความหวังว่าจะกลับไป แต่ในขณะที่อยู่ในที่ใหม่นี้ ก็ไม่ยอมสูญเสียอัตลักษณ์เดิมจึงอยู่กับวัฒนธรรมใหม่ผสมผสานกับสิ่งเก่าในที่แห่งใหม่นี้ การย้ายไปยังที่แห่งใหม่ในขณะที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์เดิมนี้ก่อให้เกิดการต่อสู้หรือที่เรียกว่า การต่อสู้ที่เป็นสาระของอัตลักษณ์ทางการเมือง เป็นการต่อสู้เพื่อสร้าง หรือคงไว้ในอัตลักษณ์ของตนเอง อาทิ การสร้างถิ่น การผลิต การเสพยา การเจรจาต่อรอง หรือการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ สิ่งเหล่านี้ ฮอลล์ มองว่าเป็นการเกิดขึ้นบนเวทีที่หาข้อยุติไม่ได้ ที่ประกอบกับการปะทะประสานของวาทกรรมชุดต่าง ๆ สิ่งนี้เป็นการย้ำว่า อัตลักษณ์นั้น เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัวมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

งานเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของ ฮอลล์ ในแนวคิดเงื่อนไขเกี่ยวกับคนพลัดถิ่น (diaspora as social conditions) นั้น ฮอลล์ มองว่าอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นนั้น คืออัตลักษณ์ที่ผลิตขึ้นใหม่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ตอนปลาย หรือโลกาภิวัตน์ (ฐิรุฒิ เสนาคำ, 2549 หน้า 18-42) ซึ่ง ฮอลล์ ได้จำแนกมโนทัศน์ว่าด้วยอัตลักษณ์ในปัจจุบันไว้ 3 กลุ่มด้วยกันคือ มโนทัศน์ตัว ตนรู้แจ้ง ตัวตนเป็นผู้สร้างความรู้ เป็นผู้กำหนดทุกอย่าง มโนทัศน์ตัวตนรู้แจ้งมองอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นตัวตนที่แท้จริงเพียงหนึ่งเดียว มีรหัสร่วมทางวัฒนธรรม มนุษย์คนเดียว ความเป็นอิสระปราศจากเงื่อนไขทั้งหลายทั้งปวง อัตลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียวนี้อาจเป็นสิ่งที่เปราะบาง มีอยู่ก่อนแล้ว เพียงแต่รอการค้นพบ (Hall, 1992 อ้างถึงใน วรเมธ ขอดบุน, 2548, หน้า 19-21) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่และมีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวข้ามมิติของกาลเวลา สถานที่ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม อีกด้านหนึ่งคือ แนวคิดอัตลักษณ์ใน

ฐานะเป็นตัวตนทางสังคม ซึ่งถือว่าอัตลักษณ์คือสิ่งที่ถูกสร้างจากความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สร้างจากคนอื่นเป็นสำคัญ โดยคนอื่นที่สำคัญ ซึ่งอาจเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด เป็นคนสำคัญของตัวเรา หรือคนอื่นที่สำคัญทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมต่อระหว่างตัวตนกับโลกแห่งคุณค่า ความหมาย และสัญลักษณ์ที่ตัวตนนั้นดำรงอยู่ และถึงแม้ว่าตัวตนของเราจะมีความเป็นตัวตนที่แท้ จริงอยู่ภายใน เมื่อมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมแล้ว ก็มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์นั้น ๆ ไปตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ อัตลักษณ์จึงทำหน้าที่เป็นสะพานที่จะเชื่อมโยงระหว่าง “ข้างนอก” และ “ข้างใน” ระหว่าง “โลกในสังคมที่เป็นสาธารณะ” และ “โลกภายในของบุคคลนั้น” และแนวคิดประการสุดท้ายคือ การเป็นมโนทัศน์ตัวตนที่ดึงเอาความเป็น (subject) ออกจากศูนย์กลาง โดยมองว่าอัตลักษณ์ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียว มีสังคมเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์เป็นเสมือนเรื่องเล่า ที่มีความหลากหลายแตกต่าง ขึ้นอยู่กับบริบทรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ เวลา และเกี่ยวกับบุคคล รวมถึงเหตุผลในการสร้างอัตลักษณ์นั้น หรืออีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์นี้ เป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์ อัตลักษณ์ดังกล่าวนี้ เกิดในยุคหลังสมัยใหม่ เป็นอัตลักษณ์ที่เป็นเรื่องเล่า และเป็นเรื่องเล่าที่มีองค์ประกอบของโครงสร้าง มีคนอื่นเป็นผู้กำหนดว่าเราคือใคร เป็นเรื่องเล่าที่มีบทบาทในสังคม มีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม อีกด้านหนึ่งคือการปรับเปลี่ยนตัวตนนั้น เกิดขึ้นจากคนรอบข้างเข้ามามีอิทธิพลและทำให้จิตได้สำนึกถึงการให้เกิดการปรับเปลี่ยนขึ้นในตัวตนนั้น ๆ การแสดงออกมาจากความหลากหลายที่อยู่รอบข้าง ขณะที่อีกความหมายหนึ่งนั้น อัตลักษณ์ถูกแสดงออกโดยผ่านความรู้ การสร้างอำนาจและวาทกรรมเพื่อกำหนดรูปแบบของสังคม หรือเพื่อให้สังคมมองเห็น (จิรวุฒิ เสนาคำ, 2549, หน้า 27-28)

2.3 แนวคิดทฤษฎีด้านสื่อ

สำหรับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนที่นำมาประกอบการออกแบบงานวิจัยชิ้นนี้จะขอนำแนวคิด ฮอลล์ ในลักษณะของการใส่รหัส-ถอดรหัส (encoding-decoding) รหัส หรือ Code นั้น คือระบบของความหมาย รหัสช่วยจัดสรรการเชื่อมโยงระหว่างสื่อผู้ผลิตสารและสื่อผู้รับสารด้วยการแปลความหมายร่วมกัน (McQuail, 2010, pp. 386-387) ฮอลล์ เป็นผู้นำทางความคิดผู้หนึ่งทางด้านสื่อสารมวลชนที่ทำได้ เนื่องจากในช่วงต้นของการทำงานวิชาการ ฮอลล์ เป็นผู้ทำงานหลักที่เน้นมิติของการสื่อสารมวลชนมาก่อน ก่อนที่แนวความคิดจะถูกปรับมาศึกษาด้านอัตลักษณ์และงานเชิงวัฒนธรรมในเวลาต่อมา

ทฤษฎีสื่อในมุมมองของ Critical Theory นั้น ฮอลล์ ได้แสดงแนวคิดปรากฏออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน 3 ประการคือ ประการแรก ปฏิเสธทฤษฎีการสื่อสารของอเมริกันเกี่ยวกับแบบจำลองการถ่ายทอดข่าวสาร หรือแบบจำลองที่เริ่มต้นจากผู้ส่งสาร-สาร-ช่องทางการสื่อสาร-ผู้รับสาร เป็นลักษณะของการ

ครอบงำผู้รับสารให้เป็นไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารกำหนดไว้ โดย ฮอลล์ ให้ความหมายเรื่องของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารไม่ใช่เป็นเพียงผู้ส่งสาร (sender) ตัวสาร (message) ช่องทาง การสื่อสารของสาร (channel) และผู้รับสารที่ทำหน้าที่รับสารอย่างเดียว (Receiver) แต่การสื่อสารคือกระบวนการผลิต (production) แพร่กระจาย (circulation) บริโภค (consumption) ผลิตซ้ำวัฒนธรรมและความหมายต่าง ๆ (reproduction of culture and meaning) ดังนั้นสื่อนำเสนอสารในลักษณะใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของละคร ข่าวสาร หรือแม้แต่โฆษณา ล้วนแล้วแต่เป็นการผลิตสาร การแพร่ กระจายที่นำไปสู่การบริโภค เป็นการผลิตผ่านประสบการณ์ ผ่านแนวคิด ทักษะคิด ความเชื่อ รวมถึงวัฒนธรรมของผู้ส่งสาร สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการถ่ายทอด การส่งผ่าน การหยิบยืม การเลียนแบบ รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ถูกนำมาสร้างอัตลักษณ์ของคนในที่สุด ประการต่อมาคือ ฮอลล์ ออกมาได้แย้งแนวคิดของทฤษฎีผลกระทบของสื่อต่อผู้รับสาร เขาให้เหตุผลต่อกรณีนี้ว่าการรับสารของผู้รับสารนั้น ไม่ได้เป็นไปในลักษณะของผู้ด้รับ หรือเป็นผู้รับผลของสื่อตามลักษณะของสาร แต่ ฮอลล์ ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส/การถอดรหัส (encoding/decoding) โดยเฉพาะเรื่องของการถอดรหัส ฮอลล์ ได้ให้รายละเอียดไว้ 3 ลักษณะคือ (ก) การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบเดียวกับผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (ข) การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต้องการต่อรองความหมายใหม่ ที่แตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร และ (ค) การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต่อต้านหรือขัดแย้งกับความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, หน้า 662) แนวคิดดังกล่าวถูกพัฒนามาจากทฤษฎีสัญวิทยา ด้วยการวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมาย มาสู่กระบวนการของการใส่รหัสและการถอดรหัส แนวความคิดดังกล่าว เป็นการศึกษา มองลึกลงไปถึงผู้รับสาร ซึ่งเมื่อผู้รับ รับสารแล้ว จะผ่านกระบวนการของการตีความ การสร้างความเข้าใจ เพื่อสร้างความหมายใหม่ โดยผ่านทักษะคิด แนวคิด ประสบการณ์ ภาวะทางอารมณ์ จิตใจ วัฒนธรรมของตนเอง และอีกหลายอย่างมากมาย กลั่นกรองออกมาเป็นความหมายของตนเอง ทั้งนี้ไม่ว่าผู้ส่งสารมีความตั้งใจที่จะส่งสารเพื่อการสร้าง ความเข้าใจ โน้มน้าว แม้กระทั่งสร้างความเชื่อในรูปแบบใดก็ตาม ผู้รับสารก็มีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะตีความสารนั้น และสร้างความเข้าใจใหม่ตามแบบฉบับของตนเอง กล่าวอีกประการหนึ่งคือ ผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับรู้ตั้งแต่การเลือกที่จะเข้าถึงสาร การเลือกที่จะเปิด รับสาร การเลือกที่จะตีความสารนั้น ๆ ไปจนถึงการเลือกที่จะจดจำสารที่ต้องการ ทำให้เรื่องของการรับรู้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านอัตวิสัย (subjective capacity) (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, หน้า 33-49) แนวคิดประการสุดท้ายคือ การสร้างความจริง ที่มีจากกระบวนการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่ง ฮอลล์ ได้ปฏิเสธวิธีคิดของนักภาษาศาสตร์ที่ว่า ความหมาย หรือความจริงนั้น เป็นสิ่งที่มียู่ก่อนแล้ว ซึ่งในความคิดของ ฮอลล์ แล้ว ความหมาย หรือความจริงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อ

หรือนัยของการสื่อสารก็ตาม ไม่ใช่ความจริงที่มีอยู่แล้วแต่ดั้งเดิมทั้งสิ้น แต่เป็นความจริงที่ผ่านการสร้าง
ขึ้นจากมีมนุษย์ ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ เพื่อสื่อความหมายหรือสร้างความเข้าใจในสังคม

แนวคิดของ ฮอลต์ นั้น มีการมองสารที่ปรากฏผ่านสื่อว่า เป็นเรื่องของการสร้างขึ้น ซึ่งตามหลักคิดของสำนักคิดทางปรากฏการณ์นิยม สารที่ถูกผลิตไม่ได้มาจากวัตถุดิบที่มีทั้งหมดแต่ เป็นการคัดเลือกจากสิ่งที่แสดงความหมายได้ดีที่สุด ตรงตามที่ผู้ส่งสารต้องการ หรือที่เรียกว่า การนิยามสถานการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549, หน้า 292) สารที่ถูกผลิตออกมานั้น ต้องถูกสร้างให้เสมือนจริง หรือ คล้ายความจริงมากที่สุด ซึ่งนับเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งของการใส่รหัส เพื่อให้ผู้รับสารไม่รู้สึกรแตกต่างจากสถานการณ์จริง หลังจากนั้นก็เป็นช่วงเวลาของผู้รับสารที่จะตีความหมายเมื่อสารถูกถ่ายทอดออกมา ซึ่งการตีความจะเป็นเช่นไรนั้น ฮอลต์ เชื่อว่า ผู้รับสารจะแปลความหมาย และดำเนินการต่อไปตามความต้องการของผู้รับสารเอง

อารยา ถาวรวันชัย (2539, อ้างถึงใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2544) กล่าวถึงงานของ ฮอลส์ โดยนำแนวคิดมาขยายความในงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งในเรื่อง “วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ” ที่แสดงถึงการใส่รหัสของสื่อได้อย่างชัดเจน (กาญจนนา แก้วเทพ, 2544, หน้า 55-57) ซึ่งคำว่า “ผู้ร้าย” นั้นเป็นคำที่สังคมเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับความหมายของบุคคลที่กระทำความผิด ดาราตลกที่เคยติดยาเสพติด เคยถูกตัดสินจำคุก รวมถึงคนที่เคยมีประวัติเป็นนักโทษในข้อหาฆ่าคนตายโดยเจตนา แต่คนที่ทำผิดนี้กลับได้กลายเป็นคนโด่งดังเพียงข้ามคืน เมื่อสื่อหยิบยกเรื่องราวออกมา และนำเสนอออกสู่สาธารณะชน ด้วยการใส่รหัสใหม่ การสร้างความชอบธรรมด้วยการแสดงเรื่องราวของคนที่ถูกสังคมพิพากษา ด้วยการสร้างภาพของการกลับใจใหม่ เปลี่ยนความร้ายเป็นตัวอย่างเพื่อสร้างความดี เป็นวิธีการที่แบบยลในการเข้ารหัสของสื่อ เพื่อสร้างความเข้าใจใหม่กับสังคม เป็นการสร้างความจริงจากสีดำให้กลายเป็นสีขาว เป็นการสร้างภาพใหม่ต่อสายตาสาธารณะชน จนทำให้สื่อหลายแขนงไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอีกมากมาย นำเรื่องราวหลังความโด่งดังเพียงข้ามคืนมาผลิตซ้ำกันอย่างแพร่หลาย ตัวอย่างของงานชิ้นนี้ ได้สร้างอัตลักษณ์ใหม่กับผู้ร้าย ให้สังคมมองเห็นการเปลี่ยนแปลงมองเห็นการกลับใจ และยอมรับในอัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นนี้

ฉะนั้น ภาพรวมในการรับสาร ของผู้รับสาร และแปลความหมายออกมา และมีการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมที่หลากหลายนั้น เป็นภาพสะท้อนอีกมิติหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ ด้วยการนำเสนอเป็น แนวทาง สื่อมวลชนซึ่งจัดว่าเป็นผู้สร้างสารขึ้นมาผ่านกระบวนการ ผลจากการส่งสารนี้ได้ก่อให้เกิด การสร้างความจริงขึ้นมา และเมื่อออกสู่สายตาผู้รับสาร มีการแปรเปลี่ยน ตีความ สร้างความเข้าใจใหม่ ก่อให้เกิดการสร้างความจริงขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง เพื่อถ่ายทอดความจริงให้สังคมตีความ ซึ่งเป็นลำดับขั้น ของการสร้างความจริงในระดับปัจเจก การสร้างความจริงของสื่อที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ ส่งสารนั้น ได้มีการใส่รหัสไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ขณะเดียวกัน เมื่อปัจเจกรับสาร ตีความตามรูปแบบ

ของตนเอง และสร้างความจริงอันใหม่ และก่อนที่จะถ่ายทอดความจริงนั้น ก็ได้ดำเนินการใส่รหัสไว้ด้วยเช่นกัน เพื่อให้สังคมเข้าใจตรงกับสิ่งที่ปัจเจกต้องการ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม และการประยุกต์ใช้ทางด้านวัฒนธรรมที่สังคมได้รับผ่านสื่อ ซึ่งสำหรับแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมศึกษาของ ฮอลล์ ประการหนึ่งคือ วัฒนธรรมศึกษานั้น เป็นตัวที่สามารถอธิบาย สิ่งใดก็ตามที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นสามารถสื่อได้ถึงแนวคิดที่เป็นรากฐานทางสังคม คุณค่าทางสังคม และภาพสะท้อนของชนชั้น เพศ เชื้อชาติ ได้อย่างไร รวมถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น เชื่อมโยงกันได้อย่างไร (Kellner, 1995, pp. 168-169)

ดังนั้นจึงสรุปในเบื้องต้นคือเริ่มจากผู้ส่งสารทำหน้าที่ถ่ายทอด ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ตามทัศนคติความเชื่อ ไปจนถึงขั้นตอนต่อมาที่เกี่ยวข้องกับนัยของการรับสาร การแปลความหมาย การตีความ การเลือกรับ การเลือกปรับ รวมถึงเลือกที่จะสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ตนต้องการ จนกระทั่งเป็นขั้นตอนของการสร้างความจริงของผู้ส่งสาร ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของการเชื่อมโยงมุมมองในการทำงานของสื่อ และผู้รับสารที่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ภาพความจริงฉบับใหม่ที่ปรากฏผ่านสื่อนี้ เมื่อมีการหยิบยกขึ้นมาใช้ ประยุกต์ให้เข้ากับตนเอง ประกอบการใส่รหัสเพื่อเพิ่มเติมในสิ่งที่สังคมต้องการก็กลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ได้ ในที่สุด อย่างไรก็ตาม ฮอลล์ เห็นว่า งานการสร้างอัตลักษณ์นั้นมาจากองค์ประกอบที่สำคัญทางสังคมมากมายเช่น ชนชั้นในสังคม (ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นที่ได้รับการยอมรับทางสังคม หรือชนชั้นที่ถูกทำให้เป็นชายขอบ ก็จะมีรูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยที่เป็น) เชื้อชาติ เพศ และความเป็นบุคคลของคนในชาติ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำให้การสร้างอัตลักษณ์ หรือ เป็นจุดแข็งของความเป็นอัตลักษณ์ที่ตนเองมีอยู่ แต่สิ่งที่จะเป็นตัวทำลายอัตลักษณ์เดิม ๆ นั้น คือ ความเป็นทุนนิยมนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็น รายได้ การศึกษา อำนาจ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงชีวิตโดยรวม (Mosco, 1996, p. 165)

ทั้งนี้การใส่รหัสตามแนวความคิดของ ฮอลล์ นั้น คือการใส่เนื้อหา ความหมาย รูปแบบการนำเสนอผ่านสื่อของงานวิจัย ซึ่งแรงงานพม่ามีทางเลือกมากมายในการถอดรหัสออกมา ไม่ว่าจะเป็นการถอดรหัสตามความวัตถุประสงค์ที่มีมาในเนื้อหา หรือการถอดรหัสในแนวทางที่ตรงข้าม อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการถอดรหัสของแรงงานพม่าจะออกมาในรูปแบบใด สิ่งที่แสดงออกมาย่อมมีความหมายเสมอทั้งต่อกลุ่มแรงงานพม่าเอง และต่อสังคมไทยที่ต้องนำมาตีความ กล่าวได้ว่าอย่างน้อยแรงงานพม่าก็มีโอกาสได้มีส่วนร่วมกับการสื่อซึ่งในอดีดยังไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้ในสังคมไทยมาก่อน

2.4 สรุป

การมองความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นนั้นคงต้องเริ่มจากการมองภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั่วโลกโดยเฉพาะมิติของการปรับตัวท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเป็นการกล่าวถึงความเป็นท้องถิ่นกับโลกาภิวัตน์ เนื่องจากทั้งสองส่วนนี้คือเครือข่ายของการสร้างความเป็นตัวตนที่ถูกล้อมกรอบด้วยความคิดกับโฉมหน้าของชุมชน ดังนั้นกล่าวได้ว่าการย้ายถิ่น คือ นัยของเครือข่ายที่ถูกแพร่กระจายออกไปของกลุ่มคนที่เชื่อมโยงกันในเชิงชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม (Barker, 2012, p. 262) ซึ่งก็สอดคล้องกลมกลืนกันในความหมายของความเป็นโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่สร้างการเชื่อมโยง 5 ด้านด้วยกันในมุมมอง อับปาตูราย (Appadurai, 1996) คือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือ ethnoscaples ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวหรือเพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษา หรือการเดินทางเพื่อเชื่อมโยงพลังทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางเทคโนโลยี หรือ technoscaples เชื่อมต่อความทันสมัยทั่วโลกเพื่อศักยภาพทางเศรษฐกิจ และการเมือง การหมุนเวียนทางการเงิน หรือ finanscaples การเคลื่อนย้ายของเงินทุนรองรับความทันสมัยในทุกภูมิภาค รวมถึง มิติการเคลื่อนไหวทางการสื่อสาร หรือ mediascaples ภาพของการเชื่อมโยงการสื่อสารที่ทำลายข้อจำกัดของระยะทางและระยะเวลา และการเคลื่อนไหวทางความคิด หรือ ideoscaples พื้นที่ของอุดมการณ์ที่เฟื่องฟูท่ามกลางความแตกต่างของสังคม อับปาตูราย แสดงพลังของโลกาภิวัตน์ที่ไร้ขีดจำกัดเหล่านี้ที่ทำให้โลกในแง่มุมต่างๆ มีความใกล้ชิดถึงกัน โดยเฉพาะแนวความคิดในมิติของ ethnoscaples หรือการเคลื่อนย้ายของผู้คนทั่วโลกที่โดดเด่น สอดคล้องกับแนวคิดของ แคลสเชลส์ (Castles, 2000) และราเวนสไตน์ (Ravenstein, 1885) อย่างน่าสนใจ การปรับตัวทางเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เป็นการสร้างการแข่งขันเพื่อจูงจูงทุนและผลกำไร ทำให้เกิดสิ่งที่ตามมาคือการจ้างแรงงานราคาถูก ประกอบกับความพยายามในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของแรงงานพม่าที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นทั่วโลกตามแนวความคิดของ แคลสเชลส์ ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ แคลสเชลส์ ได้ระบุไว้คือตัวแปรทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มประเทศอาเซียนที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การย้ายถิ่น โดยเฉพาะพม่าที่เคยเป็นประเทศอาณานิคม มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และรูปแบบสังคมเนื่องจากมีชนกลุ่มน้อยเป็นจำนวนมาก ในอีกด้านหนึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ก็พัฒนากลายเป็นปัจจัยผลักดันตามความคิดของราเวนสไตน์ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ประกอบกับสังคมที่ซับซ้อนของชนกลุ่มน้อยมากมายที่ต่างก็มีจุดยืนในความต้องการของตัวเองให้เป็นแรงผลักดันชาวพม่าเดินทางหลังไหลมาสู่ประเทศไทย พร้อมกับการแข่งขันในยุคโลกาภิวัตน์ที่ผู้ประกอบการต้องการลดต้นทุนการผลิตด้วยการจ้างแรงงานราคาถูกที่เป็นปัจจัยผลักดันอีกทางหนึ่ง

การเกิดขึ้นของการย้ายถิ่นตามปัจจัยดังกล่าวนี้ คือการเดินทางเคลื่อนย้ายของชาวพม่าที่มาพร้อมกับความทรงจำ และประสบการณ์ในอดีตที่พัฒนากลายเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น สิ่งเหล่านี้ได้สร้างการเชื่อมโยงทางความหมายที่สะท้อนประวัติศาสตร์ตามแนวความคิดของ บาร์ธ (Barth, 1969a) ซึ่งการมองอัตลักษณ์ต้องเริ่มจากการหันกลับไปมองรากฐานของการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ นั่นคือการมองประวัติศาสตร์ ที่หล่อหลอมมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รวมถึงการใช้ชีวิตและวิถีชีวิต สิ่งเหล่านี้ บาร์ธ มองว่าเป็นกระบวนการรวมตัวกันที่ส่งผลให้เกิดความเป็นชาติพันธุ์ขึ้น ซึ่งสามารถแสดงออกได้ทางวัฒนธรรมผ่านการแสดงความหมาย และสัญลักษณ์ อย่างไรก็ตามคงปฏิเสธไม่ได้ว่าประวัติศาสตร์ในประเทศพม่าก็เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างรูปแบบทางวาทกรรมที่สังคมไทยหยิบยื่นให้กับชาวพม่า และก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในรูปแบบหนึ่ง แต่ปรากฏการณ์ที่เหมือนกันของชาวพม่าที่ในลักษณะการย้ายถิ่นเพื่อมาหางานทำในประเทศไทยนี้ ก็นับเป็นอีกหนึ่งกระบวนการของการรวมตัวกันตามความหมายของ บาร์ธ ที่สะท้อนและพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน ซึ่งตรงกับแนวความคิดของ ฮอลล์ ที่มองว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งสร้าง ที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ถึงแม้อีกด้านหนึ่ง ฮอลล์ จะมอง อัตลักษณ์ของคนจากมิติของความแตกต่าง แต่บนความแตกต่างนี้ ได้สร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่อยู่เสมอในช่วงชีวิตของคน ทำให้อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามีความหลากหลายอยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตามการมองความลึกของการเปลี่ยนแปลงในงานวิจัยชิ้นนี้ สาระมาจากการออกแบบงานวิจัยที่นำสื่อที่จัดการรายการวิทยุเข้ามาเป็นตัวแปร ด้วยการใส่รหัสและศึกษาการถอดรหัสเป็นวัตถุประสงค์สำคัญ ตามแนวความคิดด้านสื่อของ ฮอลล์ ที่มองว่าการสื่อสารในปัจจุบันผู้รับสารเป็นผู้เลือกที่จะรับและแสดงปฏิกิริยาตอบกลับต่อสารนั้นในทิศทางที่ตนต้องการ ทั้งนี้การใส่รหัสรายการวิทยุในงานวิจัยนี้มาจากพื้นฐานของความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่มีมาแต่เดิม ประกอบกับความจำเป็นในการใช้ชีวิต และฐานะของความเป็นแรงงานในโรงงาน โดยเฉพาะพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เนื้อหาและรูปแบบรายการคือการใส่รหัสนี้จะเป็นพัฒนาการที่นำไปสู่การถอดรหัสนี้ที่แรงงานพม่าต่างมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในมิติที่จับต้องได้ รู้สึกได้ ทั้งที่เป็นไปเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตน หรือ สร้างอัตลักษณ์ใหม่ เนื่องจากงานวิจัยนี้ไปในทิศทางเดียวกับแนวความคิดของ ฮอลล์ ที่ว่าอัตลักษณ์คือสิ่งสร้างที่หลากหลาย ซึ่งพลังของสื่อที่มีอิทธิพลทางใดทางหนึ่งเสมอต่อผู้รับสารก็เป็นมิติหนึ่งที่จะสร้างหน้าประวัติศาสตร์ใหม่ของแรงงานพม่าเมื่อมีการถอดรหัสออกมาตามแบบฉบับที่จะไปในทิศทางที่ยอมรับหรือปฏิเสธวาทกรรมที่ได้รับในสังคมไทย สื่อวิทยุนี้จะเป็นฐานรองรับและสะท้อนอัตลักษณ์ใหม่ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านอัตลักษณ์¹⁰ และอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น¹¹

บาร์ธ (Barth, 1969a) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาลักษณะความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ โดยให้ระบุว่า การศึกษาอัตลักษณ์ของคนนั้น ภาพของวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาเป็นสิ่งที่สามารถจำแนกความเป็นคนนั้น หรือกลุ่มคนได้อย่างน่าสนใจ การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มนำมาซึ่งพฤติกรรม รวมถึงแนวคิดของคนคนนั้น ในหนังสือที่มีชื่อว่า Ethnic Groups and Boundaries เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยชาว ปาธาน (Pathan) เรื่อง “Pathan Identity and its Maintenance” โดย บาร์ธ แยกงานออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนของการสร้างอัตลักษณ์ของชาว Pathan และส่วนของการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์

ส่วนของการสร้างอัตลักษณ์นั้น บาร์ธ (Barth) ไม่ได้มองว่าอัตลักษณ์คืออะไรและมีอะไรบ้าง แต่เริ่มมองจากสภาพที่แวดล้อมอยู่ของชาวปาธาน ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ แผ่นดิน ภูเขา รวมถึงสภาพพื้นที่ที่ชาวปาธานอยู่รวมกันโดยมองว่าภูมิประเทศนั้นมีอาณาเขตติดกับชนกลุ่มน้อยใดบ้าง หรือติดกับเขตแดนประเทศใด เนื่องจากสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นอิทธิพลที่จะมีผลต่อแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตของชาวปาธาน นอกจากนี้ยังศึกษาถึงรูปแบบชีวิตที่พัฒนาเป็นอาชีพ หรือสิ่งที่นอกเหนือจากอาชีพที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตในภาพรวม บาร์ธ มององค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้ว่า ชาวปาธาน เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านกายภาพ อาชีพ สังคม ที่สำคัญคือความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากชายแดนและสภาพประเทศที่เป็นอยู่ถูกสร้างขึ้นมาจากความแตกต่างทางเผ่าพันธุ์ ซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายทางความคิด แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ก่อให้เกิดความแปลกแยกจนกลายเป็นอัตลักษณ์หลายด้าน ตรงกันข้ามชาวปาธานเริ่มต้นด้วยความเข้าใจในความต่าง และนำความแตกต่างนี้มาใช้ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมก่อรูปเป็นจุดแข็งเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนด้วยการเลือกวัฒนธรรมที่มีความชัดเจน ที่สร้างความยั่งยืนในกลุ่มของตนมาเป็นแนวทางหลัก ซึ่งสรุปได้ 3 แนวทางดังนี้คือประการแรก การ

¹⁰ อัตลักษณ์ (identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน identitas, identitat เดิมใช้คำว่า identidem ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน (the same) โดยพื้นฐานภาษาอังกฤษแล้ว อัตลักษณ์มีความหมายสองนัยด้วยกัน คือความเหมือนและความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป นั่นคือการตีความความเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุมมอง คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง ฯ” (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547)

¹¹ การกระจ่ายกันออกไปมากกว่าหนึ่งทิศทาง ทั้งด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ และการเมือง มโนทัศน์ diaspora ถูกนำมาใช้ร่วมกับมโนทัศน์วัฒนธรรมข้ามพรมแดน เมื่อกล่าวโดยรวม ๆ ถึงกลุ่มประชากรพลัดถิ่นที่อยู่นอกบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง หรือเป็นคนข้ามแดน (deterritorialised or transnational) ซึ่งหมายถึงว่า เกิดในดินแดนมาตุภูมิของตนเอง แต่ต้องอพยพไปตั้งรกรากอยู่อีกดินแดนหนึ่งที่ไม่ใช่แดนบ้านเกิด และมีเครือข่ายความสัมพันธ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองข้ามพรมแดนรัฐชาติต่าง ๆ ที่โยงใยไปถึงในโลกกว้างกับกลุ่มประชากรของตนเองที่กระจ่ายไปยังดินแดนต่าง ๆ” (รัตนา ไคสุกุล, 2552)

ให้ความสำคัญกับบรรพบุรุษ สิ่งที่เกิดทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่นความรู้ในอดีต หรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนรุ่นก่อน ประการต่อมาคือความเป็นมุสลิมที่เข้มแข็งเคารพในหลักศาสนา และ ประการสุดท้ายคือจารีตประเพณี เช่นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาโดยเฉพาะ รูปแบบของการใช้ภาษา Pashto ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าทางวัฒนธรรม ที่ชาวปาชน คัดเลือกมาเป็นฐานในสร้างอัตลักษณ์ของตน

ส่วนที่สองที่ บาร์ธ ศึกษาคือการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ข้างต้น ชาวปาชน สอนลูกหลานของตนเองด้วยการสร้างรูปแบบที่เป็นกระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์เช่น การให้เกียรติซึ่งกันและกันกับคนต่างถิ่นหรือผู้มาเยือนเนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นอยู่พาดผ่านเส้นทางที่มีผู้คนมากมายเดินทางมาเยือนอยู่เสมอ เพราะบรรพบุรุษของชาวปาชนเชื่อว่า หากเราให้เกียรติผู้อื่น ผู้นั้นก็จะเป็นเกียรติความ เป็นเรา ในสิ่งที่เรามีและในสิ่งที่เราเป็น หรือรูปแบบการให้ความสำคัญกับวาทกรรมที่ให้ชายเป็นผู้นำครอบครัว พร้อมกับการใช้เกียรติหญิงในการปกครองของเรา จากนั้นชาวปาชน สร้างแนวคิดของลูกหลานให้อยู่ในวิถีทางที่สามารถคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ด้วยการสร้างความเข้าใจในรูปแบบที่พัฒนาเป็นกระบวนการดังกล่าว และสิ่งสุดท้ายที่จะคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์คือการนำกระบวนการเหล่านี้ไปปฏิบัติ เป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปสม่ำเสมอ

ฉลาดชาย รมิดานนท์ (2550) และไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร (2549) ได้อธิบายความหมายของการสร้างอัตลักษณ์ไว้ในทิศทางเดียวกัน ว่าเป็นเรื่องของการใช้ระบบสัญลักษณ์ ฉลาดชายย้ำว่าเป็นรูปแบบของการผลิตที่มีลักษณะเป็นวงจร ด้วยการเริ่มต้นจากการสร้างภาพตัวแทน ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการสร้างความหมายที่รวบรวมเอาระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของภาษาและภาพลักษณ์ ทั้งนี้ระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ส่งผ่านตาอยู่ทุกวันนี้ ฉลาดชายพยายามแสดงสัญลักษณ์หลากหลาย ที่ผู้รับสารจะนำภาพวัฒนธรรมแบบไหนมาปรับใช้ เพื่อแสดงต่อสังคมว่าเราเป็นคนแบบไหน ไม่ว่าจะเป็นการใช้วอล์คแมน (walkman) หรือการนำอุปกรณ์ที่สามารถฟังเพลงโดยพกพาได้ ที่สะท้อนภาพเป็นรุ่นใหม่ ทันสมัย การแสดงสัญลักษณ์ผ่านสื่ออื่น ส่งผ่านทั้งในรูปแบบของภาพความต่าง และภาษาที่รู้สึกได้ชัดเจน นอกจากนี้ฉลาดชายยังได้อธิบายเพิ่มเติมถึงมิติต่อไปเกี่ยวกับกระบวนการผลิตอัตลักษณ์ที่สำคัญคือ ระบบสัญลักษณ์และความหมาย ภาพรูปธรรมทั้งหลายที่เห็นอยู่ล้วนแล้วแต่เป็นสัญลักษณ์ และมีความหมายในตัวเองทั้งสิ้น ซึ่งผู้รับสารต่างต้องตีความ และต้องเข้าใจในความหมายเหล่านี้ นอกจากนี้ยังมีการแสดงอัตลักษณ์ที่หลากหลายด้วยเช่นกัน อาทิ ความเป็นคนชาติใดชาติหนึ่ง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อัตลักษณ์คนพลัดถิ่น รวมถึงอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ อัตลักษณ์ของความเป็นแม่ ตลอดจนอัตลักษณ์ของความมีสุขภาพที่ดี และอีกมากมาย ทั้งนี้ยังได้มีการย้ำด้วยว่าการที่ต่อมารจะเข้าใจในอัตลักษณ์หลากหลายเหล่านี้ และภาพตัวแทน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้างความหมายร่วมกัน เข้าใจร่วมกัน และปฏิบัติร่วมกัน และมีภาษาเป็นสื่อกลาง

อย่างไรก็ตามตลาดขายย้าว่า การเรียนรู้อัตลักษณ์ต้องเรียนรู้วัฒนธรรมควบคู่กันไป กระนั้นก็ตามงานดังกล่าวยังไม่มี การแสดงวัฒนธรรมแบบลงลึกไปในรายละเอียด ซึ่งผู้วิจัยเห็นพ้องว่าการเรียนรู้อัตลักษณ์ของแรงงานพม่าจำเป็นต้องเข้าใจความเป็นพม่าแบบเดิมเสียก่อน และสิ่งที่ต้องมองต่อไปคือ วัฒนธรรมใหม่ที่เป็นอยู่ควบคู่กันไป นั้นหมายถึงการมองอัตลักษณ์ต้องมองในมิติที่หลากหลาย และเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ที่เห็นด้วยการตีความผ่านสัญญาะที่ตลาดขายได้กล่าวไว้ข้างต้น

ขณะที่ไชยรัตน์ อธิบายเกี่ยวกับอัตลักษณ์โดยใช้คำว่า เอกลักษณ์โดยระบุว่า ความขัดแย้งชุดใหม่ที่หลากหลายซึ่งเกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์นั้นเป็นความขัดแย้งที่อยู่บนพื้นฐานของเอกลักษณ์ โดยอ้างอิงงานของ ฮอลล์ ที่ว่าเอกลักษณ์ของคนในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ถูกสั่นคลอนอย่างรวดเร็วใน 2 ระดับ (double displacement) คือในระดับพื้นที่ และระดับตัวตน (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2549, หน้า 321) ความเป็นโลกาภิวัตน์นั้น ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย อาทิ การย้ายถิ่นของคนจากพื้นที่หนึ่งหรือพื้นที่ของตนเองที่เป็นบ้านเกิดที่มีสภาพที่ยังไม่เจริญเท่าที่ควร ไปสู่พื้นที่แห่งใหม่ที่สามารถทำให้สภาพชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม อันนำไปสู่การเกิดขึ้นของบุคคลประเภทใหม่ การสร้างเอกลักษณ์นั้น ไชยรัตน์ย้าว่าเป็นเพียงการสร้างขึ้นของวาทกรรมชุดต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งในลักษณะของเอกลักษณ์ในระดับตัวตนแล้ว คนหนึ่งคนสามารถมีเอกลักษณ์หลายอย่างที่ยึดแย้งกัน ฉะนั้นการ ศึกษาเรื่องเอกลักษณ์นั้น เป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับชุดวาทกรรม ให้ความสำคัญกับกระบวนการของการได้มาของเอกลักษณ์ การสร้างเอกลักษณ์ เป็นการศึกษาว่ามีวาทกรรมชุดใดบ้างที่กำหนด กำกับความเป็นเอกลักษณ์หรือตัวตนในคน ๆ นั้น (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร, 2549, หน้า 322) ดังนั้นเอกลักษณ์จึงเป็นเรื่องตำแหน่งแห่งที่ บทบาทฐานะของคน ไชยรัตน์ย้าว่า เมื่อพูดถึงเรื่องของเอกลักษณ์ก็ต้องพูดถึงเรื่องของความแตกต่างหรือความเป็นอื่นไปพร้อม ๆ กันเสมอ หรือต้องพูดถึงสิ่งที่ไม่ใช่ ไม่เหมือน ไม่ปรากฏ เอกลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการเก็บกดปิดกั้นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่จะสร้างเอกลักษณ์ ก็ต้องมีการสร้างความเป็นอื่นมาคู่กันเสมอ การศึกษาเอกลักษณ์จึงเป็นการศึกษาหรือทำความเข้าใจกับกระบวนการที่ซับซ้อนของการสร้างเอกลักษณ์ ความหมายในตัวเองของเอกลักษณ์นั้น ในอีกนัยหนึ่งนั้น หมายถึงระบบของการจัดประเภทแยกแยะแบบหนึ่ง เป็นระบบที่บ่งบอกให้รู้ว่าเป็นใครเป็นอะไร มีฐานะบทบาทอย่างไรเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ความเป็นเอกลักษณ์ก็ต้องเกี่ยวโยงกับเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นระบบของอำนาจที่นิยามว่าใครเป็นใครหรือใครไม่เป็นอะไร เอกลักษณ์เป็นเรื่องของระบบระเบียบ รหัส และกฎเกณฑ์เป็นตัวกำหนด หรือสร้างความแตกต่าง

ในการนี้ ไชยรัตน์ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับวาทกรรมการพัฒนาและการวิเคราะห์วาทกรรมซึ่งเป็นหัวใจโดยตรงในการสร้างเอกลักษณ์ในหนังสือวาทกรรมการพัฒนา อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น คือ วาทกรรมในงานศึกษานี้หมายถึงระบบ และกระบวนการในการผลิต/สร้าง (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม

อีกทั้งวาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้าง ไชยรัตน์ได้แสดงความหมายอีกประการหนึ่งโดยมาจากการทำความเข้าใจจากงานเกี่ยวกับวาทกรรมของ ฟูโกต์ (Foucault) ไว้ว่า วาทกรรม คือชุดส่วนเลี้ยวที่ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่ต้องมาอยู่รวมกัน และต้องมาอยู่รวมกันไม่ใช่ในฐานะที่มีเอกภาพหรือมีความมั่นคง แต่ในฐานะที่เป็นชุดวาทกรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และต่างก็มียุทธศาสตร์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกันในการมารวมกัน (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2549, หน้า 20) นอกจากนี้วาทกรรมคือระบบที่ทำให้การพูด การเขียน เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด/การเขียน ฉะนั้นวาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องของภาษาหรือคำพูด แต่รวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องนั้น วาทกรรมจึงสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชัดเจนชุดหนึ่ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลง หรือการเลือนหายไปของสิ่งทั้งหลาย การสร้างวาทกรรม เป็นการสร้างอำนาจอย่างหนึ่งให้สังคมเข้าใจ และยอมรับเป็นการสร้างความเชื่อในสิ่ง ๆ นั้นต่อสังคม (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร, 2549, หน้า 21) เอกลักษณ์ที่ถูกสร้างโดยรูปแบบของวาทกรรมทั้งหลายจึงกลายเป็นการสร้างชุดความเชื่อเพื่อให้สังคมรับรู้ เข้าใจ และเกิดการยอมรับในเอกลักษณ์นั้น ไชยรัตน์กล่าวไว้ในงานวาทกรรมการพัฒนาว่า วาทกรรมว่าด้วยการพัฒนาจะเป็นตัวกำหนดหรือสร้างความหมายในให้กับสิ่งที่เรียกว่า “พัฒนา” สิ่งใดจะถือว่าเป็น “การพัฒนา” หรือ “ค่อยพัฒนา” จะขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่วาทกรรมว่าด้วยการพัฒนานั้นกำหนดขึ้น ซึ่งก็เช่นเดียวกับวาทกรรมการสร้างเอกลักษณ์ ตัววาทกรรมนั้นจะเป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์ ซึ่งเกณฑ์ในการสร้างชุดวาทกรรมก็จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม สถานภาพ บทบาท และอีกมากมายที่จะนำมาใช้ในการแสดงเอกลักษณ์เพื่อให้สังคมเข้าใจ และยอมรับชุดวาทกรรมนั้น

สำหรับเรื่องของภาวะวิเคราะห์วาทกรรมนั้น โดยสรุปคือความพยายามในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอน เหตุการณ์ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายให้กับสิ่ง ๆ ใด การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นการมองรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคม กระบวนการต่าง ๆ พิธีกรรม แนวทางในการปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง องค์ประกอบมีความเกี่ยวพันหรือสัมพันธ์กันอย่างไร อยู่ในฐานะใดในสังคม สังคมมีการจัดประเภทแยกแยะสิ่ง ๆ นั้นอย่างไร รวมถึงสังคมนั้น ๆ มีการปฏิบัติต่อในความสัมพันธ์นั้นอย่างไร ซึ่งชุดของความสัมพันธ์ในกรณีต่างๆที่มาจากความต่างเมื่อมาอยู่รวมกันเมื่อมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์นั้นก็จะเป็นตัวกำหนดภาคปฏิบัติการของวาทกรรมนั้น งานที่ ฟูโกต์ (Foucault) มองความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ที่มาจากชุดวาทกรรมนั้น เป็นการมองวาทกรรมที่เป็นประเด็นเฉพาะด้านที่มีส่วนสำคัญในสังคม ไม่ใช่วาทกรรมในการดำรงชีวิตทั่วไป แต่เป็นวาทกรรมที่โดดเด่นในสังคมอันมีผลทำให้เกิดผลกระทบต่อหลาย ๆ องค์กร หรือหลาย ๆ สถาบันในสังคมโดยรวม

ประเด็นของการวิเคราะห์วาทกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เรื่องของกฎเกณฑ์ชุดหนึ่งที่ทำให้วาทกรรมนั้นคงอยู่ได้ มีคุณค่าที่สังคมยอมรับ หรือกฎเกณฑ์ที่ทำให้วาทกรรมนั้นเป็นไปได้อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือตัววาทกรรม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมไม่ใช่ข้อเท็จจริงของวาทกรรม ทำให้การสร้างเอกลักษณ์ผ่านวาทกรรมนั้น ซึ่งมีใช่เป็นเพียงผลลัพธ์อันเกิดจากการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการครอบงำ แต่ตัววาทกรรมเองเป็นการต่อสู้และการครอบงำ หรืออีกนัยหนึ่งคือวาทกรรมคือตัวอำนาจที่ต้องเข้าไปจัดการเพื่อสร้างเอกลักษณ์นั้น

การวิเคราะห์วาทกรรมดังกล่าวข้างต้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้น กระบวนการต่าง ๆ องค์ประกอบ สถานการณ์รวมถึงที่มาที่ทำให้เกิดการสร้างเอกลักษณ์ ชุดวาทกรรมในการประกอบสร้างเอกลักษณ์นั้น เป็นชุดวาทกรรมที่ประกอบไปด้วยเทคนิค วิธีการจัดระเบียบ หรือการสร้างความหมายเฉพาะเจาะจง ไชยรัตน์ย้ำว่า คุณูประการในการวิเคราะห์วาทกรรมอย่างหนึ่งคือ เป็นการที่ทำให้เกิดความเข้าใจเมื่อมีการสงสัย ตั้งคำถาม รวมถึงตรวจสอบที่มาที่ไป ของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้น และครอบคลุมสังคมในปัจจุบันอยู่ ก่อนที่จะยอมรับ ซึ่งการตั้งคำถาม การสงสัย รวมถึงการตรวจสอบเป็นการมองเอกลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมที่หลากหลาย ไม่ใช่การยอมรับอย่างง่ายดาย

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546) มีผลงานทางด้านอัตลักษณ์ที่น่าสนใจในส่วนที่เป็นพื้นฐานเพื่อสร้างความเข้าใจคือ (1) ความหมาย (2) แนวคิดของนักคิดต่าง ๆ ต่ออัตลักษณ์ รวมถึง (3) อัตลักษณ์ที่มาจากอิทธิพลของโลกาวัตร์ ในส่วนของความหมายนั้น ได้มีการแสดงคำที่สะท้อนความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ไว้มากมาย อาทิ subject หมายถึง โยนไว้ข้างใต้ โดยตามนัยยะทางสังคมศาสตร์แล้ว หมายถึง “สิ่งที่ถูกโยนไว้ข้างใต้” ปัจเจกเป็นสิ่งที่ตกอยู่ใต้อำนาจของอะไรบางอย่าง ซึ่งไม่อาจเข้าใจความหมายได้ตามที่เห็น แต่ต้องพิจารณาจากการตีความในสิ่งที่เห็น และเป็นอยู่ subjective หมายถึงลักษณะที่สิ่งหนึ่งมีอยู่เป็นอยู่ในตัวของมันเอง ขณะที่ individual หมายถึงลักษณะเฉพาะของปัจเจกบุคคลที่ทำให้เขาแตกต่างจากคนอื่น ทั้งนี้โดยภาพรวมแล้ว identity หรือ อัตลักษณ์ เป็นการเชื่อมต่อระหว่างข้อของอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์กับสังคม อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นการกระทำผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจ ขณะเดียวกันอัตลักษณ์ก็เกี่ยวข้องกับมิติ “ภายใน” ด้วยเช่นกัน ซึ่งหมายถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด

นอกจากนี้อภิญญา ยังได้นำแนวคิดด้านอัตลักษณ์ของนักคิดมากมายมาแสดงให้เห็นถึงความหมายในหลากหลายมุม หลายมิติ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น เรอเน่ เดิร์คาร์ตส์ เดวิด ฮูม อิมมานูเอิล คานท์ รวมถึงฟรีดริช นิทเช่ ชิกมุนด์ ฟรอยด์ และอีริก อีริกสัน โดยมีการมองอัตลักษณ์ใน 2 รูปแบบหลักคือ การมองเกี่ยวกับตนเอง และการมองเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือการเชื่อมโยงมนุษย์ไปสู่สังคม นักคิดหลายคนมีมุมมองเกี่ยวกับ ความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ด้วยการมองย้อนมาสู่ตนเอง หรือต้อง

รู้จักตนเองเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ในเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็นเพศ ประสาทสัมผัส รวมถึงการมองประสบการณ์ในอดีต สิ่งที่เป็นความขัดแย้งที่มีอยู่ในตัวเอง นอกจากนี้มีการมองอัตลักษณ์โดยพยายามเชื่อมโยงการจัดวางตำแหน่งของมนุษย์ที่มีอยู่ที่อยู่ในสังคม อาทิ พฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ ของตนเอง บทบาทหน้าที่ในสังคม การมีกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ การสร้างกรอบ การสร้างรูปแบบความคิด การสร้างตนเองในสังคม การแสดงตัวต่อสังคม และความขัดแย้งที่มีขึ้นกับบทบาทของตนเองในสังคมนั้น

ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546, หน้า 2-24) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ไว้ว่า กระบวนการในการสร้างการเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่ถูกเรียกว่าชนกลุ่มน้อย กระบวนการสร้างความเป็นชาติ สร้างความแตกต่าง การจัดจำแนกชาติพันธุ์ออกจากกัน จะเกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ร่วมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นภายนอก หรือที่เรียกว่าอัตลักษณ์ประดิษฐ์ โดยใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ กลุ่มที่ถูกเปลี่ยนแปลง หรือถูกใส่ความหมายใหม่ อาจมีการตอบโต้ด้วยการผลิตซ้ำวัฒนธรรมเก่าของตนเอง เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมเดิมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการนำประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมเก่า ๆ มากระทำซ้ำ การสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่มชนชาติของตัวเอง การเลือกรับเอาวัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏในโลกยุคใหม่มาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ เพื่อนำมาเป็นอำนาจต่อรอง ตามวัตถุประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อปรับหรือยกฐานะทางสังคมของตนเอง ซึ่งก็นับได้ว่าการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ของอัตลักษณ์เป็นการกระทำร่วมกันทั้งสองฝ่ายระหว่างรัฐผู้มีอำนาจ และกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

นอกจากนี้ ปีนแก้ว ยังแสดงถึงการเกิดขึ้นของความเป็นชายขอบว่า ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เกิดขึ้นมาจากการถูกหยาบย่นให้ การสร้างเงื่อนไขที่แตกต่าง การถูกปฏิเสธอันเนื่องมาจากความแตกต่าง ๆ การถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมในการกำหนดความหมาย และนิยามของความแตกต่าง ความไม่เท่าเทียมกันนี้ได้กลายเป็นอัตลักษณ์อีกประการหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมศูนย์กลาง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) ได้ให้มุมมองของการมองอัตลักษณ์อีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นมุมมองที่แตกต่างจากมุมมองของผู้สร้างอัตลักษณ์เพื่อการยอมรับในสังคม แต่เป็นมุมมองของผู้กระทำกับผู้ที่ด้อยกว่า อันเนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ถูกมองว่าด้อยกว่านั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์แตกต่างจากอัตลักษณ์ของฝ่ายผู้กระทำ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ยกตัวอย่างถึงความรุนแรงที่คนกระทำต่อคนมากมาย จนกลายเป็นคำถามที่น่าสนใจ ซึ่งหากมองหาคำตอบของคำถามนี้ ต้องมองไปถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการตัดสินใจในการทำร้ายกัน การสร้างความรุนแรงต่อกัน ไปจนถึงการฆ่ากันในทุกรูปแบบ สาเหตุนั้นคือความแตกต่าง ทั้งนี้การสร้าง ความรุนแรง การกระทำต่อกันของมนุษย์นั้น โดย

ภาพรวมแล้วทุกเหตุผลล้วนมาจากรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ทั้งสิ้น ไม่ว่าอัตลักษณ์ที่เราสร้างหรืออัตลักษณ์ที่ผู้อื่นสร้างขึ้นมา ซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่าง และความเหนือกว่า ในการนี้ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ บอกว่า การที่มนุษย์แยกตัวออกจากมนุษย์คนอื่นได้ เพราะมนุษย์ได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นเป็นชุด ๆ และภายใต้มายาการแห่งอัตลักษณ์ที่แตกต่าง กันนี้มนุษย์ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่นซึ่งเป็นมนุษย์ด้วยกันได้เมื่อมีความขัดแย้งกัน อัตลักษณ์นี้เป็นสัญญาณที่เปรียบเสมือนกำแพงป้องกันตัวเองจากผู้อื่นและเป็นการกำแพงกันสิ่งที่เห็นว่าต่ำต้อยกว่าออกจากพวกของตนเอง และที่สำคัญกำแพงดังกล่าวได้กลายเป็นตัวที่ปิดบังไม่สามารถเห็นผู้อื่นและเข้าใจผู้อื่นได้ด้วย กลายเป็นการสร้างความเป็นเขาเป็นเรา หรือพวกเขา พวกเราขึ้นมา สิ่งนี้ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองว่า ทำให้มนุษย์ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่พยายามเข้าใจผู้อื่น ไม่มีการประนีประนอม ไม่มีการใส่ใจซึ่งกันและกัน การที่เราแยกประเภทว่าคนนี้ไม่ใช่กลุ่มเรา กลุ่มนี้เป็นกลุ่มเขานี้เรียกว่า การแยกประเภทเทียม เป็นการแยกความแตกต่างให้มนุษย์ที่เหมือนกันเป็นสิ่งที่ต่ำกว่ามนุษย์อย่างเรา การสร้างอัตลักษณ์เพื่อป้องกันตนเอง หรือการแยกประเภทเทียมที่เกิดขึ้นนั้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองว่า เป็นเรื่องของการที่มนุษย์ให้ความสำคัญกับอัตตา (self) และยังมีความยึดมั่นถือมั่นในอัตตานี้ ก็จะยังใช้ความรุนแรงทำร้ายผู้อื่นมากขึ้น ทำให้มีการมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับแรงงานพม่าในเชิงลึกเกี่ยวกับเรื่องของการสร้าง อัตลักษณ์ ในสองลักษณะคือ ลักษณะของผู้กระทำ และลักษณะของผู้ถูกระกระทำ แรงงานพม่านั้นมีอัตลักษณ์ได้ในเวลาเดียวกันถึงสองด้าน (1) การเป็นผู้ถูกระกระทำ แรงงานพม่าก็มีอัตลักษณ์ในตัวเอง ในอีกสองรูปแบบด้วยกัน คือ (ก) ด้วยอัตลักษณ์ของความเป็นผู้แตกต่าง หรือคนละฝ่ายกับรัฐบาลพม่า ทำให้เกิดการผลักดัน การถูกกดขี่ การถูกเอาเปรียบในรูปแบบต่าง ๆ การไม่ได้รับการดูแลหรือเหลียวแลให้มีความเป็นอยู่หรือมีชีวิตที่ดีในประเทศบ้านเกิด ก็ล้วนแล้วแต่จัดเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์เป็นผู้ถูกระกระทำ ขณะที่ (ข) ด้วยอัตลักษณ์ที่ถูกจัดประเภทโดยวาทกรรมว่าเป็นผู้อพยพ ผิดกฎหมาย แย่งงานคนไทย ทำ เป็นผู้ก่ออาชญากรรม เป็นภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย รวมถึงเป็นกลุ่มที่เป็นพาหะนำเชื้อโรคร้ายเข้ามาในประเทศไทย ถูกจัดว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ต่ำกว่า ด้วยวาทกรรมดังกล่าวจึงกลายเป็นกลุ่มอัตลักษณ์ที่ถูกกระทำจากคนไทย นายจ้างไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของไทย ด้วยการถูกกดขี่ด้านค่าจ้าง รูปแบบการทำงานที่ไม่เหมาะสม รวมถึงการกระทำที่ไร้มนุษยธรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ การล่วงละเมิดทางเพศต่อแรงงานหญิง การบังคับให้ ค่าประเวณีต่อเด็ก การทำงานหนักและไม่ปลอดภัยของแรงงานชาย กลุ่มแรงงานเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ๆ จึงกลายเป็นผู้ถูกระกระทำในอีกรูปแบบหนึ่ง (2) การเป็นผู้กระทำ ลักษณะของ อัตลักษณ์ประเภทที่สองนี้ เป็นรูปแบบที่ต่อเนื่องจากประเภทแรก โดยเนื่องจากเป็นแรงงานที่ถูกจัดประเภทให้เป็นบุคคลชั้นสอง เป็นชายขอบ ไม่ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียม ไม่ได้รับการเหลียวแล รวมถึงมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนมากมาย และหลากหลาย ทำให้กลุ่มแรงงานที่ถูกจัดให้เป็นอัตลักษณ์ที่ด้อย

กว่านี้ ต้องถูกขึ้นมาสร้างอัตลักษณ์ กำหนดบทบาทของตนเอง สร้างวาทกรรมใหม่ขึ้นมาเพื่อให้สังคมหันมามอง ใส่ใจ เหลียวแล หรือปฏิบัติในลักษณะที่ไม่ได้แสดงถึงความรังเกียจ วัตถุประสงค์ที่จะสร้างอัตลักษณ์ใหม่นี้ถึงแม้จะไม่ต้องการมากมายถึงขั้นมีสิทธิออกเสียง แต่อย่างน้อยเมื่อแรงงานพม่าเปล่งเสียงออกมา ก็ขอให้มีคนฟัง

คาสส์ (Keyes, 1979a อ้างถึงใน ชศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 24-25) นักวิชาการทางด้านชาติพันธุ์วิทยา ศาสนา และมานุษยวิทยา จาก มหาวิทยาลัยวอชิงตัน มีงานวิจัยในหลายพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นลาว เวียดนาม พม่ารวมถึงประเทศไทย โดยเฉพาะการทำวิจัยในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน อีกทั้งได้ศึกษาชาวกระเหรี่ยงบริเวณชายแดนไทย-พม่าด้วยโดยพบว่า อัตลักษณ์ของชาวกระเหรี่ยงไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของเชื้อชาติ ตรงกันข้ามแล้ว เชื้อชาตินั้นเป็นประเด็นทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดจากการเชื่อมโยงตัวตนกับคนอื่น ๆ และวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างออกไป โดยที่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้น เป็นที่มาของลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ คาสส์ (Keyes) เสนอว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ถูกนำเสนอผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นนิยายปรัมปรา ความเชื่อทางศาสนา หรือพิธีกรรม การแสดงออกของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เหล่านี้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเงื่อนไขที่ต่างกันไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแสดงอัตลักษณ์นั้น เป็นการทำหน้าที่เสมือนยุทธวิธีในการปรับตัว สำหรับผู้ที่ต้องเผชิญกับประสบการณ์ทางสังคม

นอกจากนี้ คาสส์ ยังได้ศึกษาความเป็นชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ โดยมองว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่ได้เชื่อมโยงกับลักษณะของภาษาและวัฒนธรรมแบบสากล ซึ่งความเข้าใจอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อนั้น ขึ้นอยู่กับบริบท เงื่อนไขที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ และสถานการณ์ ซึ่งอัตลักษณ์หรือการเปลี่ยนแปลงทางชาติพันธุ์นี้เป็นสิ่งที่คัดแปลงได้ เป็นเรื่องราวของการต่อรอง และการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย ขณะเดียวกันงานของ คาสส์ (Keyes, 1979a อ้างถึงใน ชศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 24-25) ก็ระบุไว้เช่นเดียวกันว่า การจะศึกษาความหมายของชาติพันธุ์เป็นเรื่องของกระบวนการสร้างความหมาย การนิยามความเป็นชาติพันธุ์สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์

กิดเดนส์ (Giddens, 1991 Quoted in Gauntlett, D., 2008, pp. 99-115) ได้ให้รายละเอียดในแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไว้ว่า อัตลักษณ์ของคนที่เกิดขึ้นมานั้น ไม่ใช่เรื่องของลักษณะนิสัยอุปนิสัยใจคอ แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสะท้อนความเข้าใจในชีวิต ชีวิตประวัติ หรือความเป็นตนเองออกมา ตนเองมีความเชื่อในตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และแสดงความเป็นตัวตนออกมาจากการสะท้อนความเข้าใจนั้น ๆ สิ่งที่แสดงออกมาให้สังคมเห็นเป็นการแสดงตามความเข้าใจในตนเองที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไป

กิดเคนส์ พยายามอธิบายแนวคิดของตัวเองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ โดยย้าว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายลักษณะของคน บุคลิกภาพ หรือสิ่งที่แสดงออกมาภายนอก รวมไปถึงการแต่งตัว หรือความชอบ แต่กลับเป็นเรื่องที่ตนเองมีความพึงความคิดของตนเกี่ยวกับความเป็นตัวเอง และสะท้อนความเข้าใจในความคิดนั้นออกมา ด้วยการให้เหตุผลรองรับการกระทำ หรือรองรับ “ความเชื่อ” ในความเป็นตัวเองตั้งแต่อดีตนั้น ซึ่งนัยสำคัญคือ นอกจากเรามีความเชื่อในตนเองเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ยังคงดำเนินความเชื่อความเข้าใจนั้น และบอกตัวเองเสมอเกี่ยวกับสิ่งนั้น ประกอบกับพยายามดำเนินชีวิตไปตามสิ่งที่ตนเองเชื่อด้วยเช่นกัน โดยได้แสดงตัวอย่างของการแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง ด้วยการหยิบยกเรื่องราวของชายวัยกลางคนที่เลิกกราบภรรยาตนเอง และมีชีวิตใหม่กับภรรยาใหม่ที่อ่อนเยาว์กว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ มาจากความเชื่อที่ว่า ตลอดชีวิตของตนที่เกิดมา ตนเองเป็นคนที่ต้องล้มเหลวในความรัก ในชีวิตครอบครัว ตนเองเป็นเหยื่อของความผิดพลาดในชีวิตคู่ ขณะที่ภรรยาที่เลิกราไป ก็ยืนยันในการดำเนินชีวิตคู่ของตนเองว่าไม่มีสิ่งใดผิดพลาด แต่มาจากคนรักใหม่ที่พยายามให้ในสิ่งที่แตกต่าง ป้อนความเข้าใจผิดให้กับสามีของตน อย่างไรก็ตามในสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น กิดเคนส์ ระบุว่าไม่มีสิ่งใดถูกทั้งหมด สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการตีความหมายของสถานการณ์ ซึ่งสิ่งที่เชื่อว่าเป็นจริงคือ การคงอยู่ของความเชื่อในตัวเองว่าตนเองเป็นสิ่งที่ใดสิ่งหนึ่ง และดำเนินชีวิตในลักษณะสร้างความสุขเพื่อให้สอดคล้องตามความเชื่อความเข้าใจนั้น

ทั้งนี้สิ่งหนึ่งที่เป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์คือรูปแบบของชีวิต หรือวิถีชีวิต คนหนึ่งจะมีอัตลักษณ์เป็นเช่นไร ก็จะแสดงอัตลักษณ์ออกมาทางวิถีชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตจะเป็นลักษณะที่ถูกสั่งการออกมาให้เป็นสิ่งที่เรียกว่า ตัวรองรับที่บรรจุอัตลักษณ์ เป็นภาชนะของอัตลักษณ์ ซึ่งวิถีชีวิตแต่ละอย่างก็จะออกมาจากการคาดหวังตามอัตลักษณ์ที่มี บางครั้งการกระทำบางอย่างที่มาจากความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำ อันจะแสดงถึงวิถีชีวิตที่ออกมาแตกต่างจากบุคลิกของตนเอง ในตัวคนหนึ่งคนก็จะมีวิถีชีวิตได้หลายรูปแบบ ตามแต่ความต้องการของอัตลักษณ์ในเรื่องนั้น ๆ รวมถึงตามแต่สังคม กลุ่มคนที่ต้องการแสดงให้เห็น

อาทิตย์ วงศ์พิติกูล (2549) ได้แสดงแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ไว้ 3 ลักษณะคือ อัตลักษณ์ที่อยู่ในระดับของปัจเจก (Individual) ซึ่งอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง เพศ สภาพอายุ อาชีพ ช่วงชั้นทางสังคม ตลอดจนการนับถือศาสนา และอัตลักษณ์ในระดับสังคม (Social identity) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานความเหมือนของสมาชิกในกลุ่ม หรือที่เรียกว่า อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ส่วนกรณีของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ethnic identity) นั้น เป็นเรื่องของความร่วมมือทางวัฒนธรรม เลือจากสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการและนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้มาจากความถนัดทางประวัติศาสตร์ โดยคนในกลุ่มจะเลือกเอาสถานการณ์บางอย่าง

ที่มีความหมายต่อตนเอง และต่อกลุ่มเพื่อสืบทอดและสร้างอัตลักษณ์ในลักษณะดังกล่าวให้คงอยู่ตลอดไป อย่างไรก็ตามเมื่อมีการหยิบยกรางวัลบางตอนของประวัติศาสตร์ที่มองว่ามีความหมายด้านวัฒนธรรมมาปรับเปลี่ยน ประยุกต์ใช้ เพื่อให้คงอยู่เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ตายตัว ไม่หยุดนิ่ง ซึ่งมองในอีกนัยหนึ่งคือ เป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อให้อยู่รอดไปตามบริบทของแต่ละสถานการณ์ โดยอาจนำภาษาขนบธรรมเนียมประเพณี ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างหรือคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ดังกล่าว

ส่วนเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนอัตลักษณ์นั้น อาทิตย์ก็ได้แสดงความหมายไว้น่าสนใจ คือนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงตนเอง เลือกลงใช้สิ่งที่เด่นชัดที่สังคมสามารถมองเห็นและเข้าใจ เป็นการเลือกใช้อัตลักษณ์อื่น ๆ เป็นแนวทางในการได้รับซึ่งผลประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เป็นการเลือกใช้อัตลักษณ์ของบุคคล ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสำนึกร่วมด้านอัตลักษณ์ที่เป็นแบบพหุลักษณ์ ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป ที่มีพื้นหลังด้านประสบการณ์มาหลายด้าน มาผสมกลมกลืนกัน หรือบิดเบือนปกปิดความเป็นตัวตนดั้งเดิม อาทิตย์การเปลี่ยนชื่อ แซ่ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งตัวอย่างของการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่ชัดเจนคือ การผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์สองกลุ่ม เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ทางสังคมที่ตนเองเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมอยู่ด้วย ซึ่งการผสมกลมกลืนกันนี้ได้ก่อให้เกิดการปรับตัวกลายเป็นแนวทางวัฒนธรรมแบบใหม่ที่สามารถเป็นที่ยอมรับและอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากความขัดแย้ง โดยขึ้นอยู่กับบริบทสถานการณ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์นี้อาจเป็นไปได้เพื่อวัตถุประสงค์คือเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ในสังคม เพื่อการต่อรอง หรือเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

งานของอาทิตย์ วงศ์พิศกุล ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ชาวดอยไร่สัญชาติกับอัตลักษณ์: ศึกษากรณีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า หมู่บ้านพญาไพรเล่ามา จังหวัดเชียงราย โดยเริ่มด้วยสถานะเดิมของชาวเขาชาวอาข่า สถานะที่ทางการประกาศให้เป็น ชีวิตความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ สภาพบ้าน สภาพชีวิตทางสังคม การประกอบอาชีพของชาวอาข่า การแต่งงานประเพณีต่าง ๆ รวมถึงการสร้างบ้าน พัฒนาการตั้งแต่ในอดีต ภาพรวมเกี่ยวกับอัตลักษณ์เดิมของชาวอาข่า การนับถือ ความเชื่อ การกินอยู่ การแต่งกาย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เดิมตั้งแต่ที่อพยพย้ายถิ่นมาจากปางหนูน หรือห้วยแม่คำซึ่งเป็นบริเวณตะเข็บชายแดน ด้วยสถานะที่ไร้รัฐ และไร้สัญชาติ นอกจากนี้ยังได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการได้สัญชาติของชาวอาข่า การกลายเป็นคนไทยที่มีองค์ประกอบหลักหลายประการ การเปลี่ยนอัตลักษณ์ใหม่ หรือที่เรียกว่าอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทย คือ การอาศัยอยู่ในพื้นที่ของประเทศไทย โดยชาวอาข่าตั้งแต่อพยพมานั้นรวมระยะเวลาจนถึง 50 ปี ความยาวนานนี้ได้หล่อหลอมให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย หรือได้กลายเป็นคนไทยไปแล้ว ส่วนอีกกรณีหนึ่งคือ การ

เกิดในประเทศไทย ซึ่งหลังจากที่ได้มีการอพยพโยกย้ายของชาวอาข่า มาเป็นเวลานาน นั้นหมายความว่าใครก็ตามที่มีอายุไม่ถึง 40 ปี ก็กล่าวได้ว่าเกิดในประเทศไทย ซึ่งการเกิดในไทยมันได้กลายเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่ง คือยิ่งเสมือนว่าตนเองมีความเป็นไทยอย่างเต็มตัว ส่วนอัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไทยประการต่อไปคือ การพูดภาษาไทย และการเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนไทย การใช้ภาษาไทยไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการเขียน หรือการพูด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดภาษาไทยได้ อย่างชัดเจน เป็นเครื่องลดทอนความแตกต่างของความเป็นชาติพันธุ์ลงได้ ชาวเขาโดยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะได้สัญชาติไทยหรือไม่ มัก จะอ้างเสมอว่าตนเองเป็นคนไทย เนื่องจากพูดภาษาไทยได้ และพูดได้อย่างชัดเจน และ ประการสำคัญคือ การได้บัตรประชาชนไทย ความเข้าใจของชาวอาข่าคือ การได้บัตรประชาชนแล้วคือการเป็นคนไทย ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ แต่แท้จริงแล้ว การได้บัตรประชาชนไทยนั้น ต้องมีสัญชาติไทยเสียก่อน ซึ่งชาวอาข่าส่วนใหญ่ไม่เข้าใจว่า การมีสัญชาติไทยต้องประกอบไปด้วยสิ่งใดบ้าง จึงเรียกว่าเป็นคนไทยสัญชาติไทย

นอกจากอาทิตย์ วงศ์ทิตกุล ได้แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชาวอาข่าแล้ว ในงานชิ้นดังกล่าวยังได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับอัตลักษณ์แบบผสมผสานด้วย โดยกล่าวว่าอัตลักษณ์แบบผสมผสานนี้มักมีอยู่ในตัวเอง เกิดจากการถูกปลูกฝัง การเรียนรู้ และซึมซับทั้งที่แบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ กลุ่มบุคคล หรือบุคคลนั้นจะมีการผสมผสานกันทางด้านอัตลักษณ์มากมายหลายรูปแบบ ตามประสบการณ์ของแต่ละคนที่ได้รับมาจากสังคม จากการใช้ชีวิต ซึ่งการแสดงอัตลักษณ์แบบผสมผสานนี้ขึ้นมาขึ้น ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากความเคยชิน แบ่งเป็น (1) อัตลักษณ์แบบผสมผสานด้านภาษา เนื่องจากชาวอาข่า มีภาษาอาข่า บรรพบุรุษปู่ย่าตายาย พ่อแม่ พูดภาษาอาข่า และคนรุ่นหลังที่เกิดในประเทศไทยก็เข้าโรงเรียนไทย และเรียนภาษาไทย จึงได้มีโอกาสเรียนรู้ได้สองภาษาในคนคนเดียวกัน การใช้ภาษาก็มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งสองภาษา ทำให้การแสดงออกในลักษณะการผสมผสานกันของอัตลักษณ์เป็นไปด้วยความเคยชิน (2) อัตลักษณ์แบบผสมผสานด้านพื้นที่ บุคคลที่เป็นชาวเขาเผ่าอาข่าหลายคน เมื่อเดินทางไปทำงาน หรือใช้ชีวิตที่อื่นที่ไม่ใช่บ้านที่พ่อแม่ของตนเองอยู่ เมื่อถูกถามว่าเป็นคนที่ไหน หรือมาจากไหน พื้นที่ที่ตนเองเกิด ที่ที่มาจากมา หรือที่ที่พ่อแม่อาศัยอยู่ภายหลังการอพยพ เป็นที่ที่แสดงอัตลักษณ์ได้อีกประการหนึ่ง การเกิดและเติบโตขึ้นในที่แห่งหนึ่ง และการใช้ชีวิตอีกที่หนึ่งก็สามารถบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ด้านพื้นที่ได้อีกประการหนึ่ง

อาทิตย์ วงศ์ทิตกุล ได้ศึกษาอัตลักษณ์โดยมีเนื้อหาอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะเริ่มต้นการศึกษาจากผู้ที่เดินทางข้ามแดนจากถิ่นเกิดเข้ามายังถิ่นใหม่ โดยแสดงไว้ว่า ย่อมมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนซึ่งเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิม หรืออัตลักษณ์ปฐมกำเนิด เมื่อข้ามพรมแดนมาแล้วเกิดการปรับตัว ทำให้อัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยนเป็นอัตลักษณ์ใหม่ การข้ามพรมแดนตามกระแสโลกาภิวัตน์

นั้น เป็นการไหลวนวัฒนธรรมในโลกาภิวัตน์ จนเกิดโลกใหม่ในจินตนาการ ผู้ย้ายถิ่นจึงมีการปรับเปลี่ยนตัวเองในหลายรูปแบบ เริ่มตั้งแต่ความพยายามในการเข้าใจสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ เกิดการเรียนรู้การใช้ภาษาใหม่ การแต่งกายในเข้ากับสถานที่ใหม่ ลักษณะที่อยู่อาศัย ตลอดจนการใช้ชีวิต

งานวิจัยของอาทิตยนั้น ประกอบไปด้วยแนวคิดที่สำคัญจากบทสังเคราะห์พหุวัฒนธรรมไทย ผ่านการย้ายถิ่นข้ามพรมแดนของ สุรางค์ จันทวานิช (2549) คือ จากการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย หรือที่เรียกว่า พหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การข้ามแดน และแนวคิดเรื่องสัญชาติและภาวะไร้สัญชาติ โดยแนวคิดแรก คือ แนวคิดทางพหุวัฒนธรรมนั้น เป็นนโยบายที่เน้นการยอมรับลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรมที่มีมาของแต่ละเชื้อชาติ กลุ่มคนที่มาจากที่ที่หลากหลายใช้ชีวิตในสังคมเดียวกัน ซึ่งลักษณะของการยอมรับนั้น เป็นลักษณะเกี่ยวกับกฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่นำมาใช้บริหารร่วมกันและกันเป็นไปอย่างไม่เคร่งครัด โดยจะไม่มีการมีวัฒนธรรมใด ครอบงำใคร และไม่มีวัฒนธรรมใดถูกครอบงำด้วยเช่นกัน สำหรับแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้น ได้มีการแบ่งอัตลักษณ์ไว้ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์เดิมที่ติดตัวมาแต่กำเนิด สถานที่เกิด ประเพณี วัฒนธรรมแบบเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่นำมาอ้างว่าตนเองก็มีประวัติความเป็นมา มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองมีความมั่นคงและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แก่ ภาษาที่ติดตัวมา ส่วนอัตลักษณ์ประเภทที่สอง คือ อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งกระบวนการสำคัญที่เป็นตัวสร้างอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในภายหลังนี้ มาจากการมีปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งสามารถถูกสร้างได้จากเจ้าหน้าที่รัฐ การจ้างงาน และประการสำคัญคือการสร้างภาพตัวแทนของวาทกรรม ทั้งนี้อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้าง หรือถูกทำให้เปลี่ยนรูปได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์นี้ คือการเปลี่ยนอัตลักษณ์คนพลัดถิ่น เป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้เข้ามาอยู่ อาศัย คลุกคลีกับสถานที่ใหม่ ๆ สังคมใหม่ สภาพแวดล้อมใหม่ จึงซึมซับสิ่งใหม่เข้ามาในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สภาพการเพื่อให้ชีวิตมีความสุข ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมากหรือน้อยก็ตาม อาทิ อาหารการกิน การกินอาหารที่มีรสชาติเผ็ดร้อน การปรับตัวการใช้เสื้อผ้าตามสภาพอากาศ นั้นหมายถึงตามตลาดการค้าที่มีการจำหน่ายเสื้อผ้าตามแฟชั่นในประเทศไทย การบริโภคสื่อที่แตกต่างจากการบริโภคสื่อในประเทศพม่า เนื่องจากประเทศไทยค่อนข้างมีอิสระทางด้านข้อมูล การเปิดรับข่าวสารสารต่าง ๆ มีความหลากหลาย มีให้เลือกหลายช่องทางพฤติกรรม หรือการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ของแรงงานพม่าจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ การปรับตัว หรือการเปลี่ยนแปลงประการสำคัญคือ ภาษา แรงงานพม่ามากกว่าร้อยละ 90 เมื่อเดินทางเข้ามาในประเทศไทยแล้วจะพยายามเรียนรู้ภาษาไทย โดยเฉพาะภาษาพูดและเรียนรู้ทักษะการฟัง เนื่องจากเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้ชีวิตใน

ประเทศไทย ในเรื่องของการทำงาน การปรับตัวทั่วไป การเรียนรู้ภาษาไทย และพูดภาษาไทยได้จะเป็นประโยชน์สำหรับการต่อรองในการทำงาน รวมถึงค่าแรง แรงงานพม่า

ทั้งนี้ในงานวิจัยของอาทิตย์นั้น ได้แสดงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์คือ เรื่องของการอพยพย้ายถิ่นจากที่เดิมที่ตนเองจากมา คือ จากพม่าเข้ามาในจังหวัดเชียงราย ประเทศไทย โดยปรากฏเป็นคนไร้สัญชาติ เป็นตัวอย่างของผู้ย้ายถิ่นในภาวะข้ามพรมแดน และเมื่อเดินทางเข้ามาในประเทศไทยแล้ว รัฐบาลไทยภายใต้นโยบายทางด้านความมั่นคง ต้องดำเนินการให้สัญชาติไทยด้วยการขึ้นทะเบียนราษฎรของกระทรวงมหาดไทย ทำให้กลุ่มคนย้ายถิ่นไร้สัญชาติแต่เดิม ไม่มีอัตลักษณ์ใหม่ด้วยการมีสิทธิต่าง ๆ มากมาย อาทิ สิทธิทางการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง ทางด้านสังคม และสุขภาพด้วย ขณะที่กรณีของการเปลี่ยนอัตลักษณ์นั้น อาทิตย์แสดงไว้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป อาจรู้ตัวหรืออาจไม่รู้ตัว ตัวอย่างเช่นชาวกระเหรี่ยงและอาข่าที่บ้านรวมมิตร ก็มีการเปลี่ยนอาชีพ การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และขนบธรรมเนียมบางอย่าง ทั้งนี้ความทันสมัยด้านต่าง ทำให้ชาวกระเหรี่ยงเปลี่ยนจากเตาถ่านมาใช้เตาแก๊ส และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ขณะที่อาชีพก็เปลี่ยนจากเกษตรเป็นการให้บริการนักท่องเที่ยว ทำของที่ระลึกจากความเป็นวัฒนธรรมเดิม คือ ย่าม เสื้อผ้าชาวเขา เครื่องประดับตามแบบดั้งเดิมมาขายนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนชื่อก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของอัตลักษณ์ที่ถูกเปลี่ยนไป จากหล่อดำ เป็นสุกสิทธิ์ ชาวอาข่าบางคนจ้างครูมาสอนภาษาจีนให้ลูกหลานเพื่อให้ไปทำงานได้ห้วน ก็มีชื่อเดิมคืออาเหยะ เป็นชื่อไทยคือสมาน เมื่อไปได้ห้วนกลายเป็นปีเตอร์

วรเมธ ยอดบุญ (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นศึกษาถึงภาพรวมการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละปี กลุ่มนักท่องเที่ยว ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ท่องเที่ยว ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจรายได้ที่เข้ามาสู่พื้นที่ และลงมาถึงพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือบ้านรวมมิตร ซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย โดยเริ่มต้นศึกษาถึงประวัติความเป็นมา ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ลักษณะการให้บริการการท่องเที่ยวแก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมภายในหมู่บ้าน ร้านขายของที่ระลึกของชาวเขาแต่ละเผ่า รวมถึงรายได้ที่บ้านรวมมิตรได้รับจากการท่องเที่ยวในแต่ละปี นอกจากนี้ในงานของ วรเมธ ยังแสดงถึงพัฒนาการทางการท่องเที่ยวในหมู่บ้านรวมมิตร โดยหมู่บ้านรวมมิตรนั้นก็มีลักษณะเดิมทางวัฒนธรรมที่ส่งสมมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในบางส่วนนี้นั้น ก็เป็นสิ่งที่บรรดากลุ่มชาวเขาที่อยู่ในหมู่บ้านรวมมิตรต้องการปรับเปลี่ยน และรับความทันสมัย แต่วัฒนธรรมในอดีตนี้ก็เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ อยากดู สัมผัสประสบการณ์ของอดีตที่แตกต่างจากความเจริญภายนอกที่นักท่องเที่ยวสัมผัสอยู่ตลอดเวลา ขณะที่โลกยุคปัจจุบันก็มีการนำสิ่งใหม่ ความเจริญในด้านต่าง ๆ เข้ามา ในรูปแบบของทุนนิยม สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนได้กลายเป็นการผสมผสานความมีอยู่เดิมที่บางสิ่ง

กลุ่มชาวเขาต้องการปรับเปลี่ยน และความทันสมัยที่ทำให้ชีวิตสะดวกง่ายขึ้น การผสมผสานนี้บางครั้งจึงดูเหมือนเป็นสิ่งที่ขัดกัน

ในรายงานวิจัยได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ว่า การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกนำมาต่อรอง และตอบโต้กันตลอดเวลา ซึ่งปรากฏออกมาในลักษณะของภาพตัวตน ที่แสดงผ่านสื่อ และภาพของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาในการนิยามตนเอง ดังตัวอย่างของเพลง “มิคะ” ที่บรรดานักท่องเที่ยวมากมายต้องการเดินทางไปดูพื้นที่ที่ถูกสร้างภาพว่า มีหญิงหม้ายทำหน้าสอนเรื่องราวทางเพศให้กับชายที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่นทำให้ภาพที่ปรากฏออกมาต่อสายตาบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวว่า กลุ่มชนเผ่าอาข่าเป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางเพศ ขณะเดียวกันกลุ่มนักวิชาการหรือกลุ่มคนอาข่าเองก็ออกมาตอบโต้และปกป้องศักดิ์ศรีของตนเองในรูปแบบต่าง ๆ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบ้านรวมมิตรนั้น ในรายงานวิจัยระบุว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้จากหลายทิศทาง แต่เหตุผลประการสำคัญมาจากตัวของกลุ่มชนเผ่าเองที่ต้องการเปลี่ยนตัวเอง รับสิ่งใหม่ รับความทันสมัยเข้ามา ดังตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในแง่มุมของศาสนาที่กลุ่มชาวเขาเปลี่ยนการนับถือผีไปนับถือศาสนาคริสต์ ที่กลุ่มชาวเขาได้รับเข้ามาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งก็กลายเป็นสิ่งที่ลดความยุ่งยากในชีวิต ไม่ต้องมีพิธีกรรมมากมาย ไม่ต้องมีขั้นตอนที่ซับซ้อนที่ต้องทำให้ถูกต้องตามบรรพบุรุษที่ต้องการเลี้ยงผี ไม่เสียเงินจำนวนมาก นำเอาหิ้งบรรพบุรุษไปทำลายและนำไปกางเขนและรูปพระเยซูมาตั้งแทนที่ อีกทั้งการนับถือศาสนาคริสต์ยังเป็นประโยชน์ต่อลูกหลานในด้านของการศึกษาที่องค์กรทางศาสนามีสิ่งรับรองไว้มากมาย ในด้านการแต่งกายนั้น ในสมัยก่อนชายหญิงก็จะแต่งกายตามลักษณะของชนเผ่าของตนเองที่มีแบบฉบับเฉพาะตน ที่เริ่มตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า แต่เมื่อโลกาภิวัตน์เข้ามากลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ก็ปรับเปลี่ยนให้การแต่งกายเป็นเหมือนคนพื้นราบ มีแค่เสื้อ กางเกง ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้กลุ่มคนชนเผ่าเปลี่ยนตัวเองมาใส่เสื้อผ้าที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน การใส่ชุดชนเผ่าเกิดขึ้นแค่เพียงช่วงเวลาสำคัญ ในพิธีการสำคัญเท่านั้น ขณะที่นักท่องเที่ยวต้องการเห็นการแต่งกายในลักษณะเดิมตามบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นสิ่งแปลกใหม่น่าตื่นเต้นของบรรดานักท่องเที่ยว

ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการกับยุคสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว นั้น ได้กลายเป็นเรื่องของการสร้างภาพตัวตนของชนเผ่า ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวมองภาพตัวตนนั้น เป็นไปในลักษณะตายตัว มีหนึ่งเดียว และภาพที่ปรากฏออกมาส่วนใหญ่มักจะเป็นภาพของความแปลกประหลาด สวยงาม ตลก และความน่ารัก เป็นภาพผู้คนที่ใช้ชีวิตกับธรรมชาติ เป็นกลุ่มบุคคลที่ห่างไกลจากความเจริญ ความทันสมัย ในงานวิจัยชิ้นนี้แสดงไว้ว่า อัตลักษณ์ที่แสดงถึงเรื่องราวของวัฒนธรรมเดิม ๆ การแต่งกาย การใช้ชีวิต การอยู่กับธรรมชาตินี้ มี

แนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นควบคู่กับความเป็นชายขอบ มีความต้องการรักษาความเป็นดั้งเดิม วัฒนธรรมที่มีมานานนี้ไว้ จึงมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและแสดงความเป็นดั้งเดิมนี้ให้นักท่องเที่ยวเห็น จะกลายเป็นเรื่องของกระบวนการทำให้ความเป็นชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า ผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การสร้างภาพตัวแทนนี้จึงกลายเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่มีลักษณะผสมผสาน เพื่อวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ และความอยู่รอดในพื้นที่

นัทธนี ประสานนาม (2548) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับปัญหาทางด้านอัตลักษณ์ที่ซับซ้อนไว้หลายประการ โดยใช้ภาพยนตร์เรื่อง “ทัช ออฟ พิงค์” (Touch of Pink) เป็นกรณีศึกษา ภาพยนตร์เรื่องนี้ เป็นการเล่าเรื่องราวของคนพลัดถิ่นที่เกี่ยวกับครอบครัวเชื้อสายอินเดียนับถืออิสลาม มีตัวละครเด่นประกอบไปด้วย แม่ (นูลู) และลูกชาย (อาลิม) แม่ตั้งรกรากในแคนาดา ขณะที่อาลิมประกอบอาชีพเป็นช่างภาพอยู่ที่อังกฤษเมื่อโตขึ้นและแยกตัวออกจากแม่ ทั้งสองอพยพมาจากเคนย่า ภาพยนตร์เรื่องนี้ ได้แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไว้หลายมุม ทั้งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ทั้งสองเป็นกลุ่มคนเชื้อสายอินเดีย พลัดถิ่นมาอยู่ในอังกฤษ และแคนาดา และความเป็นเกย์ในตัวของอาลิม ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากอัตลักษณ์ค่อนข้างซับซ้อน อาทิ ความเป็นชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายอินเดีย และตัวเขาเองตระหนักตลอดเวลาว่าไม่ได้เป็นคนอังกฤษ แต่มาอาศัยทำงานเป็นช่างภาพที่อังกฤษเป็นสิ่งที่อาลิมย่ำตัวเองเสมอ การที่มีคนถามถึงที่มา รวมถึงบ้านเกิดของเขาทำให้กลายเป็นสิ่งขุ่นข้องอยู่ในใจทุกครั้ง ความเป็นคนที่อาศัยอยู่ในอังกฤษซึ่งอดีตเคยเป็นประเทศเจ้าอาณานิคม ซึ่งปัจจุบันเป็นหนึ่งในดินแดนที่มีความเจริญทางเทคโนโลยี และการไม่ยอมรับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่มีมาแต่เดิมด้วยการปฏิบัติตัวตรงข้ามวัฒนธรรมอินเดียที่เคยมีมา เป็นอีกสิ่งที่แม่ของอาลิมไม่ค่อยชอบใจเท่าที่ควร และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอาลิมกับแม่ไม่ค่อยดีนัก

ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่ได้แสดงความเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์ หรือการสืบเชื้อสายที่เป็นลักษณะทางกายภาพแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีมุมที่น่าสนใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศอีกด้วย โดยเฉพาะอัตลักษณ์ที่ขึ้นอยู่กับคน ๆ นั้นพูดเกี่ยวกับตนเอง นิยามตนเองว่าเป็นอย่างไร “ฉันเป็นใคร” อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเราและคนอื่น โดยผ่านการมองตนเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ความเป็นเกย์ของอาลิมที่มีอยู่ภายในตัวเองที่ไม่มีใครรู้ และถูกปฏิเสธจากแม่ ทำให้เขาสร้างเพื่อนเพื่อคอยปรึกษา คอยให้กำลังใจในจินตนาการ ซึ่งเป็นโลกส่วนตัวที่ตัดขาดจากโลกภายนอก หลายครั้งที่ตัวเขาไม่ต้องการสังคม

ปัญหาทางด้านอัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ทางเพศที่เกิดขึ้นกับอาลิม ส่งผลโดยตรงกับความรู้สึกของแม่ และสังคมกลุ่มย่อย ได้กลายเป็นสองสิ่งที่รุมเร้าให้อาลิมต้องแก้ปัญหาสิ่งที่อาลิมทำได้คือการพบกันครั้งทางกับแม่ ด้วยการชวนถึงวัฒนธรรมอินเดียที่เป็นอัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นที่มีมาแต่เดิม พร้อมกับยอมรับประเพณีเก่าแก่ให้กลับคืนมาในชีวิตอีกครั้ง รวมถึงการ

เดินทางกลับไปหาแม่และแสดงความรักกับแม่ พร้อมกับแสดงออก และยืนยันความเป็นตัวตนที่ได้เลือกแล้วที่จะเป็นเกย์ เป็นสิ่งที่ทำให้แม่มองเห็นความรักที่มีต่อลูกมากกว่าสิ่งที่ต้องการให้ลูกเป็นสิ่งที่เหล่านี้นับเป็นหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาทางด้านอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตัวในทิศทางที่ไม่ต้องการเพื่อปรับตามสภาพแวดล้อม การเรียนรู้สังคม การศึกษาความต้องการของตนเอง การเรียนรู้และปรับตัวตามสังคมและคนรอบข้าง ซึ่งเมื่ออัตลักษณ์ที่สังคมไม่ยอมรับนี้ถูกเปิดเผยและได้รับการยอมรับจากแม่ซึ่งเป็นคนที่คนที่อาลัยรักและแคร์ที่สุด ทำให้เพื่อนในจินตนาการของอาลิมหายไปในทันที สิ่งนี้เป็นภาพสะท้อนเกี่ยวกับการมองเห็นตนเอง การปฏิบัติตัวของตนเองต่อสังคม และการที่สังคม (สังคมในกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีแม่ และญาติ) มองเรา ทำให้ภาพยนตร์เรื่อง Touch of Pink จบลงอย่างมีความสุข

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีของแรงงานพม่าที่เดินทางหนีความทุกข์ยากข้ามแดนเข้าเมืองมาอันกลายเป็นที่มาของอัตลักษณ์ย้ายถิ่นนั้น เป็นสิ่งที่แรงงานพม่าทั้งหลายต่างตระหนักอยู่เสมอ และไม่ต้องการตอกย้ำชีวิตในอดีต เช่นเดียวกับอาลิมาที่ไม่ต้องการตอบคำถามถึงสถานที่เกิด และที่มาของตน สภาพของสังคมใหม่และสิ่งที่ตนเลือกกว่าจะเป็นเกย์ ก็เป็นตัวอย่างของภาพสะท้อนอีกฉากหนึ่งที่แรงงานพม่าทั้งหลายต่างต้องการสัมผัส และเรียนรู้ในสังคมไทย ความทันสมัย ความแตกต่างจากบ้านเกิด ประกอบกับการใช้ชีวิตด้วยการขายแรงงานเพื่อแลกกับความอยู่รอด การหาหนทางเพื่อก่อให้เกิดการยอมรับในสังคมไทย การเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับนายจ้าง การมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะ ได้กลายเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาด้านอัตลักษณ์ เพื่อการใช้ชีวิตในดินแดนใหม่อย่างมีความสุขได้

ศุภสิทธิ์ วนขยางค์กุล (2549) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของพระภิกษุย้ายถิ่น ด้วยการเปรียบเทียบพระภิกษุพม่า และพระภิกษุไทใหญ่โดยเริ่มต้นศึกษาพุทธศาสนาในประเทศพม่านิกายต่าง ๆ ที่มีการนับถือกันมากมาย และมีรูปแบบความเชื่อที่แตกต่างกันไป มีการศึกษาถึงการเรียนการสอนทางด้านพระพุทธศาสนาในประเทศพม่า รวมถึงกฎระเบียบ วินัยสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ อีกทั้งมีการศึกษาถึงเรื่องของวัดในศาสนาพุทธของพม่า การสร้างวัด ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวัด ตลอดจนการเดินทางย้ายถิ่นของพระภิกษุ ซึ่งก็พบว่าการเดินทางย้ายถิ่นของพระภิกษุนั้น มีเหตุผลหลายสาเหตุ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางมาด้วยสมัครใจ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพระธรรมทูต เดินทางมาเพื่อสอนหนังสือ บางกรณีเดินทางมาเนื่องจากเห็นว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่สงบกว่าประเทศพม่า ไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่มีความรุนแรงเหมือนในประเทศพม่า บางกรณีก็เดินทางมาประเทศไทยด้วยเหตุผลที่ว่า มีพระที่รู้จักกัน และชวนกันมาศึกษา มาสอบในประเทศไทย พระภิกษุบางรูปที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ก็เป็น

เพราะมีความไม่เป็นธรรมในประเทศพม่า ไม่ชอบรัฐบาลพม่า ที่ก่อสงครามและพบความขัดแย้งบ่อยครั้ง

ส่วนการใช้ภาษานั้น พบว่าพระภิกษุพม่า และไทใหญ่ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ต้องมาเรียนรู้ภาษาไทยตั้งแต่เริ่มต้น แต่ภาษาที่ใช้กันก็จะใช้ภาษาบาลี เนื่องจากทั้งพระไทย และพระพม่า พระไทใหญ่ส่วนใหญ่ก็จะรู้ และ เรียนภาษาบาลีกันมา ในส่วนของการการเดินทางจะพบว่า พระภิกษุพม่าส่วนใหญ่เดินทางมาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มีการใช้วีซ่า และใช้ใบรับรองจากพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสในประเทศไทยในเรื่องของวัดที่จะพำนัก ต้องแสดงใบสุทธิที่ด่านตรวจคนเข้าเมือง ดังนั้นพระภิกษุพม่าที่เดินทางเข้ามาส่วนใหญ่ก็จะทำตามขั้นตอน ขณะที่พระภิกษุไทใหญ่บางส่วนจะใช้วิธีเดินทางด้วยการหลบหนีเข้าเมือง

สำหรับเรื่องของการปรับตัวนั้น พระพม่าพยายามปรับตัวให้เข้ากับพระภิกษุไทยที่อยู่ในเมืองไทย การทำกิจของสงฆ์ไปพร้อม ๆ กับพระไทย ถึงแม้จะสวดไม่เหมือนกัน และส่วนใหญ่พระภิกษุก็จะ โกนคิ้ว และเปลี่ยนสีจีวรที่ห่ม มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่โกนคิ้วและเปลี่ยนสีจีวร

การปรับตัว และการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของพระภิกษุต่างถิ่นนี้ เป็นการแสดงถึงความพยายามของการเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อให้เกิดการยอมรับ การซึมซับวัฒนธรรมใหม่ การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมของตนเอง และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาไทย การเรียนรู้ภาษาไทยใหม่ตั้งแต่เริ่มต้น การโกนคิ้ว การเปลี่ยนสีจีวร สิ่งเหล่านี้เป็นไปด้วยความสมัครใจอันตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์ที่ตนเองและส่วนรวมจะได้รับ โลกาวัดคนที่เข้ามายังพื้นที่ที่เจริญกว่า เป็นสิ่งแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ก่อให้เกิดความต้องการในการใช้ชีวิต การเดินทางเพื่อสิ่งที่ดีกว่าในชีวิต

โคเฮน (Cohen, 1997) อาจารย์ทางด้านจิตวิทยา จาก ยูนิเวอร์ซิตี ออฟ วอร์วิก แสดงความหมายไว้ในหัวข้อ Global Diasporas: An Introduction ค่อนข้างหลากหลาย เกี่ยวกับคำว่า Diasporas อาทิ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในที่ต่างถิ่นจากบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง และมีประเพณีที่ส่งสมมาจากถิ่นที่เกิด ศาสนาที่กลุ่มพวกตนนับถือ ตลอดจนวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ถูกส่งผ่านถ่ายทอดกันมา โดยสะท้อนออกให้สังคมเห็นได้ในรูปแบบของภาษา และวิถีชีวิต โคเฮน ระบุว่า การจำแนกประเภทของการพลัดถิ่นนั้น มาจากสาเหตุที่กลุ่มคนต่าง ๆ สร้างกิจกรรมดังกล่าวขึ้นตามลักษณะที่ระบุไว้ อันเป็นที่มาของการพลัดถิ่นแต่ละประเภท อาทิ การพลัดถิ่นของชาวแอฟริกา เกิดขึ้นจากลักษณะของชีวิตที่มาจากความเป็นทาส การพลัดถิ่นของชาวอินเดีย เกิดขึ้นจากการเป็นแรงงานข้ามชาติ ภายใต้อำนาจของประเทศที่ถูกปกครองโดยประเทศล่าอาณานิคม

การย้ายถิ่นนั้นมีที่มาที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบมากมาย ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ หรือการค้า ดังนั้นรูปแบบของการย้ายถิ่นจึงมีผลลัพธ์ที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน อย่างเนื้อหาในหนังสือ Global Social Movement ในหัวข้อ Labour in the Global โคอเฮน และไร (Cohen & Rai, 2000) ก็ให้รายละเอียดที่น่าสนใจคือ การย้ายถิ่นนั้นก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมได้อีกรูปแบบหนึ่งและการเคลื่อนไหวนี้ก็มีส่วนที่จะเป็นไปได้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า โดยเฉพาะกับแรงงานย้ายถิ่นที่ถึงแม้จะสะท้อนความเป็นแรงงานแต่ก็มีสิทธิที่จะมีโอกาสในการมีชีวิตที่ดีเช่นเดียวกับคนทุกคน

ซาฟราน (Safran, 1991, อ้างถึงใน ชศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 112-113) กล่าวถึง ลักษณะของคนพลัดถิ่นหรือ diasporas ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่ย้ายถิ่นจากบ้านเกิดของตน ไปในพื้นที่ชายขอบของสังคมอื่น ซึ่งมีความทรงจำเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่เดิม ทั้งยังเชื่อว่าชนกลุ่มนี้ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมใหม่ ซึ่งชนกลุ่มน้อยพลัดถิ่นนี้ก็ยังมีความหวังลึก ๆ ว่าจะกลับไปยังบ้านเกิดของตน อย่างไรก็ตามสำนักหรือ อัตลักษณ์ของคนพลัดถิ่นนี้วางอยู่บนพื้นฐานสำคัญที่มีต่อบ้านเกิดของตนเอง ทั้งนี้ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยการแข่งขันกันภายใต้ระบบทุนนิยม มีการเคลื่อนไหวของผู้คน สินค้า และวัฒนธรรมมากมาย คนพลัดถิ่นนี้อาจเกิดขึ้นในลักษณะของแรงงานอพยพพลัดถิ่นภัยสงครามและความหวาดหวั่น และมีความประสงค์ที่จะแสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ในชีวิต การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำให้เกิดความผูกพันรู้ต่อพื้นที่หลายแห่ง ดังจะเห็นได้จากการมีบ้านหรือชุมชนคนพลัดถิ่นกลุ่มต่าง ๆ ทั่วโลกมากมาย ซึ่งแรงงานอพยพเหล่านี้กำลังปรับเปลี่ยนตัวตนและการจำแนกแยกแยะตำแหน่งแห่งที่ จากความสัมพันธ์ทางสังคมชุดหนึ่งเข้าสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมอีกชุดหนึ่ง และบ่อยครั้งที่การก้าวข้ามพรมแดนของชาติเป็นการเคลื่อนผ่านสถานะที่เหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดหนึ่งไปสู่สถานะที่เหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์เชิงอำนาจอีกชุดหนึ่ง สำหรับความเป็น diasporas ของ ซาฟราน (Safran, 1991 อ้างถึงใน ชศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 112-113) ให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้ด้วยเช่นกันว่า คนพลัดถิ่นนั้น ถึงแม้จะมีความทรงจำบ้านเกิด วัฒนธรรมเดิม ๆ ที่เคยมีในอดีตหรือในวัยเด็กเป็นความทรงจำที่ไม่เคยลืม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเฝฝินว่าจะกลับไปยังดินแดนเดิมของตนเอง ไม่คิดที่จะกลับไป เนื่องจากคนพลัดถิ่นเหล่านี้ยอมรับในถิ่นใหม่ และต้องการลงหลักปักฐานอย่างถาวร โดยปราศจากความทุกข์ยากที่ได้รับเหมือนเช่นดินแดนที่จากมา อีกทั้งก็ไม่ต้องการแยกดินแดนหรือสร้างรัฐของตนเองในดินแดนแห่งใหม่ หากเพียงแต่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและได้รับการยอมรับในที่แห่งใหม่นี้

เช็คเคลดตัน (Shackleton, 2008) อาจารย์ทางด้านการเงิน จาก มหาวิทยาลัยแลงคาสเตอร์ เขียนหนังสือเกี่ยวกับเนื้อหาของการพลัดถิ่น โดยอ้างนักคิดไว้หลากหลายอาทิ เจมส์ พร็อกเตอร์ (James Procter) อาจารย์ทางด้านภาษาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านงานในยุคหลังอาณานิคม ที่ มหาวิทยาลัย

นิวแคลเซ็ด ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับคำว่า diasporas ไว้ โดยมองได้ 2 นัยคือ ประการแรกในเชิงปรากฏการณ์ทางภูมิศาสตร์ ที่มีผู้คนหรือกลุ่มคนเดินทางเข้าออกไปมาในแต่ละพื้นที่ทั่วโลก อีกประการหนึ่งคือความหมายในเนื้อหาทางทฤษฎีคือการที่มีผู้คนเดินทางออกจากถิ่นที่เกิด หรือการออกจากถิ่นที่จากมาและเข้ามาสู่ถิ่นที่อยู่ใหม่ ขณะที่ ศาสตราจารย์ แพร์รี (Parry) ที่ศึกษาเกี่ยวกับงานทางด้านวรรณกรรม ยุคอาณานิคม และยุคหลังอาณานิคม จาก มหาวิทยาลัยออร์วีค ก็มองความหมายของคำว่า diasporas ในมิติของผลสะท้อนทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องของการแพร่กระจายของกลุ่มคนที่รวมถึงการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนตามเหตุผลทางเศรษฐกิจ ผู้อพยพที่หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ผู้ลี้ภัย

ภรณ์ แก้วบรร (2549) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหากระบวนการค้าแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งการค้าแรงงานพม่าที่เกิดขึ้นนี้มีส่วนอย่างมากที่ก่อให้เกิดผลในเชิงอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น เนื่องจากการเดินทางมาหางานทำในเมืองไทยส่วนใหญ่เป็นการเดินทางที่ผิดกฎหมาย ทำให้สิ่งที่ติดตัวจากการย้ายถิ่นปรับเปลี่ยนไปในเชิงอัตลักษณ์ของบุคคลที่ต้องใช้ชีวิตแบบหลบซ่อน ไม่เปิดเผย โดยในเบื้องต้นสรุปการเดินทางเข้าเมืองของแรงงานพม่าทั้งที่ถูกกฎหมาย และผิดกฎหมายจนนำไปสู่ปัญหา 3 วิธี

1. การเดินทางข้ามแดนที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อการทำงาน โดยดำเนินการตามขั้นตอนของการขออนุญาตทำงาน รวมถึงหลักฐานการทำงานที่ถูกต้อง อาทิ หลักฐานเกี่ยวกับใบอนุญาตทำงาน (work permit) ในราชอาณาจักร (สำนักงานบริหารแรงงานต่างด้าว) หลักฐานการศึกษา หลักฐานการอนุญาตในการเข้าประเทศทางการทูตอย่างถูกต้อง โดยมีระยะเวลากำหนดแน่นอน การเดินทางในลักษณะเช่นนี้กล่าวได้ว่าไม่ปรากฏขึ้นเลยในกลุ่มแรงงานพม่าที่ทำงานอยู่ในปัจจุบัน เฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานทอผ้า

2. การเดินทางข้ามแดนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ผิดวัตถุประสงค์โดยผ่านจุดผ่านแดนซึ่งเป็นไปในรูปแบบของนักท่องเที่ยว โดยมีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน และมีใบผ่านแดนในลักษณะของการท่องเที่ยว ซึ่งแรงงานพม่าเดินทางเข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงราย ในลักษณะไปเช้า-เย็นกลับ แต่ก็มีแรงงานพม่าจำนวนมาก ที่เดินทางผ่านแดนมีลักษณะเช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวแต่ไม่ได้เดินทางกลับตามที่ได้มีข้อกำหนดไว้ โดยทิ้งใบผ่านแดน และพักอาศัยกับเพื่อนที่เป็นแรงงานพม่าด้วยกัน หรือญาติทำงานอยู่ก่อนแล้วและทำงานเป็นการถาวรในจังหวัดเชียงราย (Saw Myat Yin, 1997) แรงงานที่ทำงานในโรงงานทอผ้า นั้น พบว่ามีลักษณะการเดินทางชนิดนี้ในบางส่วนเท่านั้น

3. เป็นการเดินทางเข้าประเทศอย่างผิดกฎหมาย เพื่อเข้ามาทำงานโดยใช้วิธีเดินทางข้ามภูเขา ข้ามแม่น้ำ หรือลัดเลาะเดินเท้า เข้าป่าตามตะเข็บชายแดน โดยได้รับความช่วยเหลือจากญาติหรือเพื่อนฝูงที่เป็นแรงงานพม่า และแฝงตัวพักอาศัยตามหมู่บ้านแนวชายแดน จากนั้นเริ่มหางานทำใน

ที่สุด โดยกระจายอยู่ในพื้นที่สำคัญคือ ตำบลบ้านคู่ ตำบลท่าสุต อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่จัน กิ่งอำเภอ ดอยหลวง อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่ลาว อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอเวียงแก่น อำเภอเชียงของ อย่างไรก็ตามแรงงานพม่าที่ทำงานในโรงงานพม่าส่วนใหญ่จะใช้ลักษณะการเดินทางในข้อนี้เป็นจำนวนมาก

ทั้งนี้ปัญหากระบวนการค้าแรงงานพม่า นอกจากจะเกิดจากการเดินทางเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ในข้อ 2 และ 3 แล้ว สิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องในระยะต่อมาก็คือ ความต้องการแรงงานราคาถูกของนายจ้าง จึงได้กลายเป็นใบสั่งในการจัดหาแรงงาน และกลายเป็นกระบวนการค้าที่สร้างปัญหาให้กับรัฐบาล มาโดยตลอด เนื่องจากมีคนไทยและเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเป็นแกนกลางในการสร้างกระบวนการดังกล่าว ดังนั้นด้วยความเป็นบุคคลที่ขอมทำผิดกฎหมาย ชาวพม่าพลัดถิ่นเหล่านี้จึงยอมที่จะให้ตนเองมีอัตลักษณ์ของความเป็นแรงงานพม่าผิดกฎหมาย ซึ่งปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตแบบหลบซ่อน การใช้ชีวิตโดยปราศจากอำนาจต่อรอง การยอมแลกแรงกายกับเงินค่าตอบแทนเพียงน้อยนิด เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในสังคมไทย โดยไม่เดินทางกลับไปยังบ้านเกิดที่ตนเองจากมา

2.6 งานวิจัยทางด้านสื่อ

คาส์ (Keyes, 1979a, อ้างใน ชส สันตสมบัติ, 2551, หน้า 24-25) นักวิชาการทางด้านชาติพันธุ์วิทยา ศาสนา และมานุษยวิทยาจาก ยูนิเวอร์ซิตี ออฟ วอชิงตัน นักวิชาการผู้คุ้นเคยกับประเทศไทย เป็นอย่างดี เนื่องด้วยงานวิจัยและงานศึกษาที่ให้ความสนใจกับประเทศไทยเป็นเวลานานเกือบ 50 ปีผู้นี้ ยังมีมุมมองที่นอกเหนือจากงานทางด้านมานุษยวิทยา ชาติพันธุ์วิทยา และอีกหลายด้านที่คาส์ให้ความสนใจ และศึกษาแล้ว คาส์ ยังมีทัศนะทางการเมืองที่น่าทึ่งในยุคปัจจุบันด้วยเช่นกัน โดยมี การมองลึกไปถึงเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างพันธมิตรไทยทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี และนายสนธิ ลิ้มทองกุล โดยใช้สื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือ จากบทสัมภาษณ์ เมื่อเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2550 โดยแฟร์ลี (Farrelly) ซึ่งระบุว่า การต่อสู้ทางการเมืองของไทยที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างกระแสประชานิยม โดยใช้สื่อเป็นอาวุธสำคัญ ซึ่งทั้งสองฝ่ายสามารถสร้างกระแสให้เกิดขึ้นได้กับคนทั้งประเทศ เนื่องจากการมีสื่อไว้ในครอบครอง ทางตรงหรือทางอ้อม หรือไม่ว่าทางใดก็ตาม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้คนในระดับรากหญ้าที่ให้ความสนใจในตัวอดีตนายกรัฐมนตรีผู้นี้ ยังคงให้ความสนใจรัฐบาลต่อ ๆ มาอยู่ไม่เสื่อมคลาย อันเนื่องมาจากการสร้างตัวแทนผ่านสื่อ ตัวแทนที่เกิดขึ้นเป็นรัฐบาลเงาของอดีตนายกรัฐมนตรี จึงไม่ต่างอะไรกับการเข้ามามีอำนาจอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้เจ้าตัวจะไม่ได้เดินทางกลับมาประเทศไทย และไม่ได้มีอำนาจด้วยตนเองอย่างแท้จริง แต่อิทธิพลและอำนาจแฝงก็ยังคงโยโย แสดงให้เห็นอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันฝ่ายตรงข้ามที่ออกมาต่อสู้เพื่อความชอบ

ธรรมด้วยการเดินหน้าประท้วงในทุกรูปแบบ ด้วยเห็นว่ารัฐบาลภายใต้การโยงโยด้วยอำนาจเก้านี้ เป็นรัฐบาลที่ไม่ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างแท้จริง การออกมาให้สัมภาษณ์ การแถลงข่าว ผ่านสื่อทั่วไป หรือแม้แต่การประจานฝ่ายตรงข้ามของนายสนธิผ่านสื่อของตนเองก็ล้วนแล้วแต่เป็นการใช้สื่อเพื่อสร้างภาพตัวแทนของการต่อสู้เพื่อความถูกต้องทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าอัตลักษณ์นั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากหลากหลายวิธีและ สามารถมองได้หลากหลายมุม ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์นี้ สื่อไม่ได้เป็นเพียงการสร้างความเป็นหนึ่ง การให้ข้อมูล ข่าวสาร หรือการถูกรวบงำ แต่สื่อเองก็สามารถถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์มากมาย ด้วยเช่นกัน

เชวเฟิล (Scheufele, 1999) นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน ผู้ที่มีผลงานทางด้านทฤษฎีการวางกรอบ (framing theory) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-เมดิสัน ได้แสดงงานเกี่ยวกับทฤษฎีสื่อไว้ในบทความเรื่อง Framing as a Theory of Media Effects โดยอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของการวิจัยสื่อไว้ในงานของ แมคไควล์ (McQuail, 1994, Quoted in Scheufele, 1999, pp. 104-105) 4 ขั้นตอนด้วยกัน โดยในยุคแรกช่วงปลายปี ค.ศ. 1930 เป็นการวิจัยที่สืบทอดประสบการณ์เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของการโฆษณาชวนเชื่อในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 อันนำไปสู่ภาวะของความหวาดกลัวเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชน ขณะที่การวิจัยครั้งที่สอง เป็นการวิจัยในช่วงท้ายของปี ค.ศ. 1960 เป็นยุคเกี่ยวกับการฟื้นฟูกระบวนการทัศน์ของผลกระทบที่รุนแรงจากสื่อ ซึ่งผู้ที่ได้รับผลอย่างรุนแรงโดยตรงอยู่ระดับปัจเจก และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพฤติกรรม การวิจัยในครั้งที่สามนั้น อยู่ในช่วงต้นของปี ค.ศ. 1970 เป็นการวิจัยที่ได้รับผลเชื่อมโยงมาจากผลกระทบอย่างรุนแรงจากสื่อ โดยเป็นการวิจัยที่ปรับจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมามุ่งความสำคัญไปที่ผลการรับรู้ของสื่อสารมวลชน และสุดท้ายการวิจัยในยุคที่สี่ เป็นการวิจัยที่เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 จนถึงปัจจุบัน พัฒนามาจากหลักการก่อร่างโครงสร้างทางสังคม งานส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ตัวสื่อ และผู้รับสาร ในระดับการรวมกันของเครื่องมือสื่อที่ส่งผลอย่างรุนแรง และผลที่มีข้อจำกัดของสื่อ ทั้งนี้ เชวเฟิล ย้ำว่า ความเป็นจริงที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมนั้น ส่งผลโดยตรงต่อการทำงานสื่อสารมวลชน ในทางตรงกันข้ามผลกระทบจากสื่อก็ถูกจำกัดโดยลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อและผู้รับสารด้วยเช่นกัน

งานที่น่าสนใจของ เชวเฟิล นั้น แบ่งได้ 2 รูปแบบคือ (1) กรอบของสื่อ (media frames) ซึ่งมีรูปแบบของการให้คำจำกัดความถึง ศูนย์กลางในการจัดการทางความคิดและเรื่องราวที่สร้างความหมาย และเปิดเผยออกมาอย่างหมดเปลือก โดยทำหน้าที่ในการส่งข้อมูลข่าวสารในชีวิตประจำวัน สื่อมวลชนทำหน้าที่หาความจริง และกลั่นกรองส่วนที่สำคัญที่สุดออกมาสู่สายตาหรือการรับรู้ของผู้รับสาร ขณะที่งานอีกด้านหนึ่งคือ (2) กรอบของผู้รับสาร (Individual Frames) กล่าวได้ว่าในทางความรู้สึกแล้ว ผู้รับสารนั้นมีก่อนความคิดที่เป็นตัวนำกระบวนการของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ถึงแม้สื่อจะมีอิทธิพล

แต่ผู้รับสารก็มีแนวความคิดของตนเอง ทำให้ผลที่ออกมาจากสื่อเป็นไปในทิศทางใดก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของผู้รับสารเป็นสำคัญ

กาญจนา แก้วเทพ (2547) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผู้รับสาร โดยเฉพาะในหัวข้อของการวิเคราะห์การแสวงหาข่าวสารของผู้รับสาร โดยได้ใช้แนวคิดเรื่อง “การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับสาร” (Uses and Gratifications Approach) โดยระบุว่าในอดีตนั้น จะมีการศึกษาถึงการทำงานของสื่อว่าจะมีผลอย่างไรต่อผู้รับสาร เนื่องจากเห็นว่าการนำเสนอสารของสื่อที่ออกมาต่อสาธารณะชนนั้น จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิตของผู้รับสาร แต่ในปัจจุบันนั้นกลับเป็นไปในลักษณะตรงข้ามคือ ต้องกลับมาศึกษาว่าผู้รับสารทำอะไรกับสื่อ เนื่องจากความหลากหลายของการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูลความรู้ต่าง ๆ รวมถึงการให้ความบันเทิงที่เสรีมีให้เลือกมากมายทำให้ผู้รับสารเลือกที่จะรับสารตามความเหมาะสม และความพอใจของตนเอง ซึ่งขั้นตอนของการเลือกใช้สื่อรวมถึงสารนั้น มีการพิจารณาอย่างละเอียด มีการคัดเลือกทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเข้าถึงสาร การเลือกเปิดรับสารนั้น ๆ แม้กระทั่งการเลือกที่จะรับรู้ การตีความ การเลือกที่จะจดจำสิ่งที่ต้องการหรือสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง ตลอดจนการเลือกที่จะนำไปใช้

ทั้งนี้ส่วนใหญ่การเลือกรับสารจากการศึกษาในงานของ กาญจนาพบว่า ผู้รับสารต้องใช้ความพยายามในการเลือกอย่างมาก ซึ่งผู้รับสารเองก็พบความยุ่งยากในการรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ เช่นเดียวกัน กาญจนาได้อธิบายกรณีศึกษาในงานวิจัยของ จุลองรัฐ ยิ่งไพบุลย์ (2538, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2547, หน้า 224-228) ที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวต่างชาติเดินทางมาในประเทศไทยเพื่อสอนหนังสือ ซึ่งถึงแม้กลุ่มคนเหล่านี้จะมีความเชี่ยวชาญในการหาสื่อ ข่าวสารต่าง ๆ แต่ก็ต้องเลือกสื่อที่สามารถส่งสารที่สามารถเข้าใจได้โดยเฉพาะสื่อที่มาจากภาษาเดียวกับผู้รับสาร ฉะนั้นถึงแม้ตัวอย่างข้างต้นจะเป็นเพียงตัวอย่างเล็ก ๆ เกี่ยวกับความยุ่งยากในการรับข่าวสาร แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้รับสารที่เป็นแรงงานพม่า (1) ต้องเลือกสื่อที่สามารถเข้าใจได้¹² (2) เลือกที่จะตีความในสารที่ตนรับมา (3) ต้องเลือกสารที่เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง (4) ต้องพิจารณาประโยชน์ที่จะได้รับและนำไปใช้

นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ ยังได้อธิบายถึงลักษณะของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ Symbolic Interactionism ว่าเป็นทฤษฎีแบบจุลภาค โดยให้ความสำคัญกับมนุษย์แต่ละคน ไม่ใช่สังคม โดยการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมนั้น นอกเหนือจากการใช้ภาษา วาจาเพื่อการสื่อสารทั่วไปสื่อความหมาย ตรง ๆ ตามภาษานั้นแล้ว ยังมีการนำสื่อที่เรียกว่าสัญลักษณ์เข้ามาประกอบการสร้างปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวด้วย เช่น การใช้ภาพ กิริยาท่าทาง หรือแม้แต่ภาษาเอง ที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็น

¹² สำหรับแรงงานพม่าที่ไม่เข้าใจภาษาไทยเลย ส่วนใหญ่แรงงานพม่าจะพยายามเรียนภาษาไทยโดยเฉพาะทักษะการพูดและ ทักษะ

สัญลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน สิ่งเหล่านี้กลายเป็นการกระทำระหว่างกันโดยใช้สัญลักษณ์ ซึ่งจะกลายเป็นการหล่อหลอมความเป็นสังคมขึ้นมา

วรินทรา ไกยรวงศ์ (2540) ได้นำแนวความคิดของ วิลเลียม (Williams) เกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมผู้บริโภคมาวิเคราะห์ โดยสื่อมวลชนคือกลไกทางสังคม วิเคราะห์มุมมองรวมถึงวัตถุประสงค์ของสื่อมวลชน ตลอดจนความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม จะให้ความสำคัญและพิจารณาตัวสื่อเป็นหลักว่าได้มีการส่งสารที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคสื่อเพียงใด โดยได้มีการวิเคราะห์ลงไปเกี่ยวกับตัวสาร สารของสารที่น่าเสนอสู่สาธารณะเป็นสำคัญเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมสมัยใหม่ อีกทั้งวรินทรา ยังได้นำตรรกของการบริโภคสัญญาณ ของ โคลดริยาต์ (Baudrillard) มาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งแนวทางการบริโภค ดังกล่าว ไม่เพียงจะได้พิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับแล้ว ยังพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าที่เกิดขึ้นของสัญญาณดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ยังได้มีการพิจารณาความสัมพันธ์โดยรวมของ S-M-C-R (ผู้ส่งสาร [sender] ตัวสาร [Message] ช่องทางการสื่อสารของสาร [Channel] และผู้รับสารที่ทำหน้าที่รับสารอย่างเดียว [Receiver]) ใหม่ทั้งระบบ โดยได้มีการพิจารณาการใส่และถอดรหัสในสื่อสมัยสมัยด้วย

ริทเซอร์ (Ritzer, 2007) กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารในยุคโลกาภิวัตน์ ในงานของมอร์เลย์ และโรบินส์ (Morley & Robins, 1995) ระบุว่า ความเจริญก้าวหน้าในยุคนี้ เป็นการส่งผ่านไหลเวียนทางวัฒนธรรมของกันและกันผ่านพลังของการสื่อสารที่โยงใยความแตกต่างไปทั่วโลก อาทิ สหภาพยุโรปซึ่งประกอบไปด้วยประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง มีอัตลักษณ์ที่เป็นแบบของตนเองในแต่ละชาติ และเมื่อสหภาพยุโรปรวมตัวกัน ก็ได้มีการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของอัตลักษณ์ของความเป็นยุโรปเอง การสร้างตลาดสหภาพยุโรป สิ่งเหล่านี้ล้วนถูกออกแบบโดยสภาพเศรษฐกิจที่มั่นคงแข็งแกร่งผ่านการสื่อสารที่หลากหลาย การเคลื่อนที่ของการสื่อสารทั่วในสหภาพยุโรปได้ลดความเป็นแต่ละรัฐชาติลงไป ขณะเดียวกันได้สร้างการรวมตัวกันของวัฒนธรรมที่หลากหลายภายในกลุ่มประเทศที่มีอยู่ในยุโรป ความเป็นท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ไม่ได้เป็นสิ่งที่แปลกแยกอีกต่อไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้สร้างความเป็นอัตลักษณ์ที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัวในสหภาพยุโรปให้เกิดขึ้น

สำหรับงานที่เป็นรายละเอียดของ มอร์เลย์ (Morley) ซึ่งเป็นนักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษาจากสำนักเบอร์มิงแฮม ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ด้านการสื่อสารที่ โกลด์สมิธส์ คอลเลจ ของมหาวิทยาลัยลอนดอนนั้น ค่อนข้างน่าสนใจในด้านของสื่อและการสร้างอัตลักษณ์จากสื่อโดยตรง มอร์เลย์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับผู้รับสารจากโทรทัศน์ไว้ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) ว่า ปัจจุบันผู้รับสารในสังคมยุคโลกาภิวัตน์นี้ ไม่ได้มีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำดังเช่นทฤษฎีสาย ผล

กระทบจากสื่อ หรือ เป็นผู้กระทำเอง จากทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ แต่ผู้รับสารขณะนั้นเป็นได้ทั้งผู้ถูกกระทำและผู้กระทำในบุคคลคนเดียวกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทที่อยู่ในสารนั้น ๆ ลักษณะของปัจเจกผู้กระทำทางสังคมนี้ เป็นผู้ที่จะตีความ ความหมายที่ปรากฏในสื่อ คนเหล่านี้เลือกที่จะรับสารอย่างที่ตนเองต้องการ และเลือกที่จะตีความ ทำให้การตีความของผู้รับสารเป็นเรื่องที่ไร้ขอบเขต ทุกคนสามารถตีความจากสิ่งที่เห็น จากประสบการณ์ส่วนตัวที่มี หรือจากทัศนคติของตนเองต่อสารนั้น ๆ แต่ทั้งมวลก็ขึ้นอยู่กับบริบทภายในของสารเป็นหลักด้วยเช่นกัน

งานที่ มอร์เลย์ สนใจเป็นพิเศษเป็นเรื่องของผลกระทบที่ได้จากสื่อ ผู้รับสารซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำในเวลาเดียวกันนั้น จะได้รับผลกระทบอย่างแน่นอน แต่สิ่งที่เกิดขึ้น มอร์เลย์ มองผลกระทบในระยะยาว (long-term effect) ที่ผู้รับสาร ได้จากสื่อจะเป็นไปในลักษณะเพื่อเป็นการสร้าง ตัวตนหรือสร้างอัตลักษณ์ ทั้งนี้คนที่สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาได้ต้องมียุคประกอบ ซึ่งองค์ประกอบประการหนึ่งที่ มอร์เลย์ มองไว้คือ การเรียกเร้าตัวตน บุคคลคนนั้นจะต้องถูกเรียกเร้าจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบใดก็ตาม และสื่อที่ตนเองที่เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการเรียกเร้าตนเอง ที่ มอร์เลย์ ได้วางแผนที่จะมองถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็น ความสัมพันธ์ทางสังคม ของปัจเจกที่ชมโทรทัศน์ และตัวบทของสารที่ได้จากสื่อ

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2541) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความหมายของสื่อ การทำงานของสื่อไม่ว่าจะแขนงใดก็ตาม ย่อมต้องมีกระบวนการในการผลิตเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร โดยมองว่ากระบวนการสร้างความหมายจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อผู้รับสารเสพงานนั้น และเริ่มทำความเข้าใจในภาษาหรือสัญลักษณ์ที่ผู้ส่งสารได้ผลิตไว้ และเมื่อผู้รับสารตีความ แปลความหมายแล้ว ก็จะสามารถเข้าใจสารในทิศทางเดียวกัน หรือต่างกันกับผู้ส่งสารก็ได้ อุบลรัตน์มองว่าภายในกระบวนการสร้างความหมาย ยังแสดงให้เห็นว่า ตัวสื่ออันประกอบไปด้วย ภาษา สัญลักษณ์ต่าง ๆ สามารถมีได้มากกว่าหนึ่งความหมาย ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็นภาวะทางสังคม อาทิ อายุ เพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม หรือแม้แต่ต้นทุนทางวัฒนธรรม กระนั้นก็ตามโดยส่วนใหญ่แล้ว วัตถุประสงค์ของการผลิตสาร และนำออกสู่สายตาสาธารณะชนนั้น เป็นไปตามผู้ส่งสาร และคำว่าผู้ส่งสารนั้น ไม่ได้หมายรวมเพียงแต่ผู้ผลิตทางเทคนิค แต่รวมถึงผู้ที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการสร้างสื่อทางเทคนิคอีกทีหนึ่ง และผู้ที่อยู่เบื้องหลังนี้มีมากมายซึ่งก็จะไม่มีผู้ใดมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตเนื้อหาและรูปแบบแต่เพียงฝ่ายเดียว สังคมการผลิตสื่อของไทยยังมีภาครัฐ ระบบตรวจสอบ นักวิชาการ นอกเหนือจากนายทุน ทำให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่กล่าวได้ว่าเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมกระบวนการผลิตเป็นไปในรูปแบบของสถาบัน และที่สำคัญคือสถาบันทางเศรษฐกิจ และสถาบันทางการเมือง แต่ผู้รับสาร หรือที่เรียกว่าสถาบันผู้อ่านนั้น ไม่มีสิทธิ์ใด ๆ เลยไม่ว่าจะเป็นการเป็นเจ้าของสื่อ การตรวจสอบ ตลอดจนการกำหนดเนื้อหาต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้

อุบลรัตน์กล่าวว่า เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำกัน ทำให้งานที่เป็นสารที่ถูกผลิตออกมา สะท้อนตามความตั้งใจขององค์กรที่มีอิทธิพลข้างต้น ฉะนั้นกระบวนการสร้างความหมายจากภาพเบื้องต้น ก็แสดงให้เห็นความหมายตามโครงสร้างของสังคมไทยที่มีอยู่ ซึ่งกำหนดสังคมของสื่อในเวลาเดียวกัน

นอกเหนือจากภาพกว้างในกระบวนการผลิตความหมายที่กล่าวมาแล้ว อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์พยายามอธิบายกระบวนการสร้างความหมายของสื่อลงลึกไปถึงระบบสัญลักษณ์ อันประกอบไปด้วยตัวให้ความหมาย (signifier) อันประกอบไปด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถรับรู้และเข้าใจได้ จากประสบการณ์ อายุ ภาวะทางการศึกษาฯ อาทิ คำ เสียง ภาพ และตัวที่ถูกให้ความหมาย (signified) หรือสิ่งที่หมายถึง ของผู้ผลิตสาร สิ่งนี้มีลักษณะที่เป็นนามธรรม ให้ผู้รับสารเข้าใจตามทิศทางของผู้ส่งหรือผู้ผลิตสาร สองสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา ส่วนกระบวนการสร้างความหมาย คือความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์นั้น กับตัวอ้างอิง ที่เกิดขึ้นในสังคมตามความเป็นจริง และมีความเข้าใจตรงกัน เช่นคำว่า หมากับสุนัขเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน และกระบวนการสร้างความหมายเชิงสังคม เกิดขึ้นจากการกำหนดของ ตัวให้ความหมายหรือตัวที่หมายถึง ที่ให้ความหมายในเชิงนามธรรม สิ่งนี้เรียกว่ามายาคติ หรือสิ่งที่ยึดถือจนกลายเป็นตำนาน อาทิ มายาคติ เกี่ยวกับความเป็นเมือง อันแสดงให้เห็นความหมายมากมาย โดยเมื่อกล่าวถึงความเป็นเมืองหลายฝ่ายอาจเข้าใจได้ว่าเป็นสถานที่ที่ห่างไกลธรรมชาติ การทำงาน ความแออัด ห่างไกลวัฒนธรรม ความว่าความเป็นเมืองนั้น คือตัวให้ความหมาย ขณะที่สิ่งที่แปลความหมาย จากหลากหลายความเข้าใจดังกล่าวเป็นตัวหมายถึง ที่มีลักษณะนามธรรม หรือมายาคตินั่นเอง

รายละเอียดข้างต้นเป็นงานที่แสดงถึงกระบวนการสร้างความหมาย อุบลรัตน์พยายามสะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อด้วยระบบของสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อผู้รับสารเสพสารแล้วมีการตีความได้มากมาย อาทิ เมื่อโทรทัศน์แสดงสัญลักษณ์บางอย่าง อาทิ มายาคติ เกี่ยวกับโลกร้อน ซึ่งให้ความหมายว่า โลกกำลังตกอยู่ในภาวะแห่งความวุ่นวายอันเกิดจากภาวะการทางธรรมชาติที่แปรปรวน ชับซ้อน เกินจากการควบคุม มายาคติดังกล่าวยังมีนัยยะเพิ่มเติมด้วยว่า สิ่งนี้มาจากฝีมือมนุษย์ ประกอบกับธรรมชาติ สิ่งนี้อาจแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกในทางลบ ความเลวร้าย ความทุกข์ยาก อันมีลักษณะเป็นนามธรรม และนามธรรมที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ในการต่อสู้ การณรงค์ของชนหลายกลุ่ม เพื่อหยุดหรือลดปัญหาดังกล่าว ผู้รับสารสามารถตีความในความหมายของคำนี้ได้ ในหลายลักษณะ ทั้งในแง่ลบที่แสดงถึงความเลวร้ายที่มาจากธรรมชาติ และในแง่บวก ที่แสดงถึงความสมานสามัคคี และลดความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

กาญจนา แก้วเทพ (2549) ได้ให้รายละเอียดถึงที่มาทฤษฎี อบรมบ่มเพาะ จากสื่อ หรือ Cultivation Theory ไว้ในงานของการ์บนอร์ (Garbner, 1994) ซึ่งเป็นชาวอังกฤษที่มีความเชี่ยวชาญ

ด้านสื่อสารมวลชนที่มหาวิทยาลัย Annenberg School of Communication ในรัฐฟิลาเดลเฟีย ว่าเป็นนักทฤษฎีทางด้านสื่อสารมวลชนคนแรกที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นด้านวัฒนธรรมจากสื่อ (กาญจนา แก้วเทพ, 2549, หน้า 233) เจ้าของทฤษฎีอบรมบ่มเพาะจากสื่อ โดยงานของเขาเป็นความพยายามที่จะเข้าใจและอธิบายพลังของเกม ซึ่ง การ์บเนอร์ ระบุไว้ว่าทฤษฎีนี้มีนัยรวมถึงชนิดของสิ่งที่ปรากฏในรูปแบบของโทรทัศน์ซึ่งรวมถึงละคร ละครที่ฉายเป็นตอน ๆ และละครที่แฝงความรุนแรง รวมถึงความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อ ในงานวิจัยที่มีชื่อว่า ดัชนีความรุนแรง (violence index) ที่ความรุนแรงเกิดขึ้นจากการชมโทรทัศน์ (Baran & Davis, 2006, pp. 324-325) นอกจากนี้ยังมีการระบุรูปแบบของความโดดเด่นในลักษณะของความรุนแรงที่มีอยู่ในเกมรวมถึงอำนาจทางวัฒนธรรมที่ครอบงำอยู่ ซึ่งเครื่องมือที่ถูกนำมาวิเคราะห์นั้นประกอบไปด้วยพื้นฐานของบุคคลทั่วไป อาทิ จำนวนสถิติของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงเพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา รายได้ บุคลิกภาพ ความคิดพื้นฐาน การ์บเนอร์ ทฤษฎีอบรมบ่มเพาะยังศึกษาเกี่ยวกับผลของการเล่นเกมโดยเฉพาะทัศนคติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพฤติกรรม ผู้เล่นที่ใช้เวลานานหน้าเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นเวลานานจะถูกบ่มเพาะทัศนคติให้สอดคล้องตามโปรแกรมที่ปรากฏในสื่อ มากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกที่ดำเนินอยู่ทุกวัน นอกจากนี้ทฤษฎีดังกล่าวยังเป็นทฤษฎีที่มองสื่อในลักษณะตัวแทนในการสร้างสังคม คุณค่าที่มีอยู่ในตัววัฒนธรรม ขณะเดียวกัน แมคไควล์ และวินดาห์ล (McQuail & Windahl, 1933) ระบุว่า สื่อไม่ใช่เป็นหน้าต่างหรือผลสะท้อนของสังคมที่มีอยู่ในโลกนี้ แต่คือสังคมของความจริงในโลกใบนี้

การ์บเนอร์ ได้ย้ำความสำคัญเกี่ยวกับแนวทางของทฤษฎีอบรมบ่มเพาะจากสื่อ และได้ทำการวิจัยไว้โดยยืนยันทฤษฎีดังกล่าว ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เด็กที่ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับความรุนแรงมาก่อน ได้บริโภคสื่อเป็นเวลานานจะมีผลที่ตามมา 3 ประการด้วยกัน รวมเรียกว่า โรคของโลกที่โหดร้าย หรือ (mean world syndrome) ซึ่งมีลักษณะที่เด็กใช้ชีวิตด้วย (1) การดูโทรทัศน์มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อวันจะมีภาวะของความรู้สึกที่อยู่แต่ในโลกที่เต็มไปด้วยความโหดร้าย (2) คือ ผู้ที่ดูพฤติกรรมในการใช้ความรุนแรงในโทรทัศน์ จะเห็นว่าความรุนแรงเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนกระทำกัน ทั้งยังเป็นแนวทางแก้ปัญหาการใช้ชีวิตในสังคมด้วย การตอกย้ำความรุนแรงในสื่อด้วยความโหดร้ายนั้น เป็นการลดความรู้สึกของผู้เล่นเกมด้านความทรمانของเหยื่อที่ถูกกระทำ ซึ่งผู้เล่นจะเกิดเป็นความเคยชินต่อความทรمانนั้น (3) คือ จะกลายเป็นการสูญเสียความสามารถที่จะเข้าใจผลที่ตามมาจากความรุนแรง สำหรับผลที่ตามมาประการสุดท้ายคือ ยังมีการดูความรุนแรงมากเท่าไร ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มความรู้สึกของความอ่อนแอ และหวาดระแวงมากขึ้นเท่านั้น ผลการวิจัยยังบอกด้วยว่าเด็กที่ดูความรุนแรงโหดร้ายเป็นนิจ จะหวาดกลัวภัยในยามค่ำคืน ไม่กล้าออกมาเดินตามถนน ไม่กล้าพูดคุยกับคนแปลกหน้า หรือมีปฏิสัมพันธ์กับใคร รอกเลอร์-กลาเดน (Rockler-Gladen, 2008)

เมื่อครั้งที่ การ์บเนอร์ ได้นำทฤษฎีอบรมบ่มเพาะปรากฏต่อสาขาสาธารณะเป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ. 1969 ผ่านงานที่ชื่อว่า “Cultural Indicators” The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems นั้น เขาได้เริ่มพัฒนาด้วยการมองการบ่มเพาะ ด้วยการศึกษาความเข้าใจและอิทธิพล ของสื่อจากการแบ่งโครงสร้างเป็นส่วน ๆ ของสารแต่ละชิ้นที่ผลิตผ่านสื่อที่ ซึ่งเป้าหมายของเขานั้น ไม่ใช่ศึกษาข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษา หรือการโน้มน้าวหรือสิ่งใด ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่ง เหล่านี้ที่ปรากฏผ่านสื่ออย่างตรง ๆ แต่เป็นการศึกษาความหมายร่วมที่อยู่ภายในสาร และผลสะท้อน ของสื่อที่เกิดขึ้น

ขณะที่ ชานด์เลอร์ (Chandler, 1997a) อาจารย์ทางด้านทฤษฎีสื่อสารมวลชน ที่มหาวิทยาลัยเวลส์ มีผลของการศึกษาเกี่ยวกับการสำรวจนักเรียนในนิวเจอร์ซีย์ จำนวน 450 คนเกี่ยวกับการบริโภคสื่อ พบว่า ร้อยละ 73 ที่ใช้เวลาหมกมุ่นกับการบริโภคสื่อที่มีความรุนแรง มีความกลัวที่จะเดินคนเดียว ตามท้องถนนในยามค่ำคืนมากกว่าเด็กที่บริโภคสื่ออ่อนโยน ทั้งยังพบด้วยว่ามีความกลัวในการใช้ชีวิต มากกว่า เนื่องจากมีทัศนคติว่าชีวิตมีแต่ความไม่ปลอดภัย แนวทางสำคัญในทฤษฎีอบรมบ่มเพาะนั้น ขึ้นอยู่กับปริมาณการบริโภคสื่อที่มีความรุนแรง สำหรับผู้ที่บริโภคสื่อที่มีความรุนแรงมาก สื่อได้ สร้างโลกที่เต็มไปด้วยวัฒนธรรมที่มีแต่ความโหดร้าย น่ากลัว ความรุนแรงจะค่อย ๆ เข้าไปซึมซับ และปลูกฝังจิตสำนึกที่หวาดกลัวสิ่งแวดลอมรอบตัว รวมทั้งบ่มเพาะความหวาดระแวงคนรอบข้าง ถึงแม้ว่าในชีวิตจริงจะไม่มีสิ่งที่น่ากลัวเกิดขึ้นในชีวิตเลย (กาญจนา แก้วเทพ, 2549, หน้า 233)

ซีเบอร์ท, พิเตอร์สัน และเชรม (2551) แสดงนัยสำคัญเกี่ยวกับพัฒนาการสื่อ จากการก่อ กำเนิด โลกาวัดน์ในแต่ละยุคจะเห็นพัฒนาการของสื่อควบคู่กันมาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่ยุคคริสศตวรรษที่ 16-17 ในประเทศอังกฤษที่ได้มีการนำสื่อเป็นองค์ประกอบในการสร้างอำนาจ และเป็นเครื่องมือ ทางการเมือง ซึ่งผู้มีอำนาจในยุคนั้นคือกษัตริย์ และรัฐบาล โดยได้มีการใช้สื่อในรูปแบบของการ ส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล มีการโฆษณาชวนเชื่อ มีการปลูกฝังความคิดให้กับคนในชาติ เกี่ยวกับ ทัศนะของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์และรัฐบาล รวมถึงการบูชาความเป็นผู้นำอันจะนำพาชาติ บ้านเมือง และส่วนรวมให้อยู่ได้ และรอดพ้นจากภัยทั้งหลาย สารใด ๆ ที่ถูกผลิตออกมานั้น ต้องมี การตรวจสอบหรือที่เรียกว่า ระบบเซ็นเซอร์ โดยให้เนื้อหาอยู่ในกรอบที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งความ นิยมในการส่งเสริมอำนาจของรัฐบาลด้วยการใช้สื่อนี้ได้มีการแพร่ขยายรูปแบบออกไปอย่าง กว้างขวางหลายประเทศ ขณะที่พัฒนาการในยุคต่อมา สื่อได้ถูกปรับเปลี่ยนหน้าที่ โดยผู้มีอำนาจคือ ฝ่ายเอกชนที่ใช้สื่อในการตรวจสอบรัฐบาล แจ้งข่าวสาร มีการพิสูจน์ความจริง แสวงหาสัจจะ ส่งเสริมอิสรภาพของประชาชนโดยรวม เปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นมีการแข่งขันกันอย่างเสรี ในยุคนี้ภาพของโลกาวัตน์ได้ถูกนำมาแสดงออกอย่างชัดเจนขึ้นเมื่อมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ของสื่อเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ และรักษาอิสรภาพทางการเงิน เริ่มให้มีการโฆษณา แจ้งความในรูปแบบ

ต่าง ๆ ซึ่งได้กลายเป็นข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการถือกำเนิดขึ้นของระบบทุนนิยม ด้วยการ
ทำงานของสื่อไปพร้อม ๆ กัน

สำหรับยุคต่อมาเป็นยุคที่มีความคล้ายคลึงกับการใช้สื่อในยุคปัจจุบัน โดยสหรัฐอเมริกาได้
แสดงบทบาทของความเป็นเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยการวางวัตถุประสงค์ของสื่อเพื่อความบันเทิง
โดยให้ความสำคัญกับการค้าเป็นหลักในกระแสนิยมอย่างแท้จริง กระนั้นสหรัฐอเมริกาเองก็ต้องการ
ให้ระบบใหม่ในกระแสโลกาภิวัตน์นี้อยู่ได้อย่างสง่างาม การสร้างความชอบธรรมในสื่อจึงเกิดขึ้น
โดยพยายามให้มีการยกระดับความขัดแย้งสู่การแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สิทธิ
ในการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อ ซึ่งสื่อต้องแสดงถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น และ
เป็นกลาง สื่อต้องมีความเป็นเสรีไม่ถูกรวบงำ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดย
ไม่จำกัดพื้นที่และเวลา พัฒนาการต่าง ๆ ที่แสดงไว้นี้ข้างต้น เป็นสิ่งที่แสดงรูปแบบการทำงานของสื่อ
ที่หลากหลาย ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นตามมาของผู้รับสารก็แปรเปลี่ยนไปตามเป้าประสงค์ของผู้ส่งสารเป็น
สำคัญ อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่าเส้นทางของสื่อรวมถึงผู้รับสารนั้น ดูเหมือนได้ถูกกำหนดไว้เพื่อ
ประโยชน์ต่อสาธารณะ กระนั้นก็ตามก็ยังมีโฉมหน้าของการสร้างเครื่องมือเพื่อตอบสนองกระแส
โลกาภิวัตน์แอบแฝงอยู่ลึก ๆ ดังงานที่น่าสนใจของ ซิลเลอร์

ฉัตร ฆะวรรณ (2537) ได้ศึกษายานที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมไว้ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการ
ศึกษาอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์นั้น เป็นการเกิดขึ้นเกี่ยวกับการผสมผสาน
วัฒนธรรมเก่า ของเจ้าของอัตลักษณ์เดิม และประยุกต์กับวัฒนธรรมใหม่ในที่แห่งใหม่ จึงได้นำงาน
ที่เกี่ยวเนื่องกับเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรมมาประกอบในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ซึ่งฉัตร ได้ศึกษา
เกี่ยวกับวัฒนธรรมในแนวคิดของ วิลเลียมส์ ไว้หลายประเด็น โดยนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของ
มาร์กซิสม์ อาทิ มาร์กซิสม์ดั้งเดิม ทฤษฎีมาร์กซิสม์สายตะวันตก มาร์กซิสม์ในอังกฤษ วัฒนธรรม
ศึกษาของวิลเลียมส์ บริบท และการก่อร่างทางความคิด วัฒนธรรมวัฒนธรรม รวมถึงวัฒนธรรมบริโภค
แต่ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้หยิบยกวัฒนธรรมในบางส่วน ซึ่งเป็นภาพรวม โดยกล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง
ความเจริญของสังคม แบบปฏิบัติที่ดำรง เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังความประพฤติในแนวทางที่ถูกที่ควร

วัฒนธรรมตามแนวคิดของ วิลเลียมส์นั้น เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในอุดมคติ ซึ่งหมายถึง
การวิวัฒน์ของสังคมโดยรวม การบรรลุถึงสภาวะที่ถือว่าดีงาม อีกด้านหนึ่งคือ วัฒนธรรมในเชิง
อุดมคติคือ เรื่องของคุณค่าของมนุษย์ ความเจริญของมนุษย์ เป็นกระบวนการพัฒนาในยุคแห่งความ
รู้แจ้ง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการของมนุษย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับทางโลก ในแง่มุมของวิวัฒนาการจึง
ได้แก่ กระบวนการที่มนุษย์เรียนรู้ที่จะจัดการกับธรรมชาติและวิถีของสังคมร่วมกัน หรือเป็นกระบวนการ
ของการดำเนินไปสู่คุณค่าของมนุษย์ ส่วนวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่งคือวัฒนธรรมในแนวโรแมนติก
เป็นเรื่องของการบันทึกแรงจูงใจและจิตใจของมนุษย์ เป็นการบันทึกการเจริญเติบโตทางปัญญา

ความรู้สึกนึกคิด และประสบการณ์ของมนุษย์ ส่วนในแนวของมานุษยวิทยาแล้ว วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคม แต่ละยุคสมัย เนื่องจากมนุษย์มีแบบแผนในการใช้ชีวิตไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมจึงมีความแตกต่างกัน ขณะที่ในแนวคิดของของวิลเลียมส์แล้ว วัฒนธรรมในเชิงมานุษยวิทยานั้น มีความเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์ไม่ได้เป็นไปตามแบบแผนที่มีไว้ ไม่ได้เป็นไปตามทฤษฎีเสมอไป เนื่องจากวิถีชีวิตมนุษย์นั้น มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ไม่มีสิ่งใดตายตัว

อีกด้านหนึ่ง วิลเลียมส์ วิเคราะห์วัฒนธรรมในแง่ของการให้ความหมาย การแสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “จิตสำนึก” “อารมณ์” และ “ประสบการณ์” ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงถึงการเคลื่อนไหว ไม่ตายตัวของมนุษย์ และสังคม วิลเลียมส์ลงลึกไปถึงกระบวนการของการสร้างความหมาย เป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางจิตสำนึก ซึ่งนอกจากจะเป็นการศึกษาถึงความหมายแล้ว ยังเป็นการศึกษาวิถีชีวิตโดยรวมของสังคมอีกด้วย

วสันต์ ปัญญาแก้ว (2542) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่อง “ชาติพันธุ์วรรณนาว่าด้วยผู้ชมโทรทัศน์: ชีวิตข้างถนน ยามค่ำคืนบนถนนสายหนึ่ง ในเมืองเชียงใหม่” โดยระบุถึงเทคโนโลยีการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์มือถือ ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อที่มีความทันสมัยที่ถือว่าเป็น ตัวนำการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างอิทธิพลได้อย่างมากมาให้กับผู้รับสาร อาทิ การหล่อหลอม บ่มเพาะ การขัดเกลา การให้ความรู้การศึกษา รวมถึงถ่ายทอดค่านิยม ให้แก่สมาชิกในสังคม วสันต์ ปัญญาแก้ว ย้ำว่า การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในสังคมไทยนั้น นับว่าเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญตลอดจนมีส่วนในการกำหนดทิศทางของสังคม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของพฤติกรรมอันหลากหลายแปลกใหม่ของเด็กวัยรุ่นไทย ขณะที่ระดับผู้ใหญ่ของบ้านเมือง สื่อก็ถูกใช้ในเรื่องของการคานอำนาจ สร้างอำนาจ รวมถึงกำหนด ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล หรือในวงการธุรกิจ สื่อก็สามารถเป็นตัวสร้างกระแสการบริโภคได้เป็นอย่างดี ใช้เป็นกลไกผูกขาดสำหรับการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้สิ่งที่ปรากฏผ่านสื่อเป็นไปตามสิ่งที่ผู้ทำสื่อต้องการ ผลที่ออกมาคือรายการโทรทัศน์บางรายการ ละครน้ำเน่ามากมาย ไม่ได้เป็นสื่อที่สร้างสรรค์ใดๆ ทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกละเลยในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกระตุ้นให้เกิดการบริโภคมากขึ้น หรือเกิดการแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ความรุนแรง การเลียนแบบไปจนถึงการผิดศีลธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ในทางกลับกันอีกภาพหนึ่งของสื่อคือ สังคมข่าวสาร การให้ข้อมูล เนื้อหาที่แตกต่างหลากหลายจากทั่วทุกมุมโลก ทั้งข่าวสารและเรื่องราวที่แปลกใหม่ น่าตื่นเต้น ทำลาย ประเทืองปัญญา และเป็นประโยชน์

ในงานวิจัยของ วสันต์ ปัญญาแก้ว ได้ศึกษาการเสพสารของผู้คนที่ใช้ชีวิตข้างถนน ซึ่งผลวิจัยแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ผู้บริโภคสื่อจะเป็นผู้ที่มีความแตกต่างทั้งทางด้านอาชีพ การศึกษา ประสบการณ์ แต่ใช้ว่าการปรากฏของสื่อทุกรูปแบบจะเป็นตัวนำทางของสังคม และสมาชิกในสังคมเสมอไป จากการ

ศึกษาพบว่า ถึงแม้สื่อจะมีอิทธิพลอย่างมากมายหลายประการ และใหญ่หลวงต่อสังคม แต่ผู้บริโภคก็สามารถเป็นผู้กำหนดได้ แทนที่จะเป็นผู้ถูกกำหนดจากสื่อ เช่นการเลือกที่จะรับชมรายการ หรือละครที่ชอบ ที่ให้ความบันเทิง หรือให้ประโยชน์ การเลือกที่จะเรียนรู้บทบาทในละครและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ถึงแม้ภาพที่ปรากฏในละคร บทบาทต่าง ๆ ที่สะท้อนออกมาจากจอแก้ว แต่กลุ่มคนที่ใช้ชีวิตในยามค่ำคืนนี้ ก็สามารถแยกแยะระหว่างชีวิตจริง และความหมายที่แสดงออกมาผ่านภาพตัวแทนอันหลากหลาย สิ่งใดคือสิ่งจริง สิ่งใดคือชีวิตจริง ซึ่งนอกจากพวกเขาจะตีความในสิ่งที่เห็นและ ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืน ละครทางจอโทรทัศน์ที่ส่งผ่านออกมายังสายตาผู้บริโภคสื่อ นั้น ยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตไม่จำเจ น่าเบื่อ เป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุย ปะทะสังสรรค์ทางสังคมกันอย่างแพร่หลาย วัฒนธรรมเก่ากล่าวว่า ตัวเขาได้วิเคราะห์ถึงสิ่งที่อยู่เบื้องลึกเบื้องหลังในการทำละคร เป้าหมายที่ต้องการสื่อให้ผู้ชมเห็น ซึ่งเนื้อหาในละครส่วนใหญ่ นอกจากแสดงถึงโครงสร้างทางสังคมในแต่ละยุคสมัย ในแต่ละสถานการณ์ ยังได้แสดงถึงภาพตัวแทนในรูปลักษณะต่าง ๆ ภาพอุดมการณ์การกระทำระหว่างชาย หญิง ความเป็นใหญ่ รวมถึงภาพของการบริโภคนิยม สิ่งเหล่านี้ผู้ใช้ชีวิตยามค่ำคืนทั้งหลายยังนำมาเป็นสีสันในชีวิตของตนเอง ทั้งการเป็นตัวอย่าง หรือ การใช้ชีวิตที่ต่อต้านสิ่งที่ปรากฏในละคร อีกทั้งสื่อยังเป็นตัวพ่วงถ่ายวัฒนธรรมเก่า ไปสู่วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมของผู้เสพสื่อไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด วัฒนธรรมใหม่ที่ปรากฏออกอาจไม่ได้เหมือนกับสิ่งที่แสดงในสื่อเสมอไป แต่เป็นไปในรูปแบบของการประยุกต์ และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในเวลาเดียวกันด้วย

กระนั้นก็ตาม การปรากฏของสิ่งต่าง ๆ ในสื่อนี้ สิ่งหนึ่งที่ถูกนำมาสร้างให้เป็นความหมายใหม่ในชีวิตจริงได้ประการหนึ่งคือ ความหมายร่วม สังคมมีความเข้าใจ มีวัฒนธรรมที่สมาชิกในสังคมทั้งนอกและในจอร์รับรู้และตกลงยอมรับร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นนิยามที่สามารถเชื่อมโยงกันและกันได้ ในสังคม ทั้งนี้ในตอนท้าย วสันต์ได้สรุปเรื่องราวของผู้คนที่ใช้ชีวิตยามค่ำคืน กับสื่อที่ใกล้ชิดกับชีวิตที่สุดว่า ถึงแม้สังคมมีความหลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีภาพตัวแทนมากมายตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ทำสื่อต้องการให้เป็นไป แต่สังคมยามค่ำคืนก็คือชีวิตจริงอีกด้านหนึ่งที่มืออยู่จริง ซึ่งอยู่กับการถอดรหัสที่ปรากฏออกมาผ่านจอ และปรับวิถีชีวิตของตนเองอย่างไร

2.7 สรุป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านอัตลักษณ์นั้น ส่วนใหญ่มีรายละเอียดของการสร้างอัตลักษณ์ไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นงานของ คายส์ (Keyes, 1979a) ที่บอกว่าการแสดงอัตลักษณ์เป็นการทำหน้าที่เหมือนยุทธวิธีในการปรับตัว และเป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความหมายใน

สังคม โดยเฉพาะผู้ที่ต้องเผชิญกับประสบการณ์ทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ การสร้างความหมายนั้นมาจากความพยายามสร้างความเข้าใจของคนคนนั้นตามทัศนะของ กิดเดนส์ (Giddens, 1991) กล่าวเป็นการสร้างความเข้าใจในสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมหรือกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตและสะท้อนสิ่งนั้นออกมาต่อสังคม สิ่งนี้จึงกลายเป็นการสร้างความหมายให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน จลาตชาयरมิทานนท์ (2550) และไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร (2549) ก็อธิบายอัตลักษณ์ผ่านงานวิจัยในทิศทางที่ไม่ต่างกันนัก โดยระบุว่าเป็นเรื่องของการใช้ระบบสัญลักษณ์ และระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ที่แสดงต่อสังคมก็เป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรมที่ส่งผ่านตาอยู่ทุกวันนี้

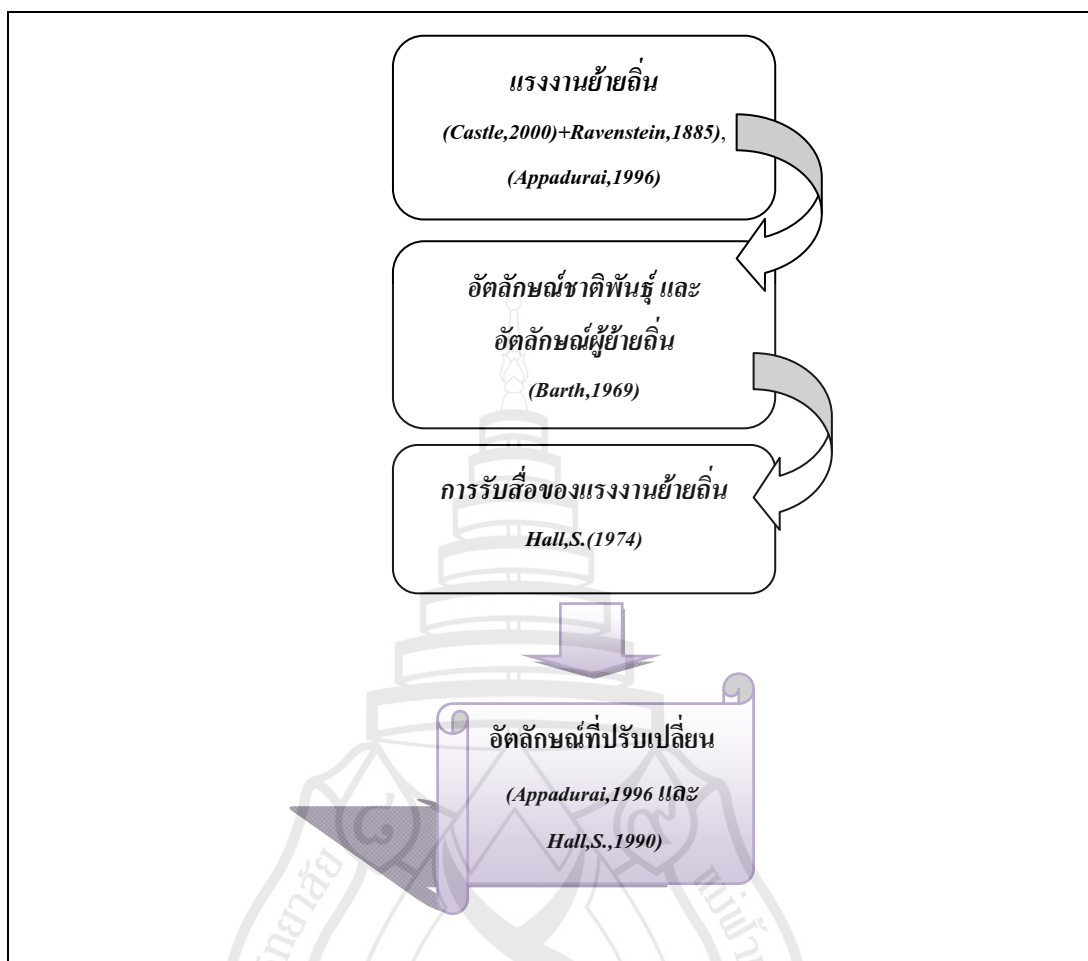
อย่างไรก็ตามผู้ที่ต้องประสบพบเจอกับความหลากหลายของสังคม หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีการปรับตัวตามความเห็นของ คายส์ นั้น กลุ่มแรงงานพม่าน่าจะเป็นกลุ่มคนที่สะท้อนคำอธิบายของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากการย้ายถิ่นก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ๆ มากมาย เช่นที่ ซาฟราน (Safiran, 1991) กล่าวว่าวิถีลักษณะของคนย้ายถิ่นนั้น สามารถเกิดได้จากแรงงานอพยพ เพื่อหลีกเลี่ยงสภาพความยากจนและความหิวโหย การย้ายถิ่นเป็นความประสงค์ที่แสวงหาโอกาสใหม่ ๆ ในชีวิต ซึ่งสอดคล้องในงานของ โคเฮน และ ไร (Cohen & Rai, 2000) ที่มองว่าการย้ายถิ่นของแรงงานสามารถทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีความเป็นไปได้อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างทางสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาจากพื้นฐานความต้องการที่จะมีชีวิตที่ดีกว่า ทั้งนี้งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการย้ายถิ่นค่อนข้างมีความสัมพันธ์กันกับการเปลี่ยนอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการสร้าง ความหมายทางสังคมเพื่อการมีชีวิตที่ดีกว่า อย่างไรก็ดีในมิติของงานวิจัยชิ้นนี้ การสร้างความหมายทางสังคมของแรงงานพม่า เพื่อสะท้อนชีวิตของตนเองนั้นสามารถทำได้ผ่านสื่อวิทยุ ซึ่งผลงานวิจัยมากมายสะท้อนสื่อในรูปแบบที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในสังคมเช่น เชวเฟิล (Scheufele, 1999) ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวของสื่อไว้ว่า ลักษณะสื่อในปัจจุบันได้รับผลกระทบโดยตรงจากลักษณะความเป็นจริงทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้น การวิเคราะห์บทบาทของสื่อและผู้รับสาร จำเป็นต้องทำวิจัยในมิติที่หลากหลาย เช่นการวิเคราะห์กรอบของสื่อส่วนใหญ่จะอยู่ในมุมมองการนำเสนอที่สำคัญต่อสังคมปัจจุบัน ส่วนกรอบของผู้รับสารนั้นค่อนข้างที่ยากต่อการทำนาย เนื่องจากปัจจุบันผู้รับสารเป็นผู้กำหนดหรือตีความในสารนั้นตามทิศทางที่ตนต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่มองว่า การศึกษาผู้รับสารในปัจจุบันต้องมองว่าสื่อจะอย่างไรกับสื่อและสารที่มีความหลากหลาย เนื่องจากการทำงานของสื่อ นั้น ได้มีการนำสัญลักษณ์เข้ามาประกอบและสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในงานที่ กาญจนา อธิบายไว้ในทฤษฎี Symbolic Interaction และจุดนี้ได้กลายเป็นการหล่อหลอมสังคมขึ้นมามีขึ้นมา ซึ่งจะพัฒนาเป็นวัฒนธรรมในอนาคต ขณะที่ในมุมมองของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสื่อ นั้นไรยส์ (Reyes, 2001) ให้รายละเอียดว่า ระบบของการสื่อสารทั่วโลกเติบโตขึ้นทุกวันอย่างรวดเร็วไม่

เพียงแต่ในระดับรัฐบาลหรือชนชั้นปกครอง แต่เป็นระดับพลเมือง และถึงแม้โลกของข่าวสารโดยเฉพาะระบบของการสื่อสารหลักจะอยู่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่พลเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนา ก็ติดต่อเชื่อมโยงข้อมูลได้ด้วยเช่นกัน พร้อมกันนี้ยังได้ถ่ายทอดความเจริญ เทคโนโลยีต่าง ๆ สู່ท้องถิ่นได้ในเวลาเดียวกัน

ทั้งนี้แนวทางการวิเคราะห์สื่อข้างต้นนั้นสอดคล้องประสานกับ มอร์เลย์ และ โรบินส์ (Morley & Robins, 1995) ที่กล่าวว่า ความสำคัญของสื่อในยุคโลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นยุคที่เกิดการส่งผ่านไหลเวียนทางวัฒนธรรมของกันและกันอย่างรวดเร็ว เช่นหลายประเทศในยุโรปที่เป็นจุดรวมศูนย์รวมของความแตกต่าง แต่เมื่อมีการร่วมตัวกันเป็นสหภาพยุโรป โดยมีสื่อเป็นหนึ่งในกลไกทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมา นอกจากนี้ มอร์เลย์ ยังย้ำว่าบทบาทของผู้รับสารว่าในภาวะปัจจุบัน ผู้รับสารเป็นทั้งผู้ถูกกระทำและผู้ถูกกระทำต่อสังคมในเวลาเดียวกัน กระนั้นก็ตามในมุมมองที่ต่างออกไป การ์บเนอร์ (Gerbner, 1994) ยังให้ความสำคัญกับสื่อในมุมมองของอิทธิพลที่มีต่อผู้รับสารในทฤษฎีอบรมบ่มเพาะจากสื่อ โดยกล่าวว่าเด็กที่เสพสื่อติดต่อกันระยะเวลานาน สามารถสร้างความคิดและความรู้สึกไปในทิศทางเดียวกับสารที่ถูกส่งออกมาได้

อย่างไรก็ตามโดยสรุปแล้วสื่อที่ถูกผลิตออกมานั้นจากงานวิจัยข้างต้นสามารถก่อให้เกิดทางเลือกกับผู้รับสารที่จะสะท้อนสารนั้นออกมาในรูปแบบของการสร้างความหมายทางสังคมในรูปแบบของอัตลักษณ์ จากประสบการณ์การย้ายถิ่นของตนในอดีต

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ได้ตกผลึกมาเป็นกรอบแนวคิดตามภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ลักษณะการเกิดขึ้นของการอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ได้นำแนวคิดของ แคลสเชลส์ (Castles, 2000) และ ราเวนสไตน์ (Ravenstein, 1885) มาพิจารณา ผู้วิจัยต้องการผนวกแนวคิดสองด้านที่มีความลงตัวกันมาแสดง โดย แคลสเชลส์ มองว่าการย้ายถิ่นของคนมาจากความพยายามในการดำรงชีวิต แก้ ปัญหา รวมถึงการปรับตัวเพื่อสิ่งที่ดีกว่า ประเทศพม่ามีปัจจัยมากมายที่ทำให้เกิดการไหลออกของประชาชน ในประเทศ ถึงการไหลเข้าของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นการที่เคยเป็นประเทศที่เป็นอาณานิคม การมีลักษณะของความหลากหลายทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และที่สำคัญคือความหลากหลายทางความคิด เนื่องจากพม่ามีชนกลุ่มน้อยจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ แคลสเชลส์ มองว่าเป็นพื้นฐานที่จำเป็น ต้องนำมาวิเคราะห์กรณีของการย้ายถิ่น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวดูเหมือนจะประสานกันอย่างลงตัวกับแนวคิดของ ราเวนสไตน์ ในด้านปัจจัยจุด และปัจจัยผลัก นอกเหนือจากปัจจัยผลักดันที่กล่าวมาหลายประการภายในประเทศพม่า ความต้องการดิ้นรนเพื่อคุณภาพชีวิต และความอยู่รอด อีกทั้งประเทศ

ไทยก็เป็นความหวังที่จะเปลี่ยนรูปแบบชีวิตเดิม ๆ ของชาวพม่าได้ กลายเป็นพลังของปัจจัยคู่อีกด้านหนึ่ง ที่กลายเป็นแรงงานพม่าย้ายถิ่นจำนวนมาก

ในการกล่าวถึงแรงงานพม่าที่มีอัตลักษณ์ของการย้ายถิ่นติดตัวมาและปรับเปลี่ยนไป หลังการรับสื่อนั้น คงต้องเริ่มต้นจากองค์ประกอบหลายประการ โดยเริ่มจากอิทธิพลของความเป็นโลกาภิวัตน์ที่ อับปาตูราย (Appadurai, 1996) ได้ให้รายละเอียดไว้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรม 5 ด้านคือ การเคลื่อนย้ายของผู้คนทั่วโลก (ethnoscapes) ความทันสมัยของเทคโนโลยีที่ถ่ายทอดถึงกัน (technoscapes) การเชื่อมโยงการสื่อสารที่ส่งผ่านความหมายทางสังคมในด้านต่าง ๆ (mediascapes) การไหลเวียนของเงินทุน (financescapes) และ อุดมการณ์ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อถ่ายทอดแนวคิดของความเท่าเทียมกัน (ideoscapes) การย้ายถิ่นของคนทั่วโลกโดยเฉพาะแรงงานพม่าจากทุกพื้นที่ของประเทศพม่าสู่จังหวัดเชียงรายในงานวิจัยนี้ จะถูกนำความโดดเด่นที่เชื่อมโยงกัน 3 ด้านด้วยกัน คือ ethnoscapes, mediascapes และ ideoscapes โดยจะแสดงรายละเอียดในช่วงผลของการวิจัยสุดท้ายในรูปแบบจำลองนี้

จากการก่อเกิดของแรงงานพม่าย้ายถิ่นมาสู่ความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นตามแบบจำลองนั้น แนวคิดของ บาร์ธ (Barth, 1969a) แสดงออกมาก่อนข้างต้นชัดเจนในแง่มุมที่ว่า ความเป็นตัวเอง การคงไว้ และการผลิตซ้ำซึ่งความเป็นตัวเองภายในกลุ่มคนที่มาจากการย้ายถิ่นเหมือนกันของแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้านี้ สิ่งเหล่านี้ บาร์ธ กล่าวว่าคือแบบฉบับที่ก่อให้เกิดการจัดประเภท จึงทำให้เกิดมีอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ต่างกันนัก ถึงแม้ บาร์ธ จะศึกษาความเป็นตัวตนในเชิงชาติพันธุ์ แต่กลุ่มชาวพม่าดังกล่าวก็สะท้อนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นตามแนวของ บาร์ธ อย่างน่าสนใจ เช่นกลุ่มแรงงานมีแนวคิด การดำรงชีวิต หรือรูปแบบความคิดที่ออกไปในทิศทางเดียวกัน บาร์ธ กล่าวว่าปฏิสัมพันธ์รวมถึงกิจกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างรูปแบบมาจากพื้นฐานทางสังคมเดียวกัน อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นดังกล่าวไม่มีสิ่งใดเป็นหนึ่งเดียว หรือไม่มีความมั่นคง ยั่งยืน อัตลักษณ์ที่มีอยู่ในตัวเองเป็นธรรมชาติซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามบริบททางสังคมใหม่ตามแนวทางของ ฮอลล์ (Hall, 1997) ทำให้แบบจำลองของงานวิจัยนี้ ถ่ายทอดเชื่อมโยงความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่น และส่งผ่านอัตลักษณ์ใหม่ตามความหมายใหม่ของสังคมที่มีสื่อเป็นตัวกลาง

สำหรับการนำสื่อเข้ามาเป็นกรอบทางความคิด เป็นการแสดงการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จากการถอดรหัสของแรงงานพม่า ตามเงื่อนไขของ ฮอลล์ (Hall, 1980) สื่อในแบบของโทรทัศน์ที่สอดรับกับพื้นฐานของความเป็นอัตลักษณ์เดิมของชาวพม่า จะถูกถอดรหัสออกมาในลักษณะที่เกิดการเชื่อมโยงกันระหว่างแนวคิดที่ตกผลึกความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นเข้ากับโอกาสและพื้นที่ทางสังคมที่สามารถตอบสนองแนวคิดของความอยู่รอดตามทัศนะของ อับปาตูราย (Appadurai, 1996) ใน 3 ด้านที่กล่าวไว้ข้างต้นคือ ethnoscapes, mediascapes และ ideoscapes แนวทางที่ว่าอัตลักษณ์ของคนสามารถ

เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาของ ฮอลล์ (Hall, 1980) นั้นได้แสดงความชัดเจนของการย้ายถิ่นของคน ethnoscapes กับการเชื่อมต่อของกิจกรรมผ่านสื่อวิทยุที่เป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่ถ่ายทอดความคิด mediascapes ส่งผ่านอุดมการณ์เพื่อสร้างชีวิตที่ดีกว่า ideoscapes ของ อัปปาคุริช แบบจำลองนี้ได้สร้างกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่ถ่ายทอดความหมายของลักษณะผู้ย้ายถิ่น diasporic identities ที่ทับซ้อนกันและมีความลึกในตัวเองเพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมหรือรูปแบบการต่อรองซึ่งสามารถพัฒนาขึ้นได้ในอนาคต

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงรายหลังการรับสื่อ” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Research ซึ่งเป็นงานที่ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ รวมถึงการสะท้อนผลการปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเน้นการพัฒนา การแก้ปัญหา หรือสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลง เมื่อเริ่มกระบวนการทำงานและจบขั้นตอนการทำงานแล้วจะต้องมีการนำแผนนั้นมาปรับปรุงเพื่อนำมาปฏิบัติเป็นวงจรต่อไป เลวิน (Lewin, 1946) ทั้งนี้งานวิจัยชุดนี้ได้มีการออกแบบโดยเริ่มต้นการวางแผนด้วยการหาข้อมูลเบื้องต้นของลักษณะการรับสารในภาพรวมของแรงงานพม่า จากนั้นนำข้อมูลต่าง ๆ มาออกแบบผังรายการเพื่อนำไปปฏิบัติ กล่าวอีกประการหนึ่งคืองานวิจัยชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีการสร้างกิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ มีการปฏิบัติเพื่อทดลองว่าใช้ได้หรือไม่ ประเมินดูความเหมาะสมในความเป็นจริง (สุภางค์ จันทวานิช, 2550, หน้า 68) นั่นคือการจัดรายการวิทยุ จากนั้นติดตามผลการฟังรายการเป็นระยะ และนำมาปรับปรุงรายการอย่างต่อเนื่องจนเสร็จสิ้นตามกำหนดช่วงเวลาที่ตั้งไว้ของการปฏิบัติการ การวิจัยลักษณะนี้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลใหม่เพิ่ม (สุภางค์ จันทวานิช, 2550, หน้า 68) ซึ่งผลที่ได้จากการปรับปรุงรายการตลอดเวลานั้น จะนำมาเป็นวงจรที่ภาครัฐ หรือองค์กรเอกชนต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ หรือต่อยอดในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าในอนาคตต่อไป

งานวิจัยมุ่งศึกษาอัตลักษณ์การย้ายถิ่นที่มีอยู่เดิมของชาวพม่าไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตในภาพรวมหรือการทำงาน มุมมองการดำเนินชีวิตต่อการรับสื่อ ซึ่งชาวพม่าส่วนใหญ่มีอัตลักษณ์การย้ายถิ่นเดิม คือการใช้ชีวิตแบบไม่เปิดเผย ด้วยเหตุผลเพื่อสร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตการทำงานช่วงเวลาที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย กรณีที่มีปัญหาที่ไม่เคยออกมาเรียกร้องขอความเป็นธรรมหรือแสดงความเห็น ชาวพม่ามีเป้าหมายและดำรงชีวิตเฉพาะเพื่อการทำงานเพียงอย่างเดียว และประการสำคัญเกี่ยวกับบุคคลิกของผู้มีอัตลักษณ์ย้ายถิ่นคือ การไม่เคยออกมาร่วมแสดงกิจกรรม

ผ่านสื่อสาธารณะในลักษณะปัจเจก หรือกลุ่ม¹³ สิ่งต่าง ๆ ข้างต้นนี้เป็นรายละเอียดพื้นฐานที่ได้ดำเนินการประกอบด้วยข้อมูล เพื่อการสรุปความหมายของคำจำกัดความที่ยั่งยืน จากนั้นเริ่มต้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยการจัดรายการวิทยุสองภาษาคือภาษาไทยควบคู่กับภาษาพม่า ซึ่งประกอบด้วยทีมวิจัย 3 กลุ่มด้วยกันคือผู้วิจัย ทำหน้าที่ออกแบบเนื้อหารายการ ดำเนินรายการภาษาไทยและตรวจสอบผลการวิจัย กลุ่มนักศึกษาต่างชาติที่เป็นชาวพม่าจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ทำหน้าที่ดำเนินรายการภาษาพม่า และเป็นผู้ช่วยนักวิจัย สุดท้ายคือกลุ่มแรงงานพม่าที่ทำงานในโรงงานทอผ้า อ.เมือง จ.เชียงราย เป็นผู้ฟังรายการพร้อมทั้งเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยชิ้นนี้ สำหรับเนื้อหานั้นได้มีการออกแบบรายการที่เน้นเรื่องราวเกี่ยวกับการให้ความรู้ในหลายๆด้าน โดยเนื้อหาที่ว่านี้มาจากการศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิต ปัญหา หรือความต้องการทั่วไป เพื่อที่ว่าในตอนท้ายของงานวิจัยจะมีการตรวจสอบความเป็นอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนหลังฟังรายการ โดยศึกษาเปรียบเทียบว่าอัตลักษณ์ที่ยั่งยืนเดิมมีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางใด และอย่างไรหรือไม่ ทั้งหมดคือภาพรวมในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 3.1.1.1 อายุ: แรงงานพม่าที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป¹⁴ เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน¹⁵
- 3.1.1.2 เพศ: ชาย และหญิง
- 3.1.1.3 อาชีพ: แรงงานในโรงงาน¹⁶

¹³การไม่เคยออกมาร่วมแสดงกิจกรรมผ่านสื่อสาธารณะในลักษณะปัจเจก หรือกลุ่ม หมายถึงการไม่เคยเปิดเผยตัวทั้งในลักษณะของการแสดงชื่อ ความเป็นมา หรือแม้แต่ประวัติของตนเอง รวมถึงปัญหาที่ประสบ เพื่อร่วมในกิจกรรมของสื่อสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ

¹⁴ที่ผู้วิจัยเลือกกลุ่มแรงงานพม่าที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป เนื่องจากที่ได้ลงพื้นที่ระยะแรก แรงงานส่วนใหญ่ที่ได้พูดคุยกันมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ส่วนแรงงานที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีไม่สามารถตรวจพบได้

¹⁵ การที่เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คนนั้น มาจากที่มีการลงพื้นที่วิจัยแล้วพบว่าแรงงานพม่าจำนวน 30 คนที่ติดตามรับฟังอย่างต่อเนื่องพร้อมมามีกิจกรรมร่วมกับรายการวิทยุในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงเปิดเผยตัวเองทั้งชื่อ ที่มา ประวัติ และปัญหา ถึงแม้ว่าในการรับฟังรายการจริง ๆ จะมีการติดตามรับฟังรายการมากกว่าจำนวนที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างถึง 4 เท่า อีกทั้งก่อนหน้านี้ได้มีการวางแผนการทำงานว่าจะศึกษาเพียง 30 คนเท่านั้น

¹⁶ โรงงานที่เลือกเป็นโรงงานทอผ้าเพียง 1 แห่งเนื่องจากเป็นโรงงานที่นายจ้างอนุญาตให้ลูกจ้างฟังรายการวิทยุได้ อีกทั้งสามารถลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างได้ครบในพื้นที่เดียว

ตารางที่ 3.1 จำนวนแรงงานพม่าประเภทกิจการที่มีการออกใบอนุญาตทำงานในจังหวัดเชียงราย
ระหว่างปี 2551-2552

ประเภทกิจการ	ออกใบอนุญาตทำงาน	
	2551	2552
1. โรงงานต่างๆ	340	320
2. ลูกจ้างในครัวเรือน	1,081	708
3. ก่อสร้าง	1,107	1,004
4. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และอื่นๆ	3,562	2,502

หมายเหตุ. ตัวเลขที่ได้จากโรงงานในตารางข้างต้นมาจากโรงสีข้าว โรงอิฐ โรงน้ำแข็ง ขณะที่แรงงานในโรงงานทอผ้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีประมาณ 300-400 คน (เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลโรงงานทอผ้า, 2551)

จาก สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย. (2550). รายงานตัวเลขแรงงานพม่าที่ทำงานในแต่ละสาขา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547. สำนักงานฯ.

จากตารางพบว่าแรงงานส่วนใหญ่คือแรงงานพม่าในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แต่เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับอนุญาตจากนายจ้างให้รับฟังรายการได้ ขณะที่แรงงานในภาคครัวเรือนที่เป็นส่วนบุคคลและขององค์กรต่าง ๆ ทำงานและใช้ชีวิตอยู่แบบกระจัดกระจายทำให้เข้าถึงกลุ่มแรงงานได้ยาก และมีข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูลทำวิจัย ส่วนแรงงานก่อสร้างถึงแม้จะอยู่รวมกันก็จะเข้าถึงได้ยากเช่นกัน และสภาพการทำงานไม่เอื้อต่อการเก็บข้อมูล แต่แรงงานในโรงงานจะเป็นแรงงานที่อยู่รวมกัน และมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถรับข่าวสารจากสื่อ ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มแรงงานในโรงงานเป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยชิ้นนี้

ทั้งนี้ถึงแม้ชาวพม่าที่ทำงานในโรงงานจะมีจำนวนน้อยกว่าแรงงานกลุ่มอื่น แต่ผู้วิจัยเลือกกลุ่มแรงงานที่ทำงานโรงงานเนื่องจากเป็นแรงงานที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีจำนวนแรงงานที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ทำงานเป็นเวลา มีช่วงพักแน่นอน ระหว่างที่ต้องทำงานแรงงานทั้งหมดอยู่กับที่ ประการสำคัญแรงงานสามารถทำงานไปพร้อมกับการฟังรายการวิทยุได้ สำหรับกลุ่มแรงงานกลุ่มอื่นเป็นกลุ่ม

ที่เข้าถึงได้ยาก เวลาทำงานไม่แน่นอน และมีโอกาสในการรับฟังรายการวิทยุน้อยมาก จึงได้ข้อสรุปโดยผู้วิจัยได้คัดเลือกโรงงานทอผ้า ตั้งอยู่อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีจำนวนแรงงานเป็นจำนวนมาก และแรงงานพม่าส่วนใหญ่จะทำงานในโรงงาน และมีสถานที่พักภายในโรงงาน ส่วนแรงงานที่มีที่พักบริเวณนอกโรงงาน ก็ตั้งอยู่ไม่ไกลนัก

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของแรงงานพมานี้ มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานจากแรงงานจังหวัด สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงราย เกี่ยวกับแหล่งงานที่แรงงานพม่าทำงาน จึงได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ไว้ในอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย¹⁷

¹⁷ พื้นที่ที่มีแรงงานพม่าปานกลาง ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงราย มีแหล่งงานและ สถานประกอบการรวมถึงโรงงานที่แรงงานพม่าทำงานในระดับปานกลางประมาณร้อยละ 60-70 ที่มา: ภรณ์ แก้วบรร (งานวิจัย) ปัญหากระบวนการค้าแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงราย 2549 จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่แรงงานจังหวัดที่คำนวณจากจำนวนโรงงานและจำนวนแรงงานที่มีอยู่ทั้งหมดในจังหวัดเชียงราย อย่างไรก็ตามถึงแม้มีจำนวนโรงงานและจำนวนแรงงานพม่าอยู่ในอำเภอแม่สายมากที่สุด แต่พื้นที่ดังกล่าวยังไม่สามารถรับฟังการแพร่กระจายเสียงจากสถานีวิทยุที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้อย่างสมบูรณ์

ภาพที่ 3.1 พื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

3.2.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

ในช่วงต้นของงานวิจัย ได้มีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ มากมายจากหลายแหล่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทางด้านเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการย้ายถิ่นของแรงงานพม่า การเดินทางอพยพข้ามแดนเพื่อหางานทำในประเทศไทย รวมไปถึงเอกสารด้านสื่อมวลชน และงานด้านอัตลักษณ์เนื้อหาหลักๆ ที่ระบุมานี้ จะศึกษาในลักษณะที่เป็นทั้งทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง บทความ งานวิจัย เอกสารจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ อาทิ สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงราย สถานีตำรวจภูธรจังหวัดเชียงราย เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความครอบคลุมเพียงพอเพื่อเป็นฐานสำคัญในการดำเนินการวิจัย

3.2.2 การวิจัยภาคสนาม (Field Research)

การวิจัยภาคสนามนี้ จะใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบไปด้วยกลุ่มที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มนั้นจะมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับงานวิจัยด้วยการมีกิจกรรมเชิงปฏิบัติทั้งสิ้นคือ

3.2.2.1 กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. กลุ่มนักศึกษาพม่าในมหาวิทยาลัย เป็นผู้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหารายการข้อมูลเบื้องต้นหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิต สภาพสังคม ความเป็นอยู่สภาพแวดล้อมในประเทศพม่า ตลอดจนสิ่งที่ชาวพม่าโดยรวมต้องการ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกฎหมาย อาทิ กฎหมายเข้าเมือง ด้านสุขภาพ การอยู่ร่วมกันในสังคมไทย คัดเลือกเพลง และประการสำคัญ คือจะมีตัวแทนนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินรายการภาษาพม่า เป็นต้น

2. กลุ่มที่สองคือกลุ่มแรงงาน ที่นอกจากจะเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยชิ้นนี้ ยังเป็นผู้ฟังรายการตัวอย่าง ไรก็ตามเมื่อมีการออกอากาศรายการ และมีกิจกรรมผ่านสื่อแต่ละครั้ง ก็จะทำให้การประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้วิจัย กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มแรงงานพม่า โดยจะดำเนินการสังเคราะห์ผลเพื่อทำเป็นข้อสรุป และนำสิ่งที่ได้ไปปรับกับการออกแบบรายการครั้งต่อไป โดยเฉพาะผลในเชิงการเปลี่ยนแปลงด้านการปรับอัตลักษณ์ย้ายถิ่นหรือที่เรียกว่า เป็นกระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปในเชิงวิภาษวิธี หรือ Dialectic¹⁸ (สุภาภรณ์ จันทวานิช, 2550, หน้า 69)

¹⁸ กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) คือการทำงานที่มีรูปแบบจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอน และเป็นสิ่งที่ทั้งผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และกลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมายของงานวิจัย ไม่เพียงแต่เป็นผู้ร่วมรับรู้ ยังร่วมกันกำหนดปัญหา วิเคราะห์ หาทางแก้ไขปัญหามีการแลกเปลี่ยนความเห็นไปด้วยกันเพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ กล่าวได้ว่าเป็นงานทำงานร่วมกัน ไม่ใช่เป็นการทำงานที่มาจากผู้วิจัยฝ่ายเดียว

3.2.2.2 ขั้นตอนของการวิจัยภาคสนาม

งานวิจัยภาคสนามชิ้นนี้ เป็นงานวิจัยที่ต้องลงพื้นที่หลัก ๆ 3 ช่วงซึ่งในแต่ละช่วงต้องลงพื้นที่ย่อยหลายครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลทุกระยะ และนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวล เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการปรับรูปแบบรายการ โดยได้มีการแบ่งรายละเอียดของงานวิจัยในการลงพื้นที่หลักไว้ 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ขั้นตอนที่ 1 การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น

การเก็บข้อมูลเบื้องต้นนี้แบ่งเนื้อหาได้ 3 ด้านคือ ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่น เช่น ลักษณะการใช้ชีวิตในช่วงแรกภายหลังการเดินทางจากบ้านเกิด และช่วงหลังที่ทำงานในเมืองไทยได้ระยะหนึ่ง การปรับตัว แนวคิดทัศนคติ บุคลิก หรือลักษณะเฉพาะของแรงงานพม่าที่เดินทางข้ามแดนมาทำงานในเมืองไทย ต่อมาคือ ข้อมูลด้านสื่อ เป็นการลงพื้นที่เพื่อตรวจสอบและเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะของการรับข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ ของแรงงานพม่าจากสื่อทั่วไป เช่น สื่อจากวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น โดยตรวจสอบว่าสื่อใดเป็นสื่อที่แรงงานพม่าให้ความสนใจ ช่วงเวลาที่แรงงานพม่าสามารถเข้าถึงสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการสำคัญตรวจสอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะรูปแบบต่าง ๆ ด้วย และข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จากสื่อ สิ่งใดจะเป็นตัวแปรที่ทำให้แรงงานพม่าสามารถสร้างอัตลักษณ์จากสื่อ และวัตถุประสงค์ในการสร้างอัตลักษณ์จากสื่อ รวมถึงเนื้อหาของสารประเภทใดที่แรงงานพม่านำไปสร้างอัตลักษณ์ของตนเองได้ ตลอดจนทำความเข้าใจกับแรงงานพม่าเกี่ยวกับการทดลองทำสื่อวิทยุ เพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ และประโยชน์ที่แรงงานพม่าจะได้รับ

กล่าวได้ว่า การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานทั้งหมด และเป็นระยะของการสร้างความเข้าใจกับแรงงานพม่าในการทำสื่อของงานวิจัย ด้วยการอธิบายถึงรูปแบบของงานวิจัย รวมถึงการสอบถามเกี่ยวกับเนื้อหาที่จะนำเสนอในรายการอันจะเป็นสิ่งที่แรงงานพม่าต้องการ และนำไปเรียนรู้ หรือประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ใหม่ของตนเอง นอกจากนี้ยังทำการตรวจสอบเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในช่วงเวลาที่เหมาะสมในการรับข้อมูลข่าวสารอีกด้วย

2. ขั้นตอนที่ 2 เป็นการทำสื่อวิทยุ และการติดตามผล

เป็นช่วงเวลาของการสร้างรูปแบบ และเริ่มทำรายการวิทยุ หลังจากที่ทำกรรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และนำมาประมวลเป็นรูปแบบรายการ รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานในการผลิตรายการวิทยุ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรช่วงเวลาและความยาวในการออกอากาศ การทำสัญญาการออกอากาศ ทั้งนี้เมื่อการประสานงาน และการเตรียมการทุกด้านครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว ก็เป็นขั้นตอนของการเริ่มทำการวิจัยในขั้นตอนที่สอง คือการจัดรายการวิทยุ ทั้งนี้เมื่อมีการออกอากาศในแต่ละครั้ง

ผู้วิจัยและกลุ่มนักศึกษาที่เป็นผู้ร่วมวิจัยก็จะลงพื้นที่พบกับแรงงานพม่า เพื่อเก็บข้อมูลในด้านการติดตามการรับฟัง และผลในด้านอื่น ๆ

3. ขั้นตอนที่ 3 คือการศึกษา การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น

เมื่อเสร็จสิ้นการออกอากาศแล้ว ผู้วิจัย และนักศึกษาพม่า ลงพื้นที่สัมภาษณ์แรงงานพม่าเกี่ยวกับผลของการรับฟังรายการในภาพรวมนอกเหนือจากการลงพื้นที่ในขั้นตอนที่สองแต่ละครั้ง โดยการลงพื้นที่ครั้งนี้จะนำผลมาประมวลพร้อมกับข้อมูลที่ได้รับในเบื้องต้น โดยเทียบเคียงกับการลงพื้นที่ในขั้นตอนที่ 1 ว่าผลที่ได้รับทั้งหมดนั้นมีความแตกต่าง หรือเหมือนกันประการใด อย่างไรหรือไม่

3.2.3 การเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการดังนี้คือ

3.2.3.1 สำรวจแหล่งที่ตั้งของโรงงาน และเลือกประเภทกิจการที่จะสามารถเอื้อต่อการฟังรายการวิทยุ

3.2.3.2 ประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือพนักงานในโรงงาน เพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการทำงานวิจัย และขอ อนุญาตให้แรงงานพม่าสามารถฟังรายการวิทยุระหว่างการทำงานได้

3.2.3.3 ประชาสัมพันธ์รายการแก่แรงงานพม่าในโรงงาน ด้วยการแจกใบปลิว และใบปะยังสถานที่ใกล้เคียงเกี่ยวกับชื่อรายการ เนื้อหา วัน เวลาในการออกอากาศของรายการ เมื่อเริ่มมีการดำเนินรายการแล้ว ก็แจกแบบฟอร์มเกี่ยวกับการติดตามการรับฟัง โดยให้แรงงานพม่ากรอกข้อมูล และส่งไว้ในกล่องที่เตรียมไว้บริเวณทางเข้าโรงงาน ซึ่งในแบบฟอร์มนั้นก็จะให้กรอกรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของแรงงานด้วยเช่น ชื่อ อายุ เพศ เบอร์โทรศัพท์ เพื่อการติดตามในช่วงเวลาต่อไป เป็นต้น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนที่ 1

ตามที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่าการวิจัยขั้นตอนที่หนึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการทำการวิจัยขั้นตอนที่ 2 นั้นเป็นรูปแบบการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยมีการกำหนดประเด็นเฉพาะ (focus interview) ได้แก่ การรับสื่อ การนำสิ่งที่ได้รับจากสื่อไปพัฒนาตนเอง อาทิ การปรับตัว การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นในภาพรวม โดยมีตัวอย่างของแบบสัมภาษณ์ เช่น เช่น การถามประเด็นทั่วไป เริ่มต้นที่ชื่อ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะการทำงาน ช่วงเวลาว่าง หรือช่วงเวลาพัก และกิจกรรมยามว่าง หรือประเด็นที่จะ

สอบถามเกี่ยวกับการติดตามข่าวสาร เนื้อหาที่สนใจในสื่อ ประเด็นคำถามประเภทของสื่อนี้ เป็นการออกแบบคำถามมาจากพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางทฤษฎีสื่อในด้านการมีอิทธิพลของสื่อต่อผู้รับสารและธรรมชาติของสื่อที่ส่งผลให้มีการปรับแนวคิดการดำเนินชีวิตของผู้รับสาร ทฤษฎีของการใส่รหัส-ถอดรหัส ที่ศึกษาการรับสาร และแปรสารไปในทิศทางที่ผู้รับสารต้องการ (การใส่รหัส-ถอดรหัส ของ ฮอลล์ [Hall, 1992]) ประเด็นคำถามด้านอัตลักษณ์ ก็จะเกี่ยวข้องกับความคิดของแรงงานพม่าที่สะท้อนออกมาในเชิงรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นความกังวลในความแตกต่างของการใช้ชีวิตและการปรับตัวเมื่อมาอยู่ในเมืองไทย หรือแนวความคิดที่สะท้อนความเป็นตัวเอง ความคุ้นเคยของการใช้ชีวิตที่มีผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงตนเองเมื่ออยู่ในสังคมไทย อย่างไรก็ตามการออกแบบคำถามในด้านอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นนั้น มาจากแนวคิดด้านโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เลื่อนไหลทางวัฒนธรรม 3 ด้านที่เลือกมาใช้ในการวิจัยของ อับปาดูราย (Appadurai, 1996; 2003) และแนวความคิดย้ายถิ่นของ แคลสเชิลส์ (Castles, 2000) ที่เชื่อมโยงกับความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น และผลของการย้ายถิ่นที่มาจากอิทธิพลของโลกาภิวัตน์

3.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 2 แบ่งได้ดังนี้

3.3.2.1 การจัดรายการวิทยุ

1. ที่มาของรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย”

การออกแบบรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” นั้นมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ฟังที่เป็นแรงงานพม่า ที่ทำงานในโรงงานทอผ้า ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำโจทย์ของความเป็นแรงงานพม่าชาวพม่าที่เดินทางมาใช้ชีวิตพร้อม ๆ กับการทำงานในประเทศไทยตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าเป็นสำคัญโดยมีการพิจารณาองค์ประกอบพื้นฐานดังนี้คือ

1) ปัญหาของแรงงานย้ายถิ่นขณะที่อยู่ในประเทศไทยโดยมีที่มาจากแรงงานพม่าในรูปแบบของการกระทำผิดกฎหมาย¹⁹ อาทิ การข้ามแดนโดยผิดกฎหมาย ปัญหาการก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาการลัก วิ่ง ชิง ปล้น โดยได้พิจารณาถึงสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาไม่ว่าจะเป็นการมีชีวิตที่เต็มไปด้วยแรงกดดันของแรงงานพม่า ชาวพม่าส่วนใหญ่ฝากชีวิตด้วยการทำงานในประเทศไทยเนื่องจากเห็นว่าเป็นหนทางที่จะทำให้มีชีวิตรอด มีเงิน มีอาหาร มีที่อยู่ แต่การมีชีวิตในประเทศไทยไม่ได้เป็นสิ่งสวยงามอย่างที่คิด บางครั้งชาวพม่าก็ไม่ได้รับโอกาสในการทำงาน หรือ

¹⁹ ข้อมูลที่แสดงถึงปัญหาที่ได้รับจากแรงงานพม่านั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการกระทำผิดกฎหมาย ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่จากแรงงานจังหวัด หรือบางครั้งรวบรวมข้อมูลที่เป็นปัญหาได้จากนายจ้าง เนื่องจากช่วงการออกแบบเนื้อหารายการ พบว่าข้อมูลที่ได้รับมีเรื่องของปัญหามากกว่าข้อมูลด้านอื่น จึงนำไปเป็นประเด็นแรกในการนำเสนอเนื้อหารายการ

ค่าแรงต่ำ รวมถึงแรงกดดันในการใช้ชีวิตจึงกลายเป็นปัจจัยในการตัดสินใจกระทำในสิ่งผิด ปัญหาอีกประการหนึ่งคือปัญหาทางด้านสุขภาพ ปัญหาเหล่านี้นำไปสู่การออกแบบเนื้อหารายการทางด้านกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว และเนื้อหาทางด้านสุขภาพ

2) ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อแรงงานพม่า ได้มีการพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับแรงงานชาวพม่าโดยมองย้อนไปถึงคนไทย ซึ่งก็พบว่ามีคนไทยจำนวนไม่น้อยที่กระทำต่อแรงงานต่างด้าวนี้อย่างไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ การเอาเปรียบแรงงานพม่าในด้านต่าง ๆ ปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างนายจ้างที่เป็นคนไทย รวมถึงการทำงานที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ที่เป็นลูกจ้าง สุภางค์ จันทวานิช (Supang Chantavanich, 2007) การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้ง อันเนื่อง มาจาก การที่คนไทยมองภาพของแรงงานชาวพม่าในลักษณะของการเป็นกลุ่มคนต่ำต้อย ไม่มีอำนาจต่อรองไม่มีปากเสียง สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่การออกแบบเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย ประเพณีวัฒนธรรมของไทย และที่สำคัญคือกฎหมายไทย

2. ชื่อรายการ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานที่ต้องการสื่อความรู้ให้สิ่งที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ต่อชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยใช้ภาษาพม่าสื่อสารร่วมกับภาษาไทย ดังนี้จึงได้ตั้งชื่อรายการคือ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ซึ่งมีความหมายว่า “สวัสดี เมืองไทย” ตามความหมายดังกล่าวเป็นการเทียบเคียงถึงชาวพม่าที่กล่าวทักทายด้วยการใช้คำว่า “สวัสดี” เมื่อเจอกันครั้งแรกหรือครั้งต่อไป โดยกลุ่มที่ชาวพม่ากล่าวทักทายคือ เมืองไทย หรือหมายถึงคนไทย และการใช้คำที่เป็นภาษาพม่าคือคำว่า “เมงกะลาบา” มาใช้ประกอบกับภาษาไทยคือคำว่า “เมืองไทย” นั้น เป็นการแสดงถึงการผสมผสานสองภาษาเข้าด้วยกัน ตามที่ได้ออกแบบไว้ในรายการด้วยการใช้สองภาษาในการดำเนินรายการ จึงได้กลายเป็นที่มาของการตั้งชื่อรายการข้างต้น

อีกประการหนึ่ง การตั้งชื่อรายการด้วยการใช้คำว่า “เมงกะลาบา” นั้น เป็นการสะท้อนความหมายของความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่มีอยู่ในตัวของชาวพม่า เนื่องจากการใช้รูปแบบภาษาพม่าเป็นลักษณะหนึ่งในความพยายามของการทำรายการวิทยุเพื่อสร้างความใกล้ชิดคุ้นเคย การไม่ใช้แต่ภาษาไทยเพียงอย่างเดียวมันแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในกันและกันระหว่างผู้จัดรายการและผู้ฟังรายการ โดยเฉพาะในมิติที่ว่าลักษณะของความเป็นผู้ย้ายถิ่นถึงแม้จะเปิดรับกับสภาพของสังคมใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อความอยู่รอด หรือการปรับตัว แต่ในส่วนลึกชาวพม่าก็ยังคงมีความผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมเดิม หวนคำนึงถึงสิ่งที่จากมา หรืออีกด้านหนึ่งที่ไม่มากก็น้อยคือชาวพม่านั้นเดินทางข้ามแดนมาพร้อมกับความเป็นตัวตนเดิม และยังคงเก็บความเป็นอัตลักษณ์เดิมไว้ (Hall, 1992, อ้างถึงใน วรเมฆ ยอดบุญ, 2548)

3. รูปแบบรายการ

1) เนื้อหา

ก. ช่วงที่ 1 กฎหมายไทยความรู้

ช่วงนี้เป็นช่วงแรกของรายการ ทางรายการได้ค้นคว้าหารายละเอียดที่เป็นประโยชน์ต่อแรงงานพม่าในหลาย ๆ ด้าน โดยพยายามให้เนื้อหาในส่วนที่เป็นกฎหมายไทยนี้ครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่เท่าที่สามารถจะทำได้ตลอดระยะเวลาในการดำเนินรายการ ตั้งแต่เริ่มต้นเดินทางเข้ามาในประเทศไทย การมีงานทำ การใช้ชีวิตอยู่ การกระทำความผิด และ โทษ รวมถึงการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ซึ่งประกอบด้วย พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2542 หมวด 2 การเข้าออกนอกราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 11-มาตรา 22, หมวด 3 พาหนะ ตั้งแต่มาตรา 23-มาตรา 33, หมวด 4 การเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ตั้งแต่มาตรา 34-มาตรา 39, หมวด 5 การเข้ามามีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 40-มาตรา 51 หมวด 8 บทกำหนดโทษ ตั้งแต่มาตรา 61-มาตรา 65 พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ตั้งแต่มาตรา 5-มาตรา 8 (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, 2551) เป็นต้น

การทำงานวิจัยชิ้นนี้ได้หยิบยกรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่าในเรื่องต่าง ๆ มานำเสนอในรายการก็เนื่องจาก ก่อนหน้านี้ได้ลงพื้นที่สำรวจการกระทำความผิดในเรื่องต่าง ๆ ของแรงงานพม่าที่เดินทาง อาศัยอยู่ และทำงานในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่พบการกระทำความผิดมากมาย โดยเฉพาะเรื่องการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเข้า ออกนอกราชอาณาจักร (ศูนย์มั่นคงตำรวจภูธรภาค, 2549; ดำเนินตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย, 2552) ทั้งนี้แรงงานพม่าส่วนใหญ่เมื่อเดินทางเข้ามาประเทศไทย ไม่เคยได้รับการอบรม บอกล่าว หรือศึกษาเกี่ยวกับข้อกฎหมายไทยเท่าที่ควรจะเป็น นอกจากนี้การออกแบบเนื้อหาด้านกฎหมายอีกประการหนึ่งมาจากฐานความคิดของ แคสเชลส์ (Castles, 2000) ในประเด็นของการย้ายถิ่น และ ฮอลล์ (Hall, 1990) ในมิติของอัตลักษณ์ โดย แคสเชลส์ ระบุว่า การย้ายถิ่นมาจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพปัญหาภายในประเทศ การที่ชาวพมามากมายที่ทำผิดกฎหมายเข้าเมืองหรือรู้ว่าเป็นความผิดหากไม่มีบัตรทำงานแต่ก็ยังมีความกระตือรือร้นเพื่อหนีความยากจน และสภาพความเป็นอยู่ในประเทศของตน เพื่อให้ได้มีโอกาสเดินทางข้ามแดนสู่ประเทศไทยเพื่อการทำงาน กฎหมายจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในชีวิตของแรงงานพม่าที่ย้ายถิ่น ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของฮอลล์ ที่ทำให้เกิดการออกแบบรายการวิทยุในช่วงกฎหมายไทยนี้ มาจากอัตลักษณ์ในลักษณะตัวตนรู้แจ้ง โดยความหมายของ ฮอลล์ นั้น อัตลักษณ์ตัวตนรู้แจ้งหมายถึงเงื่อนไขของความเป็นตัวตนที่ตนเองสร้างขึ้นท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรม หรือเป็นสิ่งที่ตนหนึ่งเดียวที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งในด้านของการละเมิดกฎหมายนั้น ถึงแม้ชาวพม่ามิได้กระทำความผิดเพื่อสร้างความแตกต่างหรือ

ความเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมไทย แต่ได้กลายเป็นความผิดคิดว่าที่พวกคนต่างรู้แจ้ง และตระหนัก เป็นอย่างดี จึงได้มีการแสดงออกของอัตลักษณ์แรงงานย้ายถิ่นที่ละเมิดกฎหมายลักษณะที่ชัดเจน เช่นการใช้ชีวิตหลบซ่อน หรือการไม่เปิดเผยตัว อีกทั้งชาวพม่าทั้งหลายเหล่านี้ก็ไม่เคยปฏิเสธสิ่งที่ พวกตนสร้างขึ้น แต่ก็ไม่ได้เปิดเผยหากไม่มีความจำเป็น ซึ่งก็เชื่อมโยงจากแนวคิดของ แคลเซิลส์ ข้างต้น ที่กล่าวถึงความจำเป็นอันก่อให้เกิดการกระทำผิด ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวดังกล่าวนี้ จะเป็นเครื่องมือ ในการตรวจสอบว่า หากแรงงานพม่าได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่อาจมีผลต่อการ ใช้ชีวิตนี้ สามารถปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์จากเดิมได้หรือไม่อย่างไร

ข. ช่วงที่ 2 ร่างกายแข็งแรง

ช่วงที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพนี้เป็นช่วงที่รายการนำเสนอผู้ฟังเป็นช่วงที่สอง ชาวพม่าที่อพยพข้ามแดนมาค้าแรงงานในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่เป็ นพาหะของโรคร้ายหลายชนิด (ฉัฐกรณ์ ไชยแก้ว, 2547) ตั้งแต่วันโรค มาลาเลีย เฝ้าไข้ กาฬหลัง แอ่น จนถึงโรคเอดส์ (ยศ สันตสมบัติ, 2551ก) หรืออย่างน้อยถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ยังใช้ชีวิตไม่ ถูกสุขลักษณะ ยังขาดความรู้ด้านสุขภาพ ชุดวาทกรรมดังกล่าวนี้เป็นไม่ว่าจะเป็นความจริงหรือไม่ นั้นอาจไม่ใช่สิ่งสำคัญอีกต่อไป แต่สิ่งที่ควรนำมาพิจารณาคือการที่ชาวพม่าถูกตีตราอัตลักษณ์ใหม่ จากสังคมไทยและในสังคมไทยตามความหมายของ ฮอลล์ (Hall, 1990) ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ที่ เป็นตัวตนทางสังคม โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวนี้ถูกสร้างจากความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สร้าง จากคนอื่นเป็นสำคัญ ซึ่งชาวพม่าเองต่างก็ตระหนักถึงปัญหาในการใช้ชีวิตในสังคมไทยจากวาทกรรม ดังกล่าว ดังนั้นเพื่อการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางด้านสุขภาพ และฐานการสร้างอัต ลักษณ์ที่ชาวพม่าทั้งหลายได้รับมาหรือถูกหยิบยื่นจากสังคมไทยตามแนวทางของฮอลล์ ทางรายการ จึงนำข้อมูลที่ได้รับคามนิยมหรือเป็นที่ยอมรับ²⁰ ในประเทศไทยเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพในด้าน ต่าง ๆ มาแนะนำเสนอผู้ฟัง เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ ของความเป็นผู้นำพาหะของโรค

ข้อมูลที่น่าเสนอนั้นพิจารณาจากสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร ยารักษาโรค การออกกำลังกาย โรคภัยไข้เจ็บที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่จะ ค้นคว้ามาจากหนังสือนิตยสารด้านสุขภาพ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต อาทิ การใช้ยา การดูแลสุขภาพ การใช้สมุนไพรในครัวเรือน ความสำคัญของอาหารเข้า อาหารสำหรับคนเป็นเบาหวาน ประโยชน์ และโทษของอาหารรสต่าง ๆ การรับประทานอาหาร/อาหารถูกสุขลักษณะครบ 5 หมู่ อาหารหน้า หนาว การดูแลตนเองยามเจ็บป่วย การออกกำลังกาย เนื้อหาเกี่ยวกับโรคที่มากับฝน และการป้องกัน

²⁰ ข้อมูลทางด้านสุขภาพที่ได้รับความนิยม หรือเป็นที่ยอมรับในที่นี้หมายถึง ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่ทำให้สุขภาพดี ที่นำเสนอผ่านทางสื่อบ่อยครั้ง โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์

โรคไข้เลือดออก โรคระบบทางเดินหายใจ ตลอดจนโทษของการดื่มแอลกอฮอล์ ฯลฯ ทั้งนี้การพิจารณาเนื้อหาที่นำเสนอในรายการ ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอสิ่งใกล้ตัว โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่แรงงานพม่าจะนำสิ่งต่าง ๆ จากสื่อวิทยุไปปรับใช้ได้

ค. ช่วงที่ 3 หัวหน้าที่ประเพณีไทย

ช่วงนี้เป็นการนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนไทย หรือความเป็นไทย ไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญ ๆ ของไทย วันหยุดราชการ โดยกล่าวถึงเหตุผลที่วันนั้นกลายมาเป็นวันที่คนไทยให้ความสำคัญ รวมถึงประวัติความเป็นมาของวันนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีประเพณีไทย มารยาทไทย การแต่งกาย ค่านิยมของคนไทย การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ วันห้ามต่าง ๆ ของไทย ความเชื่อของไทย ตลอดจนอาหารไทยที่ได้รับความนิยมหรืออาหารไทยที่สามารถนำไปปรุงรับประทานได้ด้วยตนเอง

การเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทยนี้ ออกแบบมาเพื่อวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ความเป็นไทย และเป็นการสร้างความเข้าใจเพื่อการอยู่ร่วมกันท่ามกลางประสบการณ์ ในอดีตที่แตกต่าง

ง. ช่วงที่ 4 คำไทยใช้ให้ถูก

การนำเสนอคำไทยนั้น เป็นการนำภาษาไทยที่ชาวพม่าอาจได้ยินบ่อย แต่อาจไม่รู้ถึงความหมายที่แท้จริง และเป็นการนำคำที่สามารถฝึกฝนเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการใช้ภาษาไทย สำหรับผู้ที่ต้องการฝึกฝนภาษาไทย อีกทั้งเป็นการอธิบายความหมายที่ถูกต้อง เพื่อปรับใช้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างประกอบเพื่อป้องกันการเข้าใจผิด หรือนำไปใช้อย่างผิด ๆ อีกด้วย การนำเสนอช่วงนี้มีทั้งการออกแบบคำที่เป็นภาษาไทยต่าง ๆ ที่ขึ้นต้นเหมือนกันแต่คำที่ต่อท้ายต่างกันทำให้มีความหมายต่างกัน อาทิ คำว่า เจ้าเกณฑ์ เจ้าฉาน เจ้าดาจน เจ้าดำรา เจ้านอก ออกใน คำธรรมเนียม คำชดเชย คำเช่า น้ำจิ้ม น้ำล้าง น้ำพุ สำนัก ลำนวน สำคัญ สำแดง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามช่วงที่ 3 ที่เกี่ยวกับประเพณีไทย และช่วงที่ 4 ที่เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยนั้น มีฐานการออกแบบรายการจากแนวความคิดของฮอลล์ (Hall, 1990) ในด้านอัตลักษณ์ที่มีฐานความคิดว่า อัตลักษณ์ใดไม่มีความเป็นหนึ่งเดียวหรือมั่นคงตลอดไป เมื่อมีบริบททางสังคมใหม่ อัตลักษณ์ใหม่ย่อมเกิดขึ้นหรืออัตลักษณ์เดิมถูกเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของชาวพม่ามีพื้นฐานการดำรงชีวิต การกินอยู่ การแต่งกาย ประเพณีวัฒนธรรม และภาษาที่มีความแตกต่างกัน การปรับตัวด้วยการเลือกรับวิถีแบบใหม่เพื่อความอยู่รอดจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอัตลักษณ์ที่ชัดเจนทางด้านภาษาพม่า สิ่งเหล่านี้จำแนกไทใหญ่ ออกจากพม่าได้อย่างชัดเจน เมื่ออยู่ในกลุ่ม พม่าเลือกที่จะใช้ภาษาพม่า ขณะที่ชาวไทใหญ่ก็เลือกที่จะสื่อสารภาษาไทยใหญ่ แต่ต่างจำเป็นที่ต้องพัฒนาความรู้ด้านภาษาไทยเพื่ออาชีพ และการใช้ชีวิตในสังคมไทยทั้งสิ้น

จ. ช่วงที่ 5 ชีวิตดีมีความสุข

ช่วงนี้กล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่ทำให้รูปแบบรายการวิทยุมีความสมบูรณ์ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน โดยทางรายการได้ออกแบบช่วงนี้ให้เป็นช่วงที่มีลักษณะปกิณกะ นำเนื้อหาที่นอกเหนือจากรายละเอียดทุกช่วงมานำเสนอผู้ฟัง โดยเนื้อหาในช่วงนี้เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้อย่างไม่ยุ่งยาก การที่นำข้อมูลที่มีความหลากหลายมานำเสนอในช่วงนี้ เพื่อต้องการศึกษาถึงการปรับตัวของแรงงานพม่าจากสิ่งรอบกายที่สามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้ พร้อมกับประโยชน์มากมาย ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ที่นำมาเสนอนั้น เป็นสิ่งที่ช่วยแรงงานพม่าให้ใช้ชีวิตได้ง่ายขึ้น ประหยัดขึ้น ทั้งที่เป็นชีวิตประจำวัน และชีวิตในการทำงาน เช่น ประโยชน์ของน้ำผึ้ง, การเก็บรักษาน้ำผึ้ง, 10 วิธีกินในยุคของแพง, การเป็นลูกจ้างที่ดี, ประโยชน์ที่มาจากมะนาว, ประโยชน์จากน้ำมันมะกอก, เคล็ดลับทำความสะอาด อาหารมงคล 9 วิธีการเป็นคนรักงาน วิธีสร้างรอยยิ้มในบ้าน องค์ประกอบการฟัง เทศกาลกินเจ ชีวิตดีตามตำราจีน คนตรีเพิ่มพัฒนาทางสมองสำหรับเด็ก 7 สูตรสำเร็จเพิ่มความฉลาด เป็นต้น

ช่วงชีวิตดีมีความสุขนี้ นับเป็นช่วงสำคัญอีกช่วงหนึ่งที่จะเป็นตัววิเคราะห์ถึงการปรับเปลี่ยนความเป็นพม่าแบบเดิม ๆ ที่เคยเป็นมา ซึ่งการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศที่เป็นบ้านเกิดของตนในอดีตที่ผ่านมา นั้น ส่วนใหญ่เป็นการดำรงอยู่เพื่อการทำมาหากิน และการมีชีวิตรอดไปวัน ๆ เท่านั้น เกร็ดความรู้รอบกายเหล่านี้แทบไม่เคยได้ยินผ่านหูเลยแม้แต่บ่อย ดังนั้นสาระต่าง ๆ ที่รวบรวมมาอยู่ในช่วงเวลาของการออกอากาศนี้ จึงเป็นสิ่งใหม่สดแทรกเข้ามาในชีวิตของแรงงานพม่าที่มีแต่เป้าหมายเพียงเพื่อการทำงานและหาเงิน แตกต่างจากสิ่งแวดล้อมเก่า ๆ ที่เต็มไปด้วยเรื่องราวของการหาหนทางเพื่อการมีกิน และมีชีวิตรอด อันเป็นพื้นฐานของการหล่อหลอมอัตลักษณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ฉ. ช่วงสุดท้าย “ฟังธรรมก่อนลาลา”

ช่วงนี้เป็นช่วงที่มาจากปัจจัย 2 ประการคือ ชาวพม่าที่ลงพื้นที่สัมภาษณ์ในช่วงต้นส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ และปัจจัยอีกประการหนึ่งคือก่อนหน้าที่จะสรุปรูปแบบรายการเพื่อเริ่มดำเนินการออกอากาศนั้น ได้มีการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวพม่าซึ่งพบว่านอกเหนือจากเนื้อหาข้างต้นที่ชาวพม่าทั้งหลายอยากฟังแล้ว ควรจะมีช่วงของการให้รายละเอียดเกี่ยวกับหลักศาสนา เนื่องจากในอดีตก่อนที่จะเดินทางมาทำงานในประเทศไทย ชาวพม่าส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความเชื่อในหลักศาสนาด้วยการไปวัดเพื่อไหว้พระ ขอมพร หรือการทำสมาธิเมื่อมีโอกาศ ชาวพม่าจำนวนหนึ่งระบุว่าหนุ่มสาวชาวพม่ามากมายส่วนใหญ่จะมีนัดกันด้วยการไปวัดและทำกิจกรรมทางศาสนา สิ่งเหล่านี้คือลักษณะของการสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์เดิมที่ชาวพม่า

ส่วนใหญ่ยังคงรักษาไว้ ดังนั้นรูปแบบรายการที่นำเสนอเกี่ยวกับเนื้อหาของธรรมะของศาสนาในช่วงนี้นั้นจึงเป็นการออกแบบเพื่อสร้างความสมบูรณ์ในทุกด้านของรูปแบบรายการวิทยุ

ตารางที่ 3.2 ตัวอย่างผังรายการวิทยุความยาว 60 นาที

ระยะเวลา	ช่วงรายการ	เนื้อหา	ประเภท
10 น. ²¹	-----	สปรอตรายการ -----	
10 น.	ช่วงที่ 1 “กฎหมายไทยควรรู้”	กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว	กฎหมาย
5 น.	ช่วงที่ 2 “ร่างกายแข็งแรง”	สุขภาพ การกินยา อาการโรคภัย	สุขภาพ
5 น.	ช่วงที่ 3 “5 นาทีประเพณีไทย”	ประเพณีไทยตามเทศกาล และความเป็นไทย วันสำคัญที่ควรรู้	
5 น.	-----	เปิดเพลงพม่าตามคำขอ-----	
10 น.	พักครึ่งแรก		
5 น.	ช่วงที่ 4 “คำไทยใช้ให้ถูก”	การพูด การใช้ภาษาไทย	ภาษาไทย
3 น.	ช่วงที่ 5 “ชีวิตดี มีความสุข”	เกร็ดความรู้ทั่วไป อาทิ การออม การจัดความเชื่อใจ การรักษาความสะอาด การประหยัดไฟ ฯลฯ	ปณิณกะ
2 น.	ช่วงสุดท้าย	เกี่ยวกับเนื้อหาข้อธรรมะต่างๆ	ธรรมะ
5 น.	-----	ช่วงฟังเพลงและตอบคำถามและปิดรายการ-----	

2) เพลง

นอกเหนือจากการให้ข้อมูลที่หลากหลายรอบด้านและเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ดังที่ให้รายละเอียดมาก่อนหน้านี้แล้ว ทางรายการยังต้องการเพิ่มรูปแบบการนำเสนอด้วยการเปิดเพลงภาษาพม่า แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของฮอลล์ (Hall, 1990) ที่ระบุไว้ว่าการย้ายถิ่นของผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ถึงแม้จะมาจากเหตุผลทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ผู้คนก็ยังคงมีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิต สังคมบ้านเกิดรวมถึง วัฒนธรรมเดิมที่ตนเองจากมา ซึ่งก็มีความหวังที่จะกลับไป หรือบางส่วนอาจมีความตั้งใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมใหม่เพื่อชีวิตใหม่ที่ดีกว่า แต่ก็ไม่เคยลืมเลือนภาพความทรงจำในวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในอดีต ทั้งนี้เพื่อการสื่อความใกล้ชิดระหว่างชาวพม่า

²¹ น. = นาที

และรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” จึงได้ออกแบบให้มีช่วงที่เปิดเพลงที่มีคำร้องและทำนองที่มาจากคนพม่า อีกทั้งเพื่อไม่ให้มีสาระแน่นหรือเครียดจนเกินไป จึงนำเสนอศิลปินพม่าที่มีทั้งเพลงเก่าและเพลงใหม่ที่กำลังได้รับความนิยม เนื่องจากการใช้เพลงที่มีภาษาเดียวกับภาษาเมื่อนั้น ก่อให้เกิดความรู้สึกที่มีความใกล้ชิดต่อกัน อีกส่วนหนึ่งคือเป็นเพลงตามคำขอ เนื่องจากแรงงานชาวพม่าที่มาทำงานในจังหวัดเชียงรายนี้ คิดตามรับฟังรายการอย่างมากมาย จึงมีการขอเพลงผ่านทางโทรศัพท์มาพอสมควร เพลงที่ได้มาในรายการนี้ บางส่วนได้มาจากกลุ่มแรงงานพม่าที่นำซีดีเพลงมามอบให้ อีกส่วนหนึ่งมาจากการดาวน์โหลดเพลงทางอินเทอร์เน็ต

การเปิดเพลงในรายการนี้ กำหนดให้มีการเปิดไว้ 2 ช่วง ๆ ละประมาณ 2 เพลง คือช่วงก่อนพักฟังโฆษณา หลังจากฟังเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมาย สุขภาพ และประเพณีความเป็นไทย ไปแล้ว อีกช่วงหนึ่งคือช่วงหลังจากฟังรายละเอียดเรื่องราวทางด้านภาษาไทย ปกตินะ และเรื่องราวธรรมชาติ เป็นการเปิดเพลงฟังเพื่อความเพลิดเพลิน และเป็นการเปิดเพลงเพื่อให้เป็นช่วงร่วมสนุกด้วยการโทรศัพท์ตอบคำถามได้

3) การร่วมสนุกตอบคำถาม

ทางรายการได้ออกแบบช่วงนี้ไว้ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังร่วมตอบคำถามและแจกของที่ระลึก เพื่อให้รายการมีความหลากหลาย และไม่จำเจ พร้อมกันนี้ต้องการที่จะสร้างความใกล้ชิด สนับสนุนกับผู้ฟังที่เป็นชาวพม่า ด้วยการพูดคุยในระหว่างที่มีการตอบคำถาม หลังจากที่ได้ดำเนินรายการมาครบทั้ง 6 ช่วงที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ทุกสัปดาห์ก็จะนำรายละเอียดส่วนหนึ่งมาตั้งเป็นคำถาม โดยได้มีการประชาสัมพันธ์ไว้ในรายการล่วงหน้าแล้วว่าจะนำเนื้อหาบางส่วนมาเป็นคำถาม และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโทรศัพท์มาตอบคำถาม โดยขอให้ผู้ฟังตั้งใจฟังเนื้อหาในรายการให้ดี การถามคำถามนี้เป็นช่วงก่อนถึงช่วงท้ายรายการของทุกครั้งที่มีการออกอากาศ เปิดให้ผู้ฟังโทรศัพท์มาตอบคำถามหลังไมค์²² พร้อม ๆ กับการเปิดเพลง ซึ่งระหว่างที่ตอบคำถามผู้ประสานงานรายการก็จะจดชื่อและเบอร์โทรศัพท์ไว้เพื่อติดต่อส่งมอบของที่ระลึกในภายหลัง แต่หากมีผู้โทรศัพท์มา แล้วตอบคำถามผิดก็จะเปิดโอกาสให้ตอบคำถามอีกครั้ง ส่วนผู้ที่เคยโทรศัพท์มาตอบคำถามและได้ของที่ระลึกไปบ่อยครั้งก็สงวนสิทธิ์ให้ผู้ที่ยังไม่เคยตอบคำถามหรือไม่เคยได้ของที่ระลึกมาก่อน ทำให้แรงงานพม่าที่ติดตามรับฟังเป็นประจำก็จะตั้งใจฟัง เพื่อจะได้โทรศัพท์มาตอบคำถาม ซึ่งก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของทางรายการที่ต้องการให้ผู้ฟังเกิดความ

²² การตอบคำถามหลังไมค์ หรือที่เคยได้ยินคำว่าพูดคุยกันหลังไมค์ คือการตอบคำถามหรือการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ประสานงานรายการ หรือบางครั้งก็พูดคุยกับผู้ดำเนินรายการที่ไม่มีการออกอากาศ แต่เป็นการตอบคำถามหรือพูดคุย ณ เวลาที่อยู่ในช่วงของการออกอากาศสดอยู่

สนุกสนานและใส่ใจกับรายการที่จัดขึ้น โดยของรางวัลที่มอบให้ผู้ตอบถูกนั้นเป็นแก่น้ำดื่มเมงกะลาบา เมืองไทย เป็นของที่ระลึกจากทางรายการ

ทั้งนี้ช่วงของการเปิดโอกาสให้ร่วมสนุกตอบคำถามนั้น มีที่มาจากแนวคิดในการใส่รหัส-ถอดรหัส (endcoding-decoding) ของฮอลล์ (Hall, 1990) โดยการใส่รหัสในลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการถอดรหัสว่าจะออกมาในทิศทางใด คือในจุดยืนเดียวกับผู้ส่งสาร ขณะเดียวกันก็ต้องการต่อรองความหมายใหม่ หรือขัดแย้งกับความหมายของผู้ส่งสาร เนื่องจากแนวคิดของฮอลล์ นั้น มุ่งประเด็นการศึกษาความหมายของผู้รับสารจากการใส่รหัสและถอดรหัส ออกมาอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้การตั้งคำถามแต่ละสัปดาห์นั้น ส่วนใหญ่เป็นหัวข้อเกี่ยวกับการนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ความหมายของคำศัพท์ภาษาไทย เพื่อเป็นการย้ำ และ ต้องการให้ผู้ฟังสนใจในสิ่งที่ชาวพม่าจะปรับสิ่งเหล่านี้ให้เข้ากับชีวิตของตน อันจะสามารถ เปลี่ยนอัตลักษณ์และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการตรวจสอบอัตลักษณ์ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้แต่ละครั้งที่มี การโทรศัพท์มาขอเพลงหรือโทรศัพท์มาตอบคำถามในรายการ ผู้ประสานงานก็จะจดชื่อและ หมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ไว้ทุกครั้ง เพื่อประมวลผลการติดตามรับฟังในช่วงที่ต้องลงพื้นที่ สัมภาษณ์ในช่วงท้ายของการทำวิจัยด้วยเช่นกัน

4) การเปิดให้เป็นช่วงฟรีสไตล์

ช่วงนี้เป็นการเปิดโอกาสให้แรงงานพม่าได้เล่าประวัติความเป็นมาตั้งแต่เดินทางข้ามแดนมาเมืองไทย การทำงาน รวมถึงการใช้ชีวิต หรือเปิดกว้างให้ชาวพม่าเขียนเกี่ยวกับตัวเอง ตามที่ต้องการ ไม่ว่าจะเป็นชีวิต ความรัก ความยากลำบาก ความทุกข์ใจ หรือความสุขที่ได้รับ ช่วงนี้ เป็นช่วงที่ต้องการให้ชาวพม่าที่ติดตามรายการแสดงการเปลี่ยนแปลงตนเองที่เป็นรูปธรรมออกมาให้เห็นผ่านสื่อ เป็นการตรวจสอบการเปลี่ยนความเป็นคนใช้ชีวิตแบบหลบซ่อน หรือใช้ชีวิตที่มองตัวเองเสมือนเป็นคนไร้ความหวังไร้คุณค่าในสังคม มาสู่ความมีชีวิตที่สาธารณะชนสามารถรับรู้ได้ เป็นการบอกกล่าวเล่าสู่กันฟังถึงความทุกข์ที่ผ่านมา สิ่งที่ต้องการจะทำหรือสิ่งที่อยากได้จากสังคม โดยเป็นการทำงานที่มาจากแนวคิดของ ฮอลล์ ในด้านการใส่รหัส-ถอดรหัส เช่นเดียวกัน ซึ่งลักษณะ การใส่รหัสเป็นแบบเปิดกว้างเพื่อ ไม่มีข้อบังคับหรือตัวเลือกใด ๆ เพื่อศึกษาการถอดรหัสออกมา ของแรงงานพม่าว่า การเปิดกว้างในรูปแบบอิสระนี้ ชาวพม่าพลัดถิ่นจะนำเสนอตนเองผ่านสื่ออย่างไร หรือไม่ และออกมาในทิศทางไหนใน 3 ประเภทที่ ฮอลล์ ให้แนวคิดไว้

ทางรายการก็ได้ทำแบบสอบถามสั้น ๆ เป็นภาษาพม่า ให้ผู้เขียนเดิม รายละเอียดของตนเองลงในช่องว่าง ซึ่งเนื้อหาของแบบสอบถามประกอบด้วย ชื่อ เบอร์โทรศัพท์ อายุ การศึกษา เพศ สิ่งที่ชอบในรายการ สิ่งใดที่ทางรายการนำเสนอไปและนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงประสบการณ์ในอดีต ปัญหาที่พบเจอเมื่อมาใช้ชีวิตในประเทศไทย ตลอดจน

สิ่งที่ต้องการเขียนในประเด็นอื่น ซึ่งทีมงานจะส่งแบบสอบถามนี้ให้กับผู้ฟัง และมีการรวบรวมกลับคืนมาสัปดาห์ละครั้งหลังจากดำเนินรายการเสร็จ ทั้งนี้หลังจากที่รวบรวมได้จำนวนหนึ่งหรือเมื่อถึงช่วงเวลาที่เป็นอย่างก่อนที่จะมีการปิดการออกอากาศสามสัปดาห์ ผู้ดำเนินรายการก็จะรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดมาสรุปและนำออกอากาศ ผู้ใดที่มีชื่อของदनออกอากาศในสามสัปดาห์นั้น ทางรายการก็จะมีของรางวัลชิ้นใหญ่มอบให้เป็นที่ระลึก โดยทีมงานได้จัดเตรียมข้าวสารหอมมะลิ 100% ขนาดบรรจุถุงละ 5 กิโลกรัมมามอบให้รายละ 1 ถุง เนื่องจากเห็นว่าข้าวสารเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน

3.3.2.2 แบบสัมภาษณ์ระยะ 3 เดือน และ 6 เดือน

แบบสัมภาษณ์ในระยะ 3 เดือน และ 6 เดือนนั้น แบ่งได้สามส่วนคือ การรับฟัง ซึ่งจะสอบถามทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับการออกอากาศของรายการ ความชัดเจน หรือรูปแบบรายการ ส่วนต่อไปคือเนื้อหา เช่นจะสอบถามเกี่ยวกับความสนใจในเนื้อหา ประโยชน์ที่ได้รับ รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือพฤติกรรมเมื่อฟังเนื้อหาในรายการแล้ว ส่วนที่สามคือ ส่วนของปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดจากการรับฟัง หรือปัญหาที่ทำให้ไม่สามารถนำสิ่งที่ได้รับจากทางรายการมาประยุกต์ใช้ได้ อย่างไรก็ตามแบบสัมภาษณ์ที่แสดงไว้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ซึ่งในการลงพื้นที่สัมภาษณ์จริง จะมีการสอบถามนอกเหนือหรือน้อยกว่าสิ่งที่แสดงไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคำตอบที่ได้รับว่าจะโยงไปสู่คำถามใหม่ด้วยการตั้งคำถามเพิ่มเติม ณ เวลานั้น หรือคำตอบที่สามารถสรุปจบ และหยุดการสัมภาษณ์เพราะได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว

การสัมภาษณ์ในระยะ 3 เดือน และ 6 เดือนนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มารวบรวมและปรับใช้ พัฒนา หรือออกแบบรายการเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ ซึ่งมาจากความเหมาะสมของเนื้อหาและความต้องการของแรงงานพม่าที่อย่างให้รายการออกมาในทิศทางใด

3.3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ 3

เป็นการวิจัยในด้านการศึกษการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงาน โดยรายละเอียดในการตรวจสอบผลของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะใช้เครื่องมือคือ แบบสัมภาษณ์ การใช้การสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลข้างต้นนั้นจัดเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ซึ่งมีลักษณะเจาะจงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ (โดยเฉพาะผู้ฟังรายการ) โดยเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ เช่น สอบถามสภาพการใช้ชีวิตทั่วไป กรณีฟังเป็นประจำ โดยคำถามจะโยงไปถึงเนื้อหาของรายการที่ผู้ฟังนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือความสนใจที่จะดำเนินกิจกรรมตามเนื้อหาหรือนำรายการนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องหลังจากการออกอากาศเสร็จสิ้นลง ส่วนต่อไปคือสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับสื่อวิทยุนี้ โดยจะโยงคำถามไปถึงความรู้สึก แนวคิดหากผู้ฟังผู้นั้นได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับทางรายการ ทั้งนี้คำถามส่วนใหญ่เชื่อมโยงจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ในหัวข้ออัตลักษณ์ และสื่อ

3.4 การเก็บข้อมูล นอกเหนือจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือวิจัยข้างต้น

3.4.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

อีกวิธีหนึ่งในการเก็บข้อมูลคือการนำวิธีการของการสังเกตแบบมีส่วนร่วมมาใช้ การมีส่วนร่วมนั้น ไม่ได้มีส่วนร่วมด้วยการเข้าไปคลุกคลีเป็นกลุ่มบุคคลเดียวกับกลุ่มที่จะถูกสังเกต หรือการเข้าไปมีกิจกรรมเดียวกับแรงงานพม่า แต่ทำได้ด้วยการเป็นผู้มีส่วนร่วมในลักษณะเสริมเครื่องมือในการวิจัย นั่นก็คือการเข้าไปเป็นผู้จัดรายการวิทยุ โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ การมีส่วนร่วมนั้นออกมาในรูปแบบที่เป็นบทบาทของการเป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุ ซึ่งทำหน้าที่ไม่เพียงจัดรายการเท่านั้น แต่ยังตอบคำถามหรือร่วมพูดคุยกับผู้ฟังที่เป็นแรงงานพม่าอีกด้วย ทั้งนี้ในการสังเกตเป็นลักษณะเกี่ยวกับปฏิกิริยา หรือความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมต่อรายการวิทยุ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอสิ่งใหม่ เป็นต้น

3.4.2 การสัมภาษณ์

เทคนิคในการใช้รวบรวมข้อมูลในลำดับถัดมานั้น เป็นการสัมภาษณ์บุคคลที่ฟังรายการ โดยประเด็นการสัมภาษณ์นั้นจะเป็นการสอบถามเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ชีวิต แนวคิด หรือการปฏิบัติตัวทั้งก่อนและหลังแรงงานพม่ารับฟังข่าวสาร สาระความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ จากรายการวิทยุ คำถามส่วนใหญ่จะเป็นคำถามปลายเปิด โดยกำหนดตัวผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ 30 คน อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ส่วนจะสัมภาษณ์ใครนั้นจะพิจารณาจากแบบสอบถาม ซึ่งจะคัดเลือกจากผู้ฟังรายการเป็นหลัก

การสัมภาษณ์ก็จะเป็นลักษณะของการสัมภาษณ์ทั้งกลุ่ม และเดี่ยวของตัวแรงงานพม่า โดยเป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีจุดสนใจเฉพาะ (focus interview) โดยใช้สัมภาษณ์ทั้งในการวิจัยขั้นตอนที่หนึ่งคือก่อนดำเนินรายการ สองคือระหว่างที่รายการยังออกอากาศอยู่ และสามคือหลังจากที่ครบกำหนดการออกอากาศแล้ว ทั้งนี้ในส่วนของการสัมภาษณ์ขั้นตอนสอง และสามที่ต้องมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัว หรือเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการรับสื่อ ข้อมูลสาระความรู้ การเรียนรู้ในเนื้อหาสาระนั้น รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับการนำสิ่งที่ได้มาประยุกต์ หรือพัฒนามาตนเอง โดยอาจต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ ตะล่อมกล่อมเกล่า (Probe) เนื่องจากเนื้อหาบางประการอาจเป็นสิ่งที่แรงงานพม่าใช้ความพยายามอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ หรือเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง หรือเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานเช่นการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเพื่อลบล้างทัศนคติว่าเป็นผู้ที่เปราะบางโรคร้าย หรือคำตอบอาจเป็นสิ่งที่ยากต่อการเปิดเผย หรือ เป็นสิ่งที่แรงงานพม่าไม่ต้องการเปิดเผยเท่าใดนัก เช่นการ

ปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเมื่อออกนอกพื้นที่ไปยังพื้นที่ที่มีคนไทย ขณะเดียวกันคำถามส่วนใหญ่ก็เป็นคำถามปลายเปิดอีกเช่นเดียวกัน ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์หากมีเนื้อหา หรือประเด็นใดที่น่าสนใจและสามารถนำไปสู่สิ่งที่ต้องการของงานวิจัย ก็อาจมีการถามคำถามนอกเหนือจากแบบสัมภาษณ์ ซึ่งประการสำคัญเพื่อไม่ให้แรงงานพม่ารวมถึงผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่นไม่รู้สึกรู้ว่าต้องนั่งตอบคำถาม จึงใช้การสัมภาษณ์เชิงพูดคุยโดยจะโยนบทสนทนาไปตามหัวข้อที่อยู่ในแบบสัมภาษณ์

3.4.3 การสังเกตทั่วไป

เทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลในลำดับต่อไปคือ การสังเกตทั่วไป การรวบรวมข้อมูลในลักษณะนี้จะกระทำตั้งแต่เริ่มต้นทำการวิจัย คือ การวิจัยในขั้นตอนที่หนึ่ง และต่อเนื่องถึงการวิจัยขั้นตอนที่สอง ในส่วนของการติดตามผลการรับฟัง และเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนที่สาม ที่แรงงานพม่ารับข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาสาระจากรายการวิทยุเรียบร้อยแล้ว โดยจะสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงในทุกด้าน อาทิ สภาพแวดล้อม การแต่งกาย การพูดจา การใช้ภาษาไทย ทักษะการคิด การใช้ชีวิต การมีกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่สอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรมของไทย เข้าใจในกฎหมาย ตัวอย่างการใช้ถนน การใช้ยานพาหนะ ฯลฯ

การสังเกตอีกด้านหนึ่งคือ เมื่อออกอากาศได้ระยะหนึ่ง และมีการพบปะจากลงพื้นที่หลายครั้ง จนเกิดความคุ้นเคยระหว่างผู้จัดรายการและผู้ฟัง การสังเกตในกรณีนี้จะสังเกตในลักษณะของการพูดคุย เนื้อหาสาระของบทสนทนา เมื่อมีการลกระยะห่าง และมีความใกล้ชิดเพิ่มขึ้น

3.4.4 การจดบันทึก

ในส่วนของการจดบันทึกนี้ จะเป็นการจดบันทึกทั้งต่อหน้า และเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างรับทราบอยู่แล้วว่าการทำครั้งนี้ เป็นการทำงานวิจัยที่ต้องมีการจดบันทึกรายละเอียดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งการจดบันทึกนั้น จะเป็นการจดบันทึกลงไปแบบสัมภาษณ์ตามคำถามที่ได้กำหนดไว้ และอาจมีการถามคำถามที่นอกเหนือแบบสัมภาษณ์แล้วแต่กรณี โดยมีเนื้อหาที่โยงไปในส่วนของการงานวิจัย การจดบันทึกนั้นรวมถึงการบันทึกข้อมูลกับการสังเกตสิ่งรอบข้าง และการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้ นอกจากนี้ระหว่างการจดบันทึกนั้น ก็จะมีการตีความในข้อมูลที่ได้รับด้วยเช่นกัน

3.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในการลงพื้นที่วิจัยนั้น การเริ่มต้นเริ่มต้นด้วยการทบทวนเอกสาร สำรวจและเก็บข้อมูลเบื้องต้นช่วงเดือนมีนาคม 2552 ข้อมูลที่ได้นำมาประกอบในการเตรียมรูปแบบรายการช่วงเดือนเมษายน 2552 เมื่อเตรียมรูปรายการแล้วจึงเริ่มต้นวางแผนเพื่อติดต่อประสานงานกับทางสถานีวิทยุในเดือนพฤษภาคม 2552 ซึ่งเมื่อได้รายการวิทยุเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงทำการประชาสัมพันธ์ และเริ่มดำเนินการคือออกอากาศรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2552-กุมภาพันธ์ 2553 รวมระยะเวลาออกอากาศ 9 เดือน โดยเมื่อรายการออกอากาศได้ 3 เดือนแรกจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ฟังหลังการออกอากาศครั้งที่ 1 การลงพื้นที่สัมภาษณ์นี้ทำทุก 3 เดือน เป็นจำนวน 2 ครั้ง จากนั้นเมื่อรายการดำเนินไปได้ 6 เดือน ก็ได้ลงพื้นที่ทุก 1 เดือนเพื่อนำข้อมูลที่ได้แต่ละครั้งมาประมวล ทั้งนี้การสัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถามหลัง 6 เดือนนั้นเป็นการดำเนินการเพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาออกอากาศในช่วงท้ายของการออกอากาศนอกเหนือจากเนื้อหาที่จัดเตรียมไว้ข้างต้น ซึ่งเมื่อรายการออกอากาศครบทั้ง 9 เดือนแล้ว จึงดำเนินการเก็บข้อมูลชุดที่ 3 คือการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และนำมาประมวลผล จากนั้นจึงเริ่มวิเคราะห์และเขียนผลงานวิจัยประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน 2553 รวมระยะเวลาในการลงพื้นที่ทั้งหมด 1 ปี 1 เดือน

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับแนวทางการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาจากแรงงานพมานั้น จะดำเนินการด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่แวดล้อมหรือเกี่ยวข้องกับแรงงานพมาดังนี้

ตารางที่ 3.3 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ

หัวข้อ	แหล่งตรวจสอบข้อมูล		
	ตัวแรงงานคนเดิมและ แรงงานคนอื่น	นายจ้าง	ผู้เกี่ยวข้องกลุ่มอื่นเช่น ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่จาก สำนักงานสวัสดิการและ คุ้มครองแรงงาน
เกี่ยวกับการใช้ ชีวิตประจำวัน การทำงาน และ การรับฟังรายการ ในภาพรวม	ตรวจสอบจากแรงงานด้วย ตนเองที่เป็นคนที่ถูก สัมภาษณ์ด้วยการถามซ้ำใน เรื่องเดียวกันและคนใหม่ที่ สัมภาษณ์ในภายหลัง		
รายละเอียดใน การทำงาน		ตรวจสอบจาก แรงงานก่อน จึงสัมภาษณ์ จากนายจ้าง ในภายหลัง	เป็นการตรวจสอบใน ภาพรวมของเงื่อนไขการ ทำงาน
การดำเนินชีวิต ทั่วไป และปัญหา ที่เกิดขึ้นกับ แรงงาน	ตรวจสอบจากแรงงานที่เป็น กลุ่มเป้าหมาย และแรงงาน กลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง	หัวข้อ สัมภาษณ์นั้น โยงไปถึง ปัญหาที่ นายจ้างได้รับ จากแรงงาน พม่าด้วย	ตรวจสอบกับฝ่ายความ มั่นคงและเจ้าหน้าที่ด้าน แรงงานในประเด็นที่ แรงงานสร้างปัญหา หรือ การกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ ทำงานและการใช้ชีวิต ประจำวัน
การรับสื่อ	ตรวจสอบจากตัวแรงงานเอง โดยสัมภาษณ์หลายครั้ง		

3.7 การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะนำผลสัมภาษณ์ที่ได้รับมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้ เช่น ศึกษาการย้ายถิ่นในภาพกว้างที่มาจากผลกระทบของโลกาภิวัตน์ตามแนวคิดของ อับปาตูรัย (Appadurai, 1996) ศึกษาผลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์ในด้านที่เกี่ยวกับเหตุผล ความจำเป็น รวมถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการย้ายถิ่น ของ แคสเซลส์ (Castles, 2000) และราเวนสไตน์ (Ravenstein, 1885) ศึกษาการสร้างและการเปลี่ยนอัตลักษณ์ด้วยการนำมาวิเคราะห์กับแนวคิดของ บาร์ธ (Barth, 1969) รวมถึงการเปลี่ยนอัตลักษณ์ที่ได้จากสื่อตามแนวทางของ ฮอลล์ (Hall, 1990) ซึ่งในส่วนของ ฮอลล์ นอกจากจะจะมีการออกแบบรายการวิทยุบนพื้นฐานของหลักการใส่รหัสแล้ว ยังนำผลที่ได้รับมาวิเคราะห์ร่วมกันในเชิงการถอดรหัสของแรงงานพม่าด้วย สำหรับผลการวิจัย โดยเฉพาะเนื้อหาของบทสัมภาษณ์ก็มีการนำมาเชื่อมโยงกับแนวคิดของ อับปาตูรัย เมื่อได้ผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงอัตลักษณ์หลังจากการรับสื่อเสร็จสิ้นลง โดยวิเคราะห์ร่วมกับผลจากโลกาภิวัตน์ใน 3 ด้านด้วยกันคือการเคลื่อนย้ายผู้คน ethnoscares, การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารหรือ mediascapes, และการเคลื่อนไหวของอุดมการณ์หรือ ideoscapes พร้อมกับการศึกษาอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการรับสื่อในมุมมองของ ฮอลล์ อีกด้วย

ส่วนการนำเสนอข้อมูลนั้น จะมีการนำเสนอเป็นตารางหากผลที่ได้ต้องมีการแบ่งประเภทหรือเป็นตัวเลข และแสดงเป็นภาพหากข้อมูลนั้นเกิดการเชื่อมโยงกัน ทั้งนี้ก็จะมีการนำเสนอเป็นความเรียงด้วยเช่นกันหากต้องมีการอธิบายในเชิงลึก และเมื่อต้องการแสดงให้เห็นเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ก็จะนำบทสัมภาษณ์มานำแสดงด้วยเช่นกัน

บทที่ 4

สื่อในจังหวัดเชียงราย ชีวิตการทำงาน และการรับสื่อของแรงงานพม่า

ข้อมูลที่พบจากการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงงานพม่า และการจัดรายการวิทยุหรือการทำงานผ่านสื่อชุดนี้ มีสิ่งที่น่าสนใจหลายด้าน ในบทนี้จะนำข้อค้นพบจากประเด็นตามวัตถุประสงค์เบื้องต้นมาแสดง โดยจำแนกรายละเอียดไว้ 3 เรื่องด้วยกันคือ

4.1 สื่อในจังหวัดเชียงราย

4.1.1 ประเภทของสื่อในจังหวัดเชียงราย

สังคมของการใช้สื่อในจังหวัดเชียงรายนั้น ไม่ค่อยมีความต่างจากการใช้สื่อในจังหวัดอื่น ๆ นัก โดยเฉพาะประเภทของสื่อที่นำมาใช้ เช่น โทรศัพท์ วิทยุ จานดาวเทียม แผ่นป้าย สิ่งพิมพ์ และเสียงตามสาย

4.1.1.1 สื่อโทรศัพท์

การใช้สื่อโทรศัพท์นั้นจะมาจากส่วนกลาง²³ เป็นหลัก ส่วนใหญ่ที่พักอาศัยของชาวเชียงราย ชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนดอย ที่ราบสูง หรือแรงงานต่างด้าวต่างก็มีเครื่องรับโทรศัพท์กันเกือบทุกครัวเรือน เนื้อหาสาระ ข่าวสารต่าง ๆ ที่ได้จากโทรศัพท์นั้น ชาวเชียงรายและผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายก็ได้รับตรงกับผู้คนที่อยู่ในจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ แต่การติดตามรับสื่อประเภทนี้อาจมีไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มคน และการทำงาน ตลอดจนสภาพแวดล้อมในการรับข่าวสาร เช่น สภาพอากาศ เป็นต้น

4.1.1.2 สื่อวิทยุ

ผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายจะได้รับเนื้อหาแยกเป็นสองส่วนคือ รายการวิทยุที่มีการจัดรายการและออนไลน์จากส่วนกลางเช่นเดียวกับกรุงเทพมหานครฯ ซึ่งสารก็จะเป็นเนื้อหา

²³ ส่วนกลาง คือ ที่ที่มีการผลิตสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร เนื้อหา สาระ และรูปแบบความบันเทิงต่าง ๆ คือ กรุงเทพมหานครฯ โดยรับข้อมูลดิบมาจากส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ และผ่านกระบวนการผลิตที่กรุงเทพมหานครฯ จากนั้นก็นำออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ และสถานีวิทยุไทยพีบีเอส

เดียวกันทั่วประเทศด้วย และรายการวิทยุที่มีการดำเนินรายการภายในจังหวัดโดยเนื้อหาจะเป็น ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อีกทั้งการใช้ภาษาก็จะมีบางรายการที่ใช้ภาษาถิ่น เช่นใน จังหวัดเชียงรายมีการนำภาษาพื้นเมืองเหนือ หรือเรียกว่าภาษาเหนือมาออกอากาศ การประชาสัมพันธ์ หรือการโฆษณาจะมีการนำภาษาเหนือมาใช้โดยนำเพลงล้านนามาประกอบ และมีการนำเนื้อหาที่ เกี่ยวข้องภายในจังหวัดมาเสนอ เช่น การใช้ข่าแมลง ข้อมูลเนื้อหาเกี่ยวกับพืชไร่ การประชาสัมพันธ์ งานทางวัฒนธรรมของจังหวัดต่าง ๆ

สื่อวิทยุในจังหวัดเชียงรายนี้มีการนำภาษาถิ่นอื่นมานำเสนออย่างหลากหลายดังที่ กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ เนื่องจากจังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อน บ้าน และภูมิประเทศเป็นเทือกเขา มีผู้คนที่มีมาจากหลายเผ่าพันธุ์มาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึง มีสถานีวิทยุบางแห่งนำภาษาถิ่นมาออกอากาศดังที่ได้ให้เนื้อหาบางส่วนไว้ในบทที่ 1 สำหรับผู้ที่ เข้าถึงสื่อวิทยุในจังหวัดเชียงรายนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การขับรถ ก็จะมีการเปิดวิทยุขณะอยู่ในรถ การขายของในตลาดสด การทำไร่ ทำนา การขายของ หน้าที่ร้านที่ต้องนั่งประจำรถตุ๊กตุ๊ก ผู้ป่วยในโรงพยาบาล หรือผู้ที่ทำงานในโรงงาน เป็นต้น ดังนั้นผู้ที่ เข้าถึงสื่อวิทยุก็จะเป็นคนทุกประเภทตั้งแต่ผู้ที่มีรายได้มาก ปานกลาง ไปสู่ผู้ที่มีรายได้น้อย

4.1.1.3 จานดาวเทียม

จานดาวเทียมเป็นสื่อที่มีการใช้เฉพาะกลุ่ม โดยผู้ที่จะมีบริโภครายการผ่านจานดาวเทียม นั้น ต้องมีกำลังทรัพย์บางส่วนในการซื้อหา ติดตั้ง และรับชมผ่านเครื่องรับโทรทัศน์ อีกทั้งต้องเป็นกลุ่ม คนที่มีความสนใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่ผู้ผลิตจานดาวเทียมกำหนดไว้เป็นหัวข้อหลัก ถึงแม้จะมีเนื้อหา บางส่วนไม่ต่างจากสื่อโทรทัศน์หลัก เช่นจานดาวเทียมจากบริษัท ทู คอรัปอเรชั่น ที่มีช่องรายการ ที่ผู้ผลิตกำหนดไว้ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะมาจากทั่วทุกมุมโลก เช่นช่องกีฬา ภาพยนตร์ สารคดี ข่าว บันเทิง รายการปกิณกะ²⁴ หรือเพลง เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้ที่บริโภคสื่อจากจานดาวเทียมในจังหวัด เชียงราย ก็จะเป็นผู้บริโภครายการเฉพาะกลุ่มที่มีจุดสนใจเฉพาะ

4.1.1.4 แผ่นป้าย

สื่อนี้จะเป็นสื่อที่ผู้คนภายในจังหวัดเชียงรายเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย เนื่องจากเป็นสื่อที่ ติดตั้งอยู่ตามสถานที่ที่มีการจราจรหรือ ผู้คนเดินทางมองเห็นหรือสังเกตได้อย่างชัดเจน สื่อนี้มี ขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารภายในจังหวัด แต่ส่วนใหญ่ จะเป็นเรื่องของการโฆษณาประชาสัมพันธ์เป็นหลัก เช่น เมื่อมีการจัดการเลือกตั้งภายในจังหวัด หรือ เมื่อมีการจัดงานประเพณีทางวัฒนธรรม ก็จะมีการขึ้นป้ายเป็นรูปภาพสีสดต่าง ๆ และข้อความ

²⁴ รายการปกิณกะ คือรายการที่มีเนื้อหาหลากหลายออกไป เช่น เกมสโว์ รายการสุขภาพ การทำอาหาร การนำ เสนอเรื่องแปลก สถานที่ท่องเที่ยว หรือสถานที่ และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ที่ระบุเกี่ยวกับชื่องาน สถานที่ วันเวลา รวมถึงผู้ที่สนับสนุนเป็นต้น การใส่ข้อความก็จะเป็นข้อความสั้น กระชับ ชัดเจน เนื่องจากผู้ที่บริโภคสื่อประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้คนเดินทางที่จะมีโอกาสรับสารในระยะเวลาอันสั้น อย่างไรก็ตามสื่อแผ่นป้ายนี้เป็นสื่อที่ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องเสียกำลังทรัพย์ในการรับสารเลย อีกทั้งเป็นสื่อที่จะมีการปรับเปลี่ยนเสมอ และมีความหลากหลายสำหรับภาษาที่เขียนบนแผ่นป้ายนั้นก็จะเป็นภาษาไทยกลาง ยกเว้นบริเวณชายแดน หรือชุมชนเฉพาะก็จะมีภาษาถิ่น หรือภาษาเฉพาะตามสังคมที่กลุ่มคนบริเวณนั้นใช้กำกับไปด้วย เช่น ตามแนวชายแดนบริเวณ อ.แม่สาย ก็จะมีภาษาไทย และภาษาพม่า หรือบริเวณที่ราบสูงก็จะมี ภาษาไทยและภาษาจีน เป็นต้น

4.1.1.5. สิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์จะออกมาในรูปแบบหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น จะเป็นเรื่องราวครอบคลุมเหมือนหนังสือพิมพ์ที่มาจากสื่อกลาง เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ เพียงแต่แตกต่างกันตรงที่เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดเชียงรายเท่านั้น อาจมีการพาดหัวหรือเนื้อหาส่วนในที่เป็นภาษาพื้นเมืองบ้าง เพื่อความเข้าใจของผู้อ่านที่มีการใช้ภาษาเฉพาะ ส่วนการออกจำหน่ายนั้นส่วนใหญ่จะเป็นรายปักษ์หรือ 15 วัน หรือรายเดือน การเข้าถึงสื่อชนิดนี้ก็จะกลุ่มเฉพาะอีกเช่นเดียวกัน ผู้ที่สนใจส่วนมากก็จะเป็นคนท้องถิ่น

4.1.1.6. เสียงตามสาย

สื่อประเภทเสียงตามสายนี้ เป็นสื่อที่มีการเฉพาะเจาะจงถึงลงหรือแคบลงไปอีกเมื่อเทียบกับสื่ออื่นที่กล่าวมา เป็นการเฉพาะทั้งพื้นที่ และเนื้อหา โดยในทางพื้นที่นั้นจะมีการประกาศเสียงตามสายภายในตำบลเท่านั้น ผู้ที่กระจายข่าวสารอาจเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำเสนอข่าวสารที่ถูกบันทึกภายในตำบลนั้นทราบหรือปฏิบัติพร้อมทั่วหน้ากัน เช่น หากมีการเลือกตั้งภายในตำบลก็จะประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งข่าวเกี่ยวกับวัน เวลาการเลือกตั้งรวมถึงสถานที่และการเตรียมเอกสารที่ถูกต้อง เป็นต้น การใช้สื่อเสียงตามสายส่วนใหญ่จะใช้ดนตรี หรือ เพลงเป็นตัวนำก่อนการประกาศ เพื่อให้ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงได้ทราบว่าหากมีกิจกรรมอื่นใดที่กำลังดำเนินอยู่ ให้เตรียมตัวฟัง และส่วนใหญ่จะประกาศในช่วงเช้า และช่วงเย็น

4.1.2 การใช้สื่อวิทยุของรัฐในจังหวัดเชียงรายเพื่องานวิจัย

จากที่ได้รายละเอียดเกี่ยวกับสื่อในจังหวัดเชียงรายข้างต้น พบว่าการที่จะเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยคือแรงงานงานพม่าในโรงงานทอผ้า นั้น ดูเหมือนสื่อวิทยุจะมีความเหมาะสมที่สุด การทำงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสื่อ หรือใช้สื่อเป็นปัจจัยหลักในการทำงาน เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่จะตรวจสอบผลที่ได้รับจากสื่อ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้กลุ่มตัวอย่างคือแรงงานพม่าเข้ามามีส่วนร่วมในสื่ออีกด้วย ประการสำคัญสื่อชิ้นนี้ต้องเป็นสื่อที่ผู้วิจัยสามารถกำหนด

ทิศทางได้ เช่น เนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวแรงงานหรือสังคมหลังการใช้สื่อ

การนำสื่อใดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างนั้น ได้มีการพิจารณาถึงองค์ประกอบหลายด้านโดยเฉพาะโอกาสในการรับสื่อ ซึ่งหลังจากได้พิจารณาสื่อหลายประเภท อาทิ สื่อโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ แผ่นป้าย สื่อประเภทความบันเทิงที่สามารถผลิตเองได้อย่างการนำแผ่นซีดีที่ใส่เนื้อหาตามต้องการมาเป็นองค์ประกอบ ทั้งหมดก็ล้วนแล้วแต่มีข้อจำกัดแตกต่างกันไป เช่น หากนำสื่อโทรทัศน์มาใช้ ก็พบปัญหาว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่จะบริโภคสื่อโทรทัศน์ค่อนข้างน้อย เนื่องจากเวลาที่มีจำกัด อีกทั้งเป็นสื่อที่ผู้วิจัยไม่สามารถกำหนดเนื้อหาและรูปแบบได้ การนำแผ่นซีดีมาใช้ ถึงแม้สามารถกำหนดเนื้อหา และรูปแบบได้ ก็ยังพบปัญหาในการถ่ายทอดสาร และความไม่เป็นธรรมชาติ²⁵ ดังนั้นจึงพิจารณาเห็นว่า สื่อวิทยุมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นสื่อที่ผู้วิจัยสามารถกำหนดเนื้อหา เวลา และรูปแบบรวมถึงภาษาในการออกอากาศได้เอง อีกทั้งเป็นสื่อที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างเป็นธรรมชาติคือการเปิดฟังรายการโดยไม่มีการบังคับ เช่นเดียวกับผู้ฟังทั่วไปที่ต้องการฟังรายการวิทยุ อีกทั้งการออกอากาศก็ผ่านทางคลื่นที่มีการออกอากาศตามปกติไม่ใช่คลื่นพิเศษที่ต้องมีการตั้งเสาเพิ่มเติมเหมือนสื่อโทรทัศน์ที่มีการนำเสนอผ่านจานดาวเทียม และรูปแบบของการออกอากาศโดยผู้วิจัยจะทำหน้าที่เสมือนผู้ดำเนินรายการวิทยุตามปกติที่มีอยู่ในสังคม และประการสำคัญสื่อวิทยุเป็นสื่อที่มีความเป็นไปได้ในการรับสาร เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงกลุ่มแรงงานดังกล่าวได้อย่างไม่ยุ่งยาก เนื่องจากแรงงานที่ทำงานในโรงงานตามที่กำหนดไว้ในกลุ่มเป้าหมายนั้น เป็นแรงงานที่ทำงานประจำที่ ในสถานที่จำกัด และเวลาออกอากาศก็น้อยกว่าเวลาทำงาน แรงงานพม่าสามารถเปิดฟังรายการไปจนจบ และทำงานต่อได้ ยกเว้นกรณีที่แรงงานจะไม่ประสงค์จะฟังรายการเท่านั้น

เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ แรงงานพม่านอกจากจะได้ฟังสาระความรู้ต่างๆจากทางรายการได้แล้ว ยังสามารถมีส่วนร่วมกับสื่อได้ในหลายรูปแบบ เช่น การขอเพลง การเล่นเกมส์ การเสนอแนะ ตลอดจนช่วงเปิดฟรี คือฟรีทางด้านกิจกรรมหรือการแสดงออกทางความคิด ที่แรงงานสามารถแสดงความต้องการ เรียกร้อง หรือดำเนินกิจกรรมใดที่ไม่ผิดกฎหมาย หรือกระทบถึงความมั่นคงได้อย่างอิสระ ดังนั้น สื่อวิทยุจึงเป็นสื่อที่เหมาะสมได้รับเลือกให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในงานวิจัย

²⁵ ความเป็นธรรมชาติในความหมายนี้คือ เป็นสื่อที่สามารถเผยแพร่ได้ปกติในสังคมไม่มีการบังคับให้มีการรับสาร ซึ่งผู้รับสารกลุ่มใดก็ได้สามารถบริโภคสารนั้นได้ และการจะรับสารหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้รับสาร โดยตรงว่าประสงค์จะรับสารนั้นหรือไม่

สำหรับการประสานงานนั้น การจัดรายการวิทยุโดยใช้ภาษาพม่าควบคู่กับภาษาไทยในการดำเนินรายการนั้น ยังไม่เคยมีการออกอากาศในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมาก่อน²⁶ ทำให้สถานีวิทยุหลายสถานีให้ความสนใจ โดยเฉพาะสถานีวิทยุชุมชน และสถานีวิทยุหลัก²⁷ เช่น สถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ แต่สถานีวิทยุบางแห่งยังไม่มีนโยบายในการใช้ภาษาพม่าในการจัดรายการเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคง เนื่องจากก่อนหน้านี้แนวทางการจัดรายการตามรูปแบบของงานวิจัยในช่วงต้น จะใช้ภาษาพม่าออกอากาศโดยปราศจากการออกอากาศพร้อมภาษาไทย ซึ่งหลังจากที่พยายามติดต่อประสานงานในการขอเช่าเวลาออกอากาศก็พบว่า สถานีวิทยุบางแห่งมีความกังวลทางด้านความมั่นคงหากใช้ภาษาพม่าในการทำรายการเพียงภาษาเดียว ทำให้ต้องมีการปรับรูปแบบรายการเป็นรายการวิทยุสองภาษา คือดำเนินรายการภาษาไทยโดยผู้ดำเนินรายการ 1 คน คือผู้วิจัย และตามมาด้วยภาษาพม่าโดยมีผู้ดำเนินรายการ 2 คนสลับกันในแต่ละสัปดาห์ ส่วนสถานีวิทยุชุมชน หรือสถานีวิทยุที่เป็นของเอกชนนั้น มีความสนใจที่จะให้จัดรายการในรูปแบบนี้โดยไม่จำเป็นต้องมีภาษาไทยเป็นตัวกำกับควบคู่ก็ได้ แต่ค่าใช้จ่ายในการซื้อเวลาออกอากาศมีราคาแพงกว่ารายการวิทยุของรัฐประมาณ 10 เท่า ทำให้การซื้อเวลาจัดรายการวิทยุกับเอกชนเป็นทางเลือกสุดท้ายของผู้วิจัย

อย่างไรก็ตามระหว่างการประสานงานการขอเช่าเวลาออกอากาศตามสถานีต่าง ๆ สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน หรือวิทยุ ร.ด.เชียงราย มีความสนใจที่จะให้ช่วงเวลาโดยควรจัดรายการในลักษณะสองภาษา จึงแบ่งช่วงเวลาว่าง โดยสามารถจัดแบ่งช่วงการออกอากาศได้ในวันเสาร์ระหว่างเวลา 10:00-11:00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการรับฟังของแรงงานพม่าที่ทำงานในโรงงาน โดยเสียค่าใช้จ่ายสำหรับดำเนินรายการเป็นรายเดือนที่ถูกกว่าวิทยุชุมชน และวิทยุหลักเอกชน

²⁶ สถานีวิทยุในพื้นที่จังหวัดเชียงรายนั้น มีการนำภาษาอื่นนอกเหนือจากภาษาเมืองเหนือ และภาษาไทยกลางมาใช้ในการดำเนินรายการ จำนวน 9 ภาษา อาทิ ภาษากระเหรี่ยง ภาษาอาข่าฯ แต่ยังไม่เคยมีสถานีวิทยุคลื่นใดนำภาษาพม่ามาออกอากาศ อันเนื่องมาจากเหตุผลทางเทคนิค เช่นผู้ที่ดำเนินรายการเป็นภาษาพม่า และเหตุผลทางด้านความมั่นคง

²⁷ สถานีวิทยุหลัก เป็นคำที่เป็นภาษาพูด สำหรับใช้ในวงการสื่อวิทยุ โดยมีความหมายถึงสถานีวิทยุราชการ หรือสถานีวิทยุที่ได้รับความนิยม โดยมีทั้งหมด 7 สถานีดังนี้

FM. 90.75 สถานีวิทยุ รด. (กองทัพบก)

FM. 94.25 สถานีวิทยุทหารอากาศ 015

FM. 95.75 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (สวท.)

FM. 100.25 สถานีวิทยุ 914 กรป.กลาง

FM. 101.25 สถานีวิทยุ อสมท.

FM. 103.00 สถานีวิทยุกรมประมง (ร่วมด้วยช่วยกัน)

FM. 92.75 สถานีวิทยุตำรวจภูธรเชียงราย (ฟังชัดเจนพื้นที่ อ.แม่ลาว)

การจัดรายการวิทยุในส่วนของงานวิจัยที่ออกแบบมานี้ จึงเริ่มต้นขึ้น และใช้ระยะเวลาในการจัดรวมทั้งหมด 9 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 6 มิถุนายน 2552-วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2553 โดยใช้เวลาในการประชาสัมพันธ์รายการประมาณ 1 เดือนก่อนที่มีการออกอากาศ เนื่องจากเป็นการออกอากาศเพียงสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง การจะให้รายการเป็นที่นิยมในการฟังทางทีมงานวิจัยเห็นว่าควรต้องใช้เวลาต่อเนื่องยาวนานโดยไม่ควรออกอากาศน้อยกว่า 4 เดือน และการที่รายการยุติการออกอากาศช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์นั้น เป็นเพราะช่วงเวลาหลังจากนี้ไปแรงงานพม่าบางส่วนก็จะพักการทำงานในโรงงาน และเดินทางกลับไปทำนา ด้วยการรับจ้างทำนา หรือบางส่วนเดินทางกลับประเทศพม่า เพื่อไปทำนายังประเทศของตน ซึ่งเป็นช่วงฤดูเริ่มต้นการทำนาและจะไม่มีโอกาสรับฟังรายการที่จัดขึ้นเลย

4.2 การทำงานและรูปแบบชีวิตของแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้า

4.2.1 การเข้ามาทำงานในโรงงาน

ชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในเมืองไทยนั้น ส่วนใหญ่จะเดินทางข้ามแดนมาในสองลักษณะด้วยกัน คือเดินทางข้ามแดนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ผิดวัตถุประสงค์ เป็นการเดินทางผ่านจุดผ่านแดนด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน เช่นแบบเข้าไป-เย็นกลับ หรือแบบ 7 วัน และมีใบผ่านแดนถูกต้อง แต่หลังจากข้ามเขตแล้วก็ได้ไม่ได้เดินทางกลับตามที่กำหนดไว้ แต่ทั้งใบผ่านแดนและอยู่หางานทำในประเทศไทย ลักษณะต่อไปเป็นการข้ามแดนที่ผิดกฎหมาย ใช้วิธีเดินทางลัดเลาะตามตะเข็บชายแดน และเมื่อมาถึงชายแดนก็ได้รับความช่วยเหลือจากญาติหรือนายหน้า²⁸ เพื่อใช้ชีวิตและทำงานในประเทศไทยต่อไป

ส่วนการหางานทำนั้น ชาวพม่าจะไม่เดินทางไปยังห้างร้าน หรือสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งงานเพื่อขอร้องงานทำ แต่เป็นงานที่ได้มาจากการชักชวน และบอกต่อ แรงงานที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในโรงงานทอผ้าแห่งนี้ ส่วนใหญ่จะเดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และทำงานได้ระยะหนึ่ง มีการทำงานอย่างอื่นมาก่อนที่จะเข้ามาทำงานในโรงงาน เช่น การทำงานขายของหน้าร้านในอำเภอแม่สาย การทำไร่หรือการทำสวน การทำงานร้านอาหาร หรือ การทำงานปอกหัวหอมกระเทียม ซึ่งเมื่อแรงงานเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้ระยะหนึ่งก็จะรู้จักกับเพื่อนแรงงาน รวมถึงนายจ้างคนไทยมากขึ้น หรือได้รับคำแนะนำจากญาติ จึงเริ่มมีการชักชวนกันมาทำงานในโรงงาน

²⁸ นายหน้านั้นอาจเป็นคนไทย หรือชาวพม่าก็ได้ ผู้ที่เป็นนายหน้าจะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการหาชาวพม่าและส่งไปทำงานยังพื้นที่ แหล่งงานหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการแรงงานพม่าไว้ทำงาน

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลการเดินทาง และการเข้ามาทำงานของแรงงานพม่า

ชื่อ	บ้านเกิด	การเดินทาง	ระยะเวลา	การเข้าทำงาน
นายจีวัน	ตองจี	นั่งรถโดยสาร	1 วันเต็ม	มีการแนะนำจากเพื่อน ตอนนี้ทำงานได้ 6 เดือน
นางอะหมี่	เซียงตุง	นั่งรถโดยสาร	ครึ่งวัน	มีการแนะนำจากเพื่อนจากนั้นก็พาแฟนมาทำงานในที่เดียวกัน ตอนนี้ทำงานได้ 9 เดือน
นางสาวเม เต็น	มันท เลย์	นั่งรถโดยสาร	3 วัน	พ่อแม่ทำงานในเมืองไทยอยู่แล้ว จึงเดินทางตามมาในภายหลัง และได้ทำงานในโรงงานจากญาติ ทำงานได้ 2 เดือน
นางสาวมะ ทาตา	ตาซี	นั่งรถโดยสาร	2 วัน	มีการแนะนำจากเพื่อน ตอนนี้ทำงานได้ 6 เดือน
นายจ่อ นาย	มันท เลย์	นั่งรถโดยสาร	3 วัน	ได้รับคำแนะนำจากญาติ ทำงานได้ 5 เดือน

หมายเหตุ. ข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

4.2.2 ลักษณะการทำงานและค่าตอบแทน

ลักษณะการทำงานนั้น ลูกจ้างจะทำงานกับเครื่องจักร คือเครื่องทอผ้า ซึ่งต้องใส่ด้ายทอหรือบางครั้งต้องทำตามลายและแบบที่ถูกกำหนดไว้ หรือที่ลูกจ้างต้องการ ลูกจ้างในโรงงานจะได้รับการฝึกให้ดูแลเครื่องจักร มีเจ้าหน้าที่โรงงานคอยฝึกงานสำหรับคนงานที่มาใหม่ เวลาในการทำงานนั้นก็เริ่มต้น 8:00-17:00 น. และพักกลางวันในเวลา 12:00 น. แต่หากมีการสั่งสินค้าเป็นจำนวนมาก นายจ้างก็จะให้แรงงานทำงานล่วงเวลาโดยเริ่มตั้งแต่ 18:00-23:00 น. ตั้งแต่วันจันทร์-วันเสาร์ และมีวันหยุด 1 วันคือวันอาทิตย์ ส่วนรายได้นั้นลูกจ้างจะได้รับเป็นรายเดือน เดือนละ 4,000 บาท เมื่อมีการสั่งสินค้าเข้ามาเป็นจำนวนน้อย แต่หากมีการสั่งสินค้าเป็นจำนวนมากก็จะได้ค่าแรงเดือนละ 6,000 บาท ขณะที่ค่าตอบแทนในการทำงานล่วงเวลานายจ้างก็จะให้ค่าแรงเป็นชั่วโมง ๆ ประมาณละ 18-20 บาท แรงงานส่วนใหญ่ที่ทำงานในโรงงานนั้นจะมีที่พักในโรงงานและบริเวณนอกโรงงานที่เป็นสถานที่ใกล้เคียง ซึ่งก็จะเป็นการง่ายในเดินทางมาทำงาน

การทำงานในโรงงานแห่งนี้ ลักษณะการทำงานเป็นการทำงานซ้ำไปซ้ำมา เป็นการทำงานแบบเดิม ๆ เหมือนการทำงานในโรงงานที่มีเครื่องจักรทั่วไป มีความแตกต่างแต่เพียงการสั่งสินค้าหรือการสั่งให้ผลิตผ้าเท่านั้น โดยหากมีการสั่งสินค้าจำนวนมาก การทำงานก็จะเป็นไปในลักษณะที่

ระบุไว้ข้างต้น แต่หากมีการสั่งสินค้าน้อย จำนวนแรงงานก็จะมีมากกว่าความต้องการใช้แรงงานผลิต ดังนั้นแรงงานบางคนก็จะถูกจ้าง และมีแรงงานบางส่วนไม่มีงานทำ ด้วยเหตุนี้ทำให้แรงงานที่ว่างงานจำเป็นต้องออกไปหางานชั่วคราวทำนอกโรงงาน ซึ่งนายจ้างก็ไม่ขัดข้อง อย่างไรก็ตามลักษณะการทำงานในโรงงานทอผ้าแห่งนี้ก็ไม่มีสิ่งใดเป็นตัวกำหนดความแน่นอนให้กับลูกจ้างได้ การมีงานทำขึ้นอยู่กับคำสั่งสินค้า ซึ่งการสั่งสินค้าก็จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

4.2.3 รูปแบบการใช้ชีวิตจากภาพสะท้อนการทำงานในโรงงานทอผ้า

เนื่องจากลักษณะการทำงานเป็นการทำงานกับเครื่องจักรที่มีการหมุนวนไปมาแต่สิ่งเดิม ๆ ไม่มีสิ่งใดใหม่ มีแต่ความซ้ำซากจำเจ รูปแบบการใช้ชีวิตจึงไม่หวือหวาตื่นเต้น แรงงานพม่าเริ่มต้นการทำงานในช่วงเช้า พัก 1 ชั่วโมงสำหรับมือกลางวัน และ 1 ชั่วโมงในช่วงเย็น ก่อนกลับเข้ามาทำงานอีกครั้งเมื่อมีการทำงานล่วงเวลา จากนั้นก็เข้านอนในเวลากลางคืน การมีกิจกรรมก็มีเพียงช่วงเย็นเช่น หากไม่ต้องการทำงานล่วงเวลา ผู้ชายก็เล่นฟุตบอล และผู้หญิงก็จับกลุ่มพูดคุยกันในหมู่ผู้หญิง จากนั้นอาจจะดูละครก่อนนอนในช่วงสุดท้ายของวัน

ภาพสะท้อนของชีวิตการทำงานดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดความสนุกสนาน หรือความท้าทายในชีวิต ไม่มีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หรือแรงจูงใจในชีวิต ชาวพม่าส่วนใหญ่มีชีวิตไปเพียงให้ผ่านแต่ละวันไปเท่านั้น เนื่องจากการทำงานเป็นลักษณะเหมือนกัน หรือทำซ้ำกันทุกวัน รูปแบบการใช้ชีวิตจึงไม่ต่างจากเครื่องจักรที่เปิดเครื่องในตอนเช้า และดึงปลั๊กออกในช่วงเย็นในโรงงานมากนัก

ยิ่งไปกว่านั้นจากที่สรุปได้จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวพม่านอกจากจะต้องจำใจอยู่กับการทำงานที่ไม่ได้สร้างสรรค์สิ่งใหม่แล้ว ยังเกิดความรู้สึกถึงความไม่มั่นคงในชีวิตอีกด้วย เนื่องจากไม่รู้ว่าจะช่วงไหนที่จะไม่มีการสั่งสินค้าเข้ามา นั่นหมายความว่าเมื่อหยุดสั่งสินค้า รายได้ก็หยุดลง ขณะที่เวลาแห่งความจำเป็นในการใช้จ่ายไม่ก็ไม่เคยหยุดเดิน ช่วงเวลานั้นชีวิตก็แทบจะไม่มีจุดหมายใด ๆ เลย

4.2.4 ทักษะของนายจ้าง และคนไทยในสังคมไทยต่อแรงงานพม่า

4.2.4.1 ทักษะของนายจ้าง²⁹ ต่อการทำงานของแรงงานชาวพม่า

นายจ้างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญตรงกันต่อกรณีการทำงานของแรงงานพม่า แบ่งได้เป็นหลายลักษณะ คือ แรงงานชาวพม่าเป็นกลุ่มที่เปลี่ยนงานบ่อยกว่ากลุ่มแรงงานชนชาติอื่น สาเหตุนี้ นายจ้างหลายคนก็ยอมรับว่าอาจมาจากการทำงานหนัก หรือค่าตอบแทนน้อย แต่แรงงานกลุ่มอื่นไม่

²⁹ บทสัมภาษณ์นายจ้างคนไทยจากหลากหลายอาชีพ เช่นนายจ้างที่เป็นเจ้าของร้านถ่ายรูป 1 แห่ง นายจ้างที่เป็นเจ้าของและเจ้าหน้าที่ในโรงแรม 3 แห่ง และนายจ้างในโรงงาน 1 แห่ง นายจ้างที่มีแรงงานพม่ารับใช้ภายในบ้าน 1 แห่ง นายจ้างร้านอาหาร 3 แห่ง นายจ้างร้านซักแห้ง 1 แห่ง

ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยไทใหญ่ หรือกลุ่มคนที่มาจากที่ราบสูงของไทยกลับมีความอดทนมากกว่า ถึงแม้มีเงื่อนไขการทำงานที่ไม่ต่างกัน แรงงานพม่าเป็นกลุ่มที่ขาดความรับผิดชอบ อาจเป็นด้วยลักษณะของงานที่ทำ และไม่มีสัญญาการทำงานรวมถึงแรงงานหลายคนเป็นแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียนกับสำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย ก็เป็นองค์ประกอบให้ชาวพม่าไม่มีความรับผิดชอบเท่าที่ควร หากไม่พอใจนายจ้าง หรือรูปแบบการทำงาน ชาวพม่าส่วนใหญ่ก็จะหนีงาน และจากไปโดยปราศจากความรับผิดชอบ หรือแม้แต่การแจ้งให้นายจ้างทราบล่วงหน้า แต่นอกเหนือจากสาเหตุด้านการทำงานแล้ว ชาวพม่าก็หนีงานเพราะกลับไปเยี่ยมบ้าน หรือเยี่ยมญาติโดยไม่มีการแจ้งด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุสืบเนื่องในข้อ 1 และ 2 ทำให้นายจ้างหลากหลายอาชีพที่ต้องการลูกจ้างเพื่อทำงานอย่างแท้จริง จะหลีกเลี่ยงการจ้างชาวพม่ามาทำงาน ยกเว้นนายจ้างที่ต้องการจ่ายค่าแรงในราคาถูกเป็นหลักก็จะจ้างชาวพม่ามาในกิจการของตน อีกประการคือหากมีการจ้างแรงงานพม่าก็จะมีความเข้มงวดเป็นพิเศษหรือให้ความสำคัญในการดูแลแรงงานพม่ามากกว่าแรงงานกลุ่มอื่น

4.2.4.2 ทศสนะนายจ้างต่ออัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานชาวพม่า

อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่นายจ้างส่วนใหญ่สามารถจำแนกหรือรับรู้ได้คือ การใช้ชีวิตที่ไม่ค่อยเปิดเผยนัก หรือเป็นกลุ่มคนที่ชอบเก็บตัว สาเหตุนี้มาจากความเป็นบุคลิกของกลุ่ม รวมถึงปัจจัยจากการดำเนินชีวิตและสภาพสังคมในประเทศไทยที่นายจ้างเห็นว่าทำให้ชาวพม่าต่างมีอัตลักษณ์ในการใช้ชีวิตที่คล้ายกัน อย่างไรก็ตามบุคลิกของการเป็นกลุ่มที่อยู่แบบไม่เปิดเผย ใจแข็ง หรือสร้างความโดดเด่นในสังคมไทยที่เห็นอยู่นั้น นายจ้างส่วนใหญ่ก็เกิดความรู้สึกพอใจมากกว่า แต่ทั้งนี้พบว่านายจ้างบางส่วนก็เป็นผู้กำหนดให้ชาวพม่าไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ต่อผู้ที่เข้ามาสอบถามข้อมูล ไม่ว่าผู้นั้นจะมาจากหน่วยงานของรัฐ เอกชนหรือแม้กระทั่งนักวิจัย เพราะต้องการรักษาผลประโยชน์ในกิจการของตน

อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นอีกประการหนึ่งที่นายจ้างมองว่าถูกสร้างขึ้นจากสังคมไทย นั่นคือ วาทกรรมของผู้นำพาหะของโรคสู่ประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นวาทกรรมนั้นจะมีสาเหตุเบื้องต้นมาจากจากความสกรปรกที่พบครั้งแรก หรือพบว่าเป็นกลุ่มคนที่นำโรคติดต่อมาสู่ประเทศไทยวาทกรรมกล่าวจึงถูกสร้างขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น แต่นายจ้างต่างก็รับรู้ได้ หรือยังรู้สึกถึงวาทกรรมนี้อยู่ โดยเมื่อเริ่มตกลงจ้างทำงานก็จะบอกให้รีบเดินทางไปตรวจสุขภาพ อย่างไรก็ตามถึงเมื่อนายจ้างหลากหลายอาชีพจะระบุว่าไม่ได้รังเกียจ แต่ก็ยังไม่ไว้วางใจเท่าที่ควร และหลีกเลี่ยงการคลุกคลีกับลูกจ้างอย่างใกล้ชิด

4.2.4.3 ทศสนะของคนไทยทั่วไปต่อแรงงานชาวพม่า

1. การแสดงออกของแรงงานพม่าผ่านสื่อรายการวิทยุ “เมงกะลาบาเมืองไทย”

นายจ้างส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องดีที่ได้มีโอกาสฟังความคิด ความรู้สึกของแรงงานพม่าบ้างเพราะอุตสาหกรรม โรงงาน แม้แต่กิจการต่าง ๆ ในเมืองไทยจริง ๆ แล้วขับเคลื่อน

ได้ด้วยแรงงานต่างด้าวราคาถูกกลุ่มนี้ ซึ่งการตอบแทนแต่เพียงค่าจ้างนั้น ดูเหมือนจะไม่ค่อยจะยุติธรรมนัก แต่นายจ้างบางส่วนก็ยังมีข้อกังวลว่า การให้อิสระผ่านสื่ออื่น อาจเป็นอีกมุมหนึ่งที่แรงงานชาวพม่าพัฒนาความต้องการไปสิ่งอื่น ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิ หรือการออกมาต่อต้านในสิ่งที่ตนไม่ต้องการ

2. ความรู้สึกถึงความเป็นมิตร

แรงงานชาวพม่ามากมายเดินทางมาทำงานในเมืองไทย และใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลานานมากกว่า 2-5 ปี และมีชาวพม่าจำนวนมากที่ทำงานกับนายจ้างคนเดียว ไม่มีการเปลี่ยนงานเป็นเวลาหลายปี สิ่งเหล่านี้ก็ทำให้เกิดความผูกพัน แต่นอกเหนือจากระยะเวลาที่ทำงานร่วมกันยาวนานที่สร้างความผูกพันดังกล่าว ก็ยังมีความรู้สึกที่เป็นมิตร หรือความรู้สึกของความเมตตาเพื่อนร่วมโลกตั้งแต่ที่พบกัน เพราะตระหนักถึงความเดือดร้อน ความต้องการหางานทำ หรือความทุกข์ยากที่ชาวพม่าได้รับ กระนั้นก็ตามนายจ้างส่วนใหญ่ก็ยังมีความรู้สึกถึงความไม่ไว้วางใจอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจเป็นเพราะเป็นกลุ่มคนต่างเชื้อชาติ ประเพณี วัฒนธรรม หรือความเป็นมาที่ต่างกัน อาจมีแนวคิดบางอย่างที่ต่างกันและก่อให้เกิดความรู้สึกของความไม่ไว้วางใจขึ้นได้

4.3 การรับสื่อของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย

4.3.1 การรับสื่อในชีวิตประจำวันของแรงงานพม่า

4.3.1.1 โทรศัพท์เคลื่อนที่

สื่อนี้เป็นเครื่องมือในการติดต่อถึงกันเช่นเดียวกับคนทั่วไปที่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ในการใช้งาน แตกต่างกันเฉพาะราคาและหน้าที่การใช้งาน แรงงานพม่าจะใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีราคาถูก ด้วยรูปแบบการใช้งานเพียงเพื่อการรับสายและโทรออกเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น การใช้สื่อประเภทโทรศัพท์เคลื่อนที่นี้ก็จะมีย่อจำกัดบางประการจากนายจ้าง คือการอนุญาตให้พกพาหรือใช้งานได้เฉพาะในช่วงที่ว่างจากการทำงานเพียงอย่างเดียว ทำให้แรงงานส่วนใหญ่จึงไม่นิยมใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีราคาแพง อันประกอบด้วยหน้าที่การใช้งาน หรือลูกเล่นที่มีอยู่ในโทรศัพท์มากนัก

4.3.1.2 โทรทัศน์

ถึงแม้จะมีเวลาและโอกาสน้อยที่จะเปิดโทรทัศน์ด้วยความตั้งใจเพื่อรับสารจากตู้กระจกนี้ แต่แรงงานพม่าส่วนใหญ่ก็จะมีเครื่องรับโทรทัศน์แทบทุกครัวเรือน สำหรับการบริโภคนั้น แรงงานพม่าส่วนใหญ่จะบริโภคสื่อโทรทัศน์เพื่อความบันเทิงหลังการเลิกงาน มีการบริโภคโดยไม่เฉพาะเจาะจง อาจเป็นในรูปแบบของละคร ดนตรี รายการสัมภาษณ์ หรือรายการข่าว และ

รายการที่ให้ความรู้ทั่วไป แต่ก็จะมีแรงงานพม่าหลายกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์ในการบริโภคสื่อโทรทัศน์เพื่อฝึกภาษาไทย กรณีนี้แรงงานพม่าจะติดตามละครหลังข่าว ซึ่งนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว การใช้ภาษาที่เป็นลักษณะบทสนทนาที่ไม่เป็นทางการ เป็นบทสนทนาทั่วไปที่คนไทยนิยมพูดจึงเป็นแหล่งในการฝึกฝนการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดีสำหรับแรงงานที่มีความจำเป็นในการพัฒนาภาษาไทยเพื่อการทำงานและการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งนี้สำหรับแรงงานกลุ่มในโรงงานนี้ไม่ให้ความสำคัญกับการดูโทรทัศน์เท่าใดนัก เนื่องจากมีเวลาน้อย ส่วนการดูโทรทัศน์เพื่อการฝึกฝนภาษาไทย ก็เป็นไปน้อยมากเนื่องจากการทำงานในโรงงานนั้นเป็นการรวมกลุ่มชาวพม่าเป็นจำนวนมาก จึงมีการใช้ภาษาพม่าเช่นเดียวกับการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศพม่า หากมีการสื่อสารกับนายจ้างที่ต้องใช้ภาษาไทย นายจ้างก็จะส่งงานลงมายังหัวหน้าของกลุ่มแรงงานอีกทีหนึ่ง ซึ่งก็มีกลุ่มแรงงานกลุ่มใหญ่ที่ไม่ได้มีโอกาสสื่อสารกับนายจ้างที่ต้องใช้ภาษาไทยโดยตรง ทำให้ขาดแรงกระตุ้นในการฝึกฝนภาษาไทย

ด้วยข้อจำกัดของเวลาในการทำงาน รวมถึงเงื่อนไขทางด้านการใช้ภาษาไทย ทำให้มีโอกาสน้อยในการบริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์จากสื่อสาธารณะ การรับรู้ข่าวสาร รวมถึงความรู้ด้านต่างๆ ที่จะเป็นโอกาสทำให้เกิดการพัฒนาตนเองก็มีน้อยตามไปด้วย เช่น ความรู้ด้านสุขภาพ ซึ่งนอกเหนือจากประโยชน์ด้านความรู้ข่าวสารที่ได้จากสื่อแล้ว แรงงานพม่าที่บริโภคสื่อเพียงวันละไม่ถึง 1 ชั่วโมงนี้ ก็จะไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ประโยชน์ด้านอื่นจากสื่อ เช่น ช่องทางในการทำมาหากิน โอกาสหรือสิทธิในการเรียกร้องในสิ่งที่ควรจะได้รับ เป็นต้น เนื่องจากปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จำเป็นของชีวิตในสังคมไทยนั้นคือการบริโภคข่าวสารต่าง ๆ นอกเหนือจากปัจจัยหลัก

4.3.1.3 สื่อวิทยุ

ถึงแม้ในช่วงต้นของการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชาวพม่าที่ทำงานในโรงงานทอผ้าแห่งนี้ จะพบว่าการใช้สื่อวิทยุมีน้อยกว่าการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ และสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากแทบจะไม่มีใครหยุดกิจกรรมปกติภายในครัวเรือน หรือที่พักของตน และหันมาฟังข่าวสาร หรือรับความบันเทิงผ่านวิทยุ ด้วยเวลาที่มีจำกัดและกิจกรรมที่บ้านก็ดูเหมือนจะรีบเร่งให้เสร็จโดยเร็วเพื่อกลับไปทำงานยังโรงงาน ดังนั้นการมีวิทยุไว้ที่บ้านดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นเท่าใดนัก แต่สิ่งหนึ่งที่เอื้อต่อการทำงานวิจัยคือนายจ้างในโรงงานอนุญาตให้ลูกจ้างชาวพม่าสามารถมี และเปิดวิทยุเพื่อรับฟังข่าวสาร เพลง หรือรายการอื่น ๆ ทั่วไปในระหว่างที่มีการทำงานได้ ทำให้เป็นโอกาสอันดีในการทำงานวิจัย

ดังนั้นเมื่อมีการเริ่มรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ชาวพม่าก็ตั้งใจรอ และเปิดฟังรายการตั้งแต่ต้นจนจบเป็นประจำทุกวันที่มีการออกอากาศ รายละเอียดจะแสดงไว้ในหัวข้อ 4.3.2

4.3.2 การรับสื่อวิทยุของแรงงานพม่า

4.3.2.1 การติดตามฟังรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย”

จากที่ได้ระบุไว้ตอนต้นว่า รายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 10:00 น. - 11:00 น. เริ่มตั้งแต่วันเสาร์ที่ 6 มิถุนายน 2552-วันเสาร์ที่ 27 กุมภาพันธ์ 2553 รวมระยะเวลา 9 เดือนนั้น ได้มีการเริ่มประชาสัมพันธ์เป็นเวลา 1 เดือนก่อนออกอากาศ โดยตั้งแต่ที่ได้มีการออกอากาศสัปดาห์แรกพบว่า แรงงานพม่าในโรงงานทอผ้าให้ความสนใจกับการฟังรายการเป็นอย่างมาก ยิ่งมาจนถึงสัปดาห์สุดท้ายที่ได้มีการออกอากาศ อีกทั้งมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกับสื่อสาธารณะที่น่าสนใจมากมายกับสื่อวิทยุแห่งนี้ โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้คือ

1. การติดตามรับฟังในภาพรวม

การติดตามรับฟังนั้นแบ่งได้คือ กลุ่มที่ฟังน้อยหมายถึง กลุ่มคนที่ไม่ได้ทำงานในวันที่มีการออกอากาศ อันเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการเช่น ป่วย หรือมีธุระต้องออกไปนอกโรงงานเนื่องจากในช่วงนั้นไม่มีการสั่งสินค้ามาก ทำให้บางช่วงต้องหยุดทำงานในโรงงานและต้องออกไปหางานชั่วคราวทำนอกโรงงาน กลุ่มที่ฟังบางครั้ง คือกลุ่มคนที่มาทำงาน และอยู่ในที่ทำงานสม่ำเสมอแต่ไม่ได้ทำงานทุกครั้งที่มีการออกอากาศ นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มคนที่มิงานนอกโรงงานบ้างเป็นบางช่วงและมีการเปิดฟังรายการเป็นบางครั้งและ ฟังบ่อย คือกลุ่มคนที่ไม่ค่อยป่วยบ่อย และมาทำงานเป็นประจำ พร้อมทั้งเปิดฟังรายการทุกครั้งที่มีการออกอากาศ แต่หากบางครั้งที่ไม่ได้ฟังรายการก็จะให้เพื่อนจนเนื้อหาไว้ให้

2. การติดตามการรับฟังแบ่งเป็นประเภทเนื้อหารายการ

นอกเหนือจากการติดตามรับฟังที่มีสัดส่วนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ในที่นี้จะขอแบ่งการติดตามรับฟังออกเป็นเนื้อหา คือถึงแม้ได้มีการออกแบบเนื้อหาออกเป็น 6 ช่วงคือกฎหมาย สุขภาพ ประเพณีไทย ภาษาไทย ช่วงเคล็ดการใช้ชีวิต และช่วงธรรมะ แต่พบว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่ให้ความสนใจในเนื้อหา 2 ด้านมากเป็นพิเศษ คือ เกี่ยวกับกฎหมาย และอีกด้านหนึ่งคือเกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนเนื้อหาด้านอื่นนั้นแรงงานพม่าให้ความสนใจด้วยการฟังเพียงผ่านไป หรือฟังประกอบการทำงานเท่านั้น

1) เนื้อหาด้านกฎหมาย

จากรายการได้ออกอากาศมาตั้งแต่ต้นจนจบระยะเวลา 9 เดือนพบว่า แรงงานชาย จะให้ความสำคัญด้วยการตั้งใจฟัง และจดบันทึกรายละเอียดมากกว่าหญิงเพราะชายส่วนใหญ่เคยกระทำความผิดและถูกเจ้าหน้าที่หรือทางการไทยจับได้ เช่น กรณีของการข้ามเขต หรือการไม่มีบัตรทำงาน ขณะที่แรงงานหญิงชาวพม่าจะให้ความสำคัญน้อยกว่า ทั้งนี้ถึงแม้บางคนไม่เคยถูกจับ แต่ก็กลัวการถูกจับ หรือกลัวการกระทำความผิดโดยที่ไม่รู้กฎหมาย เช่น

โก่ทุน เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป. 7

“ชอบช่วงกฎหมาย เพราะทำให้รู้สิ่งที่ใครควรทำ และไม่ควรทำ รู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ซึ่งก่อนหน้านี้เข้าใจว่าบางเรื่องสามารถกระทำได้”

อาว เมีย อู เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป.9

“ชอบฟังรายการทุกช่วง แต่ช่วงกฎหมายจะตั้งใจฟังเป็นพิเศษ เนื่องจากเคยกระทำความผิด และถูกตำรวจควบคุมตัวไว้ประมาณ 5 วันเกิดความกลัวมาก สาเหตุเพราะเดินทางข้ามเขต ถึงแม้จะมีบัตรทำงานก็ตาม ในอดีตไม่เคยรู้ในข้อห้ามนี้ ดังนั้นช่วงกฎหมายจึงเป็นช่วงที่ต้องให้ความสำคัญ และขณะนี้ตนเองทราบแล้วว่า จากนั้นไปควรใช้บัตรแรงงานอย่างไร รวมถึงปฏิบัติตามอย่างไรจึงไม่ผิดกฎหมาย อีกทั้งยังรับทราบข้อกฎหมายแต่ละข้อในรายละเอียด โดยเฉพาะบทลงโทษ”

แย้ ตี สะ เพศชาย อายุ 29 ปี

“ชอบฟังในช่วงกฎหมาย และช่วงธรรมะมาก พยายามแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นความดี และควรปฏิบัติ สิ่งใดเป็นความชั่วไม่ควรทำ รายการนี้เป็นรายการที่ให้ความรู้อย่างยิ่ง”

โก่ ชาน ยู โส่ย เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษา ป.7

“ชอบฟังช่วงกฎหมาย เนื่องจากจะทำให้ทราบว่าต้องปฏิบัติตัวอย่างใด และสิ่งใดเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ถึงแม้ตัวเองจะไม่ทำผิดกฎหมาย แต่ยังมีเพื่อนฝูงอีกมากที่ทำงานประเภทอื่น และไม่สามารถรับฟัง ตนเองก็จะนำไปบอกกล่าว

2) เนื้อหาด้านสุขภาพ

แรงงานชายและแรงงานที่เป็นหญิง ให้ความสำคัญพอกันทั้งชายและหญิง เนื่องจากแรงงานพม่าส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอ ป่วยบ่อย ไม่รู้สุขลักษณะในการกิน-อยู่ เช่น

มา หนุ่ย อู เพศหญิง อายุ 22 ปี การศึกษาชั้น ป.8 ระบุว่า

“ชอบช่วงสุขภาพเป็นอย่างยิ่ง อยากเป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรง ไม่ต้องการไปหาหมอ เมื่อฟังรายการแล้วเมื่อมีเวลาว่างก็จะออกกำลังกาย ขณะที่เมื่อก่อนไม่เคยออกกำลังกายเลย อีกประการหนึ่งคือ จะพยายามรับประทานอาหารให้ตรงเวลา”

โก่ทุน เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป. 7

“อีกช่วงหนึ่งคือช่วงสุขภาพ ระหว่างที่ฟังก็จะพยายามจดสิ่งที่ประโชยชน์ หรือข้อปฏิบัติด้านสุขภาพไปด้วย เพราะตนเองเป็นคนป่วยบ่อย และพยายามนำสิ่งที่ได้ฟังจากทางรายการไปใช้เมื่อมีโอกาส เช่น การออกกำลังกาย”

อว เมีย อุ เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป.9

“นอกจากนี้เรื่องสุขภาพก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชอบฟัง เนื่องจากตนเองเป็นคนที่มีร่างกายไม่แข็งแรง ป่วยบ่อย และเป็นโรคกระเพาะ รับประทานอาหารไม่ตรงเวลา การฟังเนื้อหาช่วงสุขภาพจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ถึงแม้การนำสิ่งที่ได้จากรายการไปปฏิบัติตามจะไม่สามารถทำได้ตลอดเวลา แต่พยายามจะทำตามคำแนะนำในรายการเมื่อมีโอกาส”

โป จี เพศชาย อายุ 25 ปี

“นอกจากประโยชน์ที่ได้จากการฟังรายการแล้ว ตนเองเห็นว่าฟังแล้วมีความสุข บางช่วงก็ฟังแล้วรู้สึกสนุกดี ตลกดี ทำให้ชีวิตผ่อนคลายขึ้น ช่วงที่ตั้งใจฟังและนำสิ่งที่ได้จากรายการไปปฏิบัติตามคือช่วงสุขภาพ โดยเฉพาะการดูแลตนเองเมื่อยามป่วยเป็นไข้หวัด ตนเองเป็นหวัดบ่อยมาก จึงดูแลสุขภาพอย่างดีเท่าที่ทำได้”

โป ยู เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป.2

“ชอบฟังช่วงสุขภาพ ร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง ต้องการดูแลสุขภาพมากขึ้น เวลาเจ็บป่วยก็อาศัยยาจากเพื่อนที่เคยไปซื้อยาหรือไปหาหมอมานิน”

นัม ยู ไหล เพศหญิง อายุ 22 ปี การศึกษาชั้น ป.8

“ชอบฟังช่วงสุขภาพ ช่วงนี้จะตั้งใจฟัง เคยฟังเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารดวงตาเพื่อความผ่อนคลาย ก็นำมาปฏิบัติตาม นอกจากนี้ก็ออกกำลังกาย และรับประทานอาหารตรงเวลา เมื่อก่อนไม่ค่อยดูแลสุขภาพตัวเอง แต่หลังจากฟังรายการแล้วจะรักษาสุขภาพมากขึ้น”

หม่าว เมี่ยว เพศชาย อายุ 25 ปี การศึกษาชั้น ป.8

“ชอบฟังช่วงกฎหมาย และช่วงสุขภาพ เนื่องจากให้ความรู้ที่จำเป็นต่อแรงงาน ชาวพม่าตรงจุด ติดตามรับฟังเป็นประจำ ปัจจุบันรู้สึกได้เปรียบกว่าเมื่อก่อนและมั่นใจมากขึ้น เนื่องจากเป็นคนมีความรู้มากขึ้น”

2. การมีส่วนร่วมในรายการ

นอกเหนือจากการฟังรายการแล้ว แรงงานพม่ามีกิจกรรมที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมในรายการพอสมควร โดยแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1) การขอเพลง

ทุกสัปดาห์จะมีการโทรศัพท์มาขอเพลง หรือหากมีการลงพื้นที่ไปพูดคุยกับชาวพม่าในโรงงาน ก็จะมีการนำแผ่นเพลงซีดีของตนเองมาขอให้ขอเปิดในรายการ เพลงทั้งหมดที่เปิดเป็นเพลงภาษาพม่าที่ใช้ดนตรีสากล

2) การตอบคำถาม

เช่นเดียวกับการขอเพลง การตอบคำถามก็เป็นหนึ่งหัวข้อที่ชาวพม่าให้ความสนใจที่จะแสดงกิจกรรมร่วม ถึงแม้ทางรายการจะมีของที่ระลึกแจกให้กับผู้ตอบคำถามถูกต้อง แต่ชาวพม่าหลายคนต้องการมีส่วนร่วมโดยไม่หวังของที่ระลึก เช่น

โก่ทูน เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป. 7

“นายจ้างอนุญาตให้ฟังรายการได้ แต่ต้องไม่เปิดดังมากนัก เคยฟังแล้วโทรศัพท์มาตอบคำถามด้วย เนื่องจากต้องการร่วมสนุก ช่วงแรกๆก็ไม่กล้าโทรศัพท์มา แต่ฟังในรายการมีคนโทรไปมากมายจึงอยากลองโทรศัพท์ไปตอบคำถามบ้าง การโทรศัพท์ไปตอบคำถามนั้นไม่ได้ต้องการของรางวัลเพียงแต่ต้องการร่วมสนุก”

โก่ ซ่าน ยู โส่ย เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษา ป. 7

“ชอบฟังเพลงที่เปิดในรายการ เพลงที่เป็นภาษาของตนเองทำให้ฟังแล้วรู้สึกเพลิดเพลิน ส่วนช่วงตอบคำถามนั้น ตนเองชอบตอบคำถามอยู่กับเพื่อน แต่ไม่กล้าโทรศัพท์มาตอบคำถามกับทางรายการ”

3) การแสดงความเห็น

ส่วนใหญ่เป็นความเห็นเกี่ยวกับการฟังรายการ และความรู้สึกที่มีต่อการจัดรายการภาษาพม่านี้ เช่น

โป ยู เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป. 2

“ตนเองนั้นเดินทางมาเมืองไทย และใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทยนานถึง 5 ปี พูดภาษาไทยได้นิดหน่อย ต้องการรู้ภาษาไทยมากขึ้นเพราะปกติอยู่กับเพื่อนชาวพม่า ก็จะพูดแต่ภาษาพม่า ชีวิตที่เมืองไทยไม่มีปัญหาแต่อยากกลับบ้านเนื่องจากคิดถึงบ้าน”

เอ เอ ม่า เพศหญิง อายุ 32 ปี

“ชอบฟังรายการนี้มาก โดยเฉพาะชอบฟังเพลง เหมือนได้ผ่อนคลาย การพูดคุยเรื่องต่าง ๆ ในรายการนั้นเป็นความรู้ ซึ่งการใช้ภาษาพม่าในรายการเปรียบเสมือนมีเพื่อนอยู่ หรือเหมือนอยู่กับบ้านไม่ได้จากบ้านมา รู้สึกอบอุ่น บางสัปดาห์ที่ไม่ได้ฟังเพื่อนฟังแทนก็จะเล่าให้ฟังว่าเนื้อหาในช่วงนั้นมีอะไรบ้าง ส่วนเรื่องการทำงานนั้น เดินทางมาเมืองไทย และใช้ชีวิตอยู่ทำงานด้วยประมาณ 17 ปี ก่อนหน้าที่จะมาทำงานในโรงงานแห่งนี้ ตนเองทำงานขายของอยู่ในร้านรองเท้าที่แม่สาย ใช้ชีวิตอยู่กับนายจ้างกิน-นอนกับนายจ้าง นายจ้างคนไทยที่เจอนี้เป็นคนชอบว่าชอบคำอยู่เสมอแต่เป็นคนใจดี ตนเองในฐานะลูกจ้างต่างดาวทุกวันต้องให้นายจ้างนอนก่อนแล้วจึงเข้านอน ส่วนรายได้ในช่วงแรกจะได้ประมาณ 500 บาทต่อเดือน และในช่วงหลังได้ 800 บาท

สำหรับการใช้ชีวิตปกติ นั้น ก็จะซื้ออาหารกินเอง จะกินอาหารที่มีอยู่เช่น มีไข่ก็กินไข่ มีปลาาก็กินปลา”

4) การเล่าเรื่องราวตนเอง

กิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับรายการประเพณี นี้ นับว่าเป็นสิ่งท้าทายต่อกลุ่มแรงงานพม่าและต่อสื่อสารมวลชนพอสมควร เนื่องจากชาวพม่าที่ฟังรายการต่างเต็มใจที่จะเปิดเผยเรื่องราวของตนเองโดยอนุญาตให้ใช้ชื่อจริงออกอากาศ พร้อมกับเรื่องราวที่เป็นปัญหา การเดินทาง การทำงาน นายจ้าง หรือแม้แต่ค่าแรง และความทุกข์ยากในชีวิต

โก่ทูน เพศชาย อายุ 27 ปี การศึกษาชั้น ป. 7

“ส่วนในเรื่องของการทำงานนั้น เคยทำงานก่อสร้างมาก่อน เป็นงานที่เหนื่อยมาก และได้เงินน้อย สุดท้ายต้องลาออกเนื่องจากเงินที่ได้ก็น้อยกว่าแรงงานที่เสียไป นอกจากนี้ตนเองเคยถูกตำรวจไทยจับและควบคุมตัวไว้ 7 วัน แต่ขอไม่ระบุสาเหตุ สำหรับการงานในโรง งานที่ทำอยู่ปัจจุบันนี้จะพยายามนับถือนายจ้างเสมือนญาติ แต่นายจ้างไทยก็ใช้ให้ทำงานไม่เคยหยุด ขณะที่เงินเดือนก็ไม่ค่อยได้รับตรงเวลาเท่าใดนัก

เหตุที่เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองนั้น เพราะต้องการให้สังคมรับรู้บ้าง ถึงแม้จะไม่มาก แต่ก็สามารถทำให้โล่งใจได้ ได้มีการแบ่งปันประสบการณ์ในฐานะแรงงานพม่าคนหนึ่ง ไม่หวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือให้ใครมาใส่ใจแต่อยากให้คนไทย หรือนายจ้างได้รับรู้ว่ามีคนทุกข์ยากอยู่คนหนึ่ง”

แย์ ตี สะ เพศชาย อายุ 29 ปี

“สิ่งที่ปัญหาคือการสื่อสารกับคนไทย เพราะรู้ภาษาไทยน้อยมาก หากจะติดต่อกับใครหรือผู้ใหญ่ในพื้นที่ หรือในตำบลที่อยู่ก็จะเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก อีกประการหนึ่งคือไม่ค่อยรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยด้วยเช่นกัน บางครั้งก็เป็นปัญหาเมื่อมาอยู่ในประเทศไทย เราไม่เข้าใจในหลาย ๆ เรื่องของการใช้ชีวิตในต่างถิ่น ปัญหาที่ได้รับนั้นมาจากนายจ้าง มาจากสภาพการทำงาน ได้เงินน้อย”

โป่ จี เพศชาย อายุ 25 ปี

“ส่วนปัญหาที่พบนั้นมีไม่มาก ใช้ชีวิตทำงานอยู่ในเมืองไทยนั้น ไม่มีญาติอยู่เลยจึงคิดถึงครอบครัวพ่อแม่ อีกทั้งอยู่เมืองไทยก็ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย ได้เงินเดือนน้อยที่อยู่กับแคบและสกปรกแต่ก็ทนอยู่ มาอยู่เมืองไทยนั้นจะได้รับการดูแลดูหมิ่นอยู่บ้างโดยเฉพาะจากคนรอบข้างที่เป็นนายจ้าง รู้สึกหดหู่ในชีวิต หลายครั้งที่รู้สึกไม่มีความสุข ไม่มีความสุข แต่ก็ต้องจำทน ส่วนอาหารการกินก็ไม่ดีเท่าใดนัก แต่เพื่อความอยู่รอดก็ต้องทน”

กิจกรรมเพื่อแสดงการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในวงการสื่อในจังหวัดเชียงรายและในกลุ่มของแรงงานพม่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงรายเช่นกัน เนื่องจากว่า ยังไม่เคยมีแรงงานพม่ากลุ่มใดหรือองค์กรของสื่อในสังกัดไหนที่เปิดโอกาสให้แสดงความเห็น มีส่วนร่วมในกิจกรรมผ่านสื่อในจังหวัดเชียงราย หรือ แม้กระทั่งยังไม่มีเคยมีการเปิดเผยเรื่องราวชีวิต การทำงานหรือปัญหาที่ประสบอยู่ในชีวิตที่ผ่านมาผ่านสื่อสาธารณะมาก่อน

ตัวอย่างที่แรงงานพม่าบางส่วนที่ฟังรายการได้เสนอความเห็น พร้อมทั้งเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองผ่านทางรายการ เป็นการสะท้อนความรู้สึกเกี่ยวกับรายการวิทยุที่ออก แบบขึ้นในด้านต่าง ๆ ตลอดจนเป็นโอกาสในการเขียนถึงปัญหาที่เคยประสบมา

4.3.2.2 ความหมายของอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าตามลักษณะความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่เดิม

จากความหมายของลักษณะความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่ตามแนวคิดของฮอลล์ (Hall, 1990) ที่สะท้อนผ่านการรับฟังสามารถแสดงวงจรอันเป็นที่มาในการกำหนดความเป็นตนเอง ของชาวพม่าที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในโรงงานทอผ้า โดยแสดงจุดเริ่มต้นที่เกิดขึ้นตั้งแต่ชาวพม่าเดินทางข้ามแดนมายังประเทศไทย ซึ่งก้าวแรกของชีวิตเพื่อมาหางานทำในเมืองไทย ชาวพม่าส่วนใหญ่เริ่มจากการทำผิดกฎหมายเป็นสิ่งแรก ไม่ว่าจะด้วยการข้ามแดน การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การลักลอบทำงาน การไม่มีบัตรทำงาน³⁰ ทำงานอื่นนอกเหนือจากที่ได้รับอนุญาต เป็นต้น ทำให้กระบวนการในการใช้ชีวิตต่อไปเกิดความยุ่งยาก และกลายเป็นวงจรความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่กล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติของแรงงานพม่าทั้งหลายในประเทศไทย โดยแสดงไว้ในภาพที่ 4.1

³⁰ บัตรทำงานหมายถึง การที่นายจ้างนำลูกจ้างต่างค่าไปรายงานตัวต่อแรงงานจังหวัดแต่ละจังหวัดเพื่อจัดส่งรายชื่อให้ประเทศต้นทางพิสูจน์ และรับรองสถานะ จากนั้นจัดหางานจังหวัดก็จะออกบัตรทำงานสีชมพู หรือเรียกว่าบัตรสีชมพูให้

วงจรความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น หรือลักษณะความเป็นตัวตนของฮอลล์ (Hall)

ภาพที่ 4.1 โมเดลวงจรความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น หรือลักษณะความเป็นตัวตนของ ฮอลล์ (Hall)

การเป็นพม่าย้ายถิ่นเข้ามาเป็นแรงงานในเมืองไทยได้ส่งผลหลายประการต่อแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นตัวเอง ความเข้าใจในความเป็นตนเองเริ่มต้นจากหลากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็น การย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดที่ทุกข์ยากเพื่อเข้ามาทำงานในเมืองไทย การยอมทำงานในรูปแบบใดก็ได้ เพียงเพื่อการหาเงิน การยอมใช้ชีวิตที่ยากลำบากอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันเพื่อชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสภาพที่ชาวพม่าที่ผันตัวเองมาเป็นแรงงานในเมืองไทยต่างต้องยอมรับ แต่สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชาวพม่าในโรงงานทอผ้าเหล่านี้กำหนดลักษณะความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่ คือสิ่งที่ส่งผลต่อความรู้สึก หรือสิ่งที่ป็นความจริงติดค้างอยู่ในใจของชาวพม่าส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย³¹ อาทิ การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การที่บางคนอาจการ ไม่มี

³¹ สิ่งที่อยู่ภายใต้จิตสำนึกของแรงงานพม่าที่เป็นแรงงานทอผ้าในงานวิจัยนี้หมายถึง สิ่งที่อยู่ในใจของชาวพม่า ตั้งแต่การเดินทางเข้ามาประเทศไทยในช่วงต้น จนถึงจนถึงปัจจุบัน

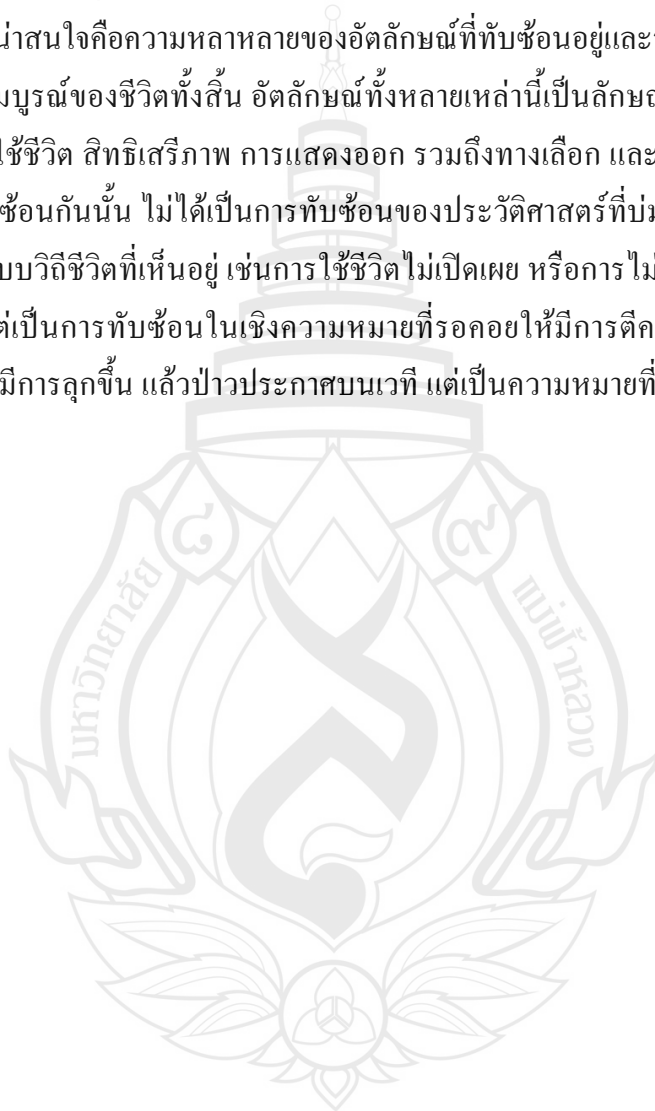
บัตรทำงาน รวมถึงการที่บางคนเคยทำผิดกฎหมาย ถึงแม้สิ่งที่ระบุนานี้จะเป็นอดีตของแรงงานหลายคน แต่ก็ยังมีบางสิ่งที่เป็นข้อกั่วงวลในปัจจุบันและอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการกลัวการไต่สวนที่ลำบากกว่านี้ การได้รายได้ที่น้อยกว่าเดิม หรือสิ่งที่เป็นฝันร้ายของชาวพม่าที่สุดคือการตกงาน และผลที่อาจตามมาคือเมื่อไม่มีงาน ไม่มีบัตรทำงานและการถูกส่งกลับในที่สุด แรงงานทั้งหลายต่างตระหนักดีถึงปัญหาอันอาจเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ เหล่านี้ ดังนั้นเพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งที่กล่าวมา ในวงจรต่อไปคือแรงงานพลัดถิ่นในโรงงานทอผ้าจึงต้องปฏิบัติตนให้เป็นผู้ว่าง่าย ทนใช้ชีวิตยากลำบาก หากไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ก็อาจต้องทนกับการถูกเอาเปรียบจากนายจ้างพร้อมกับรับค่าแรงที่น้อยนิด หากแยกว่านั้นแรงงานพม่าหลายคนอาจได้รับการถูกกดขี่ หรือละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่สะท้อนกลับมาไม่ใช่การออกมาต่อสู้เพื่อความยุติธรรมต่อตนเอง แต่เป็นการยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นและอยู่อย่างสงบ แต่หากชาวพม่ารายใดไม่สามารถยอมนิ่งเฉยต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและหันหน้ามาต่อสู้³² ผลที่ตามมาคือมีความเสี่ยงเป็นอย่างยิ่งต่อประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ³³ ซึ่งลำดับแรกแรงงานพม่าผู้นั้นจะต้องถูกเลิกจ้างในทันที และหากผู้นั้นเคยกระทำความผิดติดตัวมา ท้ายที่สุดแล้วอาจถูกส่งกลับ และเมื่อถูกส่งกลับชีวิตของแรงงานพลัดถิ่นก็จะต้องหันไปกระทำความผิดเช่นเดิม เพื่อเข้าเมืองมาหางานทำ ดังนั้นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตการเป็นแรงงานต่างถิ่นคือการยอมรับสภาพหรือหนีจากงานเก่า และหางานใหม่ ใช้ชีวิตอย่างไม่เปิดเผย ไม่มีการออกมาเรียกร้องสิทธิใด ๆ องค์ประกอบหลักที่กล่าวมานี้ได้นำได้กลายเป็นวงจรที่กำหนดความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นชาวพม่ามาจนถึงปัจจุบัน การยอมรับถึงการเป็นผู้ถูกเอาเปรียบได้ส่งผลมากมายต่อแนวความคิดเกี่ยวกับตนเองอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากการย้ายถิ่นนอกจากจะมาพร้อมกับความหวังที่จะพบกับโอกาสของการมีชีวิตที่ดีกว่าแล้ว ยังเดินทางมาพร้อมกับอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนในสภาพบังคับทางสังคม เช่นต้องใช้ชีวิตอย่างไม่เปิดเผย การอยู่เฉยๆที่ หรือการมีชีวิตที่ไม่เปิดเผย เพื่อความมั่นคงของการมีชีวิตบนความหวังอันน้อยนิดในเมืองไทย

จากพัฒนาการที่ไ้รายละเอียดไว้ข้างต้น ที่นำไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นนั้น หากนำมาสรุปในทัศนะของ อปปาดูไร (Appadurai, 1996) โดยเฉพาะรูปแบบของ diasporic identity จะ

³² การออกมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิหาความยุติธรรมให้กับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้วยการแจ้งความดำเนินคดี การออกมาร้องต่อสื่อสาธารณะฯ ผู้วิจัยยังไม่เห็นรายงาน หรือพบว่ามึปรากฏที่ใดในจังหวัดเชียงรายมาก่อนตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของการอพยพแรงงานพม่าเพื่อมาหางานทำในประเทศไทย

³³ ความเสี่ยงก็อาจได้ไม่คุ้มเสีย เพราะหากแรงงานพม่าตัดสินใจเดินทางต่อสู้เพื่อความยุติธรรมของตนเอง ผลดีที่คาดว่าจะได้รับคือ นายจ้างผู้นั้นอาจได้รับโทษ แต่ชาวพม่าก็ต้องแลกมาด้วยการยอมลงทุนหลายประการ เช่นการเสียเวลา ซึ่งเวลานั้นความเป็นเวลาทำมาหากิน และได้เงิน ต่อไปคือปัจจัยทางด้านภาษาที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร หากมีการฟ้องกลับจากนายจ้างชาวพม่าผู้นั้นอาจต้องมึทนายเพื่อมาต่อสู้ส่วนความเสี่ยงด้านอื่นคือ ความผิดเดิมที่ตนเองเคยกระทำอาจถูกโยงไปถึง และในท้ายที่สุดก็อาจถูกส่งกลับ

พบว่าชาวพม่าในโรงงานทอผ้า การใช้ชีวิตที่เริ่มการย้ายถิ่น มีจนถึงปัจจุบัน มีอัตลักษณ์ซ้อนทับกันมากมายหลายลักษณะ ซึ่งลักษณะส่วนใหญ่เป็นสภาพที่ต้องทนรับเพื่อความอยู่รอด อาชีพสภาพความเป็นพลเมืองที่ประเทศเคยเป็นอาณานิคม การต่อสู้ สงคราม การด้อยพัฒนา การขาดโอกาสในชีวิต ประการสำคัญคือสิ่งเหล่านี้พัฒนาไปสู่การย้ายถิ่น ที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ในที่แห่งใหม่ในรูปแบบวาทกรรม ไม่ว่าจะเป็นความเป็นบุคคลที่ต้องพึ่งพา เป็นพาหนะนำโรค หรือแม้แต่เป็นบุคคลที่ด้อยการศึกษา ทั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจคือความหลากหลายของอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนอยู่และรับเข้ามานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นความไม่สมบูรณ์ของชีวิตทั้งสิ้น อัตลักษณ์ทั้งหลายเหล่านี้เป็นลักษณะการกดทับ (subaltern) ทั้งในด้านการใช้ชีวิต สิทธิเสรีภาพ การแสดงออก รวมถึงทางเลือก และการเรียกร้อง สภาพของอัตลักษณ์ที่ทับซ้อนกันนั้น ไม่ได้เป็นการทับซ้อนของประวัติศาสตร์ที่บ่มเพาะมาสู่ลักษณะบุคลิก หรือการออกแบบวิถีชีวิตที่เห็นอยู่ เช่นการใช้ชีวิตไม่เปิดเผย หรือการไม่ออกมาเรียกร้องสิทธิแต่เพียงเท่านั้น แต่เป็นการทับซ้อนในเชิงความหมายที่รอคอยให้มีการตีความ เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่มีการลุกขึ้น แล้วป่าวประกาศบนเวที แต่เป็นความหมายที่พร้อมจะแสดงออก และเปิดเผย

บทที่ 5

โลกาภิวัตน์กับผู้ย้ายถิ่น การรับสาร และการเปลี่ยนอัตลักษณ์ หลังการรับสื่อของแรงงานพม่า

หลังจากที่แสดงรายละเอียดของข้อมูลพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นชีวิตแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้า และการรับสื่อของแรงงานพม่าในพื้นที่จังหวัดเชียงรายไว้ในบทที่ 4 แล้ว บทนี้จะแสดงบทบาทของโลกาภิวัตน์ต่อแรงงานงานย้ายถิ่น กระบวนการรับสารของแรงงานพม่าที่นำไปสู่การเปลี่ยนอัตลักษณ์ตามแนวคิดทฤษฎีด้านสื่อและอัตลักษณ์ ซึ่งจำแนกเป็นหัวข้อไว้ตามฐานของกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

5.1 บทบาทของโลกาภิวัตน์ต่อผู้ย้ายถิ่น

มิใช่แต่เพียงความยากจนและสภาพเศรษฐกิจ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบากเท่านั้นที่ผลักดันให้แรงงานพม่าอพยพมาประเทศไทยมาก พิจารณาย้อนลงไปถึงอดีต ภายใน ประเทศที่วุ่นวายตามแนวทางการพิจารณาการย้ายถิ่นที่ แคสเชลส์ (Castles, 2000) กล่าวไว้ โดยเฉพาะความเป็นประเทศที่ต้องเผชิญกับสงครามอยู่ตลอดเวลา หรือการต่อสู้เพื่อสิ้นสุดความเป็นอาณานิคม (เจ้ายอศึก นิพัทธ์พรเพ็งแก้ว และนวลแก้ว บุรพวัฒน์, 2555, หน้า 20) สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ประเทศพม่าไม่มีช่วงของความสงบและสามารถพัฒนาประเทศ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนภายในประเทศเป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่เกิการอพยพของชาวพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทยเพื่อหางานทำในโรงงานทอผ้าตามแนวทางที่ แคสเชลส์ ระบุไว้ว่าเป็นสาเหตุของการย้ายถิ่น อีกทั้งยังเป็นปัจจัยผลักดันในมุมมองของ ราเวนสไตน์ (Ravenstein, 1885) ด้วย การหลั่งไหลของแรงงานนับล้านในรอบหลายปี เป็นภาพสะท้อนถึงโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั่วโลก ทั้งในประเทศต้นทางที่คนหนุ่มสาวจำนวนมากทิ้งถิ่นฐานจากประเทศของตน และประเทศปลายทางอย่างประเทศไทยที่มีจำนวนแรงงานพม่ามาอยู่รวมกัน จนกลายเป็นชุมชนใหญ่ของแรงงานพม่า การเปลี่ยนแปลงดัง กล่าวกับประเทศปลายทางแสดงความหมายใหม่ทางสังคมในเชิงสัญลักษณ์ของความเป็นโลกาภิวัตน์อย่าง ที่ แคสเชลส์ ระบุไว้

กรณีของการศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ในทางชาติพันธุ์อีกด้านหนึ่งของ บาร์ธ (Barth, 1969) ก็มองไม่ต่างจาก แคลสเชิลส์ เท่าใดนัก โดยเฉพาะในแง่ของความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนกลุ่มเดียวกัน รวมถึงเขตแดนและการเชื่อมโยงเชิงประวัติศาสตร์ ชาวพม่ากลุ่มนี้ผ่านประวัติศาสตร์เดียวกัน มีลักษณะการย้ายถิ่นเหมือนกัน ทำให้เกิดการแสดงออกทางอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่ไปในทิศทางเดียวกัน จึงมีบุคลิกของกลุ่มเหมือนกัน สิ่งหนึ่งที่ บาร์ธ นำมาวิเคราะห์นั่นคือการศึกษากระบวนการในการใช้ชีวิตที่แรงงานพม่าบางคนมีรูปแบบที่แตกต่างกันไป แต่ผลที่แสดงออกมาต่อสังคมไปในรูปแบบเดียวกัน การสวมกางเกงของทั้งชายและหญิง ไม่กินหมาก ไม่ทาแป้งทานาคา เมื่อเดินทางออกนอกที่พัก แต่ถุงใส่รองเท้าแป้งทานาคาเมื่ออยู่ในที่พักหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน รวมถึงการฟังเพลงที่เป็นภาษาของตนเอง และขอเพลงภาษาพม่าผ่านสื่ออื่น จึงถูกมองว่าเป็นการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์เดิมตามความหมายของ บาร์ธ ซึ่งถึงแม้จะให้ความสำคัญในอัตลักษณ์เชิงชาติพันธุ์ แต่ภาพที่แสดงออกหรือผลลัพธ์ของความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ก็ออกมาในทิศทางที่ไม่แตกต่างกัน

นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ในมุมมองของ บาร์ธ ที่ศึกษาความเป็นกลุ่มคนเดียวกัน ชาติพันธุ์เดียวกันหรือ อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเดียวกันนั้น การมองถึงการสร้างรูปแบบที่แสดงถึงความเป็นองค์กรเดียวกัน (organizational type) ซึ่งหากคำตอบในลักษณะนี้มีแนวทางการศึกษาในสองด้านคือ กลุ่มชาวพม่าจะแสดงอัตลักษณ์เดียวกันในเชิงสัญลักษณ์ต่อกลุ่มไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ภาษา การใช้ชีวิตในที่พัก อีกประการหนึ่งคือการกำหนดทิศทางในเชิงของควมมีคุณค่าพื้นฐาน อาทิการคงไว้หรือการแสดงออกซึ่งหลักของคุณธรรมหรือ สิ่งงามที่คนในกลุ่มยอมรับ และสิ่งเหล่านี้ต้องถูกแสดงออกผ่านพฤติกรรมให้ประจักษ์อีกด้วย ตัวอย่างเช่นพฤติกรรมกลุ่มที่ชาวพม่าให้การยอมรับร่วมกันนั้น ส่วนใหญ่จะมาจากพื้นฐานทางความเชื่อ หรือศาสนา ซึ่งหากสมาชิกในสังคมเดียวกันมีพฤติกรรม หรือสร้างกิจกรรมที่เป็นไปในทิศทางที่กำหนดไว้ในหลักศาสนา ชาวพม่าส่วนใหญ่ก็จะให้การยอมรับ ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน หรือมีอาชีพที่สุจริต การเข้าวัดทำบุญเป็นประจำ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมหนุ่มสาวชาวพม่าส่วนใหญ่จะนัดเจอกันและร่วมทำบุญกันที่วัด แทนที่จะไปดูหนังฟังเพลงเช่นวัยรุ่นทั่วไป อีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมเชิงประจักษ์ที่นอกจากกลุ่มแรงงานพม่าจะให้การยอมรับแล้ว ยังส่งเสริมและพัฒนากลายเป็นความช่วยเหลือ นั่นคือรูปแบบของความกตัญญูต่อพ่อแม่ และผู้มีบุญคุณ สิ่งนี้สังเกตได้จากการสนับสนุนและช่วยเหลือให้เพื่อนชาวพม่าด้วยกันเดินทางมาหางานทำในเมืองไทย เพราะนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของความเห็นใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มแล้ว ชาวพม่าส่วนใหญ่ต่างตระหนักดีว่าผู้ที่ป็นพ่อแม่แก่เฒ่าที่ต้องเผชิญกับความยากจนประเทศพม่านั้น จะได้รับเงินที่ส่งมาจากการทำงานของลูกหลานในเมืองไทย เป็นต้น แต่เมื่อมาถึงเมืองไทย ชาวพม่าในโรงงานทอผ้าโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวยังต้องปรับรูปแบบชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อมขององค์กรในความเป็นสังคมไทย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งการ

แสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ข้างต้น ไม่ใช่เพื่อสืบสานอัตลักษณ์ของตนแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นไปเพื่อความอยู่รอดของการอยู่ร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อได้รับการปกป้อง เฉพาะอย่างยิ่งเพื่อความปลอดภัยของตนเอง

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาการมองอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าโดยแสดงภาพภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural landscape) 3 ด้านคือ การเคลื่อนย้ายของผู้คนด้านต่าง ๆ ทั่วโลก (ethnoscapes) การสื่อสารข้ามพรมแดน (mediascapes) และ การเลื่อนไหลทางความคิดและอุดมการณ์ (ideoscapes) (Appadurai, 1996, pp. 32-36) เนื่องจากภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ด้านนี้ได้สะท้อนภาพของงานวิจัยได้อย่างครอบคลุม เช่น การหลั่งไหลของชาวพม่าเข้ามาสู่เขตแดนไทยก็เป็นปรากฏการณ์ด้านหนึ่งของการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าให้กับชีวิตในรูปแบบของการเป็นแรงงาน ขณะที่การจัดรายการวิทยุผ่านการกลั่นกรองทางภาษาที่คุ้นเคย ประกอบกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เอื้อให้ชาวพม่าสามารถรับฟังความรู้เรื่องราวที่เป็นประโยชน์ได้มากมายนั้น ได้กลายเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวความคิดที่นำไปสู่ความเป็นพม่ายุคใหม่ที่อยู่ในประเทศไทย หรือฐานะ “พม่าในไทย” หรือ “พม่าใหม่” ดังรายละเอียดเป็นหัวข้อดังนี้

5.1.1 การเคลื่อนย้ายของผู้คนทั่วโลก (Ethnoscapes)

การอพยพเข้ามาทำงานในประเทศไทยของชาวพม่าไม่ใช่เรื่องใหม่ เป็นเรื่องที่มีมานานหลายสิบปีแล้ว หากแต่การเคลื่อนย้ายของคนที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านทางตอนเหนือของไทยเข้าสู่จังหวัดเชียงรายก็ไม่ใช่เรื่องเก่าอีกเช่นกัน เนื่องจากกระแสการเดินทางของผู้คนเพื่อเข้ามาขายแรงงานนั้นยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

กระแสของความเป็นโลกาภิวัตน์ในมุมของ อับปาคุรีย ได้เปิดโอกาสให้ทั้งในส่วนของประเทศไทยที่ต้องการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจและเพิ่มความมั่งคั่งมั่นคงให้กับธุรกิจ การลดต้นทุนการผลิตด้วยการจ้างแรงงานราคาถูกจึงเป็นตัวเลือกที่ยากจะมองข้าม อีกด้านหนึ่งคือสภาพการเมืองและเศรษฐกิจของพม่าก็ได้กลายเป็นโอกาสที่สร้างกระแสการหลั่งไหลของผู้คนพัฒนาคนหนุ่มสาวชาวพม่าข้ามเขตเข้ามาในประเทศไทย มีชาวพม่าเป็นจำนวนมากในแต่ละปีต่างหลั่งไหลเดินทางเข้าออก (ยศ สันตสมบัติ, 2551, หน้า 145) บางกลุ่มเข้ามาทำงาน และกลับไปเยี่ยมบ้าน ขณะที่บางกลุ่มเข้ามาทำงาน แต่ไม่มีงานประจำทำ ก็จำเป็นต้องเดินเข้าออกหางานก่เวียนเป็นเช่นนี้อย่างไม่ขาดสาย อับปาคุรีย มองการเดินทางของผู้คนทั่วโลกที่มาจากต่างเหตุผลและต่างรูปแบบ ชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในโรงงานทอผ้า อ. เมือง จังหวัดเชียงรายนี้ก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของการเคลื่อนย้ายของผู้คนชาวพม่าที่อยู่ในปรากฏการณ์ของ อับปาคุรีย ลักษณะหนึ่ง เนื่องจากการเมื่อมีการสั่งสินค้าเข้าโรงงานเป็นจำนวนมาก ก็มีการระดมแรงงานเข้ามาทำงานเพื่อให้ได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นแรงงานที่เข้ามาทำงานถึงแม้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำงานประจำในโรงงานอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีกลุ่มแรงงาน

บางส่วนที่มาจากภายนอก และเป็นแรงงานที่ทำงานชั่วคราว ขณะเดียวกันเมื่อมีการส่งสินค้าเป็นจำนวนน้อย จำนวนคนทำงานมากกว่าความต้องการใช้แรงงาน ทำให้ลูกจ้างชาวพม่าที่เป็นแรงงานประจำก็มีอันต้องออกไปหางานข้างนอกทำ เพื่อความต่อเนื่องของรายได้ การหางานทำชั่วคราวนอกโรงงานนั้น ส่วนใหญ่ต้องเดินทางข้ามเขตแดนออกนอกประเทศไทย และกลับไปยังบ้านเมืองของตนกรณีที่มีการจ้างงาน แต่ถึงแม้ในบางกรณีมีการจ้างในฝั่งไทย ชาวพม่าพลัดถิ่นนี้ก็จำเป็นต้องเดินทางข้ามเขตเข้าออกรายวันด้วยเช่นกัน เพราะงานบางประเภทที่ไปเข้าเย็นกลับเป็นงานที่ไม่เป็นลักษณะอยู่ประจำ จึงไม่มีที่พักให้ การแก้ปัญหาของชาวพม่าก็ต้องเดินทางข้ามเขตทุกวัน โดยกลางวันทำงานในฝั่งไทย และเย็นข้ามเขตไปยังฝั่งพม่าเพื่อพักแรม (ศูนย์ความมั่นคงตำรวจภูธรภาค, 2549)

ทั้งนี้ออกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีประเภทของลูกจ้างต่างด้าวในโรงงานทอผ้าแห่งนี้ อีกประเภทหนึ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะทางธรรมชาติในการทำงานของแรงงานชาวพม่าก็ไม่ผิดคือเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนของการปรับเปลี่ยนงาน หรือโยกย้ายสถานที่และประเภทงานบ่อยมากที่สุด (นายจ้างจากสถานประกอบการ, 2552) ถึงแม้จะพบว่ามีข้อมูลชาวพม่าที่เดินทางมาอยู่และทำงานในประเทศไทยหลายปี บางคน 2 ปี บางคน 5 ปี แต่บางกลุ่มยังทำงานอยู่และเดินทางเข้าออกประเทศไทยนานมากกว่า 10 ปี ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น เมื่อเข้ามาเมืองไทยในระยะแรกจะมีความอดทน สามารถทำงานลำบากได้ทุกประเภท แต่เมื่ออยู่นานขึ้นก็ต้องการปรับเปลี่ยนงานไปเรื่อย ๆ เพื่อหางานที่ดีกว่า และสบายกว่า แต่ก็ก็มีแรงงานบางกลุ่มที่เป็นกลุ่มสร้างปัญหา หรือกระทำความผิด ก็จำเป็นต้องหนีออกจากสถานที่ทำงานเดิม และหางานใหม่ (สถานีตำรวจภูธรแม่สาย จังหวัดเชียงราย, 2552) ขณะที่บางกลุ่มก็กลุ่มที่ถูกเอาเปรียบจากนายจ้าง และค่าแรงน้อย ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่ที่ลูกจ้างชาวพม่าที่ทำงานในโรงงานแห่งนี้มีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามถึงแม้เป็นการเดินทางข้ามเขตเป็นแบบระยะสั้น และไม่ต้องเดินทางไกลการเคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนไปสถานที่แห่งใหม่จึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ทำให้การเคลื่อนย้ายของผู้คนในมิติ Ethnoscapes ของ อับปาตูร์ย (Appadurai, 1996) ดังที่กล่าวมาก็ยังมีอยู่อย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย

5.1.2 การสื่อสารข้ามพรมแดน (Mediascapes)

เป็นที่กระจัดกระจายทั่วไปถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่หลายต่อหลายประเทศต่างแข่งขันกันพัฒนารูปแบบของสินค้าออกมาอย่างมากมายเพื่อรองรับความต้องการในการติดต่อถึงกันของผู้คน เพื่อความใกล้ชิดและรวดเร็ว พร้อมกันนั้นสิ่งที่ตามมาคือการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารทั่วโลกภายในระยะเวลาไม่ถึง 1 นาที โลกไม่เคยว่างเว้นจากคลื่นข่าวสารจากทุกมุมโลกสู่ผู้รับแม้จะอยู่แสนไกล แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารข้ามพรมแดนอันเป็นผลมาจากความเป็น

โลกาภิวัตน์ตามแนวคิดของ อับปาคุรีย นั้นสะท้อนภาพที่ชัดเจนได้จากงานวิจัยที่นำรายการวิทยุเข้ามาเป็นเครื่องมือศึกษาการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวพม่าในมุมที่ต่างออกไป

สื่อในมิติของ อับปาคุรีย หรือที่เรียกว่า Mediascapes อันจะแสดงให้เห็นว่าระยะทางและความต่างจะไม่มี ความหมายอีกต่อไป งานวิจัยชิ้นนี้ประกอบไปด้วยอุปกรณ์การสื่อสารและตัวภาษาโลกจะไร้พรมแดนโดยสิ้นเชิงหากผู้คนที่รับสารมีเครื่องรับ และเครื่องรับนั้นส่งผ่านบริบทที่สามารถเข้าใจได้ สิ่งที่ต้องงานวิจัยประการหนึ่งคือแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้าสามารถเปิดเครื่องรับที่เป็นทั้งวิทยุ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถเปิดรับรายการวิทยุที่จัดขึ้นจากงานวิจัยนี้ได้พร้อม ๆ ไปด้วยการทำงาน ทำให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นตัวสารจากเรื่องราวที่มาจากประเทศไทยและคนไทย ส่ง ผ่านไปยังแรงงานที่เป็นชาวพม่าได้อย่างสมบูรณ์ สิ่งนี้เป็นตัวแสดงถึงความใกล้ชิดอีกรูปแบบหนึ่งระหว่างคนไทยและคนพม่าที่สามารถเสพข้อมูลเดียวกันปราศจากเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ จะไม่ขอปฏิเสธว่าเป็นเพราะการข้ามแดนมาเมืองไทยชาวพม่าถึงได้มีโอกาสรับเนื้อหาเหมือนกับคนไทย แต่ก็มีกลุ่มชาวพมามากมายที่มายุ่งเมืองไทยแต่ก็ไม่เคยได้รับข้อมูลเหล่านี้เลย หากไม่มีมิติของ Mediascapes เข้ามาเกี่ยวข้อง อีกประการหนึ่งมิติดังกล่าวที่ อับปาคุรีย ให้ความหมายไว้ งานวิจัยจะสมบูรณ์ไปไม่ได้อีกเช่นกันหากไม่มีภาษาเข้ามาเป็นกลไกสำคัญ ถึงแม้จะมีการถ่ายทอดสาระต่าง ๆ ผ่านภาษาไทย และแปลเป็นภาษาพม่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน แต่การแปลก็ต้องผ่านล่ามที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกกระแสนะโลกาภิวัตน์พัดพาตามมิติของ Ethnoscapes มาก่อน³⁴ ดังนั้นมิติต่าง ๆ ที่อับปาคุรีย แสดงไว้ล้วนแล้วแต่สอดคล้องต่อเนื่องกันอย่างชัดเจน

ในอดีตนั้นด้วยความเป็นแรงงานราคาถูก จำต้องอดออมหาเงิน ทำให้การมีเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยเป็นเรื่องยากยิ่ง แต่การแข่งขันในระบบทุนของยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้อุปกรณ์การสื่อสารต่าง ๆ ที่แยกเครื่อง แยกรูปแบบ และแยกการทำงานในอดีต มาเป็นการรวมระบบการทำงานต่าง ๆ ไว้ในเครื่องเดียว ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายรูป โทรศัพท์และวิทยุเข้าไว้ด้วยกันในโทรศัพท์เคลื่อนที่ สิ่งเหล่านี้จึงกลายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและจับต้องได้ในสังคมคนต่างด้าวผู้มีรายได้น้อย ทั้งนี้ด้วยความ เป็นอุปกรณ์เล็ก พร้อมกับการทำงานที่หลากหลาย และราคาถูก ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” สามารถสื่อสารภาษาพม่า เพลง และประการสำคัญเชื่อมโยงความรู้สึก ๆ จากคนไทยถึงคนพม่าอย่างไร้ความต่างและเขตแดนระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากนี้ในมิติของ mediascapes นั้น การเคลื่อนไหลของการสื่อสารเป็นการส่งต่อความคิด ความต้องการและวิถีทางที่ตนเองต้องการผ่านรายการวิทยุ เช่น สื่อเป็นช่องทางในการสร้างความบันเทิงและผ่อนคลายความหิวหาอาหารที่ตนมีต่อความผูกพันในอดีตด้วยการฟังเพลง

³⁴ กลุ่มนักศึกษาพม่าระดับอุดมศึกษาจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่เป็นทีมงานของนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัย เป็นผู้แปลภาษาไทยเป็นภาษาพม่า และดำเนินรายการวิทยุเป็นภาษาพม่า

พม่าและขอเพลงผ่านรายการ สื่อวิทยุเป็นช่องทางการสร้างความสัมพันธ์กับสังคมไทย การร่วมสนุกด้วยการโทรศัพท์มาตอบคำถามถึงแม้อาจไม่ได้สื่อสารกับคนไทยคนใดคนหนึ่งโดยตรง แต่เป็นการแสดงความหมายของการมีส่วนร่วมในสังคมไทยท่ามกลางภาษาที่แตกต่าง

5.1.3 การเลื่อนไหลทางความคิดและอุดมการณ์ไร้พรมแดน (Ideoscapes)

จากการเคลื่อนย้ายของคนทั่วโลกเพื่อชีวิตที่ดีกว่า (ethnoscapes) ผ่านการพัฒนาที่ไร้ขีดจำกัดเพื่อการเข้าถึงกัน การส่งข้อมูลข่าวสารและเพื่อสร้างความใกล้ชิดของผู้คนผ่านสื่อ (mediascapes) ทำให้เกิดแนวคิดเพื่อการสร้างโอกาสในด้านต่าง ๆ แนวคิดเพื่อการแสวงหาพื้นที่ทางสังคม รวมถึงแนวคิดของการแสดงออกทางความคิดและอุดมการณ์ (ideoscapes) ที่กลายเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อคนทุกสังคมและทุกชนชั้น

หลักฐานประการสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในมุมมองของชาวพม่าที่ขายแรงงานในเมืองไทย โดยเฉพาะจังหวัดเชียงรายนั้น ขับเคลื่อนอยู่ในรายการวิทยุที่ออกแบบขึ้นตั้งแต่เริ่มออกอากาศสัปดาห์แรกจนถึงสัปดาห์สุดท้าย ไม่ว่าจะเป็นการโทรศัพท์มาขอเพลง การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อ การร่วมสนุกด้วยการตอบคำถาม และสิ่งที่สำคัญคือการเปิดเผยตนเอง เรื่องราวปัญหาต่าง ๆ ผ่านสื่อวิทยุที่ออกอากาศเผยแพร่ทั่วทั้งจังหวัด นอกเหนือจากการแสดงความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการออกอากาศในรายการแล้ว แรงงานในโรงงานทอผ้ากลุ่มใหญ่หยิบปากกาขึ้นมาเล่าเรื่องราวของตนเองในแง่มุมที่น่าสนใจมากมาย ที่อยู่ในตารางที่ 4.4 โดยเฉพาะเรื่องราวที่แสดง ความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ผู้คนหันมาสนใจและให้ความสำคัญต่ออุดมการณ์ร่วมสมัยต่าง ๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน อาทิ การจ้างงาน, ความเสมอภาคทางสังคม, การคุ้มครองสิทธิ, การรักษากฎหมาย, การรักษาสุขภาพ ฯลฯ ดังตัวอย่างการกล่าวถึงปัญหาที่ได้รับจากการทำงาน โดยเฉพาะค่าแรงต่ำ หรือการไม่ได้ค่าแรงในบางครั้ง ซึ่งสะท้อนความเป็น ideoscapes ในมุมมองของความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ปัญหาของการถูกเอาเปรียบรวมไปถึงการถูกทำร้ายจากนายจ้าง ที่แสดงถึงมุมมองทางด้านสิทธิมนุษยชนที่ตนเองถูกล่วงละเมิด ในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่อยู่ร่วมกันในสังคมโลกาภิวัตน์ ตลอดจนการเล่าเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก รวมไปถึงความเจ็บป่วยที่สะท้อนความเป็น ideoscapes ในด้านของรัฐสวัสดิการในฐานะแรงงานถูกกฎหมาย ทั้งนี้ชาวพม่าส่วนใหญ่ต่างมีความหวัง การแสดงความหมายด้วยการแสดงออกทางความคิดผ่านสื่อเหล่านี้เป็นก้าวแรกของสังคมสื่อยุคใหม่ที่เปิดกว้างสำหรับพื้นที่ทางสังคมที่อาจพัฒนาไปสู่สิทธิที่เท่าเทียม รวมถึงการได้รับการเหลียวแลจากสังคมในอนาคต

กล่าวโดยสรุปคือโลกาภิวัตน์และภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม 3 ด้านได้ช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่าที่ต่างจากอัตลักษณ์เดิมก่อนการย้ายถิ่นคือ ความเป็นโลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้ชาวพม่าสร้างวัฒนธรรมกลุ่มในรูปแบบของการย้ายถิ่นหรือวัฒนธรรมการย้ายถิ่นเพื่อชีวิตที่

ดีกว่า จึงทำให้เกิดคลื่นมนุษย์ชาวพม่าจำนวนมหาศาลตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการเดินทางมาหางานทำในเมืองไทยและต้องต่อสู้ผ่านข้อจำกัดของการเดินทางที่ถูกกฎหมายด้วยการลักลอบเข้าเมือง ส่งผลให้เกิดการใช้ชีวิตที่ต้องอยู่แบบหลบซ่อน และไม่มีปากเสียงซึ่งเป็นพัฒนาการก้าวแรกของอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น การเดินทางที่ผิดกฎหมาย การไม่มีบัตรทำงาน ตลอดจนการกลายเป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่อยู่แบบจำยอมสงบเงียบนี้ ก็ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการใช้แรงงานที่ไม่เป็นธรรมจากนายจ้างตามมาด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ในความจำเป็นของการใช้ชีวิตส่งผลให้การเชื่อมโยงภูมิทัศน์ทั้งสามด้านเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อชาวพม่าไม่รอช้าที่จะคว้าโอกาสในการประกาศการมีอยู่ของตนในสังคมไทยผ่านสื่อวิทยุ ซึ่งการออกสู่สาธารณะในครั้งนี้อย่างน้อยจะไม่ชัดเจนถึงความพยายามของการเรียกร้องสิทธิ เรียกร้องความถูกต้อง หรือการคุ้มครองสิทธิ แต่เป็นโอกาสในการแสดงอุดมการณ์ของความเป็นคนคนหนึ่งของความเป็นพม่าใหม่ในสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่มองข้าม ทั้งนี้ก็กล่าวได้ว่าแบบแผนการใช้ชีวิตที่ผ่านมามีกลายเป็นประวัติศาสตร์หน้าใหม่ที่เปลี่ยนไปเมื่อมีการเปิดพื้นที่เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของความเป็นพม่าใหม่ผ่านสื่อรายการวิทยุ ซึ่งสื่อใหม่นี้ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด หรือจำนวนผู้รับสารมากน้อยขนาดไหน ความหลังของอิทธิพลที่มีต่อผู้รับสารก็ยังแผ่กระจายไปทั่วสังคมเพื่อรอการตอบสนองอยู่ตลอดเวลา

5.2 การรับสารและอิทธิพลของสื่อที่ต่ออัตลักษณ์แรงงานพม่า

การอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนที่นำไปสู่การจัดรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ของฮอลล์ (Hall, 1980, quoted in Baran & Davis, 2009) นั้น แสดงออกมาได้เป็นประเด็นดังนี้

5.2.1 การ “ใส่รหัส-ถอดรหัส” (Encoding-Decoding) สารในรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย”

พื้นฐานของการสื่อสารนั้นประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (sender) สาร (message) และ ผู้รับสาร (receiver) ซึ่งในอดีตเมื่อมีการผลิตสารผ่านเครื่องมือสื่อสารและผู้รับสารก็สามารถรับสารได้นั้น นับว่าเป็นภาวะปกติที่กล่าวได้ว่าการสื่อสารนั้นเสร็จสิ้นลง แต่ลักษณะของผู้รับสารปัจจุบันที่มีช่องทางการสื่อสารเป็นของตน และเทคโนโลยีการสื่อสารที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการเลือกที่จะรับสาร หรือแสดงปฏิกิริยาต่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว ทำให้การสื่อสารที่เป็นหลักการพื้นฐานในอดีตอาจไม่จบลงแต่เพียงว่าผู้รับสารได้รับสารที่ถูกส่งมาเสร็จสิ้น นั่นเป็น

เพราะผู้รับสารเลือกที่จะรับสารตามอุดมคติ³⁵ หรือตามวัตถุประสงค์ของตน แมคไควล์ (McQuail, 2010, pp. 73-74) นอกเหนือจากการเลือกรับสารตามวุฒิภาวะหรือประสบการณ์ของผู้รับสารนั้น เช่นเลือกที่จะดูโทรทัศน์แต่เพียงช่องที่ตนเองชื่นชอบ เนื่องจากเห็นว่ามีความเหมาะสมของการผลิตสาร หรือรายการที่อาจเป็นละคร หรือข่าวที่สามารถสร้างความสุขทางความคิด³⁶ ของตนได้

ในบางครั้งเงื่อนไขของภาวการณ์ในการรับสารของผู้รับสารไม่เป็นไปตามผู้ส่งสารต้องการเสมอไป ทำให้ ฮอลล์ (Hall, 1990, quoted in Baran & Davis, 2009) มองปรากฏการณ์นี้ว่า เพื่อให้เป็นไปในทิศทางที่ผู้ส่งสารต้องการ รูปแบบของกระบวนการในการผลิต การส่งสาร ไปยังผู้บริโภค สารต้องอยู่บนพื้นฐานของการวางโครงสร้างของความสมดุลของความเข้าใจ หรือผู้รับสาร สารและผู้ส่งสารต้องมีความเข้าใจความเดียวกัน ซึ่งหมายถึงการผลิตสาร หรือตัวสาร ต้องมาจากฐานของความเข้าใจทางสังคม ชีวิต สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ ความต้องการ หรือความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับสภาพเศรษฐกิจ และความเป็นจริงทางสังคมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้รับสาร เมื่อผู้ผลิตสารสามารถเข้าถึงสิ่งต่าง ๆ ของผู้รับสารได้อย่างถูกต้อง การออกแบบงานด้านการสื่อสารก็จะตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารมีปฏิกิริยาไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน จะทำให้การถอดรหัสของผู้รับสารนั้นออกมาตรงกับวัตถุประสงค์ของการใส่รหัสหรืออีกนัยหนึ่ง ด้วยองค์ประกอบของการใส่รหัส และการถอดรหัสที่ไม่ก่อเกิดข้อผิดพลาดในการสื่อสาร ตามความคิดของ ฮอลล์ แล้วขึ้นอยู่กับความสอดคล้อง สอดรับกันในการผลิตสาร หรือการใส่สารที่มีความหมาย การใส่รหัสในรายการวิทยุ ผู้ฟังจะได้ยินเฉพาะสิ่งที่ผู้ส่งสารเลือกใส่รหัสเท่านั้น ซึ่งในส่วนผู้ฟังก็จะมองเห็นในภาพที่ตนจินตนาการ ทั้งนี้ผู้ส่งสารที่เป็นรายการวิทยุสามารถสร้างภาพในจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่ออื่นที่เป็นภาพจริง เช่นสื่อโทรทัศน์ เนื่องจากสื่อวิทยุไม่มีข้อจำกัดในการสื่อสารด้านจิตใจจากการดูของผู้ฟัง (Hilliard, 2008, p. 9) อย่างไรก็ตามความสอดคล้องของการรับสารกันนี้มาจากการใช้ภาษา และสารที่มีความเป็นธรรมชาติและเป็นสากลหรือมีความเป็นวัฒนธรรมของการรับรู้เดียวกัน นั่นคือเป็นสารที่มีความหมายและความเข้าใจร่วมกันหรือตรงกันไม่ว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารจะเป็นใครหรือแตกต่างกันในลักษณะใดก็ตาม ประการสำคัญในรูปแบบของการรับสาร การรับรู้ควรเป็นไปในแบบฉบับของการรับรู้ที่เป็นธรรมชาติ มีอิสระ และไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจของสิ่งใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นสังคม สภาพแวดล้อม หรือประสบการณ์ในอดีต

³⁵ อุดมคติในความหมายนี้หมายถึง แนวความคิดที่มีต่อสารนั้นเป็นเฉพาะของแต่ละบุคคล

³⁶ ความสุขทางความคิดในงานวิจัยนี้หมายถึง เมื่อคิดในลักษณะแบบใดแล้วมีความสุข ก็เลือกที่จะคิดแบบนั้นอยู่ต่อไป ซึ่งในความเป็นจริงเรื่องที่คิดอาจถูกหรือผิดตามหลักทางจริยธรรม หรือเงื่อนไขที่สังคมกำหนดก็ได้ เช่นหากต้องการติดตามละครเกี่ยวกับความรักที่ตอนจบนางเอก และพระเอกครองคู่กันสมหวัง ก็จะเลือกดูโทรทัศน์ที่มีตอนจบด้วยการครองคู่กัน และเมื่อติดตามละครดังกล่าวแล้วก็จะทำให้มีความสุขเนื่องจากผู้นั้นคิดว่าละครครองคู่กันคือความสุข และละครความรักควรจบด้วยการครองคู่กัน โดยหากมีสถานีโทรทัศน์ช่องใดแสดงภาพความรักตามความเป็นจริงในสังคมก็จะไม่เลือกดู

เพื่อผลของการใส่รหัสให้ออกมาอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบให้งานวิจัยมีองค์ประกอบหลัก 2 ประการคือ นำสารที่ตรงกับความต้องการของผู้รับที่จะรับสารมาไว้ในเนื้อหารายการ และการใช้ภาษาที่ผู้รับสารจะเข้าใจตรงกัน

สำหรับรูปแบบการถอดรหัสประการแรกที่ได้รับจากแรงงานพม่าคือ การฟังรายการ (รายละเอียดการรับฟังอยู่ในบทที่ 4) ซึ่งพบว่าชาวพม่าจำนวนมากติดตามการรับฟังตั้งแต่วันแรกที่มีการออกอากาศจนถึงวันสุดท้าย อีกทั้งการรับฟังก็เป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะกลุ่มที่มีโอกาสฟัง แต่กลุ่มที่ไม่มีโอกาสฟังก็ติดตามในรูปแบบอื่น เช่น ให้เพื่อนจดเนื้อหา หรืออัดเทปผ่านโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น การถอดรหัสรูปแบบนี้ตามความหมายของ ฮอลล์ แล้ว แสดงออกมาในจุดยืนเดียวกันกับผู้ส่งสาร ที่ต้องการให้ผู้ฟังรับฟังรายการ ซึ่งผู้ฟังก็ตอบสนองด้วยการติดตามอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในรูปแบบของเนื้อหารายการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสุขภาพ เนื่องจากหัวข้อทั้งสองประการคือความหมายของความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นอย่างชัดเจน การถอดรหัสประการที่สองคือ การขอเพลง และการร่วมสนทนาคำถาม สิ่งนี้ในแนวคิดของ ฮอลล์ ก็ยังนับว่าเป็นไปตามจุดยืนเดียวกันกับผู้ส่งสารที่ต้องการมีส่วนร่วมจากผู้ฟังในรูปแบบต่าง ๆ แรงงานทอผ้าตอบสนองการสร้างความรู้สึกร่วม และการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะที่เปิดเผย ขอเพลงตามสิ่งที่ตนเองต้องการและแสดงความคุ้นเคยด้วยการตอบคำถามผ่านทางรายการ การถอดรหัสประการสุดท้ายที่สำคัญคือการเปิดเผยตนเองเล่าเรื่องราวประสบการณ์ ปัญหาของตนเองผ่านสื่อ (รายละเอียดในบทที่ 4 เช่น โก่ทุน เพศชาย อายุ 27 ปี ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมเคยทำผิดกฎหมายไทย และเคยถูกควบคุมตัวถึง 7 วัน ส่วนการทำงานนั้นก็พบกับนายจ้างที่ใช้ให้ทำงานไม่เคยหยุด แต่ได้เงินเดือนน้อย หรือได้เงินไม่ค่อยตรงเวลา สาเหตุที่ผมเขียนมาถึงรายการนั้น เพียงเพื่อต้องการให้สังคมรับรู้ว่ามีแรงงานที่ทุกข์ยากคนหนึ่งอยู่ในสังคม”) การถอดรหัสในรูปแบบดังกล่าวนี้ ตามมิติของ ฮอลล์ แล้ว คือ แสดงจุดยืนเดียวกับการใส่รหัสของผู้ส่งสารที่เปิดกว้าง ไม่มีตัวล็อก เปิดให้แสดงออกอย่างอิสระ เพื่อต้องการศึกษาการตอบรับ ดังนั้นรูปแบบการถอดรหัสที่แรงงานพม่าตอบกลับมาจึงมีลักษณะหลากหลาย เปิดกว้าง ซึ่งถึงแม้ไม่ได้มีการเรียกร้องให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ดำเนินรายการ หรือสังคมไทยที่รับฟังอยู่ออกมาช่วยเหลือหรือแก้ปัญหา แต่เป็นการสะท้อนมุมมองในเชิงอุดมการณ์ โดยเฉพาะความต้องการเปิดพื้นที่ใหม่ผ่านสื่อในลักษณะของสัญลักษณ์ที่ประสงค์ให้สังคมไทยเริ่มตีความสารที่ส่งกลับและหันมาเหลียวแลความต้องการเบื้องต้นตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

5.2.2 อิทธิพลของสื่อในการใส่รหัส-ถอดรหัส

สื่อไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใดก็มีอิทธิพลต่อผู้รับสารเสมอ รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ถึงแม้จะเป็นรายการแรกในจังหวัดเชียงรายที่ออกอากาศในรูปแบบสองภาษา แต่ก็ได้สร้างประวัติศาสตร์การรับฟังในหมู่แรงงานพม่าได้พอสมควร โดยเฉพาะการตอบรับที่เป็นรูปธรรมในลักษณะที่หลากหลาย ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวนี้ มาจากปัจจัยสำคัญที่เป็นองค์ประกอบในการใส่รหัส เฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการใส่รหัส-ถอดรหัสในงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบไปด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ (1) การมีความเข้าใจร่วมกัน (2) การนำภาษาพม่ามาใช้ในการจัดรายการวิทยุรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” และ (3) การออกแบบรายการวิทยุที่สร้างความบันเทิง และสาระที่เน้นการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.2.2.1 การมีความเข้าใจร่วมกัน

ผลของการติดตามรับฟังที่เป็นสภาพตามความเป็นจริงได้พบว่ามี การใส่รหัสตามความหมายของ ฮอลล์ (Hall, 1990) โดยย่ำถึงพื้นฐานในการใส่รหัสคือการมีความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร หรืออีกนัยหนึ่งคือผู้ส่งสารต้องเข้าใจความต้องการ รวมถึงปัญหาของผู้รับสารเป็นพื้นฐานก่อน จากนั้นจึงสิ่งที่เป็นความต้องการในเบื้องต้นนี้มาสร้างความโดดเด่น ทำให้มีการออกแบบรายการด้วยการนำสิ่งที่ชาวพม่าส่วนใหญ่ต้องการสร้างความชัดเจน นั่นคือเรื่องการนำกฎหมายไทยมาเป็นเนื้อหาหลัก เนื่องจากชาวพม่าส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เคยกระทำผิดกฎหมายไทยมาทั้งนั้น อาทิเช่นการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การเดินทางข้ามเขตพื้นที่ หรือการไม่มีบัตรทำงาน เป็นต้น การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายไทยนี้เป็นสิ่งที่ชาวพม่าทั้งชายและหญิงให้ความสนใจอย่างยิ่ง ตามมาด้วยเรื่องสุขภาพ จากวาทกรรมที่เคยให้ตัวอย่างไว้ในบทก่อนหน้านี้เกี่ยวกับการที่คนไทยมองชาวพม่าพลัดถิ่นว่าเป็นผู้ที่เดินทางมาพร้อมกับนำโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ มาด้วย อีกทั้งชาวพม่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ไม่ค่อยใส่ใจในสุขภาพของตน หรือมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพน้อยมาก อีกทั้งชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบันก็มีวิถีทางที่ไม่ถูกสุขลักษณะเท่าที่ควร เช่นบ่อยครั้งที่ชาวพม่ารับประทานอาหารที่ทำไว้หลายวัน คือไม่ได้รับประทานอาหารสดใหม่หรือทานอาหารที่ทำใหม่ทุกวัน บางครั้งก็รับประทานอาหารที่เริ่มบูดเสีย เนื่องจากไม่รู้วิธีถนอมอาหาร หรือวัตถุดิบประสงค์เพื่อความประหยัด นอกจากนี้ยังมีการซักผ้าด้วยวิธีการตีผ้าและไม่ใช้ผงซักฟอกเพื่อความประหยัด ตลอดจนการมีสภาพที่พักที่แออัดและสกปรก คือการรวมสิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างไว้ในบริเวณเดียวกัน ประการสำคัญเมื่อเกิดเจ็บป่วยก็จะหายากินเอง ไม่ว่าจะเป็นยาที่นำมาจากประเทศพม่า ยาหม้ออายุ หรือยาที่ไม่ผ่านการตรวจสอบ เป็นต้น การนำเรื่องราวพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ การดูแลตัวเองในเบื้องต้น หรือแม้แต่วิธีการใช้ยาสามัญประจำบ้านมาออกอากาศจึงกลายเป็นสิ่งที่ชาวพม่าชายหญิงให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน

อิทธิพลของสื่อในการใส่รหัสในหัวข้อนี้ ส่งผลให้ชาวพม่าส่วนใหญ่เกิดความพยายามเพื่อทำความเข้าใจในข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้รับจากรายการ แรงงานหลายคนเมื่อฟังรายการก็จะจดบันทึกในสิ่งที่ตนเองคิดว่าจำไม่ได้ บางคนไม่รู้ว่าการกระทำบางอย่างเป็นการละเมิดกฎหมายบางข้อ ซึ่งก็เป็นความรู้ใหม่ และต่างก็ใช้ชีวิตด้วยความระมัดระวังมากขึ้นกว่าเดิมหลังจากฟังรายการ ส่วนในเรื่องสุขภาพก็เป็นสิ่งที่พม่าจำนวนมากไม่ค่อยติดตามรับฟัง และนำไปปรับใช้ การถอดรหัสสะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของแต่ละคนที่เริ่มหันมาใส่ใจสุขภาพมากขึ้น เริ่มวางแผนการดำเนินชีวิตให้เป็นระบบมากขึ้นในการดูแลและวังสุขภาพของตนเอง แรงงานพม่าอีกกลุ่มหนึ่งที่ถอดรหัสด้วยการนำข้อมูลที่ได้รับไปปฏิบัติตามคือกลุ่มหญิงมีครรภ์ เนื่องจากการหาสารอาหารที่ได้จากแหล่งอาหารต่างๆเป็นสิ่งสำคัญต่อเด็กในครรภ์ ชาวพม่าส่วนใหญ่ไม่รู้ว่าคุณค่าทางอาหารนั้นหาได้จากอาหารประเภทใดบ้าง แต่เมื่อฟังรายการ ต่างก็สนใจที่จะกินผัก และกินอาหารปรุงสุกมากขึ้น รวมถึงการแสวงหาประเภทอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของทารก เป็นต้น

5.2.2.2 การนำภาษาพม่ามาใช้ในการจัดรายการวิทยุรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย”

สำหรับประเด็นทางการใช้ภาษา หรือทฤษฎีทางภาษาศาสตร์นั้น ฮอลล์ (Hall, 1990) กล่าวว่างานเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนนั้น มีการผลิตสารไว้ 2 ด้านคือ สารที่ให้ความหมายโดยตรง (Denotation) ที่มีการแทรกแซงของรหัสทางสังคมต่าง ๆ น้อย หรือภาษาที่มีองค์ประกอบทางสัญลักษณ์ที่สามารถเข้าใจได้ตามความเป็นจริง และสารที่ให้ความหมายโดยนัย (Connotation) ที่มีการแทรกแซงของ รหัสทางสังคมต่าง ๆ มาก หรือภาษาที่มีองค์ประกอบทางสัญลักษณ์ที่ต้องมีการตีความเนื่องจากรหัสนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย ความหมายโดยนัยนี้จะไม่สอดคล้องกับการรับรู้ที่เป็นธรรมชาติเท่าใดนัก เป็นการสร้างวาทกรรมที่ต้องการความหมายมากขึ้น หรือต้องตีความซ้อนเพื่อสร้างความเข้าใจ ในการนี้ผู้วิจัยมองว่าขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารที่ต้องการให้ผู้บริโภคสารเพียงแต่รับสาร หรือเพื่อให้คิดตามและหันมาตระหนักในความหมายโดยนัยนั้น แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้การใส่รหัสด้วยการถ่ายทอดความหมายโดยนัยอาจไม่เหมาะสมในเวลานี้เท่าใดนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงใส่รหัสเกี่ยวกับการนำภาษามาใช้ไว้ 3 วิธีคือ (1) การนำภาษาพม่ามาใช้ในงานวิจัย ก่อนหน้านี้ได้ออกแบบงานวิจัยไว้ด้วยการนำภาษาพม่ามาใช้เพียงภาษาเดียว แต่ด้วยเหตุผลของความมั่นคงที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ จึงได้นำภาษาไทยมาใช้ร่วมกับภาษาพม่า เหตุผลอีกประการคือการใช้ภาษาพม่าเป็นสิ่ง จำเป็นต่อการสื่อสาร เพราะงานวิจัยมีกลุ่มแรงงานพม่าเป็นเป้าหมาย (2) คือ ผู้ถ่ายทอดภาษาพม่า ผู้ดำเนินรายการที่ต้องพูดภาษาพม่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องเป็นผู้มีความเข้าใจในภาษาพม่า และภาษาไทยเป็นอย่างดีทั้งสี่ทักษะคือ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ผู้ดำเนินรายการเป็นภาษาพม่าไม่เพียงแต่ต้องพูดให้ชัดถ้อยชัดคำในรายการ แต่ต้องแปลเนื้อความภาษาไทยเป็นภาษาพม่า พร้อม ๆ กับเมื่อแปลและเขียนออกมาเสร็จสิ้นก็ต้องทำภาษานั้นให้เป็นภาษาพูดเพื่อก่ออากาศ ประการสำคัญ

ผู้ดำเนินรายการต้องเป็นผู้มีความเข้าใจในพื้นฐานชีวิต สภาพแวดล้อม หรือแม้แต่ประวัติศาสตร์ของ ประเทศพม่า และสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ตลอดจนต้องมีความเข้าใจในประเพณีวัฒนธรรม และ วิถีชีวิตของชาวพม่าอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาชาวพม่าจาก มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงมาทำหน้าที่ดังกล่าวในฐานะผู้ช่วยนักวิจัย ผู้ดำเนินรายการที่ถ่ายทอดเนื้อหา ในรายการเป็นภาษาพม่านี้ เป็นกลุ่มคนที่มีประสบการณ์ ภูมิหลัง หรือสภาพแวดล้อมเดียวกันกับกลุ่ม ชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในโรงงานทอผ้า และ (3) วิธีการใช้ภาษาพม่า ผู้วิจัยเห็นว่าการใช้ภาษาในรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ควรเป็นภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที ให้ความหมายโดยตรง เนื่องจากการมี เวลาจำกัด การสร้างความเข้าใจอย่างรวดเร็วจึงเป็นสิ่งจำเป็น การใช้ภาษาที่ให้ความหมายโดยนัยจึงไม่มี การนำมาใช้ในรายการ เนื้อความในรายการนั้นผู้วิจัยถ่ายทอดอย่างหลากหลายเช่น มีทั้งการเล่าเรื่อง การใช้ตัวอย่างประกอบ และการอธิบายความที่มีความยากและซับซ้อนด้วยการใช้ภาษาในการ สื่อสารอย่างตรงตามความหมาย เช่น ข้อกฎหมายในแต่ละข้อมีความหมายอย่างไร ห้ามการกระทำ ในสิ่งใดบ้าง รวมถึงบทลงโทษมีความหนักเบาหรือรุนแรงประการใด พร้อมกันนี้เพื่อความชัดเจน ในการสื่อสาร การแสดงตัวอย่างจากกรณีที่เคยมีผู้กระทำผิดจริงก็ถูกนำมาใช้ในรายการด้วยเช่นกัน

การถอดรหัสด้วยการใช้ภาษาพม่าของแรงงานในโรงงานทอผ้าที่ปรากฏนั้น ไม่ได้สร้างความชัดเจนหรือต่อต้านผู้ส่งสาร แต่เป็นไปในจุดยืนเดียวกับผู้ส่งสารที่ต้องการลดความยุ่งยากใน การสื่อสาร การถอดรหัสด้วยภาษาเดียวกันเป็นการแสดงออกถึงความคุ้นเคย ความเป็นกลุ่ม เดียวกันกับรายการวิทยุ ที่ยังไม่เคยมีการส่งสารด้วยภาษาของพวกเขา

จากผลของการใส่รหัสดังรายละเอียดข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการใส่รหัสที่ค่อนข้างตรง ตัวและชัดเจนกับผู้ฟังมากที่สุด เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคือชาวพม่าที่เข้ามาเป็นแรงงานในโรงงาน ทอผ้า อ.เมือง จ.เชียงราย ชาวพม่าในโรงงานทอผ้าไม่เคยมีโอกาสดูฟังรายการวิทยุ หรือรับสื่อ สารณะในเมืองไทยที่เป็นภาษาของตนเองมาก่อน ผลที่ตามมาคือทำให้เมื่อมีการออกอากาศ รายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ชาวพม่าก็ให้ความสนใจฟังตั้งแต่ครั้งแรก มีการโทรศัพท์เข้ามายัง สถานีเพื่อร่วมแสดงความเห็นและร่วมสนุก อีกทั้งแรงงานพม่าเหล่านี้ก็รู้สึกถึงความผ่อนคลาย เนื่องจากไม่มีข้อจำกัดทางด้านภาษาในการสื่อสาร หรือแสดงความเห็น ไม่จำเป็นต้องระวัง หรือตื่น กลัวหากใช้คำพูดภาษาพม่าเมื่อพูดถึงสิ่งใดก็ตาม เนื่องจากรู้ว่านายจ้างชาวไทย หรือชาวไทยทั่วไป ไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่พวกเขาพูดอย่างสมบูรณ์นัก และถึงแม้จะมีการแปลเป็นภาษาไทยกลุ่มผู้ฟัง ชาวพม่าก็รู้ว่าทางรายการต้องใช้ความระมัดระวังในการออกอากาศอย่างแน่นอน ดังนั้นการใส่รหัส ด้วยการนำภาษาพม่ามาใช้ก็ตรงกับความต้องการทั้งตัวผู้ผลิตสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน

5.2.2.3 การออกแบบรายการวิทยุเพื่อสร้างสาระความบันเทิง ที่เน้นการมีส่วนร่วม

สิ่งนี้นับว่าเป็นการสร้างปรากฏการณ์ให้กับงานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานพลัดถิ่นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากการจัดรายการวิทยุด้วยการใช้ภาษาพม่าในเชิงรายจะเป็นสิ่งใหม่แล้ว กิจกรรมการตอบรับในลักษณะต่าง ๆ ต่อสื่อสาธารณะก็เป็นสิ่งที่แรงงานพม่าในเชิงรายไม่เคยทำเช่นเดียวกัน

การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังรายการวิทยุทั่วไปได้มีส่วนร่วมับรายการนับว่าเป็นเรื่องปกติสำหรับคนไทย แต่กับพม่าเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งตัวผู้ใส่รหัสและตัวผู้ถอดรหัสอย่างยิ่ง การใส่รหัสในรายการด้วยการเปิดโอกาสให้มีการขอเพลงทั้งทางโทรศัพท์หรือทางอื่น การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังชาวพม่าร่วมสนุกโทรศัพท์มาตอบคำถามในรายการเพื่อรับของที่ระลึก³⁷ รวมถึงการใส่รหัสด้วยการออกแบบรายการให้มีช่วงเปิดสายอิสระ เพื่อให้ผู้ฟังเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับตนเองผ่านแบบฟอร์มและนำมาอ่านในรายการนั้น มีการถอดรหัสออกมาอย่างหลากหลาย ชาวพม่าเมื่อได้ฟังเพลงพม่าที่เป็นภาษาของตนเองเพลงแรกหรือหลาย ๆ เพลง ก็รู้สึกถึงความต้องการเพิ่มขึ้นที่จะฟังเพลงที่ตนรู้จักและต้องการ การถอดรหัสของชาวพม่าด้วยการโทรศัพท์มาขอเพลง รวมถึงการนำแผ่นซีดีเพลงมาให้ผู้ดำเนินรายการเปิดในรายการก็เป็นการตอบรับที่น่าสนใจ การใส่รหัสด้วยการเปิดสายร่วมสนุกตอบคำถาม และมีการถอดรหัสด้วยการโทรศัพท์มาตอบคำถามเกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งแรกที่ออกอากาศ การใส่รหัสอีกรูปแบบหนึ่งคือ การเปิดสายอิสระเพื่อให้ผู้ฟังมีอิสระในการร่วมแสดงความเห็นหรือ พูดในสิ่งที่ตนเองต้องการ สิ่งนี้นับว่าเป็นการถอดรหัสที่เกินความคาดหมาย ชาวพม่าจำนวนมากเปิดเผยชื่อที่มาจากตนเอง พร้อมกับนำเรื่องราวการทำงาน การใช้ชีวิต ตลอดจนปัญหาและความเห็นเกี่ยวกับการฟังรายการในรูปแบบต่าง ๆ มาเล่าให้สังคมเมืองไทยได้รับทราบ ถึงแม้ชาวพม่าที่ทำงานในเมืองไทยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้รับความสบายในการใช้ชีวิตในเมืองไทยเท่าใดนัก แต่ก็ไม่ได้คาดหวังให้ใครมาช่วยแก้ปัญหา หรือทำความลำบากในชีวิตให้น้อยลง แต่ก็หวังเพียงเพื่อให้ชีวิตของคนคนหนึ่งถูกเปิดเผยให้สังคมมองเห็น และรับรู้่ว่าพวกเขามีตัวตน กล่าวได้ว่าการใส่รหัสและการถอดรหัสตามแนวคิดของ ฮอลล์ (Hall, 1973) สามารถเปิดพื้นที่ที่ได้อย่างหลากหลาย

ภาพรวมของการนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อรายการวิทยุและศึกษาการตอบรับนั้น โดยเฉพาะอิทธิพลที่มาจากแง่มุมของการใส่รหัส เป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ประการหนึ่งทางสังคมการสื่อสารที่มีภาษาพม่าเป็นกลไก ในทางกลับกัน เนื้อหา ข้อความ หรือสารที่แรงงาน

³⁷ ของที่ระลึกในรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” คือแก้วน้ำที่มีคำว่า “เมงกะลาบา เมืองไทย” และ “FM.90.75 MHz” อยู่บนแก้ว ของที่ระลึกนี้มีจำนวนไม่จำกัด ผู้ฟังที่เป็นชาวพม่าสามารถโทรศัพท์มาร่วมสนุกตอบคำถามได้ทุกสัปดาห์ และเมื่อตอบถูก ทางรายการก็จะนำ “แก้วเมงกะลาบา เมืองไทย” นี้ไปมอบให้ การถามคำถามนั้นส่วนใหญ่เป็นคำถามง่าย ๆ มาจากเนื้อหาหรือข้อมูลเรื่องต่างๆที่มีการนำเสนอในช่วงต้นรายการ ซึ่งการถามสิ่งใดนั้นผู้ดำเนินรายการก็จะแจ้งให้ผู้ฟังทราบเป็นนัยว่า “ขอให้ตั้งใจฟังช่วงต่อไปนี่ให้อาจมีการนำเป็นคำถามก็ได้”

พม่าสื่อกลับมาหรือที่เรียกว่าเป็นการถอดรหัสกลับมานั้น แสดงถึงอัตลักษณ์ใหม่ที่สร้างความหมายใหม่ทางสังคมประการหนึ่งในเวลาเดียวกัน

ลักษณะของรูปแบบรายการที่นำเสนอผ่านสื่อ ชาวพม่าพลัดถิ่นเมื่อรับสารที่ถูกส่งกลับมาเหล่านี้ก็ดำเนินการตีความ สร้างความเข้าใจ การถอดรหัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวพม่าต่างกำลังเรียนรู้การสร้างความเคลื่อนไหวใหม่ของสังคมที่แสดงออกมาในเชิงบวก ซึ่งแตกต่างจากสิ่งที่พวกตนได้รับจากสังคมไทยในภาพเดิม ๆ ที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการถูกกระทำ การถูกเอาเปรียบ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่าง ๆ และเมื่อมีการตอบกลับจึงออกมาในเชิงบวกเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากการตอบรับในภาพรวมแล้ว การใช้สื่อเพื่อแสดงออกทางความคิดเห็นทางการเมือง หรือความต้องการจากสังคมก็เป็นก้าวต่อมาที่แรงงานพม่าต่างตระหนักในศักยภาพของการสื่อสาร เพื่อสื่อรูปแบบสารที่ตนเองต้องการ ทั้งนี้พื้นที่ในทางสังคมใหม่ที่แรงงานพม่าส่วนใหญ่ต่างแอบหวังไว้นั้นจะเป็นจริงหรือไม่ก็ตาม อย่างน้อยสื่อในงานวิจัยก็ได้เปิดโอกาสให้ชาวพม่าแสดงอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นในรูปแบบที่ต้องการได้ไม่มากนักน้อย การแสดงออกดังกล่าวนี้ ฮอลล์ (Hall) กล่าวว่าป็นวิถีของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ระหว่างกัน ในสังคม ที่รอคอยการตอบรับจากสังคมไทยในอนาคต

5.3 การเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์พลัดถิ่นของแรงงานพม่า

หลังการพึ่งรายการวิทยุเมงกะลาบา เมืองไทย

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น (Cultural Identities and Diaspora) ของ ฮอลล์ (Hall, 1990) จำแนกอัตลักษณ์ไว้ 2 ลักษณะฮอลล์และเกย์ (Hall & Guy, 1992) ด้วยกันคือ (1) ลักษณะของความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่เดิม (being) เป็นลักษณะที่มาจากประสบการณ์ในอดีต เรื่องราวของกาลเวลาที่เกี่ยวพันกับชีวิตการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของคนที่ผ่านมา ได้หล่อหลอมให้เกิดความเป็นตัวตนขึ้นมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง บรรพบุรุษ หรือประวัติศาสตร์ในอดีตได้สร้างอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันที่โยงกับรูปแบบของวิถีชีวิตในแต่ละบุคคล สิ่งเหล่านี้ได้พัฒนากลายเป็นบุคลิกประจำตัวแต่ละบุคคลที่มีอยู่ภายใน อัตลักษณ์ของบุคคลที่เป็นอยู่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพื้นฐานซึ่งมาจากจุดแรกของการใช้ชีวิต เช่น เรื่องราวของการเติบโต ครอบครัว สังคมในวัยเด็ก ญาติพี่น้อง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลต่อแนวคิด ก่อรูปเป็นการใช้ชีวิต จึงรวมเรียกว่าเป็นบุคลิกของแต่ละบุคคล ประวัติศาสตร์ การต่อสู้เพื่อความอยู่รอดตลอดจนสภาพสังคมทำให้ชาวพม่าต่างเข้าใจในสิ่งที่ตนเป็น และประการสำคัญการเป็นคนพลัดถิ่น ความเป็นผู้ไม่มีความรู้ ละเมิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายเข้าเมือง การไม่มีบัตรทำงาน หรือการเป็นแรงงานผิดกฎหมาย พัฒนาไปสู่อัตลักษณ์

ผู้ย้ายถิ่น ที่ส่งผลมาสู่การมีรูปแบบชีวิตที่หลบซ่อน ไม่เปิดเผย เนื่องจากตระหนักเป็นอย่างดีใน ความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนรู้แจ้ง (2) การกลายเป็น หรือ การเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (becoming) ใน ความเหมือนกันที่เห็นกันอยู่ทั่วไปนั้น จะมีจุดใดจุดหนึ่งที่เป็นความแตกต่างท่ามกลางความเหมือน ในตัวตน หรือในสังคม จุดที่เป็นความต่างนี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นมา ประวัติศาสตร์ได้ก่อให้เกิดการสังสมประสบการณ์หนึ่งประสบการณ์ คือหนึ่งของการรับรู้ ในการยอมรับ และสร้างความเป็นตัวตนจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของประสบการณ์นั้น ๆ การกลายเป็น สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นนั้นที่มีความสำคัญไม่แพ้กันระหว่างอดีตกับอนาคต การกลายเป็นนี้ อาจเกิดขึ้นในช่วงหนึ่งของประสบการณ์ในชีวิต เมื่อพบประสบการณ์ใหม่ ๆ ก็อาจมีการปรับตัว ปรับเปลี่ยน ให้เกิดจุดที่เป็นความแตกต่างจากเดิม และจากอดีต หรือเรียกว่าอัตลักษณ์ที่พัฒนาขึ้น จากภาพประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นมา ในความหมายของการกลายเป็นนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์ใหม่ ๆ การส่งผ่านเหตุการณ์ก่อให้เกิดสิ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อ รอการปรับเปลี่ยนอดีตเพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต

สภาพสังคมที่สื่อเข้ามามีบทบาท โดยเฉพาะรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” เป็นก้าวใหม่ ของการกลายเป็น (becoming) ที่ ฮอลต์ ได้ให้แนวความคิดในเชิงอัตลักษณ์ที่ไม่มีความคงทนหรือ เป็นหนึ่งเดียว อัตลักษณ์ถูกปรับเปลี่ยนอยู่เสมอตามบริบททางสังคม หรือสภาพแวดล้อมใหม่ การ กลายเป็นที่แรงงานพม่าในโรงงานทอผ้าเข้ามาเป็นบทบาทใหม่ในชีวิตพัฒนามาจากความหมายเชิง สัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านสื่อดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 อัตลักษณ์เดิม และอัตลักษณ์ “การกลายเป็น” ของแรงงานพม่าหลังการรับสาร

ชื่อ	บทสัมภาษณ์	อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเดิม	อัตลักษณ์ที่กลายเป็น (Becoming)
มา หนู อู	“เมื่อฟังรายการแล้ว หากมีเวลาวางก็จะออก กำลังกาย ต้องการเป็น คนมีร่างกายแข็งแรง”	ความเป็นคนที่ไม่ให้ ความสำคัญกับสุขภาพ ซึ่งอาจ มาจากความจำเป็นทาง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ ตามแนวทางของ แคสเชิลส์ ขณะที่แนวคิดของฮอลล์ ความ เป็นผู้ที่เป็นพาหะของ โรคร้าย คือวาทกรรมที่สังคมไทยหยิบ ยื่นให้	สื่อทำให้เกิดการถอดรหัส ในจุดยืนเดียวกับผู้ส่งสาร ตามทัศนะของ ฮอลล์ อัตลักษณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น ปรับเปลี่ยนให้เป็นคนเห็น ความสำคัญและใส่ใจต่อ สุขภาพมากขึ้น ต้องการมี ร่างกายแข็งแรง
โก่ทุน	“ชอบช่วงกฎหมาย เพราะทำให้รู้สิ่งที่ไ ควรทำ และไม่ควรรู้ ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งผิด กฎหมาย ในอดีตเคยทำ ผิดกฎหมาย”	ทั้งปัจจัยคุณเพื่อหางานทำ และ ปัจจัยผลจากสภาพการขาด ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ตามแนวคิดของ ราเวนสไตน์ การทำผิดกฎหมายเข้าเมืองจึง เกิดขึ้น และกลายเป็นอัต ลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นติดตัวมา	การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ ทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับอดีต เป็นวิถีทางของการ เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ตามบริบทใหม่ของสังคม ในแนวทางของฮอลล์ การ ไม่ละเมิดกฎหมายจึงเป็น ความพยายามที่จะแสดง อัตลักษณ์ใหม่ต่อสังคม
เอ เอ มา	“ใช้ชีวิตอยู่กับนายจ้าง กิน-นอนกับนายจ้าง นายจ้างคนไทยที่เจอนี้ เป็นคนชอบว่า ชอบดุด คำอยู่เสมอ เวลานอน ต้องนอนที่หลังและตื่น ก่อนนายจ้าง”	เป็นลักษณะของตัวคนที่ เป็นอยู่เดิม (Being) เพราะ ตระหนักว่าตนเป็นแรงงาน พม่าย้ายถิ่นและการมีรูปแบบ ชีวิตที่ต้องพึ่งพา ในแนวทาง ของ ฮอลล์	แสดงแนวคิดในการเปิด พื้นที่ทางสังคม เพื่อให้ มองเห็นถึงสภาพที่เป็นฝ่าย ไม่ได้รับความคุ้มครอง สิทธิในฐานะลูกจ้างตาม แนวทางของ อับปาคุรีย ใน มุมมองของ Ideoscapes

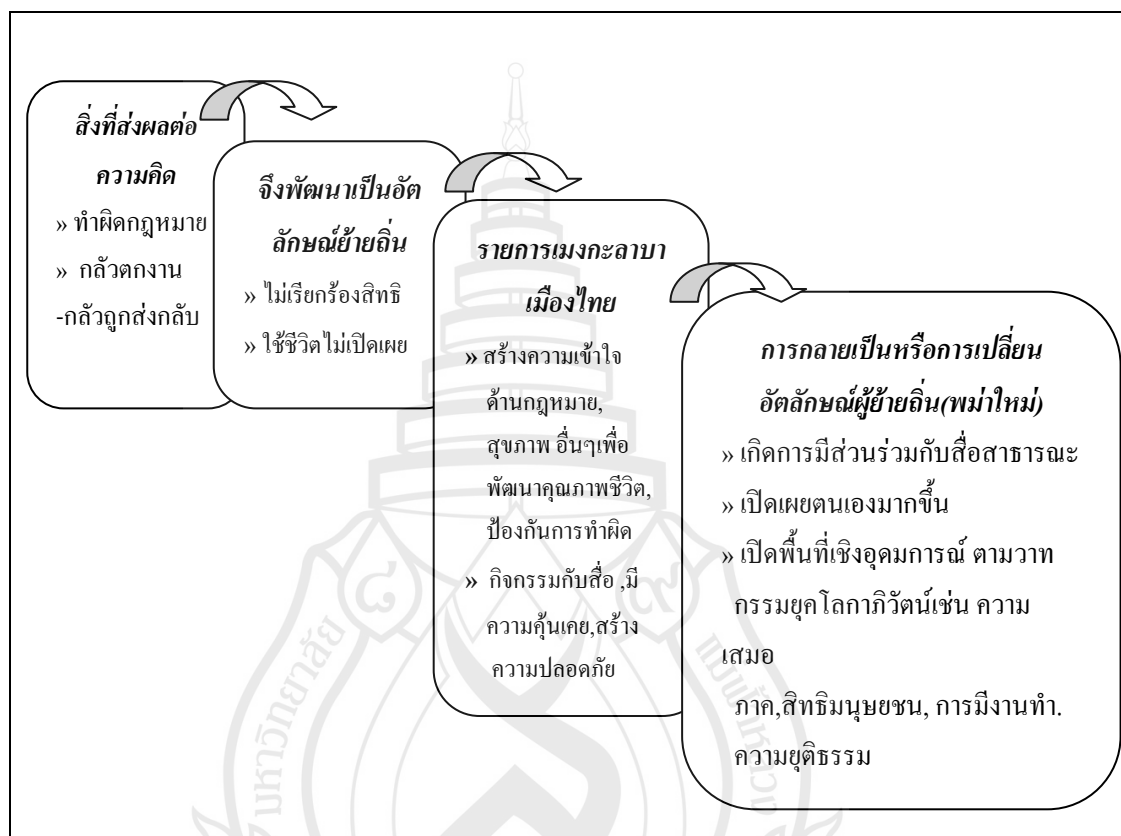
ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ชื่อ	บทสัมภาษณ์	อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเดิม	อัตลักษณ์ที่กลายเป็น (Becoming)
อว เมย์ อู	“เคยกระทำผิด และถูก ควบคุมตัว สาเหตุ เพราะเดินทางข้ามเขต ต้องการฟังช่วง กฎหมายเป็นพิเศษ”	การละเมิดกฎหมายเข้าเมือง สะท้อนกระบวนการที่ นำไปสู่อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของ บาร์ธ	เป็นความพยายามที่ ต้องการเปลี่ยนอัตลักษณ์ เดิม ในภาพใหม่ของสังคม ตามแนวคิดของ ฮอลล์
แย้ ตี สะ	“อยากให้ทางราชการ ไปทำข่าวในประเทศ ของตน เพราะอยากรู้ ความเคลื่อนไหวต่างๆ”	อัตลักษณ์ความเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ ไม่เคยลืมอดีต และหวนคิดถึง ตลอดเวลา ของแคสเชลล์	ถอดรหัสออกมาจากการ ใส่รหัสของราชการ ตาม ทัศนคติด้านสื่อของ ฮอลล์
โป้ จี	“มาอยู่เมืองไทยนั้นจะ ได้รับการดูแลคุ้มครองอยู่ บ้างโดยเฉพาะจากคน รอบข้างที่เป็นนายจ้าง รู้สึกหวั่นในชีวิต”	ภาพของความเป็นแรงงานพม่า ย้ายถิ่น ก่อให้เกิดการปฏิบัติ จากสังคมในมุมมองของอัตลักษณ์ ที่ถูกมองจากสังคมของ ฮอลล์	การแสดงคำพูดที่สะท้อน ความรู้สึก และบรรยายการ ถูกกระทำซึ่งเป็นการ ละเมิดสิทธิมนุษยชน ตาม แนวทางของ อับปาคุรีย หัวข้อ Ideoscapes
โก๋ ซ่าน ยู โส่ย	“เป็นสิ่งที่ไม่เคยฟังมา ก่อน และมีเพื่อนฝูงอีก มากที่ทำงานประเภท อื่นและไม่สามารถรับ ฟัง ตนเองก็จะนำไป บอกกล่าว”	ความไม่พร้อมที่จะพัฒนา คุณภาพชีวิตจากประเทศบ้าน เกิด องค์กรประกอบที่สร้างอัต ลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น จากแนวคิด ของ แคสเชลล์	มุมมองของ mediascapes ของ อับปาคุรีย ที่ข้อมูลข่าวสาร สามารถถ่ายทอดเนื้อหา ความรู้ ข่าวสารต่าง ๆ ได้ ทั่วทุกแห่งเพราะโลกาภิ วัตน์

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

ชื่อ	บทสัมภาษณ์	อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเดิม	อัตลักษณ์ที่กลายเป็น (Becoming)
โป ยู	“ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองไทย นานถึง 5 ปี แต่อยาก กลับบ้านเนื่องจาก คิดถึงบ้าน พุด ภาษาไทยได้นิดหน่อย ต้องการรู้ภาษาไทยมาก ขึ้น”	ถึงแม้เดินทางย้ายถิ่น แต่ก็ยังคง ผูกพันอยู่กับถิ่นเก่า วัฒนธรรม เก่าตามความคิดของ แคสเชลล์	อัตลักษณ์ใหม่พัฒนาได้ตาม สภาพแวดล้อมและบริบททาง สังคมใหม่อยู่ตลอดเวลา สออลล์และอัปปาดูริยแสดง ethnoscapes จากการเป็นผู้ย้าย ถิ่นที่ต้องเรียนรู้ภาษาใน ประเทศที่ตนพำนักอยู่
นิ่ม ยู ไพล	“เมื่อก่อนไม่ค่อยดูแล ตัวเองแต่หลังจากฟัง รายการแล้วจะรักษา สุขภาพมากขึ้น”	สภาพการใช้ชีวิตที่ยากลำบาก ต้องดิ้นรนต่อสู้ รูปแบบชีวิตจึง เป็นไปเพื่อความอยู่รอดการ ทำงานเพียงอย่างเดียว แคสเชลล์	Mediascapes อิทธิพลของสื่อ ก่อให้เกิดการพัฒนาสู่ อัตลักษณ์ใหม่ และอัปปาดูริย
หม่า เมี่ยว	“กฎหมาย และสุขภาพ ให้ความรู้ที่จำเป็นต่อ แรงงานชาวพม่าตรงจุด ต้องการบอกผ่าน รายการวิทยุถึงเพื่อน ชาวพม่าทุกคนที่ ต้องการมาทำงานใน เมืองไทย คือควรที่จะ เรียนภาษาไทยก่อน เดินทางมา”	อัตลักษณ์ตัวตนรู้แจ้งของความ เป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่น และวาท กรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากสังคม ในด้านการละเมิดกฎหมาย และพาหะโรคร้าย สออลล์	Mediascape ในมุมที่ส่งผ่าน ข่าวสารถึงกัน รวมถึงการ สร้างความปลอดภัยในกลุ่มที่ มีอัตลักษณ์เดียวกัน (Organizational Type) ของ บาร์ธ

ภาพที่ 5.1 เป็นพัฒนาการที่แสดงถึงเส้นทางของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ ที่สามารถพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ใหม่หรือ “การกลายเป็น” ที่เข้มแข็งในอนาคต

ภาพที่ 5.1 พัฒนาการของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น เป็นอัตลักษณ์ “การกลายเป็น” พม่าใหม่

จุดเริ่มต้นของการกลายเป็นในความหมายของ ฮอลล์ (Hall, 1990) ในงานวิจัยนี้คือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ซึ่งต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแนวคิดที่ส่งผลต่อความรู้สึกที่กล่าวมาในเบื้องต้น เพื่อเปลี่ยนการกำหนดลักษณะความเป็นตัวตนที่ชาวพม่าวางกรอบไว้ ซึ่งจุดใหญ่คือการใช้ชีวิตแบบไม่เปิดเผย รวมถึงการไม่มีปากเสียงออกมาเรียกร้องต่อความไม่ยุติธรรมที่ได้รับในชีวิตการทำงาน ค่าตอบแทน หรือการถูกกระทำ การที่ชาวพม่าในโรงงานทอผ้าใช้ชีวิตดังกล่าว มาจากความรู้สึกหรือจิตใต้สำนึกของความกลัวเช่น กลัวการกระทำผิดในอดีตจะส่งผล กลัวตงาน และถูกส่งกลับ สิ่งนี้ก่อให้เกิดการกลายเป็นหรือการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นได้ ต้องลบภาพความกลัวเหล่านี้ และเสริมสร้างความรู้สึกถึงความปลอดภัย และความสุขเข้ามาทดแทน ซึ่งการปรับเปลี่ยน

ความคิดเดิมไม่ถ่วงนักและการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ไม่สามารถเกิดขึ้นเองได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีองค์กรที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมประสาน และสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นงานวิจัยนี้จึงการออกแบบรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” เพื่อเป็นโครงการนำร่องและเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโดยเริ่มต้นการสร้างเชื่อมั่นให้กับชาวพม่าทั้งหลายด้วยการสร้างความเข้าใจในข้อกฎหมายที่ทั้งควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติในฐานะแรงงานต่างด้าวเมื่อทำงานในประเทศไทย ตามมาด้วยการแนะแนวทางการใช้ชีวิตที่ดีมีคุณภาพ และมีระบบด้วยเนื้อหาด้านสุขภาพ และอื่น ๆ พร้อมกับกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคย และความเพลิดเพลินด้วยการเปิดให้มีส่วนร่วมกับสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัยที่กล่าวมาผู้วิจัยมองว่าเป็นกระบวนการของการพัฒนาเพื่อเปิดจุดเริ่มต้นของการกลายเป็นหรือการเปลี่ยนอัตลักษณ์ย้ายถิ่นสู่ความเป็นพม่าใหม่ที่น่าสนใจ เมื่อแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้าได้รับความรู้ และประสบการณ์ใหม่ที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการปรับตัวจากประวัติศาสตร์ของความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นในอดีต กลายเป็นสิ่งที่เสริมสร้างโอกาสของการเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นการเปิดสู่มิติที่ยังไม่เคยมีปรากฏในแรงงานพม่าในไทยโดยเฉพาะในจังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยมองว่าเป็นชีวิตใหม่ สู่ความเป็นพม่าใหม่ ที่จะสามารถพัฒนาต่อไปในอนาคต ในภาพของการสร้างสิทธิของแรงงานพม่าผ่านสื่อสาธารณะ ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นถึงอิทธิพลของสื่อที่สามารถพัฒนารูปแบบสังคมในลักษณะที่สร้างสรรค์และจับต้องได้ ถึงแม้ช่วงเวลานี้จะยังไม่มีภาพของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม แต่พื้นที่ดังกล่าวจะการกลายเป็นหรือจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่มีแนวโน้มอย่างชัดเจนว่าเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นที่อาจเป็นจุดกำเนิดของการสร้างอำนาจต่อรองได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาผลของการรับสาร หรือผลที่ได้จากการฟังรายการวิทยุด้วยการศึกษาการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของความเป็นผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่า ซึ่งผลที่ได้อาจไม่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์อย่างชัดเจนหรือถาวรในระหว่างที่ทำวิจัยนี้ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนเป็นพม่าใหม่ในอนาคต องค์ประกอบที่จำเป็นของการปรับเปลี่ยนคือองค์กรที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมหรือเปิดพื้นที่ทางสังคมเพื่อสร้างความมั่นใจ และความปลอดภัยกับแรงงานพลัดถิ่นเหล่านี้ การพัฒนาสื่อวิทยุรายการเมงกะลาบา เมืองไทยจึงช่วยเปิดพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าได้

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

6.1 สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยคือ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและแบบแผนการบริโภคสื่อของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย พัฒนาและใช้สื่อเพื่อเปิดพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ และเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าหลังการรับสื่อ โดยวิธีดำเนินการวิจัยนั้น มีขอบเขตการวิจัยแบ่งได้ดังนี้เป็นแรงงานพม่าชายและหญิง อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จำนวนประมาณ 30 คน พื้นที่โรงงานทอผ้าในอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย การวิจัยชุดนี้มีเนื้อหาตรวจสอบความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่มีอยู่เดิม และตรวจสอบความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปหลังการรับฟังรายการวิทยุ

สำหรับวิธีดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนคือ การลงพื้นที่เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเป็นอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่ติดตัวมา รวมถึงรูปแบบการรับสื่อแบบภาพรวมในชีวิตประจำวัน เพื่อนำมาปรับใช้กับวิธีดำเนินการวิจัยในขั้นตอนต่อไป ต่อไปคือการออกแบบเนื้อหารายการวิทยุ และจัดรายการวิทยุภายใต้ชื่อ “เมงกะลาบา เมืองไทย” มีหมายความว่า “สวัสดิ เมืองไทย” ดำเนินรายการเป็นภาษาพม่า ควบคู่กับภาษาไทย งานวิจัยชิ้นนี้ ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 ส่วนด้วยกันคือ กลุ่มนักศึกษาชาวพม่าจากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงทำหน้าที่แปลบทรายการเป็นภาษาพม่า ดำเนินรายการร่วมเป็นภาษาพม่า และเป็นผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แรงงานพม่าหลังจากฟังรายการวิทยุแล้ว ส่วนที่สองคือกลุ่มแรงงานพม่าที่ทำหน้าที่เป็นผู้ฟังเช่นเดียวกับผู้ฟังรายการวิทยุทั่วไป และเป็นกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย ส่วนที่สามคือผู้วิจัยที่ทำหน้าที่หาข้อมูลทั้งหมด เขียนบทรายการดำเนินรายการภาษาไทย และเก็บข้อมูล ตลอดจนนำข้อมูลมาวิเคราะห์ รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” นี้ ออกอากาศสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 9 เดือน

รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” เป็นรายการที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสาระความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น กฎหมาย สุขภาพ ภาษาไทย ประเพณีวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้รูปแบบรายการจะมีการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังร่วมสนุกตอบคำถาม และขอเพลงพม่า รวมถึงการเปิดเวทีให้ผู้ฟังสามารถนำเรื่องราวของตนเองที่เป็นประสบการณ์ชีวิต ความทุกข์ยากในการทำงาน ปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบ หรือ

แสดงความเห็นผ่านทางรายการได้ วิธีดำเนินการวิจัยขั้นตอนสุดท้ายคือ การเก็บข้อมูลภายหลังจากเสร็จสิ้นการออกอากาศรายการวิทยุเรียบร้อยแล้ว ด้วยการศึกษาผลที่ได้รับจากสื่อ หรือการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ย้ายถิ่นที่มีมาก่อนฟังรายการวิทยุ ว่าเมื่อผู้ฟังที่เป็นชาวพม่ารับสื่อที่ออกแบบขึ้นนี้แล้ว มีการปรับตัว หรือเปลี่ยนความเป็นอัตลักษณ์ที่มีอยู่เดิมหรือไม่ อย่างไร

ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งได้ดังนี้คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง ใช้การสัมภาษณ์เป็นหลักก่อนดำเนินรายการ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์นั้นจะเป็นแรงงานทั่วไปที่ทำงานอยู่ในโรงงานทอผ้า ขั้นตอนที่สองคือการจัดรายการวิทยุสองภาษา ซึ่งรวมถึงการพูดคุยกับผู้ฟังที่โทรศัพท์เข้ามายังรายการ รวบรวมข้อมูลผู้ที่ขอเพลง ผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางรายการ เครื่องมือต่อไปคือการใช้การสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ซึ่งมีลักษณะเจาะจงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ (โดยเฉพาะกลุ่มผู้ฟังรายการ) และ เครื่องมือที่ใช้ขึ้นสำคัญอีกประการคือ การรวบรวมข้อมูลหรือเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งทางรายการได้มีการทดสอบการติดตามฟังของแรงงานพม่า การตรวจสอบสถานะของรายการที่พัฒนาขึ้นในรูปแบบเช่น การบันทึกการ โทรศัพท์มายังรายการเพื่อตอบคำถามหรือขอเพลง รวมถึงการแสดงความเห็นผ่านโทรศัพท์ เอกสารในลักษณะที่เป็นแบบสอบถามภาษาพม่า เอกสารที่แรงงานพม่าเขียนเล่าประสบการณ์ของตนเอง

ผลการวิจัยได้พบว่าก่อนที่รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” จะออกอากาศนั้น แรงงานพม่าในโรงงานทอผ้า อ.เมืองเชียงราย มีวิถีชีวิตและการบริโภคสื่อแบบเดิม ๆ แต่หลังจากได้รับฟังรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” แล้วได้มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ จากอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเป็นอัตลักษณ์ “พม่าใหม่” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวทางการใช้ชีวิตหรือเป้าหมายของการใช้ชีวิตของแรงงานพลัดถิ่นจะให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นหลัก ดังนั้นการวางแผนใจของกิจกรรมในชีวิต ส่วนใหญ่จึงเป็นไปตามเหตุผลเพื่อการทำงาน เริ่มต้นทำงานตอนเช้าพักกลางวัน และทำงานอีกครั้งในช่วงบ่ายจนถึงเวลา 17:00 น. หลังจากนั้น จึงแยกย้ายกลับไปยังที่พักเพื่อทำภารกิจส่วนตัว ทั้งนี้ถึงแม้ชาวพม่าจะสามารถพักผ่อนได้ตั้งแต่ช่วงนี้เป็นต้นไป แต่ส่วนใหญ่เลือกที่จะทำงานล่วงเวลาต่อ โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 18:00-22:00 น.

การทำงานในโรงงานทอผ้าที่เป็นกรณีศึกษา ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในช่วงที่มีการสั่งสินค้าจากลูกค้า แต่หากช่วงใดไม่มีการสั่งสินค้า หรือมีการสั่งสินค้าจำนวนน้อย ก็จะมีการจ้างแรงงานชาวพม่าทำงานเพียงบางส่วน ทำให้ลูกจ้างที่เหลือไม่มีงานทำ ขณะที่ทุกคนต้องมีรายได้ เนื่องจากรายจ่ายเกิดขึ้นทุกวัน ทางออกก็คือต้องออกไปหางานอื่นทำเป็นการชั่วคราวภายนอกโรงงานบริเวณอำเภอแม่สาย เช่น ขายของหน้าร้าน รับจ้างทั่วไป ขนของ ล้างจาน ทำความสะอาด เป็นต้น

ด้วยปัจจัยของความจำเป็นและเหตุผลของการใช้ชีวิตที่มีเป้าหมายเพื่อการทำงาน จึงสะท้อนรูปแบบของการใช้ชีวิตประจำวันที่ไม่มีทางเลือกมากนัก โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ถูกจำกัดด้วยเวลา และเหตุผลของการทำงาน เช่นต้องตื่นเช้า นอนดึก พักผ่อนน้อย กินในสิ่งที่มีและหาได้ ขาดการคัดสรรในสิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือการให้เวลาเพื่อการออกกำลังกาย เพื่อการพักผ่อนในครอบครัว รวมถึงการให้เวลาเพื่อสร้างสรรค์ความบันเทิงหรือหากิจกรรมที่สร้างความสุขในครอบครัว กล่าวได้ว่าการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ชายแรงงานชาวพม่ามีรูปแบบที่ค่อนข้างตายตัวคือกลางวันเวลาคือการทำงาน เมื่อมีเวลาว่าง หรือเวลากลางคืนคือการพักผ่อนเพื่อลุกขึ้นมาทำงานในวันต่อไป สิ่งตามมาคือการถูกจำกัดโอกาสโดยประการทั้งปวง ซึ่งแรงงานเหล่านี้ต่างรู้ดีถึงความด้อยที่ตนเองได้รับ ลักษณะการแสดงออกทั้งต่อสังคมและต่อตนเองจึงมีลักษณะของความเป็นผู้ต้องจำยอม เช่น การไม่แสดงความเห็น การไม่เรียกร้อง การไม่ต่อรอง หรือการไม่ไปในสถานที่ต่างถิ่น³⁷ อาทิ ร้านอาหารซื้อต่าง ๆ โรงภาพยนตร์ หรือห้างสรรพสินค้า แม้กระทั่งตามร้านขายของทั่วไปรวมถึงตลาดสดใหญ่ ๆ ในตัวเมืองเชียงราย

ในแง่การบริโภคสื่ออื่น แรงงานในโรงงานทอผ้าแห่งนี้ส่วนใหญ่จะมีอุปกรณ์เกี่ยวกับสื่อแทบทุกครอบครัวเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือโทรศัพท์เคลื่อนที่ แต่จากการที่ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับการทำงาน ทำให้ชาวพม่ากลุ่มนี้ไม่ค่อยใส่ใจ หรือมีเวลาให้กับการรับสื่อเท่าใดนัก ยามว่างจากการทำงาน ในช่วงกลางวันก็จะเป็นช่วงเวลาที่รีบเร่งสำหรับอาหารกลางวัน ส่วนช่วงเย็นก็ต้องเตรียมอาหารเย็นพร้อมกับดูแลเก็บกวาดซักล้าง และทำความสะอาด ขณะที่ช่วงค่ำก็เป็นเวลาพักผ่อน ดังนั้นแรงงานกลุ่มนี้จะมีเวลาในการบริโภคสื่อน้อยมาก ซึ่งจะใช้เวลาเย็น หรือค่ำหลังเลิกจากการทำงาน ล่วงเวลาเปิดดูโทรทัศน์ดูละคร แต่ก็ยังเป็นระยะเวลาอันสั้น ส่วนในวันหยุดที่เว้นจากการทำงานเช่นวันอาทิตย์ก็จะเป็นช่วงที่ชาวพม่าก็จะใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการพักผ่อนเช่นการนอนหลับและดูโทรทัศน์ ขณะที่สื่อวิทยุนั้นก็เปิดเพื่อฟังเพลงแก้เหงาระหว่างที่ต้องทำงานบ้านเท่านั้น ทำให้การบริโภคสื่อเพื่อความตั้งใจการรับข้อมูลข่าวสาร แทบจะไม่เคยเกิดขึ้นเลยเนื่องจากข้อจำกัดข้างต้น กล่าวได้ว่าลักษณะการรับสื่อในชีวิตประจำวันของแรงงานพม่ากลุ่มนี้นั้น ไม่มีการบริโภคสื่อเป็นประจำ และการเปิดรับข้อมูลต่าง ๆ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นยามว่างและเพื่อการพักผ่อนเท่านั้น อย่างไรก็ตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการทำงานชาวพม่าพลัดถิ่นจะได้รับผ่านการแจ้งอย่างเป็นทางการจากนายจ้าง ขณะที่ข้อมูลทั่วไป หรือการหางานใหม่ก็จะได้รับจากเพื่อนฝูงญาติมิตรเป็นส่วนใหญ่ เมื่อโครงการวิจัยได้พัฒนาสื่อเพื่อเปิดพื้นที่ในการแสดงอัตลักษณ์ งานวิจัยชิ้นนี้จึง

³⁷ สถานที่ต่างถิ่นหมายถึงที่ที่ตนเองไม่คุ้นเคย ไม่เคยไป หรือในที่ที่ไม่มีการแนะนำให้ไป ถึงแม้สถานที่แห่งนั้นจะอยู่ใกล้กับที่พักหรือโรงงานที่ตนเองทำงานอยู่

ออกแบบรายการให้กลุ่มเป้าหมายได้รับข้อมูลต่าง ๆ ผ่านสื่อวิทยุ โดยสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน (FM. 90.75) ซึ่งเป็นวิทยุของรัฐบาล อยู่ในการกำกับดูแลของกองทัพบก โดยอนุญาตให้เข้าเวลาออกอากาศสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง ภายใต้ชื่อรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ออกอากาศทุกวันเสาร์ เวลา 10:00-11:00 น.

แนวทางการออกแบบรายการจำเป็นต้องตรงกับเป้าหมายที่ชาวพม่าต้องการฟัง หรือมีรูปแบบการจัดรายการที่ชาวพม่าชื่นชอบ ประการสำคัญคือเนื้อหาต้องเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ชีวิตของแรงงานชาวพม่า โดยพื้นฐานการออกแบบ เน้นการถ่ายทอดเป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นรายการนี้จึงมีการนำเสนอ 2 ภาษา คือภาษาไทยควบคู่กับภาษาพม่า และเพื่อสร้างความสนใจให้กับผู้ฟังรายการนี้จึงแบ่งได้ 2 ส่วนหลัก ๆ คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหาและส่วนที่เป็นรูปแบบการนำเสนอรายการ โดยส่วนที่หนึ่งรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายไทย โดยเฉพาะกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว เนื้อหาส่วนต่อไปคือเรื่องราวเกี่ยวกับสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมของไทย ความรู้ด้านภาษาไทย เนื่องจากชาวพม่าส่วนใหญ่ต้องการเรียนรู้ภาษาไทย และเนื้อหาสุดท้ายเกี่ยวกับเกร็ดความรู้ทั่วไปในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เช่น การส่งเสริมนิสัยและแนวทางการเก็บออมเป็นต้น การออกแบบรายการในส่วนที่สองคือรูปแบบการนำเสนอ รายการนี้เป็นรายการที่เปิดกว้างให้ในการสร้างการมีส่วนร่วมเช่น เปิดโอกาสให้โทรศัพท์มาตอบคำถามร่วมสนุกรับของที่ระลึก การโทรศัพท์มาขอเพลง ตลอดจนเปิดโอกาสให้มีการนำเสนอเรื่องราวของตนเองไม่ว่าจะเป็นปัญหา ประสบการณ์ผ่านสื่อสาธารณะ

อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่ามีสาเหตุที่ประกอบสร้างกันขึ้นมามากหลายด้าน สภาพเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมในประเทศพม่าที่เป็นปัจจัยเบื้องต้นผลักดันแรงงานมาสู่ประเทศไทย สภาพบังคับทางสังคมภายในประเทศไทยที่เอื้อประโยชน์ในการทำงานท่ามกลางการแข่งขันในระบบเสรีนิยม ก็เป็นปัจจัยจุดพอกที่ทำให้ประเทศไทยเป็นที่ต้องการของแรงงานมากมายที่มาจากประเทศเพื่อนบ้าน การข้ามแดนเพื่อเข้ามาค้าแรงงานในอาณาจักรไทยมีกฎหมายกำหนดควบคุมอยู่ การเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายทำให้ชาวพม่าจำนวนมากต้องมีความผิดติดตัวอย่างน้อยคนละ 1 คดี แต่ตราใบที่การกระทำผิดนี้ยังไม่ถูกเปิดเผย หรือแรงงานถูกจับได้และถูกลงโทษ ความผิดนั้นก็นับว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย หรือแทบไม่ได้รับการใส่ใจ ช่วงการใช้ชีวิตระหว่างการทำงาน ชาวพม่าไม่น้อยต้องใช้ความสามารถในการปรับตัวอย่างเต็มที่เพื่อการมีชีวิตรอด การใช้ชีวิตที่ไม่แสดงความคิดเห็นออกมาจนกลายเป็นจุดสนใจ สภาพการทำงานหนักการไม่เรียกร้องสิทธิใด ๆ ตลอดจนทนรับกับสภาพเงื่อนไขทางสังคมของการเป็นแรงงานต่างด้าวราคาถูก เงื่อนไขเหล่านี้ได้พัฒนาไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่า

ผลการวิจัยจากการพัฒนารายการวิทยุที่เปิดโอกาสให้แรงงานชาวพม่าสามารถมีส่วนร่วมและเข้าถึงสื่อสาธารณะได้นั้น มีการตอบรับท่ามกลางเงื่อนไขทางสังคมที่ซับซ้อนอย่างน่าสนใจ แรงงานพม่าในเชียงรายได้เปิดประตูสู่มิติของการมีส่วนร่วมในสื่อสาธารณะอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการแสดงตัวตนและส่งเสียงให้ดังขึ้น เช่นการร่วมสนุกด้วยการโทรศัพท์ตอบคำถาม การขอเพลง ไปจนถึงการแสดงความเห็นและความต้องการของตนเองต่อรูปแบบรายการ คล้ายที่จะเปิดเผยชื่อ ที่อยู่ และเปิดประสบการณ์ในอดีตที่เป็นไปด้วยแรงกดดัน นอกจากนี้ผู้ฟังยังสามารถรับแรงส่งทางคลื่นวิทยุทั่วจังหวัดเชียงรายจะได้ยินเสียงและอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปหลังการฟังรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ได้แก่ความต้องการที่จะทำตัวให้ถูกกฎหมาย รักษาสุขภาพ เข้าใจเรื่องสิทธิของตนเองดีขึ้น มีความสนใจจะเรียนภาษาไทยมากขึ้น รวมถึงความพยายามในรูปแบบต่าง ๆ จากเนื้อหาที่ได้รับผ่านทางรายการวิทยุที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น จึงนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของ “พม่าใหม่” ที่ต่างไปจากอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเดิม

สำหรับปัจจัยที่สร้างความสนใจในรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” มาจากเหตุผล 3 ประการคือ (1) การใช้ภาษาพม่า ซึ่งเป็นภาษาแม่ โดยใช้ภาษาพม่าทั้งในการดำเนินรายการและบทเพลง เป็นพื้นฐานของการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน อีกทั้งภาษาบ้านเกิดทำให้แรงงานต่างถิ่นรู้สึกถึงความอบอุ่น ลดความรู้สึกอ้างว้างห่างไกลบ้าน แรงงานย้ายถิ่นจึงให้ความสนใจรายการนี้มากกว่าที่เคยเป็นมา (2) กำหนดเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการ โดยเฉพาะหัวข้อของกฎหมาย ความปลอดภัยในชีวิตกระทำผิด หรือฝ่าฝืนกฎหมายของคนต่างด้าวในประเทศไทย และยังมีหัวข้อสุขภาพพื้นฐานที่มีผลต่อการใช้ชีวิตที่ชาวพม่าต้องการเรียนรู้ แรงงานพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานในเมืองไทย ส่วนมากเป็นกลุ่มคนที่ขาดความรู้ด้านสุขภาพพื้นฐาน อีกทั้งมีความเป็นอยู่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ประกอบกับเป็นกลุ่มคนที่มีร่างกายอ่อนแอเป็นพื้นฐาน ป่วยบ่อย การมีความรู้ด้านสุขภาพจึงเป็นสิ่งที่แรงงานพม่าต้องการเปิดรับและติดตามรับฟังเป็นอันดับต้น ๆ และ (3) กำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการ ไม่ว่าจะเป็นเพลง หรือการเปิดเวทีให้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองเป็นภาษาพม่า และการได้ฟังเพลงที่ตนเองเป็นคนขอผ่านสื่อ ก็สามารถสร้างความภาคภูมิใจไม่น้อย เนื่องจากสื่อสาธารณะเปิดเพลงที่ตนเองต้องการ และเอ่ยนามคนขอเพลงผ่านคนฟังจำนวนมากซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับคนฟังเป็นอย่างยิ่ง ตรงข้ามกับในอดีตชีวิตที่ผ่านมาส่วนใหญ่ได้รับการปฏิบัติอย่างไร้คุณค่า และถูกมองข้าม ส่วนรูปแบบรายการที่เปิดโอกาสให้คนฟังสามารถเล่าเรื่องราวของตนเองผ่านสื่อ นั้น ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ชาวพม่าสามารถเปิดประตูระบายความทุกข์ออกไปได้บ้าง การถูกกดขี่เอาเปรียบในลักษณะต่าง ๆ ก็ไม่เคยมีใครได้รับรู้รับฟัง การได้เปิดเผยความยากลำบากในชีวิตแรงงานพม่าเห็นว่าย่างน้อยสังคมไทยได้มองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนตัวเล็ก ๆ

ถึงแม้ปัญหาน้อยใหญ่จะไม่ได้รับการแก้ไขก็ตาม รายการวิทยุนี้จึงมีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปของแรงงานพม่าในระดับหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปคือการทำงานวิจัยชิ้นนี้ได้ตอบวัตถุประสงค์ประการแรกคือ ได้มีการศึกษาวิถีชีวิต และการเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ที่เกิดจากปัจจัยของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และเพื่อการมีชีวิตที่ดีกว่า โดยเดินทางข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายมาทำงานในเมืองไทย เฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในโรงงานทอผ้าอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งการเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และการทำความผิดอื่นๆ เช่นการไม่มีบัตรทำงาน หรือการลักลอบทำงาน นำไปสู่การป้องกันตนเองจากการถูกจับกุมและส่งกลับ ด้วยการมีชีวิตแบบไม่เปิดเผย และไม่เรียกร้องสิทธิเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรม ถึงเวลานี้จึงพัฒนาสู่ความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น การทำงานชิ้นนี้ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่สองด้วยการจัดรายการวิทยุแบบสองภาษา ชื่อรายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ที่มีเนื้อหาจากพื้นฐานความจำเป็นและปัญหาของแรงงานพม่าดังที่กล่าวมา นอกจากนี้ผลของการทำงานในสองขั้นตอนแรกตามวัตถุประสงค์ข้างต้นจึงได้นำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ประการสุดท้ายที่ศึกษาผลของการฟังรายการวิทยุ โดยปฏิกิริยาจากการฟังรายการของแรงงานพม่าพัฒนาไปสู่ความเป็น “พม่าใหม่” ที่กล้าเปิดเผยตนเอง ปัญหาของตนเอง มีส่วนร่วมกับสื่อสาธารณะ และแสดงอุดมการณ์ของตนเองผ่านสื่อสังคมไทย

6.2 สิ่งสะท้อนจากผลของการทำงานและข้อจำกัดของงานวิจัย

ถึงแม้งานวิจัยชิ้นนี้จะมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านอัตลักษณ์ หรือการปรับตัวจากการรับสื่อที่พัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งผลที่ปรากฏออกมาจะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในระยะสั้น แต่สิ่งที่เห็นได้จากความสนใจของบรรดาแรงงานโรงงานเหล่านี้ คือมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการระวังตัวไม่ให้เกิดการกระทำผิด และเรื่องของการดูแลสุขภาพให้มีร่างกายแข็งแรงมากกว่าในอดีต

อย่างไรก็ตามภายใต้การทำงานวิจัยดังกล่าว ก็พบว่ามีข้อจำกัดบางประการ คือถึงแม้ว่านายจ้างในโรงงานทอผ้า อำเภอเมืองเชียงราย จะอนุญาตให้ชาวพม่าได้มีโอกาสรับฟังรายการวิทยุที่จัดขึ้น แต่ด้วยความไม่แน่นอนของรูปแบบการทำงานทำให้ชาวพม่าไม่สามารถรับฟังเนื้อหาสาระได้อย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่จะได้รับฟังเพียงช่วงเวลาที่มีการส่งสินค้า และมีงานทำภายในโรงงานเท่านั้น ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือระยะเวลาการออกอากาศที่มีเพียง 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการเบื้องต้นในการรับฟัง ชาวพม่าที่ทำงานในโรงงานส่วนใหญ่ร้องขอให้ขยายเวลาจัดรายการเป็นทุกวันใน 1 สัปดาห์และดำเนินรายการต่อไป ซึ่งหากมีการขยายเวลารูปแบบ

รายการอาจได้รับการพัฒนาไปในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อความต้องการของแรงงานพม่า และสังคมไทย
ชัดเจนขึ้น

6.3 อภิปรายผล

6.3.1 จากอัตลักษณ์เดิมสู่อัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น

กรอบแนวคิดของงานวิจัยที่มองความเป็นอัตลักษณ์เดิมสู่การย้ายถิ่นและความเป็นพม่าใหม่ของแรงงานพมานั้น เริ่มต้นและครอบคลุมด้วยปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของโลกาภิวัตน์ในสามด้านตามแนวทางของ อับปาตูไร (Appadurai, 1996) คือ การย้ายถิ่นของผู้คน (ethnoscapes) การสื่อสารไร้พรมแดน (mediascapes) และการแสดงอุดมการณ์ของตนเอง (ideoscapes) ซึ่งจะอภิปรายผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้น โดยภาพความเป็นอัตลักษณ์เดิมของแรงงานพม่าที่ค่อนข้างชัดเจนคือ สภาพของชีวิตที่ทุกข์ยาก และต้องดิ้นรนหาทางต่อสู้เพื่อปากท้อง สิ่งเหล่านี้ได้นำไปการเดินทางโยกย้ายของผู้คน (ethnoscapes) และการย้ายถิ่นฐานของผู้คนก็นำไปสู่ความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ซึ่งตามหลักของอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นนั้นคือชีวิตที่มาจากความพยายามในการดำรงชีวิต การแก้ปัญหา การปรับตัว รวมถึงการหาหนทางเพื่อสร้างแบบแผนในการดำเนินชีวิต การเดินทางข้ามพรมแดนสู่ประเทศไทยของชาวพม่าจึงพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น ถึงแม้จะเป็นคนละประเทศ แต่การย้ายถิ่นเป็นภาพของการเดินทางจากสังคมชนบทมาสู่สังคมของความทันสมัยกว่าพร้อมกับความหวังของการมีชีวิตใหม่ในโลกาภิวัตน์ (Appadurai, 1969, pp. 10-11) ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวความคิดที่เกี่ยวกับปัจจัยดูดและปัจจัยผลักของ ราเวนสไตน์ (Ravenstein) โดยเฉพาะสภาพชีวิตของความยากจนภายในประเทศที่เป็นปัจจัยผลักให้ชาวพม่าเดินทางมาสู่ประเทศไทยเพื่อหางานทำ ขณะที่สภาพเศรษฐกิจและความต้องการแรงงานราคาถูกของภาคธุรกิจเฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานอุตสาหกรรมของไทยเพื่อลดต้นทุนการผลิตในยุคที่มีการแข่งขันสูง ก็เป็นปัจจัยดูดที่มีบทบาทไม่น้อยต่อการเดินทางเพื่อแสวงหาการมีชีวิตที่ดีกว่า (Ravenstein, 1885) กล่าวได้ว่า การย้ายถิ่นได้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมของความ เป็นโลกาภิวัตน์ที่ค่อนข้างชัดเจน

นอกจากนี้เป้าหมายเพื่อการมีงานทำของกลุ่มแรงงานพม่าในโรงงานสิ่งทอของงานวิจัยชิ้นนี้ ยังมีปัจจัยที่ตอกย้ำถึงลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นประการหนึ่งคือ การเดินทางมาหรือการเข้าเมืองที่ผิดกฎหมายซึ่งก็มาจากการช่วยเหลือของกลุ่มแรงงานพม่าและคนไทยบางส่วน สาเหตุดังกล่าวพัฒนาไปสู่การเป็นแรงงานที่นอกจากเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายแล้ว การลักลอบทำงานยังเปลี่ยนสภาพเป็นแรงงานผิดกฎหมายอีกด้วย ทำให้ต้องนำไปสู่ชีวิตที่ต้องหลบซ่อน ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยแรงงานพม่าจำเป็นต้องอยู่รวมกัน และมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบเดียวกันที่ไม่

เปิดเผย การมีชีวิตด้วยความปลอดภัยอีกประการหนึ่งคือการทนแบกรับความรู้สึกด้วยการไม่มีปากเสียงจากความไม่ยุติธรรมจากนายจ้าง การไม่เปิดเผยในทัศนะของ ฮอลล์ (Hall, 1997) นั้น รวมถึงความหมายที่เป็นรูปธรรมคือการปรับตัว ปรับอัตลักษณ์เพื่อการมีชีวิตอย่างปลอดภัยด้วยการใช้ชีวิตอย่างสงบไม่เปิดเผย และอีกนัยหนึ่งเป็นความหมายเชิงนามธรรมคือการใช้ชีวิตปิดบัง หรือทนรับความไม่ยุติธรรมจากนายจ้าง (Hall, 1996, pp. 15-16) อย่างไรก็ดีถึงแม้จะมีแรงงานจำนวนมากที่มีบัตรทำงาน แต่การไม่ใช้ชีวิตโดดเด่นหรือแปลกแยกจากกลุ่ม ก็เป็นส่วนสำคัญที่ชาวพม่าส่วนใหญ่ปฏิบัติเพื่อความอยู่รอดในสังคม

6.3.2 จากอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นสู่อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไป

ผลลัพธ์ของความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นประการสำคัญคือรูปแบบการทำงาน และการใช้ชีวิตของแรงงานพม่าที่เป็นไปในลักษณะของการถูกเอาเปรียบ ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมรวมถึงการถูกระทำในเชิงการละเมิดสิทธิมนุษยชนจากนายจ้าง ความยากจนและอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่มีความผิดคิดตัวส่งผลให้ชาวพม่าทั้งหลายอยู่อย่างอดทนและอดกลั้น ไม่มีปากเสียง แต่ก็มีแก้ปัญหาด้วยการหนีงานบ้าง เปลี่ยนงานบ่อย สภาพชีวิตจึงหนีไม่พ้นความยากจนที่วนเวียนกลับเข้ามาหาตัวเสมอ สิ่งเหล่านี้ลดทอนการมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือใช้ชีวิตถูกสุขลักษณะ อย่างไรก็ตามความเป็นโลกาภิวัตน์ที่นอกจากจะบีบคั้นให้คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตท่ามกลางการแข่งขันสูงแล้ว ยังเป็นช่องทางของงานวิจัยที่มีรายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” ให้เป็นสื่อกลางนำเสนอการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่น่าสนใจในช่วงประสบการณ์หนึ่งของชีวิตแรงงานพม่า มิติของการเลื่อนไหลด้านหนึ่งที่สำคัญคืออิทธิพลของสื่อที่มีบทบาทในการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นของแรงงานพม่าไปสู่ความเป็นพม่าใหม่ (mediascapes) การส่งผ่านความรู้ทางด้านกฎหมายซึ่งเป็นฐานความผิดสำคัญของผู้หลบหนีเข้าเมือง การให้รายละเอียดเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในประเด็นเรื่องสุขภาพ รวมถึงประเด็นที่เป็นสาระความรู้ต่างๆที่ชาวพม่าให้ความสนใจ รายการวิทยุที่แพร่เสียงตามสายยังส่งผ่านความสุขด้วยเสียงเพลงที่เป็นภาษาพม่าอีกด้วย (Appadurai, 1996, p. 35)

6.3.3 การแสดงอุดมการณ์ที่สะท้อนความเป็นพม่าใหม่ด้วยการถอดรหัส

รายการวิทยุที่ไม่ได้ให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียวเปิดกว้างด้วยการให้โอกาสแสดงความคิดเห็นถึงชีวิตที่ได้ไม่ได้รับความยุติธรรม เป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมที่แรงงานพม่าในโรงงานทอผ้าต่างให้ความสนใจ การตอบรับด้วยการกล้าเปิดเผยเรื่องราวความยากลำบาก ปัญหา และการไม่ได้รับความยุติธรรมผ่านรายการวิทยุ นับเป็นก้าวสำคัญที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นอยู่สู่ความเป็นพม่าใหม่อย่างชัดเจน (ideoscapes) ในมุมของการแสดงอุดมการณ์นี้ ตามทัศนะของ อับปาคุรัย (Appadurai) แล้วเป็นผลจากการที่สื่อเป็นกลไกหลักที่มีส่วนผลักดันให้แรงงาน

แสดงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง หรือเป็นผลสะท้อนประการหนึ่งทางมิติของสื่อผู้มีจิตด้านอุดมการณ์ตามการเคลื่อนไหวของโลกาภิวัตน์ที่น่าจับตามอง ถึงแม้ความต้องการในการแก้ปัญหาความทุกข์ยากด้านต่าง ๆ จะยังไม่ได้รับการตอบสนองในตอนนี้ แต่สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงความเป็นตัวตนที่เป็นอยู่ และการกลายเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง (becoming) ตามบริบทใหม่ทางสังคมผ่านทางการใช้ภาษาและสื่อสารสาธารณะ (Hall, 1993, p. 472) ฮอลล์ กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเนื่องจากอัตลักษณ์นั้น ไม่มีแก่นแกน ไม่มีหนึ่งเดียว แรงงานพม่าเลือกที่จะถอดรหัสสื่อด้วยการแสดงเรื่องราวที่ไม่เคยเปิดเผยของตนเองผ่านสื่อสารสาธารณะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์สามารถแปรเปลี่ยนไปตามสภาพและประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ ๆ อยู่เสมอ ลักษณะตัวตนที่มีภาษาเป็นหนึ่งในตัวอัตลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงและสานความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของผู้คนในสังคม มักสร้างปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงและภาพตัวแทนในลักษณะต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ของแต่ละคน ทั้งนี้ถึงแม้ชาวพม่าจะไม่ได้เรียกร้องสิ่งใดตรง ๆ หรือเปิดเผย แต่ภาพของการถอดรหัสจากสื่อไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกด้วยการขอเพลง การร่วมสนุกตอบคำถาม หรือแม้แต่การเปิดเผยเรื่องราวความทุกข์ยากจากการทำงานและปัญหาต่าง ๆ เป็นการสะท้อนความเป็นอยู่ ฮอลล์ ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการมองงานวิจัยในเชิงดังกล่าวว่า สิ่งที่มีความจำเป็นที่ต้องนำมาวิเคราะห์ก็คือการมองบริบททางสังคมและการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการผลิตสารในลักษณะของการใส่รหัสใหม่ของผู้ฟังเพื่อสังคมไทยได้รับฟัง ทั้งนี้ก็เป็นหน้าที่ของสังคมที่จะถอดรหัสของแรงงานพม่าเหล่านี้ออกมาในรูปแบบใดต่อไป (Hall, 1980, p. 243) อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาของความไม่ยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตหรือไม่นั้น น่าจะไม่สำคัญเท่ากับโอกาสที่สังคมไทยหยิบยื่นให้กับกลุ่มแรงงานพลัดถิ่นเหล่านี้

6.4 ข้อเสนอแนะ

6.4.1 จัดรายการวิทยุที่ให้ความรู้อย่างหลากหลายแก่แรงงานย้ายถิ่น

รายการวิทยุ “เมงกะลาบา เมืองไทย” นี้เป็นรายการที่พยายามให้ความรู้กับแรงงานชาวพม่าในทุกทุกด้าน แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างคุณค่าหรือคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย ผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยด้านต่างๆอย่างยั่งยืน ภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรอิสระต่าง ๆ สามารถใช้ศักยภาพที่มีในการพัฒนารายการวิทยุที่เพิ่มคุณค่าทางสังคมได้มากกว่าที่ผู้วิจัยทำ โดยเฉพาะรายการที่ตอบโจทย์ความต้องการในสิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับแรงงานย้ายถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการหางาน ความต้องการจากนายจ้างที่ตรงจุดกับการตอบสนองในด้านการหางานจากแรงงาน หรือรายการที่ประสานความเข้าใจและแก้ปัญหาระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างต่างด้าว เฉพาะอย่างยิ่งรายการที่เปิดกว้างให้ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์เป็นเวทีแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ภาษา หรือภูมิ

ปัญญาของแต่ละคนเผ่าที่สามารถส่งผ่านความรู้ สะท้อนปัญหา แลกเปลี่ยนแนวทางแก้ไขให้กับสังคมไทยได้รับรู้และมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์

6.4.2 เปิดให้มีการอบรมการสื่อสารแบบสองภาษา (Bilingual Communication)

ในส่วนของการมุ่งประเด็นการสร้างความหมายของการมีชีวิตของแรงงานพม่า และการมีชีวิตที่ดีของคนไทยในสังคมไทย ผู้วิจัยเห็นว่า การเปิดอบรมทางด้านภาษาสองทางจะเป็นกลไกสำคัญที่จะสามารถสร้างความเข้าใจ และเข้าถึงความต้องการของการและกันได้เพิ่มขึ้น เช่น ภาครัฐ เอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเป็นตัวกลางเปิดอบรม ภาษาไทยให้กับแรงงานพม่าเป็นประจำ พร้อมกับเปิดอบรมภาษาพม่าให้กับหน่วยงานไทย เป็นระยะ เพื่อประสานปัญหาและลดช่องว่างของการตัดสินใจบน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรม และเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

6.4.3 ส่งเสริมให้มีการบริการสุขภาพและการให้ความรู้ด้านสุขภาพแก่แรงงานย้ายถิ่นอย่างบูรณาการ

วาทกรรมที่สำคัญและกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวพม่ามาช้านานประการหนึ่งคือ การเป็นพาหะของโรคร้าย หรือโรคติดต่อที่ไม่พึงประสงค์ อีกทั้งสังคมไทยคงจะไม่ปฏิเสธการจ้างแรงงานราคาถูก ซึ่งในอนาคตตัวเลขของแรงงานต่างด้าวก็มีแต่จะสูงขึ้น เพื่อลดปัญหาสังคมประการหนึ่งในประเทศไทย ผู้วิจัยเห็นว่าหากภาครัฐใช้งบประมาณสาธารณะสุขในการพัฒนานโยบายเพื่อตรวจสุขภาพและเสริมสร้างป้องกันโรคในด้านต่างๆ ให้กับแรงงานต่างด้าวทั่วประเทศ ซึ่งจะเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อยา หรือรักษาเมื่อเกิดโรคขึ้นแล้ว

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวภรณ์ แก้ววร
วัน เดือน ปี เกิด	26 ตุลาคม 2512
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	197/146 หมู่ 4 สันธานี 5 ตำบลบ้านคู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100
ประวัติการศึกษา	
2540	ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ Jawaharlal University, India
2536	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ประวัติการทำงาน	
2548-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2543-2547	ผู้ประกาศข่าว, ผู้แปล – เรียบเรียงข่าวต่างประเทศ สถานีวิทยุโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 11
2537-2543	ผู้ประกาศข่าว, ผู้แปล-เรียบเรียงข่าวต่างประเทศ เนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป(วิทยุเนชั่น และ โทรทัศน์เนชั่น)
2537-2537	ประชาสัมพันธ์โรงแรมอิมพีเรียล ควินส์ ปาร์ค
2532-2534	ผู้ประกาศข่าววิทยุ สถานีวิทยุราชวมงคล และพิธีกรงานต่างๆ

ผลงานวิชาการ

ภรณี แก้วบวร. (2549). ปัญหากระบวนการค้าแรงงานพม่าด้านการบริการในพื้นที่จังหวัด

เชียงราย. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน,
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

ภรณี แก้วบวร. (2552). อิทธิพลของสื่อต่อการปรับตัวในยุควิกฤตเศรษฐกิจของชาวบ้านตำบลเตา

จังหวัดเชียงราย. ใน การสัมมนาวิชาการประจำปีคณะศิลปศาสตร์ ฉลองครบรอบ 7 ปี
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เรื่อง “มองมนุษย์และสังคมในยุคโลกไร้พรมแดน (proceeding). วันที่
24-25 กรกฎาคม 2552. เชียงใหม่: โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บันทึกการจับกุม

ป.จ.ว. ๑๗ เวลา ๑๕.๐๐ น.
คดีอาญาที่ ๑๐๐/๕๕
บัญชีของกลางลำดับที่ ๕๕/๕๕

บันทึกการจับกุม

สถานที่ทำการบันทึก สถานีตำรวจภูธรแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

วันที่/เดือน/ปี ที่บันทึก 13 กุมภาพันธ์ 2552 เวลาประมาณ 13.15 น.

วันที่/เดือน/ปี ที่จับกุม 13 กุมภาพันธ์ 2552 เวลาประมาณ 12.10 น.

สถานที่จับกุม บริเวณตลาดวัดคอกเขา หมู่ที่ 1 ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

โดยการอำนวยความสะดวกของ พ.ต.อ.ประจักษ์ อธิวานนท์ ผกก.สภ. แม่สาย, พ.ต.ท.ณัฐวุฒิ ยูวรรณ รองผกก.(สส.)สภ. แม่สาย

เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ทำการจับกุมประกอบด้วย พ.ต.ท.ชินพันธ์ พรหมพันธ์ รองผกก.(ปป.) สภ.แม่สาย, พ.ต.ท.ธนอม

นาทิสถ สวป. สภ.แม่สาย, พ.ต.ต.ธนากร ฤทธนา สว.สป. สภ.แม่สาย, ค.ต.สนธิ์ กาวี, ค.ต.เจษฎา ปิงวงศ์, ค.ต.รุ่ง

จันทร์จิตร, ค.ต.วสุ เถล่ายอบ, ค.ต.วีรชัย เตะกะกาศ, ค.ต.สิงหา คำป้อ, ค.ต.เสถียร บุญธิม, ค.ต.สุวิทย์ บุญยัง,

ค.ต.ประชิด ปิ่นมิตร, จ.ต.ต.ศุภิต ปิ่นดา, จ.ต.ต.ผดุงศักดิ์ พันธุกะ, ส.ต.อ.วิทยา คำปัญญา

ได้ร่วมกันจับกุมตัว น.ส.นางอติยา ไม่นามสกุล อายุ 18 ปีเศษ บ้านอยู่ท่าซื่อเหล็ก ประเทศเมียนมาร์

พร้อมด้วยของกลาง แผ่นบันทึกภาพและเสียง(ซีดีเพลงและภาพยนตร์) จำนวน 22 แผ่น

ตำแหน่งที่พบของกลาง ในมือข้างขวาของผู้ต้องหาและถูกซ่อนไว้ในตัวผู้ต้องหา โดยสวมเสื้อคลุมทับไว้

โดยกล่าวหาว่า เป็นบุคคลต่างด้าวได้รับอนุญาตให้เข้ามาในราชอาณาจักรชั่วคราวประกอบอาชีพต้องห้าม(เรขายสินค้า)

โดยไม่ได้รับอนุญาต

พฤติการณ์แห่งคดี เจ้าหน้าที่จับกุมได้รับแจ้งจากพลเมืองดีว่าที่บริเวณตลาดวัดคอกเขาหมู่ที่ 1 ตำบลเวียงพางคำ อำเภอ

แม่สาย จังหวัดเชียงราย มีชาวพม่าแอบลักลอบขายซีดีบันทึกภาพและบันทึกเสียง (ซีดี) ให้กับนักท่องเที่ยว จึงได้เดินทางไป

ตรวจสอบพบ นางสาว นางอติยา (ซึ่งทราบชื่อภายหลัง) กำลังเสนอขายแผ่นซีดี ให้กับนักท่องเที่ยวอยู่ จึงได้แสดงตน

เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจและเข้าทำการตรวจสอบและตรวจค้น ผลการตรวจค้นพบแผ่นซีดีเพลงและภาพยนตร์รวมกัน

จำนวน 22 แผ่น จึงได้ร่วมกันทำการตรวจยึดไว้เป็นของกลางพร้อมทำการจับกุมตัว แจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบแล้ว จึงได้

บันทึกการจับกุม และ นำส่งพนักงานสอบสวน สภ.แม่สาย เพื่อดำเนินการต่อไป

สอบถามผู้ต้องหาแล้วขอให้การ รับสารภาพตลอดข้อกล่าวหา

ผู้จับกุมได้แจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบ ผู้ต้องหาไม่มีสิทธิที่จะไม่ให้การก็ได้ หากผู้ต้องหาให้การด้วยคำของ

ผู้ต้องหานั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ มีสิทธิที่จะพบและปรึกษานายทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็น

ทนายความ มีสิทธิแจ้ง หรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติ หรือผู้ที่อยู่ห่างไกลทราบถึงการจับกุม หรือสถานที่ถูก

ควบคุมในโอกาสแรก

อนึ่งในการจับกุมผู้ต้องหาครั้งนี้ เจ้าหน้าที่ผู้จับกุมทุกคนมิได้ใช้กำลังหรืออาวุธ ใช้อำนาจตามกฎหมาย

ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือกระทำความผิดด้วยประการใดๆ เพื่อมุ่งให้ผู้ต้องหาให้การอย่างใด มิได้ทำให้ทรัพย์สิน

ของผู้ใดได้รับความเสียหาย หรือสูญหาย หรือเสื่อมค่าแต่ประการใด ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจแต่อย่างใด ตลอดจน

ได้อ่านบันทึกนี้ให้ผู้ต้องหาฟังจนเป็นที่พอใจแก่ผู้ต้องหาโดยตลอดแล้ว ผู้ต้องหาพร้อมว่าถูกต้อง จึงได้ร่วมกันลงลายมือชื่อ

ไว้เป็นหลักฐาน และได้มอบสำเนานักบันทึกการจับกุมให้แก่ผู้ต้องหาไว้แล้วเป็นความจริง

(ลงชื่อ) น.ส. จุฬารัตน์
(นางอitech ไม่นามสกุล)

-2-

ผู้ต้องหาที่ (ลงชื่อ) พ.ต.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) ด.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) ด.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) ด.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) ด.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) จ.ต.ต. [Signature] ผู้จับกุม
(ลงชื่อ) ด.ต. [Signature] จับกุม/บันทึก/อ่าน
(วรชัย เชาวกาศ)

ได้รับสำเนานบันทึกการจับกุมนี้ไว้แล้ว

(ลงชื่อ) น.ส. จุฬารัตน์ ผู้ต้องหา
(นางอitech ไม่นามสกุล)

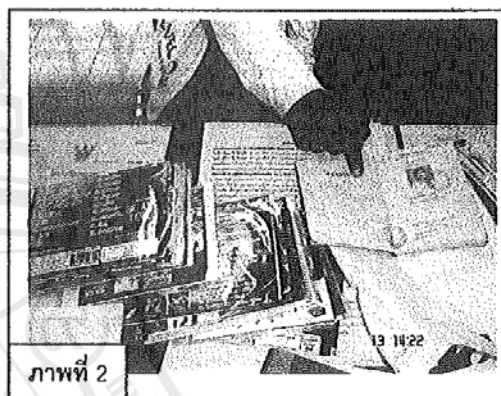

ภาพถ่ายประกอบคดีอาญา

คดี อาญาที่ ๑๐๐ / ๒๕๕๒ สถานีตำรวจ ภูธรแม่สาย จังหวัดเชียงราย
 พ.ต.ต.ธนากร นพคุณ อายุ ๔๓ ปี ไทย - ไทย ผู้กล่าวหา
 คดีระหว่าง น.ส. นางอติเย ไม่นามสกุล อายุ ๑๘ ปี เศษ พม่า - พม่า ผู้ต้องหา
 ต้องหาว่า เป็นบุคคลต่างด้าวได้รับอนุญาตเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ประกอบอาชีพที่ห้ามบุคคล
 ต่างด้าวทำงานรับขายสินค้า (แผ่นซีดีเพลง, ภาพยนตร์) โดยไม่ได้รับอนุญาต
 วันเวลาที่เกิดเหตุ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เวลาประมาณ ๑๒.๑๐ น.
 เหตุเกิด บริเวณตลาดวัดดอยเวา หมู่ที่ ๑ ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ภาพที่ 1 นางสาว นางอติเย ไม่นามสกุล อายุ ๑๘ ปี เศษ ผู้ต้องหาคดีนี้ ได้ชี้ ซีดีเพลง จำนวน ๒๑ แผ่น และซีดีภาพยนตร์จำนวน ๑ แผ่น รวมทั้งหมด ๒๒ แผ่น ซึ่งเป็นของกลางคดีนี้ ให้พนักงานสอบสวนถ่ายภาพไว้เป็นหลักฐาน ว่าผู้ต้องหาได้นำแผ่นซีดีของกลาง ๒๒ แผ่น ดังกล่าวเดินเร่ขายให้กับนักท่องเที่ยวที่ตลาดดอยเวาจริง โดยด.ต.รุ่ง จันทร์จิตร ผู้ร่วมจับกุมได้ชี้ตัวผู้ต้องหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาจริง
 ภาพที่ 2 แผ่นซีดีเพลง, ภาพยนตร์ ของกลางคดีนี้ จำนวน ๒๒ แผ่น ที่ผู้ต้องหาคดีนี้ได้้นำเร่ขายให้กับนักท่องเที่ยว บริเวณตลาดดอยเวา และได้ถูกจับกุมตัวได้พร้อมของกลาง วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ เวลาประมาณ ๑๒.๑๐ น.

ขอรับรองว่าภาพถ่ายดังปรากฏข้างต้น พนักงานสอบสวนได้ถ่ายขึ้นด้วยความสมัครใจของผู้ต้องหา โดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญแต่อย่างใด สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาในชั้นศาลได้ พงศ.๑ ได้อ่านให้ฟังและ ผู้ต้องหาได้ดูภาพถ่ายแล้วรับว่าเป็นความจริงถูกต้อง จึงได้ลงลายมือชื่อเป็นหลักฐาน

ลงชื่อ พ.ต.ต.

ลงชื่อ

จุจิวิธ ๒๐๘
 (น.ส.นางอติเย ไม่นามสกุล)

ผู้กล่าวหา

ผู้ต้องหา

ลงชื่อ ด.ต.

ลงชื่อ พ.ต.ต.

(เจริญ ใจปิ่น)

พยาน

พงศ.๑ /บันทึก/อ่าน

ตำแหน่ง

พงศ.(สบ.๒) สก.แม่สาย จว.เชียงราย

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างบัตรสีชมพู

บัตรประจำตัวคนซึ่งไม่มีสัญชาติไทย
00 5785 106933 5
พม่า

ชื่อ น.ส.มะทาทา
ชื่อสกุล
เกิดวันที่ 2 พ.ค. 2529
ที่อยู่ 329/1 หมู่ที่ 1 ต.เวียงพางคำ
อ.แม่สาย จ.เชียงราย

5709-8000499

11 ก.ค. 2551
วันออกบัตร

28 ก.พ. 2552
วันบัตรหมดอายุ

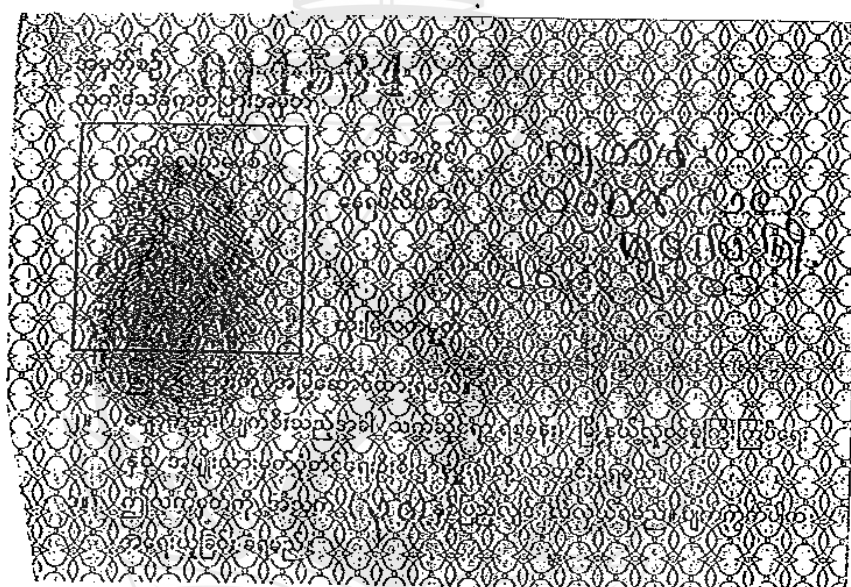
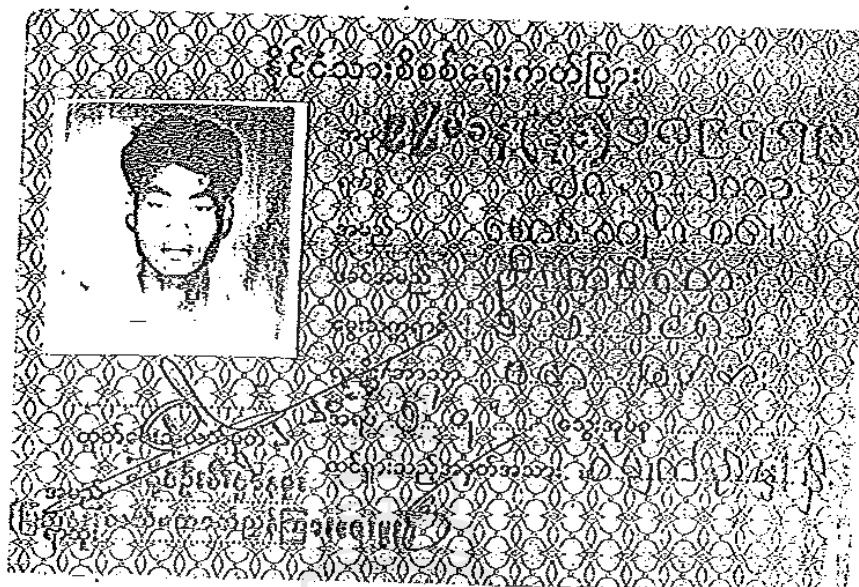
(นายวิชัย ศรีขวัญ)
ผู้อำนวยการทะเบียนกลาง

ใบอนุญาตทำงาน

ชื่อสถานประกอบการ/นางจ้าง
นายพลชัย พลธนะวลิตสี
สถานที่ทำงาน 497-498
ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ประเภทงาน (2) ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล
วันออกใบอนุญาต 1 มี.ค. 2551
วันสิ้นอายุใบอนุญาต 28 ก.พ. 2552

(นายมนูญ ปุณณกริยากร)
อธิบดีกรมการตรวจคนเข้าเมือง
กระทรวงมหาดไทย

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างหัวข้อการสัมภาษณ์

ประเด็นทั่วไป

1. เพศ 2. อายุ 3. ระดับการศึกษา
4. ประเภทงาน , ชื่อสถานประกอบการ, สถานที่ติดต่อ / เบอร์
5. ลักษณะงานที่ทำ และความรับผิดชอบ รวมถึงค่าแรง
6. ช่วงเวลาทำงาน และช่วงเวลาพัก ตลอดจนกิจกรรมในเวลาว่างจากการทำงาน

ประเด็นสื่อ

7. การติดตามข่าวสาร สารหรือความบันเทิงหลังเลิกงาน และประเภทของสื่อ
8. ช่วงเวลาและเนื้อหาการรับสื่อ ตลอดจนกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับสื่อสาธารณะ
9. ประเด็นความสนใจด้านรูปแบบสื่อ เช่นการผลิตรายการวิทยุในเชิงรายการที่มีภาษาพม่า
10. ประเด็นความสนใจด้านเนื้อหาในสื่อ ทั้งกฎหมาย สุขภาพ และอื่นๆ

ประเด็นอัตลักษณ์

11. ลักษณะความแตกต่างโดยทั่วไปเช่น ทางกายภาพ ความรู้สึก การปรับตัวสภาพแวดล้อม เป็นต้น

ต่อความเป็นตัวเองเมื่อมาอยู่เมืองไทย

12. สิ่งที่เป็นข้อกั่วงวลอันเนื่องมาจากความแตกต่างและการปฏิบัติตนเมื่อมาอยู่เมืองไทย
13. สิ่งที่ทำให้เกิดการปรับตัว ปรับแนวคิด หรือปรับวิถีชีวิตเมื่อมาอยู่เมืองไทย
14. คำถามอื่น ๆ ด้านสื่อ และอัตลักษณ์ อันเกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์ โดยมาจากคำตอบ ณ เวลานั้น

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างแบบสอบถามในรายการ

แบบสัมภาษณ์รายการ “เมงกะลาบา เมืองไทย” FM.90.75

ชื่อ.....อายุ.....เพศ.....ระดับการศึกษา.....สถานที่ทำงาน.....เบอร์ติดต่อ.....
 สิ่งที่ชอบในรายการ.....สิ่งที่ไม่ชอบในรายการ.....
 สิ่งใดที่ได้จากรายการแล้วนำไปใช้ในชีวิตประจำวันคือเรื่อง.....
 ด้วยวิธีใด.....เพราะเหตุใด.....
 เกิดการเปลี่ยนแปลงในชีวิตอย่างไร.....

ประสบการณ์และปัญหา

หากมีปัญหาดังที่พบหลังจากเดินทางมาประเทศไทย ก็สามารถเขียนมาเล่าให้ฟังยังรายการได้ อาทิ ปัญหา
 เกี่ยวกับอาหาร ที่พัก นายจ้าง การทำงาน การใช้ชีวิต เงินเดือน เพื่อนร่วมงาน อื่นๆตลอดจนประสบการณ์ชีวิต
 การเดินทางการใช้ชีวิตในประเทศไทย.....

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ (1) ระยะ 3 เดือน และ 6 เดือน

การรับฟัง

1. ท่านรับฟังรายการนี้ทุกครั้งที่มีการออกอากาศหรือไม่ เพราะเหตุใด
2. ท่านมีความพอใจในผู้ดำเนินรายการหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านคิดว่ารูปแบบรายการ เพลง เป็นสิ่งที่ท่านชื่นชอบและเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร
4. ท่านพอใจการนำเสนอกิจกรรมต่างๆ ในรายการ และเคยเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะนี้กับรายการหรือไม่ อย่างไร และหากท่านยังไม่เคยร่วม มีความประสงค์จะร่วมหรือไม่ ในลักษณะใด เพราะเหตุใด

เนื้อหา

5. เนื้อหาใดในรายการที่ท่านชื่นชอบ และไม่ชอบ เพราะเหตุใด
6. ช่วงใดในรายการที่ท่านคิดว่าเป็นประโยชน์ที่สุด เพราะเหตุใด
7. ท่านได้นำสิ่งที่ได้รับจากรายการวิทยุนี้มาประยุกต์ใช้ หรือปรับเปลี่ยนสิ่งใดในวิถีชีวิตปกติของตนเองหรือไม่ อย่างไร
8. ท่านต้องการให้รายการเพิ่มเนื้อหา หรือลดเนื้อหาทางด้านใดหรือไม่ อย่างไร

ปัญหา

10. สิ่งที่ทำให้ท่านไม่สามารถรับฟังรายการได้อย่างต่อเนื่อง และท่านแก้ไขอย่างไร
11. หากท่านติดตามรายการ และตระหนักว่าเนื้อหาของรายการทั้งหมดเป็นประโยชน์ ท่านคิดว่าสิ่งใดเป็นอุปสรรคที่ทำให้ท่านไม่สามารถนำความรู้ หรือสาระในรายการมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลขั้นตอนที่ 3

สภาพการใช้ชีวิตทั่วไป(กรณีผู้ฟังรายการเป็นประจำสม่ำเสมอ)

1. สิ่งใดที่ได้จากการฟังรายการบ้าง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่ อย่างไร
2. กิจกรรมที่เกิดขึ้น ท่านได้กระทำเป็นประจำหรือบางครั้ง เพราะเหตุใด
3. หากท่านไม่ได้ฟังรายการนี้มาก่อน กิจกรรมที่ได้จากผลที่มาจากข้อ 2 จะเกิดขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. เมื่อรายการเสร็จสิ้นการออกอากาศแล้ว ท่านยังดำเนินกิจกรรมนั้นอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

การมีส่วนร่วมกับสื่อ(สำหรับผู้ที่เคยร่วมกิจกรรมต่างๆผ่านสื่อรายการนี้)

1. ที่มาของการตัดสินใจให้ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมผ่านสื่อที่รายการนี้นำเสนอ
2. ท่านมีความคิด ความรู้สึกและได้อะไรบ้าง เมื่อได้มีโอกาสแสดงกิจกรรมผ่านสื่อรายการนี้

เพื่อเชื่อมโยงคำถามจากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ในหัวข้ออัตลักษณ์

1. สิ่งที่ท่านเคยมีความกังวล ได้จ้างลงหรือเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร หลังจากฟังรายการ
2. ท่านคิดว่ารายการนี้ได้ตอบสนองความต้องการของท่านที่มีต่อสังคมไทยหรือไม่ อย่างไร
3. ท่านคิดว่ารายการนี้ได้สร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตใหม่ๆของท่านหรือไม่ อย่างไร

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2544). การศึกษาสื่อสารมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ แนวคิดและตัวอย่างการวิจัย. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ: แบรินด์เอจ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ฉัตร ฆะวรรณ. (2537). แนวความคิดของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ในวัฒนธรรมศึกษา และการวิเคราะห์วัฒนธรรมบริโภค. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายปราบปราม. (2552, 18 กุมภาพันธ์). สถานีตำรวจภูธรอำเภอแม่สาย. สัมภาษณ์.
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล. (2551, 19 กุมภาพันธ์). โรงงานทอผ้า อ.เมือง จ.เชียงราย. สัมภาษณ์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://madcmu.multiply.com/journal/item/8>
- ฉลองรัฐ ยิ่งไพบูลย์. (2538). การแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อการปรับตัวของอาจารย์ชาวต่างประเทศของสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศาสนาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ. (2547). การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ: แบรินด์เอจ.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). อารมณ์ชีวิต? แนวคิดเชิงวิพากษ์ด้วยความรุนแรง. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกาน.

- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2549). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น**. กรุงเทพฯ: วิทยา.
- ซีเบอร์ท, พีเตอร์สัน และแชรรม. (2551). **ทฤษฎีสื่อสารมวลชน** (แปลโดย เกษม ศิริสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกรณ์ ไชยแก้ว. (2547). **สภาพเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของแรงงานพม่าในเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย. (2552, 20 กุมภาพันธ์). **ด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สาย จ.เชียงราย**. สัมภาษณ์.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. (2549). **มานุษยวิทยาข้ามพรมแดน**. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- นัทธนัย ประสานนาม. (2548). **เพศชาติพันธุ์ และปัญหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในภาพยนตร์เรื่อง Touch of Pink**. บทความที่ 738. **มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน**. สืบค้นเมื่อ 24 ตุลาคม 2554. จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document95248.html>
- นายจ้างจากสถานประกอบการ. (2552, 18 กุมภาพันธ์). **นายจ้างจากสถานประกอบการประเภทโรงงาน บริการ และร้านค้าทั่วไป**. สัมภาษณ์.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. (2547). **วาทกรรมอัตลักษณ์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปิ่นแก้ว เหลืออร่ามศรี. (2546). **อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พายัพ พยอมยงค์. (2551). **เอกสารการบรรยายในวิชา สัมมนาสังคมศาสตร์กับโลกาภิวัตน์**. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เชียงราย เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2551 [อัดสำเนา]. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร. (2551). **รวมบทบัญญัติแห่งกฎหมายไทยและเอกสารสำคัญว่าด้วยคนต่างด้าวในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภรณ์ แก้วบรร. (2549). ปัญหากระบวนการค้าแรงงานพม่าด้านการบริการในพื้นที่จังหวัด

เชียงราย. เชียงราย: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

มาลี จันทโรธร. (2546). ปรัชญาการณ “วัฒนธรรม” สมัยใหม่: จุดเปลี่ยนของวัฒนธรรมและวัฒนธรรมนิยม. ใน อนันต์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ), ทะลุกรอบคิดของทฤษฎี (หน้า 80-104). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ยศ สันติสมบัติ. (2551). อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ยอดศึก, เจ้า, นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว และนวลแก้ว บุรพวัฒน์. (2555). ปลายขอบฟ้างาน: บันทึกการต่อสู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

รัตนา ไตรสกุล. (2552). ความโกลาหลของวัฒนธรรมศึกษา 2. ใน การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา. เอกสารวิชาการลำดับที่ 81. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา.

วรมะ ยอดบุญ. (2548). อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีหมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วสันต์ ปัญญาแก้ว. (2542). ชาติพันธุ์วรรณนาว่าด้วยผู้ชมโทรทัศน์: ชีวิตข้างถนน ยามค่ำคืนบนถนนสายหนึ่งในเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต. สาขาวิชามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

วรินทร์ ไถยวงศ์. (2540). มิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิรัช นิยมธรรม. (2551). คิดแบบพม่า ว่าด้วยชาติและวีรบุรุษในตำราเรียน. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2551). **หลวงพระบางเมืองมรดกโลก: พื้นที่พิธีกรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา.

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

ศุภสิทธิ์ วนชยางค์กุล. (2549). **พระภิกษุข้ามถิ่น อัตลักษณ์ข้ามแดน: ศึกษาเปรียบเทียบพระภิกษุพม่า และพระภิกษุไทใหญ่ในภาคเหนือของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยสาขามานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ศูนย์มั่นคงตำรวจภูธรภาค. (2549, 18 กุมภาพันธ์). **ตำรวจภูธรภาค 5 จังหวัดเชียงใหม่**. สัมภาษณ์.

สถานีตำรวจภูธรแม่สาย. (2552, 20 กุมภาพันธ์). **ตำรวจภูธรอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย**. สัมภาษณ์.

สังคีต จันทะโพธิ. (2551). **พม่าประวัติศาสตร์ในคราบน้ำตา**. กรุงเทพฯ: กิเลนการพิมพ์.

สุภางค์ จันทวานิช. (2549). **พหุวัฒนธรรม. ใน เอกสารคำสอนวิชาวัฒนธรรม, บุคลิกภาพและพหุวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (2550). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงราย. (2550). **รายงานตัวเลขแรงงานพม่าที่ทำงานในแต่ละสาขา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547**. เชียงราย: สำนักงานฯ.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). **อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.

อาทิตย์ วงศ์อติกุล. (2549). **ชาวคอยไร้สัญชาติกับอัตลักษณ์: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์อาข่าหมู่บ้านพญาไพรเล่ามา จังหวัดเชียงราย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยสาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อารยา ถาวรวันชัย. (2539). ภาพลักษณ์วีรบุรุษแบบ “ผู้ร้ายกลับใจ” ที่ปรากฏในสื่อมวลชน.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ. (2544). การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ แนวคิดและตัวอย่างการวิจัย. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2541). สื่อมวลชนกับการเป็นเวทีกลางของการต่อสู้ทางการเมืองและวัฒนธรรม (วิกฤติสื่อมวลชน ยุคจักรวรรดินิยมวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

Appadurai, A. (1996). **Modernity at large: Cultural dimensions of globalization.** Minnesota: The University of Minnesota Press.

Appadurai, A. (2001). **Globalization.** Durham & London: Duke University Press.

Appadurai, A. (2003). **Disjuncture and difference in the global cultural economy.** Retrieved November 3, 2011, from http://www.intcul.tohoku.ac.jp/~holden/MediatedSociety/Readings/2003_04/Appadurai.html.

Baran, S. J. & Davis, D. K. (2006). **Mass communication theory.** Boston: Wadsworth Cengage Learning.

Barker, C. (2012). **Cultural studies: Theory and practice.** London: Sage Publication.

Barth, F. (1969a). **Ethnic groups and boundaries.** Retrieved May 15, 2011, from [http://books.google.co.th/books?id=VHcy172IEEEC&pg=PA96&lpg=PA96&dq=Ethnic+Groups+and+Boundaries+\(1969\)&source=bl&ots=8ces6g2WO_&sig=jml8edWGJjZ6HBYIR_a2twuEYE&hl=th&ei=ukroSqvLGoyGkAXpstjSBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CBMQ6AEwAzgK#v=onepage&q=Ethnic%20Groups%20and%20Boundaries%20\(1969\)&f=false](http://books.google.co.th/books?id=VHcy172IEEEC&pg=PA96&lpg=PA96&dq=Ethnic+Groups+and+Boundaries+(1969)&source=bl&ots=8ces6g2WO_&sig=jml8edWGJjZ6HBYIR_a2twuEYE&hl=th&ei=ukroSqvLGoyGkAXpstjSBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CBMQ6AEwAzgK#v=onepage&q=Ethnic%20Groups%20and%20Boundaries%20(1969)&f=false)

Barth, F. (1969b). Pathan identity and its maintenance. In **Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference** (p. 117-143). Bergen: Universitets Forlaget.

- Castles, S. (2000). **Migration as a factor in social transformation in East Asia. Session on: Asian migration: Characterising an emerging system.** Presented to a Conference on Migration and Development. Princeton University. Retrieved May 4, 2000, from <http://www.theglobalsite.ac.uk/press/010castles.pdf>
- Castles, S. & Miller, M. (2003). **The age of migration: Running from the inevitable.** Retrieved October 10, 2010, from http://www.hamline.edu/cia/academics/international_studies/diaspora/cubans/cuba.htm
- Chandler, D. (1997a). **Children's understanding of what is 'real' on television: A review of the literature.** Retrieved June 9, 2011, from <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/realrev.html>
- Chandler, D. (1997b). **Cultivation Theory.** Retrieved June 9, 2011, from www.aber.ac.uk/media/Documents/short/cultiv.html.
- Cohen, R. (1997). **Global diasporas: An introduction.** London: UCL Press and Seattle. Retrieved October 11, 2010, from <http://www.postcolonialweb.org/diasporas/cohen.html> by Leong Yew
- Cohen, R. & Rai, S. M. (2000). **Global social movement.** London: The Althlone Press. Retrieved October 12, 2010, from [http://www.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=sKmpQAjYfgEC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Cohen,+R.+\(1996\)+The+Sociology+of+Migration&ots=JM75peTeKX&sig=EkMmMIqYXOJeIkuZf9v07A5N1K8&redir_esc=y#v=onepage&q=Cohen%2C%20R.%20\(1996\)%20The%20Sociology%20of%20Migration&f=false](http://www.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=sKmpQAjYfgEC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Cohen,+R.+(1996)+The+Sociology+of+Migration&ots=JM75peTeKX&sig=EkMmMIqYXOJeIkuZf9v07A5N1K8&redir_esc=y#v=onepage&q=Cohen%2C%20R.%20(1996)%20The%20Sociology%20of%20Migration&f=false)
- Cohen, R. (2008). **Global diasporas: An introduction.** New York: Routledge. Retrieved January 14, 2012, from http://www.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=1tMICnlZ7fwC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Global+Diasporas:+An+Introduction+Cohen,R.&ots=lpqtXEcKhu&sig=GpF4ZVWUPZz-blA2ZoHGKfMSZ8&redir_esc=y#v=onepage&q=Global%20Diasporas%3A%20An%20Introduction%20Cohen%2CR.&f=false

- Gerbner, G. (1994). Reclaiming our cultural mythology: Television's global marketing strategy creates a damaging and alienated window on the world. Retrieved June 10, 2011, from <http://www.context.org/ICLIB/IC38/Gerbner.htm>
- Giddens, A. (1991). **Modernity and self identity**. Cambridge: Polity Press.
- Quote in D. Gauntlett. (2008). **Media, gender and identity. Giddens, modernity and self-identity**. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Hall, S. (1980). Endcoding and decoding in the television discourse. In S. Hall (Ed), Culture, media, language. London: Hutchinson. Quoted in Baran, S. J. & Davis, D. K. (2009). **Mass communication theory: Foundations, ferment, and future** (5th ed). Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Hall, S. (1990). **Cultural identities and diaspora**. Retrieved April 8, 2012, from <http://www.lwbooks.co.uk/ReadingRoom/public/IdentityDiaspora.pdf>. p.222-237
- Hall, S. (1992). The question of cultural identity. In S. Hall, D. Held & T. McGrew (Eds). *Modernity and its futures* (pp. 273-316). Cambridge: Polity Press. อ้างถึงใน วรเมธ ขอดนุ่น. (2548). **อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว: ศึกษากรณีหมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย (11)**. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชา มานุษยวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- Hall, S. & Gay, P. D. (1992). **The questions of cultural identities**. London: SAGE. Retrieved June 13, 2012, from http://books.google.co.th/books?hl=th&lr=&id=w9eYtIsrsC&oi=Fnd&pg=PP9&dq=the+quest%09ion+of+culture+identities&ots=xblAukr2LO&sig=ni6XUNyjf&redir_esc=y#v=onepage&q=the%20quest%09ion%20of%20culture%20identities&f=false. pp.1-16
- Hall, S. (1993). Minimal selves. In A. Gray & J. McGuigan (Eds), *Studying culture*. London: Edward Arnold. Quoted in Barker, C. (2012). **Cultural studies: Theory and practice**. London: SAGE.

- Hall, S. (2000). **Who needs 'identity'?**. Retrieved April 16, 2012, from <http://files.campus.edublogs.org/caledonianblogs.net/dist/d/120/files/2011/01/Hall.pdf>
- Hall, S. (1997). **Representation: Cultural representations and signifying practices**. London: SAGE. Retrieved June 13, 2012, from http://www.amazon.co.uk/Representation-Representations-Signifying-Practices-Identities/dp/0761954325#reader_0761954325 . pp.1-29
- Hilliard, R. L. (2008). **Writing for television, radio and new media**. Boston, MA: Thomson Higher Education.
- International Organization Migration. (2005). **ความหมายแรงงานพม่า**. Retrieved August 4, 2010, from <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/key-migration-terms/lang/en#Labour-migration>
- Kellner, D. (1995). **Media culture: Cultural studies, identity, and politics between the modern and the postmodern**. London: Routledge.
- Keyes, C. (1979a). Ethnic adaptation and identity: The Karen on the Thai frontier with Burma. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues. อ้างถึงใน ขศ สันติสมบัติ. (2551). **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย 2** (24-25). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Keyes, C. (1979). **Series of interviews**. Retrieved July 7, 2011, from <http://rspas.anu.edu.au/rmap/newmandala /2007/12/11/interview-with-professor-charles-keyes>
- Lee, B. S. (1966). **A theory of migration demography**. Retrieved August 4, 2010, from <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Lee.pdf>
- Lewin, K. (1946). **Kurt Lewin: Groups, experiential learning and action research**, Retrieved April 8, 2012, from <http://www.infed.org/thinkers/et-lewin.htm>

McQuail, D. & Windahl, S. (1933). Retrieved November 1, 2011, from [www.aber.ac.uk /media/ Documents/short/cultiv.html](http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/cultiv.html)

McQuail, D. (1994). *Mass communication theory: An introduction* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. Quoted in Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. Article. **Journal of Communication**, 49(1), 103-122. Retrieved November 22, 2011, from <http://www.asc.upenn.edu/usr/ogandy/C45405%20resources/Scheufele%20framing%20as%20effects.pdf>

McQuail, D. (2010). **McQuail's mass communication theory**. London: SAGE.

Morley, D. & Robins, K. (1995). **Spaces of identity: Global media, electronic landscapes and cultural boundaries**. London: Routledge. Retrieved November 2, 2011, from http://books.google.co.th/books?id=cYkE9wuSicMC&printsec=frontcover&hl=th&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Mosco, V. (1996). **The political economy of communication**. London: SAGE.

Rockler-Gladen, N. (2008). Cultivation theory. **Theories of violence in the media: Desensitization, cultivation theory, and other concepts**. Retrieved June 10, 2011, from <http://suite101.com/article/theories-of-violence-in-the-media-a52284>

Ravenstein, E. S. (1885). **The law of migration**. Retrieved November 1, 2011, from <http://family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html>

Reyes, G. E. (2001). **Theory of globalization: Fundamental basis**. Retrieved August 2, 2011, from <http://sincronia.cucsh.udg.mx/globaliz.htm>

Ritzer, G. (2007). **The blackwell companion to globalization**. Oxford: Blackwell Company.

Safran, W. (1991). **Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return. diaspora 1**. Retrieved March 19, 2011, from <http://www.rhetoricalens.info/images/Safran.pdf>

- Safran, W. (1991). Diaspora in modern societies: Myths of homeland and return. *Diaspora* 1. อ้างถึงใน ขศ สันติสมบัติ. (2551). **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย 2** (112-113). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Saw Myat Yin. (1997). **Culture shock: A guide to custom and etiquette**. Singapore: Time Book International.
- Scheufele, D. A. (1999). Framing as a theory of media effects. **Journal of Communication**, 49(1), 103-122. Retrieved November 22, 2011, from <http://www.asc.upenn.edu/usr/ogandy/C45405%20resources/Scheufele%20framing%20as%20effects.pdf>
- Shackleton, M. (2008). **Diasporic literature and theory-where now?** Cambridge: Scholars Publishing. Retrieved March 14, 2011, from <http://www.c-s-p.org/Flyers/978-1-4438-0013-6-sample.pdf>
- Scott, D. (2005). **Stuart hall's ethics**. Retrieved April 8, 2012, from <http://www.fivecolleges.edu/sites/cisa/documents/Scott%202005.pdf>
- Supang Chantavanich. (2007). **Mitigating exploitative situation of migrant workers in Thailand**. Bangkok: Chulalongkorn University.

การเปลี่ยนอัตลักษณ์ของแรงงานพม่า
ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย หลังการรับสื่อ

IDENTITY CHANGES AMONG MYANMAR LABOURERS
IN CHINAG RAI AFTER MEDIA EXPOSURE

ภรณ์ แก้วบรร

ดุชนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การเปลี่ยนอัตลักษณ์ของแรงงานพม่า
ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย หลังการรับสื่อ

IDENTITY CHANGES AMONG MYANMAR LABOURERS
IN CHIANG RAI AFTER MEDIA EXPOSURE

ภรณ์ แก้วขาว

คุณฉันทิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

2555

คณะกรรมการสอบคุณฉันทิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ วงษ์บุญนาทย์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ จันทวานิช)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ)

.....กรรมการ
(ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. บังอร ศิริสัญลักษณ์)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

คุณฉันทิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนอัตลักษณ์ของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย หลังการรับสื่อนี้สำเร็จได้ ต้องขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วันชัย ศิริชนะ อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ได้ให้โอกาสในการเข้าศึกษาในระดับปริญญาเอก ขอขอบพระคุณโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ที่ให้ทุนในการศึกษาต่อ พร้อมกับโอกาสทางวิชาการมากมาย ภายใต้การกำกับดูแลของ ศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวานิช ที่เป็นผู้นำมาซึ่งโอกาสในการรับทุนดังกล่าว พร้อมกับความเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่อุดมไปด้วยความรู้และคำแนะนำทางวิชาการ รวมถึงความเมตตาที่อยากจะหาได้จากที่ใด ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. เทอด เทศประทีป อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ดูแลโครงการรับทุนในภาพรวม และที่สำคัญต้องขอขอบพระคุณ พันโทวัช ม่วงโพธิ์ หัวหน้าสถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน จังหวัดเชียงราย (FM. 90.75 MHz.) ที่ให้ช่วงเวลาในการทำรายการวิทยุ และให้ความเป็นกันเองพร้อมทั้งให้ความสำคัญกับงานวิจัยนี้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับการเปิดโลกทัศน์ทางด้านวิชาการ ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณ University of Bonn, Germany มหาวิทยาลัยที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าศึกษาชั้นเรียนระดับปริญญาเอกภาคฤดูร้อน Professor Christoph Antweiler ที่ดูแลผู้เขียนตลอดเวลาที่อยู่ต่างประเทศเยอรมนี Dr. Oliver Pye หนึ่งในอาจารย์ที่ปรึกษาต่างประเทศ ที่ให้คำแนะนำงานเขียนบทความ และแนวแนวทางในการศึกษาระดับปริญญาเอกในระดับนานาชาติ Mr. Berthold Damshäuser ผู้ทำให้บทความวิจัยได้รับการตีพิมพ์ Ms. Luise Wiess ผู้ที่คอยให้ความสะดวก ตลอดจนเพื่อนคนไทยในประเทศเยอรมนีทุกคนที่ให้กำลังใจจากน้ำใจคนไทยในต่างแดนอย่างยากที่จะลืมเลือน

ความสำเร็จในงานศึกษานี้ ผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์จาก รองศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธุ์ วงศ์บุรณาวาทย์ ในฐานะอดีตคณบดีที่ให้ความห่วงใย ประธานหลักสูตรและประธานในการสอบคุณฉันทิพนธ์ อีกทั้งขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ ในฐานะที่เป็นหนึ่งในอาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยดูแลควบคุมการเขียนคุณฉันทิพนธ์อย่างละเอียดมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ ดร. พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง หนึ่งในคณะกรรมการสอบคุณฉันทิพนธ์ ที่คอยให้คำแนะนำแนว

การทำงานวิจัยและการลงพื้นที่ ขอบพระคุณ ดร. บังอร ศิริสัตย์ลักษณ์ หนึ่งในคณะกรรมการสอบ
คุษฎีนิพนธ์ ที่เป็นกำลังใจและชี้แนวทางในการค้นคว้าทั้งที่เป็นทฤษฎี และการลงพื้นที่เก็บข้อมูล
ตลอดระยะเวลาของการทำปริญญาเอก ที่สำคัญขอบพระคุณ พลตำรวจตรี พันธุ์วัฒน์ ศรีวัลย์
อธิบดีรองผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 และคณะกรรมการยุติธรรมและการตำรวจยุติสภา สำหรับ
ข้อมูล และบทสัมภาษณ์ในเชิงลึก

ความสำเร็จในการทำงานวิจัยนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับกำลังใจจากเพื่อน ๆ อาจารย์
ในสำนักวิชาศิลปศาสตร์ที่รับรู้ถึงทุกสภาพการทำงานที่เกิดขึ้นกับผู้เขียน พร้อมทั้งส่งแรงใจในการ
ทำงานทุกครั้ง รวมถึงขอบขอบคุณนักศึกษาชาวพม่า จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงที่ทำหน้าที่ล่าม และ
ที่ขาดไม่ได้ขอบขอบคุณแรงงานพม่าทุกท่านที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสกับชีวิตที่ยากลำบาก
จนสำเร็จเป็นงานวิจัยชิ้นนี้ ท้ายที่สุดขอบพระคุณครอบครัวที่คอยสนับสนุน และดูแลเอาใจใส่
ในยามยากเชิญให้บรรลุเป้าหมาย รวมถึงการรอคอยความสำเร็จทั้งดงามนี้ตั้งแต่เริ่มต้น อนึ่ง หากมี
ข้อบกพร่อง หรือข้อผิดพลาดประการใด ที่อาจเกิดขึ้นในงานคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนขอรับไว้แต่
เพียงผู้เดียว และบุญใดที่เกิดจากการได้ความรู้จากงานชิ้นนี้ ผู้เขียนขอให้กุศลและการสัมฤทธิ์ผล
แห่งบุญนั้นเกิดขึ้นแก่แรงงานพม่า และผู้ยากไร้ทุกคน

ภรณ์ แก้วบวร

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(7)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	6
1.3 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.4 นิยามศัพท์	7
2 ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดทฤษฎีด้านการย้ายถิ่น	9
2.2 แนวคิดทฤษฎีด้านอัตลักษณ์	14
2.3 แนวคิดทฤษฎีด้านสื่อ	19
2.4 สรุป	23
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านอัตลักษณ์ และอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น	25
2.6 งานวิจัยทางด้านสื่อ	44
2.7 สรุป	54

สารบัญ (ต่อ)

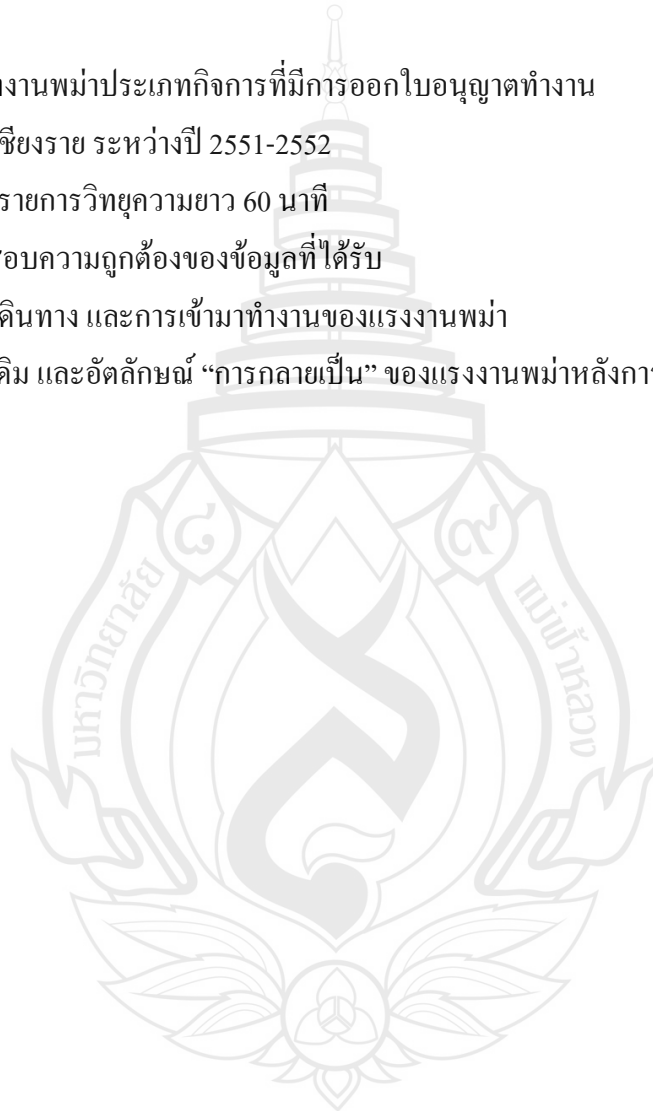
บทที่	หน้า
3 ระเบียบวิธีวิจัย	60
3.1 ขอบเขตการวิจัย	61
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย	66
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	68
3.4 การเก็บข้อมูล นอกเหนือจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากเครื่องมือวิจัยข้างต้น	79
3.5 ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	81
3.6 การตรวจข้อมูล	81
3.7 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล	83
4 สื่อในจังหวัดเชียงราย ชีวิตการทำงาน และการรับสื่อของแรงงานพม่า	84
4.1 สื่อในจังหวัดเชียงราย	84
4.2 การทำงานและรูปแบบชีวิตของแรงงานพม่าในโรงงานทอผ้า	89
4.3 การรับสื่อของแรงงานพม่าในจังหวัดเชียงราย	93
5 โลกาภิวัตน์กับผู้ย้ายถิ่น การรับสาร และการเปลี่ยนอัตลักษณ์หลังการรับสื่อของแรงงานพม่า	104
5.1 บทบาทของโลกาภิวัตน์ต่อผู้ย้ายถิ่น	104
5.2 การรับสารและอิทธิพลของสื่อที่มีต่ออัตลักษณ์แรงงานพม่า	110
5.3 การเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์พลัดถิ่นของแรงงานพม่า หลังการพึ่งรายการวิทยุเมงกะลาบา เมืองไทย	117

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
6 สรุปและอภิปรายผล	124
6.1 สรุปผลการวิจัย	124
6.2 สิ่งสะท้อนจากผลของการทำงานและข้อจำกัดของงานวิจัย	129
6.3 อภิปรายผล	130
6.4 ข้อเสนอแนะ	132
รายการอ้างอิง	134
ภาคผนวก	145
ภาคผนวก ก บันทึกการจับกุม	146
ภาคผนวก ข ตัวอย่างเอกสารแสดงตน	149
ภาคผนวก ค ตัวอย่างบัตรสีชมพู	150
ภาคผนวก ง ตัวอย่างบัตรประจำตัวบุคคลสัญชาติพม่า	151
ภาคผนวก จ ตัวอย่างหัวข้อการสัมภาษณ์	153
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างแบบสอบถามในรายการ	154
ภาคผนวก ช ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ (1) ระยะ 3 เดือนและ 6 เดือน	155
ภาคผนวก ซ ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลขั้นตอนที่ 3	156
ประวัติผู้เขียน	157

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 จำนวนแรงงานพม่าประเภทกิจการที่มีการออกใบอนุญาตทำงาน ในจังหวัดเชียงราย ระหว่างปี 2551-2552	62
3.2 ตัวอย่างผังรายการวิทยุความยาว 60 นาที	75
3.3 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ	82
4.1 ข้อมูลการเดินทาง และการเข้ามาทำงานของแรงงานพม่า	90
5.1 อัตลักษณ์เดิม และอัตลักษณ์ “การกลายเป็น” ของแรงงานพม่าหลังการรับสาร	119

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	57
3.1 พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	64
3.2 แผนที่อำเภอในจังหวัดเชียงราย และแผนที่เชียงรายในประเทศไทย	65
4.1 โมเดลวงจรความเป็นอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่น หรือลักษณะความเป็นตัวตนของฮอลล์ (Hall)	101
5.1 พัฒนาการของการเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้ย้ายถิ่นเป็นอัตลักษณ์ “การกลายเป็น” พม่าใหม่	122

การเปลี่ยนอัตลักษณ์ของแรงงานพม่า
ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย หลังการรับสื่อ

IDENTITY CHANGES AMONG MYANMAR LABOURERS
IN CHIANG RAI AFTER MEDIA EXPOSURE

ภรณี แก้วบวร

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

สำนักวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2555

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง